

Titel:

(Abraham de Wiquefort) *Journal of dagelijksch verhael van de handel der Franschen in de steden van Uytrecht en Woerden, sedert hun koomst daerbinnen tot aan hun Vertrek* (Amsterdam: Jan Claesz ten Hoorn, 1674)

De transcriptie is vervaardigd door vrijwilligers van de Stichting Vrijwilligersnetwerk Nederlandse Taal o.l.v. Nicoline van der Sijs en Hans Beelen.

N.B.1 In het gedicht op p. 209-210 is sprake van dubbele komma's (b.v. Een muur daar 's een gat ,, in, Daar leyt een mans gat ,, in). Die dubbele komma's geven aan dat het om een dubbelrijm gaat, meer bepaald om een zgn. mozaïsch rijm. Bij gewoon dubbelrijm heb je een rijmvrager + een rijmgever die uit 2 (of meer) rijmende beklemtoonde syllaben bestaan (b.v. *gedoechsaem* en *geboechsaem*); het mozaïsch rijm is daar een speciaal type van, nl. een dubbelrijm waarbij de rijmende syllaben behoren tot twee (of meer) op elkaar volgende woorden.

N.B.2 Op p. 200 staan enkele dichtregels waarvan woorden deels met hoofdletters staan; dat zijn zogenoemde chronogrammen:

- *In MysterIo InsangVIneo sangVInea hoDie reCoLItVr passIo*
= chronogram; de optelsom van de hoofdletters levert 1673 op.
- *VotIVa soLeMnItas InVIDIa obstInatos frangIt hæretICos.*
= chronogram; de optelsom van de hoofdletters levert 1673 op.
- *InVIItI pLaVDItE nVMInI hæretICI.*
= chronogram; de optelsom van de hoofdletters levert 1673 op.

N.B.3 Op p. 200 staat boven een kruis het opschrift:

*O salutaris hostia Spes unica fidelium
In qua confidit Francia Da Robur, serva Liliu.*

De tekst is blijkbaar een variant op het middeleeuwse O Salutaris Hostia, een hymne van Thomas van Aquino (https://en.wikipedia.org/wiki/O_salutaris_hostia). Zie voor de volledige tekst ook: <https://books.google.nl/books?id=hNy3DJXQjUIC&pg=PA137&dq=%22da+robur+serva%22&hl=nl&sa=X&ved=2ahUKEwjAyPzRxLP1AhWPhP0HHajNBKkQ6AF6BAGIEAI#v=onepage&q=%22da%20robur%20serva%22&f=false>

Voor alle NB's: Met dank aan Dirk Geirnaert.

{p. I}

[titelplaat]

Journal ofte DAGH VERHAEL van dat tot UYTRECHT en Woerden bij de Franschen is voorgevallen

{p. II}

[blanco]

{p. III}

JOURNAEL,
Of dagelijksch
VERHAEL

Van de handel der Franschen in de Ste-
den van UYTRECHT en WOERDEN,
sedert hun koomst daer binnen,
tot aan hun Vertrek.

Daer in

*Hun gruwelijcke Wreetheyt en Tyrannie, in dese
twee plaetsen, gelijk oock in verscheyde anderen
gepleegt, seer levendig ten toon gestelt worden.*

Alles uyt de Daghteeckeningen, in de voor-
gedachte plaetsen gedaen, getrocken, en
nu door de druck in 't licht gebracht.

Met schoone kopere Platen verçiert.

[illustratie]

t'AMSTERDAM, By JAN CLAESZ. ten HOORN, Boek-
verkoper over 't Oude Heere Logement. 1674.

{p. IV}

[blanco]

{p. V}

De BOEKVERKOPER *Aen de* LESER.

EEenige tijt geleden heb ick, in de Nederlandtsche tael, aen u vertoont de schrickelijcke Tyrannyen en verwoede wreetheden, die ons waerde Vaderlandt, door de verwaende Franschen, sedert hun overylende instortingh in onse gewesten, in verscheyde plaetsen, maer voornamelijck te *Bodegraven* en *Swammerdam*, heeft gheleden. Het verhael van dese handel, hoe gruwelijck de selfde oock vertoont word, is, gelijk ick handttastelijck heb bevonden, soo aengenaem aen u geweest, dat gy het selfde met gratige handen, en, gelijk men segt, als of gy het eten wilde, aengevaert hebt.

Dese uw aengename ontfangenis, die oock niet onaengenaem aen my heeft geweest, heeft my bewogen om weer van nieuws voor u te verschijnen met een nieuwe vertooningh van hun geweldenaryen, insonderheydt *t'Utrecht* en te {p. VI} *Woerden*, tegen hun gedane beloften, gepleeght, namelijck van die tijdt af, dat sy daer in getreden sijn, tot aen hun verlating en vertreck uyt dese twee plaetsen; te weten door middel van twee *Journalen*, of *Dagelijcksche Verhalingen*, die my van soodanigen sijn ter handt gekomen, van de welcken ick vastelijck vertrou, dat zy getracht hebben aen de waerheynt niet te kort te sullen doen.

Wat het *Dag-register van Utrecht* betreft, 't welck van een stedelingh van die plaets self is geschreven, die dieshalven bequame gelegentheydt ghehad kan hebben, om kennisse van saken te nemen, behalven dat het uyt sich self naeuwkeurigh is, soo hebben wy 't noch met veel *Autentijcke bewijsen*, tot ons voorgestelde oogwit dienstigh, vermeerdert, gelijk oock met het geen, dat wy uyt het verhael van een ander persoon, de welcke oock pretendeert de waerheynt tot sijn doelwit te hebben, hier neffens hebben ingevoegt.

Wat aengaet het *Dag-register van Woerden*, seker een Stadt, wel waerdigh dat haer naem in geheugenis blijft, dewijl sy, nu by na hondert jaren geleden, het ge- {p. VII} welt der woedende Spanjaerden, die haer vijftigh weken beslooten hielden, en oock onse vryheynt pooghden te dempen, met een onvermoeyde yver teghen ghestaen heeft; gy sult'er een naeck en ongeveynst verhael van die dingen, de welcken in die Stadt gedaen en gesproken sijn, in vinden, behalven dat wy, het geen wechnemende, dat, naer ons oordeel, aenstootelijck en ontijdigh, en somtijts oock van weynigh belangh was, eenige dinghen van 't onse, die wy daer toe dienstigh oordeelden, by gedaen hebben.

Daer siet gy, waerde Leser, hoe wy ons in de toestellingh van dese twee *Journalen*, of *dagelijcksche Verhalen*, die warelijck tot *een wijder vertooningh van de Fransche Tyrannye* verstrecken konnen, gedragen hebben. Ondertusschen verhoppen en wenschen wy dat ghy hier in geen minder vermaeck, als in ons voorgaende werck, sult hebben, en daer af geen minder blijcken van danckbaerheynt, als van 't voorgaende tonen; op dat wy namaels stoffe mogen hebben om u met geen minder toegenegentheynt te dienen, en in onse yver voort te varen. Vaer wel.

{p. VIII}

De Leser geliefe hier op verdacht te wesen, dat in het Dag-Register van Utrecht d'Oude, en in dat van Woerden de nieuwe Stijl, volghens d'oude gewoonte dese twee plaetsen, gebruyckt is.

In de Druck van 't Dach-register van Uyttrecht ingeslopen.

Pag. Reg. staet, lees
15 2 bergersteyn. berckesteyn.
19 24 Gerobulg. Gerobulus.
44 22 bienen. brienien.
44 26 Wolven. Wulven.
52 23 Aertsbergen. Asbergen.
181 34 tweede. tiende.
{p. 1}

DAGH-REGISTER
Van 't Gepasseerde binnen UYTRECHT
Ten tyde der FRANSSEN,
IN 't JAER 1672.

NA dat twee machtige Koningen van Engelandt en Vranckrijk den Oorlogh tegen de Vereenighde Nederlanden hadden verklaert, soo vonden de Staten der selver goet en hoogh noodigh te wesen, dat een considerable Vloot geequieert, een goede quantiteyt Soldaten aengenomen, en noch alle weerbare Mannen, soo in de Steden, als ten platte lande, op 't geweer gestelt wierden: edoch dewijle Maestricht (nu versien en genegen zijnde om een formele belegeringh uyt te staen) by de Franssen wierdt verlaten, schoon het al berent [lees: bereyt] was geweest, en den Koningh sijn armee van daer na Kleefsen bodem quam te wenden, soo wiert by sijn Hoogheyt, den Heer *Prince van Oraenjen*, een generale Monsteringh aengesteld, by de welcken men bevondt dat 'er pas half soo veel Volcks in dienst was, als men betaelde, ja dat sommige (selfs oude Capiteynen) in plaets van 100. gheen 40. mannen kosten op-brenghen; waerom de Gecommitteerdens te Velde gheschreven hebben, dat haer met den eersten noch 20000. man {p. 2} most toegesonden worden, van de welcke de Provintie van Uytrecht 2000. most opleveren: en aengesien de Steden onder het Sticht door de voorgaende wervingen veel Volcks waren quyt geraeckt, soo wierdt by de Staten geresolveert, dat de stadt Uytrecht soude te berde brengen 600. man, Amersfoort 200, Rhenen 100, Wijck 60, Montfoort 40, de andere duysent mosten de Dorpen gesamentlijk uyt-maecken. Dit werck stont de Huys-lieden niet al te wel aen; en waren sommige doende om eenige teghens de Heeren van den Lande op te maecken, gelijk daer over eenen seeckeren Weert tot Odijck by de kop ghevat, en op Saturdagh den 18. May alhier in Tucht-huys gebracht wierdt.

Op desen dagh wierden oock de twee Stichtse Compagnien Waert-gelders gemonstert; en most den eenen, onder Capiteyn *van de Enden*, terstont vertrecken, den anderen, onder Capiteyn *van Veen*, volghden des anderen daeghs s'morgens.

Dinghsdagh, den 21. May, vertrocken de 1000. Boeren van hare respective Dorpen na Amerongen, daer de Rendevous was.

Om nu het getal van 600. voor de stadt Uytrecht uyt te vinden, soo namen de Heeren van de Vroetschap een partye Sacke-dragers, alle Kraen-kints en Bierdragers knechts, en de meeste Hout-schilden, waer uyt voor eerst twee Compagnien, yeder van 100. mannen, geformeert wierden. Tot Capiteynen hier over wierden verkoren de Dom-heeren, *Berck* en *van Wyck*, de welcken op Donderdagh, den 23 dito, zyn uytgetrocken na Zutphen. Den 24. dito daer aen volgende wierden noch 2 Compagnien Vry-willighen mede op 10. stuyvers daeghs aenghenomen, onder de Capiteynen *Jacob van Helm*, en *Florens Zas*, die op Saturdagh den 25. vertrocken op Nieumegen. {p. 3}

Op desen Saturdagh wierdt noch een Compagnie geformeert onder Capiteyn *Ploos van Amstel*, die op Pinxterdagh uyt trock; en mosten uyt de Voor-steden 2. Compagnien worden uyt geleverd, by forme van den achtsten man. De Capiteynen hier van waren, (als *van de Weerdenaers*) *Cornelis van Pylsweert*, en van de drie andere Voor-steden *Isaack Verhoeven*.

Den 26. May, op Pinxterdagh, is Wesel sonder teghen-standt aen de Franssen over-ghegaen: het Guarnisoen wierdt in de Kerck geslooten, daer de Soldaten, geen middel van te sitten, noch te leggen hebbende, van de stanck der Vuyligheden, die sy ghenootsaecht waren nevens haer selve neder te leggen, verstoncken, en vervuylten. Daer zyn geen Misdadigen, die met so groote felheyt en strengheyt gehandelt werden, als dese krijgs-gevangenen, alleen om datse den Koningh soudent dienen tegens haer eygen Vaderlandt; 't gene de meesten weygerden, insonderheyt de Officieren, waer van der noch eenige sitten, om dat sy gheen verraders van hun party wilden worden: te meer om dat sy weygeren te beloven, dat sy de wapenen niet meer voor hun Vaderlandt, tegens de Franssen, soudent voeren. Dit overgaen heeft alhier tot Uytrecht gheen kleyne verslagentheydt veroorsaecht; doch kreegh men gheen seeckerheydt daer van, als na het verloop van ontrent acht daghen, wanneer men mede vernam dat de steden Orsoy, Rhijnberck en andere oock over waren.

Op Dinghsdagh, den 28. dito, quam tot secours van de Geunieerde Provincien het Regiment te Voet van den *Marquis de Westerloo*, onder welckers Officiers was een Soons-Soon van *Grobendonck*. Dit Regiment bestont uyt 14. Compagnien, doch niet seer groot: de Soldaten waren gantsch slecht in {p. 4} de kleeren, en schier van honger uytgemat; waerom sy op het Vreeburgh wierden geleyt, en met 14. vaten Bier, 700. Brooden, en 350. pondt Kaes versorgt: doch staet aen te mercken dat soo haest dese maets in de Stadt quamen, sy haer tot Bedelen begaven, 't welck men hier van geen Soldaten ghewent was: is mede aenmerckens weerdigh dat dit selfde Regiment voor hondert jaren alhier heeft in Guarnisoen gelegen. En alsoo dese Stadt met dit vreemt volck versien was, so most die nacht een halve Compagnie Borgers met haer volle geweer waecken.

Des Woensdaeghs s'morgens is het Regiment van *Westerloo* vertrocken na het Staten leger, alsdoen aen den Yssel-kant gecampeert zynde.

Voordemiddaeghs vertrocken mede van hier na Nieuweghen de Compagnien van *Verhoeven* en *Pylsweert*, rydende de laetste op 19. van hare Grutters wagens. Op desen tydt was de verslagentheydt alhier soo groot, dat de Lieden in diervoeghen begonnen te vluchten, als of sy publijck vervoeren. 't Gemeen volck, en de wyven, nu seggende dat men haer van haer Mans hadde ontbloot, en dat, de rijcken nu vluchtende, men haer hier na mocht komen te verlaten, begonnen de goederen, die men wilde versenden, aen te houden, en te plonderen, waer door een groote ooploop ontstont; om welke te stillen anderhalve Compagnie borgers met volle gheweer sonder Trommen te voorschijn quamen, waer mede het weder in stilte wierdt gebracht.

Donderdaeghs, den 30. dito, begon aen de Tollesteeghs-poort weder een tumult te ontstaen, welke door het inhalen van een Schuyt met koffers gheladen wierdt gelist. Alsdoen wierde van hier 8000. pondt Buskruyt na Schencken-schans, en 10000. pondt na Nieuwemen gebracht, en daer na noch 20000. pondt.

{p. 5}

Vrydaeghs, den 31. wiert in een Karosse hier binnen gebracht het doode lichaem van de Lieutenant Admiraal van *Gent*, 't welck alhier gesuyvert wiert: en of men schoon na desen gheen oproeren meer gehadt heeft, soo continueerde echter, om de selvige en andere onheylen voor te komen: de Borger-wacht met vliegende vaendel. Ontrent desen tyt verstont men dat Emmerick, Rees, en andere Steden mede over waren: en kortst daer aen dat de Franssen op den 1. Junii aen het Tol-huys waren door ghebroocken, en in de Betuwe ghekoomen; het welck men wel soude konnen belet hebben met weynigh volcks, schoon de selve maer met stocken hadden versien gheweest, volgens het ghetuygenisse van de Franssen selfs, dewijle sy met haer Paerden mosten over swemmen, met bloote degens in haer handt, alsoo haer Karbynen en Pistolen door het water onbequaem waren om te schieten: doch eenen schelmsen *Mombas*, die daer het gesagh hadde (aen verraderye schuldigh zijnde) was meer ghenegen het Staten volck te ruineeren, als wel de Franssen te keeren, door dien hy met sijn Ruyterye een Vriesch Regiment voet-knechten van *Alua* verpletterde.

Sondagh, den 2. Junii, quamen binnen ontrent 100. Spaensche Ruyters, convoyeerende 5. wagens met gelt, die s'Maendaeghs weder vertrocken: oock begosten de principaelste lieden te vluchten, als *Joffer van Weede*, en anderen; het welck een groote verslagentheydt onder de Borgers veroorsaecte.

s'Maendaeghs, den 3. dito, quam de generale vlucht, soo dat men doen by na niet anders sagh, als Wagens en Schuyten met gevlichte goederen, en groot misbaer maeckende Menschen; het welck ellendigh om sien was. Den selven dagh verstont {p. 6} men oock dat het Staten leger opbrack, en wierdt teghen den avondt de meeste Artillerye hier op het Vree-burgh gebracht; en zyn, op 't versoeck van de Heer Veldt-Maerschalc *Wirtz*, aenstonts en in aller yl, door den Commis *Martini*, naer 't Leger doen brengen 1000. Spaden, 500. Schoppen, mitsgaders 200. Houweelen.

Dinghsdaeghs den 4. vluchteden de Lieden noch al even seer, en wierden dien dach de resteerende Veldt-stucken binnen gebracht: des namiddaeghs bracht men de voorschreven *Mombas* mede binnen, en alsoo men seer qualijck van hem had hooren spreecken, soo seyde een seecker Borger: Siet dien Duyvelschen verrader daer eens sitten; waer op hy antwoorde: ick en ben geen verrader; ick hebbe in mijn Sack, daer ick my mede verantwoord kan. De karosse was rondtsom met Ruyters beset, welke ghenoech te doen hadden dat sy het gepeupel daer af hielden, alsoo sy soo furieus waren dat sy daer op aen liepen, en riepen hem levendigh in stucken te willen scheuren. Op den selven dito heeft de Heer *Lieftingh*, Ontfanger van de generale middelen, sich selven met een Musketton, daer wel 7. of 8. kogels op geset waren, doorschooten.

Woensdag den 5. wierdt al het Staten geschut van het Vree-burgh na buyten ghebracht. Op den selven dito s'morgens ten 8. uuren quam boven de ordinaris wacht een andere Compagnie borgers in de wapenen, onder pretext van *Mombas* uyt te geleyden, om dat'er veele lieden sweefden om de plaets Royael, alwaer hy gelogeert was; doch men bracht hem stil wech; maer het gheschiede om dat de Borgers sich tegen de Heeren aenstelden: want des ochtens ten 3. uuren quam de Portier om de sleutels, naer ghewoonte, aen het Stadt-huys: de Borgers weygerden hem de selve te geven, om dat {p. 7} sy de Spaenschen, welcken voor de Stadt lagen, en naderhandt geseyt hebben, dat sy *Uytrecht* souden hebben uytgeplondert, niet wilden binnen hebben; waer op de Portier na de Borgermeester gingh, en weder komende, seyde ordre van de Borgemeesters te hebben, waer op de Borgeren antwoorden; wy hebben den bruy van haer, en van alle de Heeren; wy sijn Meesters: waer op ten half vyf uuren de Heeren, die der noch waren, vergaderden; maer kosten so veel niet te weegh brengen, dat sy de sleutels kregghen, ondertusschen was alhier onder yeder een groote verslagentheydt; en de Poorten bleven geslooten tot seven uuren, wanneer alleenlijck de S^t. Catharine-poort open ghedaen werde, en de Menschen, een voor een eerst door de Wacht passerende, met groote moeyten daer door quamen. Middeler tydt wierden de Wachten over-al verdubbelt, en riepen de Spaensen van buyten dat sy wilden te eeten hebben; anders wilden sy de Stadt komen plonderen: waer op seer veel Broodt, Kaes en Bier daer heenen gebracht wierdt; soo dat de Backers en Brouwers nacht en dagh arbeyden; Kaes-koopers verkochten heele winckels uyt op eenen achter middagh, en was doen neeringh en welvaert in de Stadt; het welck vermeerderde doen aen de middagh het gheheele Staeten leger met de *Prince van Oraenjen* sigh openbaerde, en haestiger af komende, als wel ghedacht wierdt, posteerde sich onder de Stadt. Het leger wierdt ghecampeert langhs den Daelschen dijck, en de Veght, *Sijn Hoogheyt* sijn quartier houdende achter de Roode-brugge, alwaer sijn Ed. oock selfs ghelogeert was; de Ruyters en Soldaten in 't generael waren seer qualijck vernoecht, om dat sy tot haer contentement niet mochten binnen komen; het welck niet geraedtsaem was toe te laten, als voren gheseyt is; {p. 8} want sy het over-al seer qualijck aen stelden, daer sy quamen; jae sy hadden Rhenen en andere Stedekens gheheel uytgeplundert: ondertusschen riepen sy seer om Broodt, &c. alsoo sy in 3. daghen niet ghegeten hadden, dreygende, soo het haer niet toegesonden wierdt, de Stadt 's nachts te beklimmen; het welck al gheschiede; want daer twee Soldaten de Stadtsmuyr op-klimmen: waerom den *Collonel* ontrent ten elf uuren ordre gaf, boven de twee Compagnien, die de wacht hadden, noch twee anderen op te kloppen, die, met haer geweer verscheenen zijnde, de gantsche nacht deur de ronde op de wallen deden: middeler tydt wierdt, door hare dreygementen, 's nachts ten tien uuren noch seer veel Broot, Kaes, en Bier haer lieden toegesonden. Op den selven dito stelden de Borgers haer tegens de Heeren soodanigh aen, dat sy s'ochtens ten tien uuren aen de Catharijne-poort de Borgermeester *Hamel* (om dat hy sijn Vrouw en Kinderen wilde uytgeleyden) al onder de voet hadden, en souden hem doodt gheslagen hebben, indien hem 3. of 4. Borgers noch niet ontset en hadden.

Donderdag, den 6. dito, den oproer continueerde en wierdt stilder. Op den selven dito wierdt een Corporael van de Ruyters, om dat hy een Paert genomen hadde, ghecondemneert om ghehangen te worden; maer hy, om een eerlijcker doot biddende, wierdt in plaets van dien Geharquebuseert aen den eersten boom over de Catharijne-poort. Desen gantschen dagh had de wacht aen die Poort werck de lege wagens in, en de volle met Broodt, Kaes of Bier gheladen wederom uyt te laten. *Nota*, op de middagh schoot de Schildt-wacht van de Borgers in de Weert-poort een Tichelaer doot. Op desen tydt hebben eenighe Gecommitteerden *Sijn Hooghey*t gaen versoecken, ten eynde *Sijn Hooghey*t soude {p. 9} believe met de Hoofden van het leger in de Staten kamer te verschynen, om met de Staten van Uytrecht te bevorderen, 't geene tot welstant van dese Provintie mocht strecken, gelijk daer op *Sijn Hooghey*t met de Veldt-Maerschalcken, en Gecommitteerden te Velde binnen zyn gheweest, en met eenen om de ongeruste gemoederen der Gemeente te stillen.

Vrydaeghs den 7. dito gingen veel Lieden uyt de Stadt het leger besien; so wierden, om alle insolentien onder het Krijghs-volck te voeren te komen, vier Galgen in het leger opgericht: op den selven dito is *Sijn Hooghey*t wederom binnen geweest; doch hoe troostelijck den uytslagh voor de Uytrechtsen gheweest is, blijkt uyt den brief van de Staten van Utrecht aen de Staten Generael ghesonden, schryvende.

Hoog: Mogende Heeren.

*NA dat het leger van den Staet den Yssel verlaten, en tot in onse Provintie afgesackt zijnde, sich bewesten de Stadt Uytrecht hadde gecampeert, hebben wy aenstonts onse Gedeputeerden derwaerts gesonden, omme met de Heeren Gevolmachtighden te Velde, en Sijn Hooghey*t, den Heere Prins van Oraenjen, te beraetslagen, wat tot defensie van de Provincie, en voornamentlijck tot conservatie van de Stadt Uytrecht, by de handt soude konnen werden genomen. Ende hebben *Sijn Hooghey*t doen versoecken dat de selve sich in de Stadt van Uytrecht wilde begeven, op dat de ontstelde ende ontroerde gemoederen der Gemeente door des selfs praesentie en aenwesen gherust gestelt, en tot in-nemen van een sortable Militie mochte worden gedisponeert: waer op des anderen daeghs, zijnde den 6/16 deser, *Sijn Hooghey*t sich uyt het leger in de {p. 10} Stadt van Uytrecht getransporteert hebbende, des selfs aenkomste van soodanige operatie ende succes is geweest, dat de Borgerye tot stilte gebracht is geworden, en vervolgens by ons, met eenparige toestemminge van de drie Leden, in 't by wesen van de Heeren Gevolmachtighden te Velde, en *Sijn Hooghey*t, geresolveert is een genoeghsaem Guarnisoen van Regimenten, soo te Voet als te Paerde, binnen de Stadt van Uytrecht in te nemen, en goet en bloedt ten uyttersten ter defensie op te setten, zijnde by *Sijn Hooghey*t voor geslagen, dat tot vordere bescherminghe van de Stadt d'eene helfte der Cavallerie aen de Vecht, ende de andere aen den Vaertschen Rhyn gecampeert, ende het vordere gros van het leger omtrent de Stadt gheleyt en gheretrencheert soude worden: waer op wy in verwachtingh zijnde, dat tot executie van 't geene voorschreven is, de beloofde Regimenten binnen de Stadt den volgenden dagh, zijnde den 7/17. deses, souden worden gesonden, is *Sijn Hooghey*t des morgens omtrent ten tien uuren, gheaccompagneert met de Heere Ripperda tho Beurse, wederom persoonelijck in onse Vergaderinge verscheenen, ende heeft aen ons bekend gemaect, dat alvoorens de Militie in de Stadt te konnen laten komen, by ons soude moeten worden geresolveert, aenstonts en sonder tydt verlies de bemuyrde Weerdt, ende de vier andere Voor-steden te doen afbranden, het welck by ons gheconsidereert zijnde te wesen een dangereuse executie, en de Gecommitteerden van de Stadt Uytrecht seggende het selve de Heeren hare Principalen te moeten communiceren, is *Sijn Hooghey*t uyt de Vergaderinge ghescheyden, aengenomen hebbende het geene voorschreven is, met de Heeren Gevolmachtighden te Velde, ende de Generaels van de Militie, noch in naerder deliberatie te willen brengen, met verklaringe dat hy noch dien voormiddagh, ofte kort na de maelydt t' onser Vergaderinge soude reverteren: den uytslagh van welcke beraetslaginge {p. 11} met verlangen te gemoet siende, en in-middels ons aengedient zijnde, dat met het water tegenwoordigh in de Riviere de Leck noch een groot gedeelte onser Provintie soude konnen worden geinundeert, en 't selve door onsen Secretaris aen welgemelte Heeren Gevolmachtighden te Velde, en *Sijn Hooghey*t hebbende doen bekend maken, omme in de voorschreven hare beraedtslaginge

mede te worden gebracht. Hebben wy met groote alteratie vernomen dat by U Hog: Mog: was geresolveert, en Sijn Hoogheyt gelast, het leger uyt dese Provintie na Hollandt te trecken; welcke Resolutie aenstonts ter executie is geleyt. U Hog: Mog: konnen seer lichtelijck beseffen, hoe groote consternatie soodanige resolutie onder ons gecauseert heeft, daer de selve ons noyt gecommuniceert, ofte daer van eenighe notificatie gegeven was; te meer, dewijle by de executie van de voorschreven resolutie ons selfs geweygert is de Regimenten, op de repartitie van onse Provintie staende, en om onse Stadt leggende, tot onse defensie alhier te laten verblyven, onaengesien uyt de inkomende kondtschappen men ons betuyghde dat den Vyandt in weynigh uren voor de stadt van Uytrecht soude konnen wesen: waer door wy dan gebracht zyn in d'uytterste ongelegentheydt, als zijnde van het leger van den Staet verlaten, van ons eyghen Manschap en Borgerye, soo door voorighe wervinghe, als uytzenden van Vrywillige, grootelijcks ontbloot, ket [lees: het] platte landt onser Provintie door geëscarteerde Troupes van 't leger van den Staet alomme gepilleert, ende alsoo t'eenemaal van de Bondt-genooten gheabandonneert. Wy vinden derhalven ons genecessiteert, omme te voorkoomen de totale ruine van onse goede Ingesetenen, ons van soodanige middelen te bedienen, als wy na de tegenwoordige constitutie van tydt en saecken de bequaemste konnen uyt-vinden, en dienvolgende een Paspoort of Saufconduit versocht ende geobtineert hebbende, senden wy desen morgen onse Gecommitteerden aen {p. 12} sijn Alder-Christelijckste Majesteyt, om Sauvegarde te bekomen: waer toe wy te meer geperst zyn geworden, om dat ons op gisteren namiddag in 't seker bericht is, dat de Marquis van Rochefort Sondagh namiddag laestleden ten twee uren de stadt Amersfoort met een considerabel gros geoccupeert, ende de steden Rhenen en Wijk alvorens particuliere Sauvegardes hadden verkregen. Hog: Mog: Heeren, wy hadden noyt gemeent dat den yver, die wy tot conservatie van de gemeene saecke, soo in het consenteeren van Ordinaris en extraordinaris middelen, ende het prompt furneeren van de selve, als mede de vrywillighe Leeninge van soo veelerhande behoeften van Buspoeder ende anders, tot besorginge van de Steden aen den Yssel, Rhyn en Wael, en oock het Leger, by ons soo liberalijck gedaen, ende waer in wy veele onser Bondt-genooten, volgens de meenighvuldige getuygenisse van U Hog: Mog: selfs hebben gesurpasseert, in deser voeghen aen ons en onse Provintie soude hebben worden gerecompenseert. Maer biddende dat den Almogenden Godt alles na sijne goedertierene genade noch ten besten gelieve te schicken, sullen wy U Hog: Mog: Persoonen en Regeeringe in de protexie Godes bevelen. Hier mede, &c. Ghedaen t'Uytrecht, den elfden Junii, 1672. Was gearapheert,

Onderstondt, P. RUYSCH. ^{ut.}

Ter ordonantie van de Heeren Staten s'Landts van Uytrecht.

Ende was geteeckent C. v. POLL.

Ende brack doen s'nachts het Staten leger op, en vluchten des avondts alle de Staten, uyt ghesondert de Heer Sandenborgh, Someren en Nypoort, en noch diverse Heeren van de Vroetschap, tot groote consternatie van 't gemeen.

Saturdagh 's morgens is voorts het Staten leger, na dat het van Vivres en Ammonitie van ons voor-{p. 13} sien was, opgebroocken, en ten deelen over de Vaert na Schoonhoven, ten deelen op Woerden na Nieuwerbrugge, ten deelen naer Wesep en Muyden gemarcheert. Op den selven dito vluchte de Staet Nypoort, doch quam in 2. a 3. dagen weder binnen: de Vroetschap was doenmaels in hare Vergaderinge noch 28. personen sterck: de Heeren, die hier noch binnen waren, bemerckende dat sy van hare Bondt-ghenooten dus waren afghesneden, zyn genoodtsaecht geworden, conform haren brief, het op een anderen boegh te werpen; sonden derhalven twee Trompetters uyt, om *Sauve conduite* te versoecken; waer van den eenen onderwegen is opgehouden door een Staetsche partye, doch den anderen, die het sandt uyt was, is voortgereden, heeft de Koningh by Doesburgh gevonden.

Des anderen daeghs, wesende Vrydagh, den 14. Junii, des naermiddaeghs, sijn de Gecommitteerdens uyt het Leger van den Koningh te rugge ghekomen, en hebben gherapporteert, dat sy het versoeck van Sauvegarde voor de Provintie en Stadt van Uytrecht, den Heere *de Louvois*, premier Minister van sijn Majesteyt, hadden vertoont; doch dat die haer hadde te ghemoet ghevoert,

dat den Koningh niet ghekoomen was omme Sauvegardes te verleenen, maer om Steden en Provintien te conquesteeren; ende dat sijne Majesteyt haer selfs hadde doen aenseggen, dat sy een keer te rugge souden doen, omme naerder ende volkomender last ofte pouvoir van de Heeren hare principalen af te halen. De Court-blasers hadden oock op desen Saturdagh ordre, om sich op den Dom te begeven, om, wanneer sy Troupen sagen naderen, te blaesen, die oock op de middagh de Trompet staecken, tot groote ontsteltenisse der inwoonders, meynende dat het Franssen waren; hier op liepen voorts alle Borgers {p. 14} van de Wachten, en de Lieden in haer huysen; de huysen klaptten over al toe, en men sagh voorts niet eenen mensch op de straten; maer is naderhandt bevonden gheweest te zyn een Staetsche trouw van 200. Ruyters, die op kontschap waren geweest, en een trompetter van de Koningh van 't huys te Suylesteyn wech gehaelt hadden. Dese Saturdagh was een dagh van groote alteratie, Sondagh is Amersfoort van de Franssen ingenomen.

Maendagh en Dinghsdagh quamen noch veele Regenten, en gevluichte inwoonders weder. Des Maendaeghs den 10. Junii quam op de middagh binnen den *Marquis de Rochefort*, met eenigh Frans convoy, die, op de Staten kamer gehaelt zijnde, bekent maeckte dat hy niet ghekomen was om de Gecommitteerden van de Provintie van Uytrecht af te halen, maer dat sijn Commissie was te convoyeren de Gecommitteerden van de Generaliteyt; het welck onse Heeren wederom ontsette: des nademiddaegs quam oock binnen een Franssen Ritmeester; met eenige Ruyterye, om onse Gecommitteerden te gheleyden. Doen hebben de Heeren Staten Vergaderinge ghehouden, en alsoo geen Staetswyse commissie gheschieden konde, door dien de Heeren *Someren* en *Sandenburgh* geen Gecommitteerden kosten wesen, alsoo sy committenten mosten zyn, soo wierden dese navolgende ghecommitteert, de Burgermeester *vander Voort*, de Heer *Veldthuysen*, *Outteval* en *Percheville*; (een Koffyman) en *Pieterse*; maer alsoo den Ritmeester bekent maeckte, dat hy vermoeyt was, en dat het de Paerden niet wel souden kunnen uytharden, soo is het vertreck tot des anderen daeghs soetjens uytgesteld: en vermits de Heer *Nypoort* middelerwyle in de Stadt ghekomen was, soo wierdt des avondts ten tien uren nochmaels Vergaderingh ghehouden, {p. 15} waer in seer onverwacht verscheenen zyn de Heer *van Wellandt*, en de Heer *van Bergersteyn* [lees: *Berckesteyn*], welke twee laetsten als-doen, nevens de Burgermeester *van der Voort*, gecommitteert wierden. Den 10. Junii wilden eenighe Wyven, welckers Mans waren uytgetrocken, den ontfanger *Heurnius* sijn huys plonderen, om dat hy geen geldt wilde geven; waerom 3. of 4. Borgers, die de wacht hadden sijn huys mosten bewaren; en zyn naderhandt eenighe Soldaten van Kapiteyn *Cuyf* daer toe gecommandeert, als mede om de Meulens te bewaren, en aen het Cijns-huys van 't Gemael te staen, om dat veele Lieden geen accys daer van wilde geven, &c.

Dinghsdaeghs s' morgens sijn de Gecommitteerden van de Generaliteyt hier ghekomen, die niet ghenegen scheenen te wesen met de onsen te sprecken, vermits de onse wel een uur of twee naer haer gewacht hadden, tot dat den Ritmeester eyndelijck versocht dat sy souden ghelieven mede te gaen, of dat hy anders soude voort ryden, volgens de last die hy hadde; waer op onse Gecommitteerdens wech zyn gereden, nemende haer cours op Amersfort, om met dien Oversten, die wegens de Franssen aldaer was, te sprecken, en van daer zyn sy voortgetrocken na den Koningh tot Haegh buyten Aernhem. Na dat de Gecommitteerden van dese Provintie een kleynen tydt waren wech gheweest, soo sijn haer ghevolght de Ghecommitteerden van de Generaliteyt: te weten de Heeren *van Gent*, *Odijs* en de *Groot*. Haer volghde een Karosse met drie Priesters, en den Advocaet *Wijckersloot*.

Woensdagh den 22. dito zyn Naerden en andere plaetsjens aen de Franssen over gegeven. Op den selven dito hadde een seecker Vrouws-persoon haer Susters kindt den buyck opgesneden, soo dat {p. 16} het daer aen storf, waer over sy stracks in hechtenis geraeckte: maer om dat de gelegentheydt des tydts niet toe-liet executie te doen, wierdt by Provisie in 't Tucht-huys geset.

Den 13. Junii, Donderdaeghs voor de middagh ten negen uren, quam alhier den *Marquis de Rochefort*, met een trompetter van de Koningh, en eyschte de Stadt op, het welck hem wierdt toegestaen; waer op hy wech reedt, en hem stracks volghden de Heeren *Hamel* en *Veldthuysen*, die de sleutels van de Poorten haer lieden in de Poort overleverden, en quamen doen ontrent tien uren de Gecommitteerden, met den *Marquis de Rochefort*, weder aen het Stadt-huys; en haer volghden eenige hooge Officiers, met een partye *Sauvegardes du Roy*, en voorts Dragonders (Musquettiers

van de Koningh) tot hondert en vijftigh in 't ghetal, en hielden de wacht aen de poorten; de reste van het Volck quam niet binnen de Stadt, gelijk oock mede de Ruyterye, maer wierden ghecampeert buyten de Catharijne-poort, bezyden Lubbenes: het volck, dat in de Stadt was, wierdt by sommige Borgers ontrent de Poorten, en aen S^t. Jans Kerck-hof geinquartert.

Op Vrydagh, den 14. dito des na de middaeghs, zyn de Gecommitteerden weder ghekoomen, en noch eenige regimenten Ruyterye buyten om na de anderen gemarcheert. Des avondts wierden seven stucken op de Wal achter het Duytschen-huys tot drie mael toe gelost, en Peck-tonnen op de Neude gebrandt, over de geboorte van des Koninghs Soon in Vranckrijk.

Waer op de Staten ende Vroedtschap hebben goedt ghevonden eenighe Articulen te ontwerpen, en door ghemelte Heeren Gecommitteerdens op haer naem aen sijn Majesteyt te doen voordragen. Den volgenden dagh, den 15. Junii, zyn de voorver-{p. 17}haelde Heeren Gecommitteerdens wederom naer sijn Majesteyt vertrocken, ende den 17. Junii des avondts ghereverteert zijnde, hebben haer Ed. Mo. bekendt gemaekt, dat sijn Majesteyt daeghs te vooren den 16. deser aen de Provintie, en der selver Ingesetenen onder anderen hadde gheaccordeert.

Dat de exercitie ofte oeffeninge van de Gereformeerde Religie, gelijk de selve tegenwoordig werdt geleert, de Academie ende Scholen sullen blyven geconserveert.

Dat de Regeeringe van de Provintie, sulcks die tegenwoordigh geconstitueert is, sal blyven by de selve forme, ende by de Persoonen, die de selve tegenwoordig bekleden.

Ende dat de Privilegien ende gerechtigheden van de drie Leden van Staten, ende van de Stadt en Steden in hun geheel sullen blyven.

Dat het Hof van Justitie ende alle andere Ampten ende Officien ofte Bedieningen door de geheele Provintie sullen worden gecontinueert in de Personen, die de selve tegenwoordigh bekleden.

Dat alle schulden, lasten, Capitalen en Renten van dien op de Provintie, Stadt, Steden en communiteyten staende, sullen blyven, gecontinueert ende betaelt werden.

Dat de Provintie, Stadt en Steden van Uytrecht niet sullen worden geplundert, nochte gehouden zyn het selve af te kopen, ofte worden gebrandtschat.

Dat de Provintie van Uytrecht, Stadt of Steden van dien niet sullen werden gebracht onder een particulier Heer.

Dat boven desen allen, de Provintie van Uytrecht sal werden geincludeert in soodanigh tractaet, als de Koningh met de Staten General sal komen te accordeeren.

{p. 18}

Saturdagh was het als vooren, en is op den selven dito Zutphen 's avondts ten neghen uren aen de Franssen overgegaen.

Den 17. dito des Maendaeghs quam het Leger van de Koningh, als mede de Koningh selver, te Zeyst, alwaer het langh ghecampeert heeft ghelegen.

Dinghsdaeghs den 18. dito quamen hier binnen drie Regimenten Fransse Soldaten, en twee Regimenten Switsers die de Wallen besetten, en des nachts geleyt wierden in de Klooster-kercken en de Marien-kerck, tot Gouverneur wierdt gestelt *Duc de la Fueljade*, sijn Tente houdende aen 't Servaes heck op de Wal, de Officiers wierden in het eerste gheleyt op de wallen in de Wacht-huysen, doch naderhandt ghefortiert in de Borgers huysen. Noch quaemen binnen acht Standaerden Ruyterye, en wierden gheleyt de helft op het Vreborgh, de helft op de Neude, dese vertrocken Vrydaeghs weder na den Koningh, doen marcheerden de Musquettiers, die hier ghelegen hadden, met eenige Ruyterye naer Woerden, en Montfoort, &c.

Woendaeghs en Donderdaegs trock veel Volcks uyt en quamen andere weder binnen, en was voorts een groot ghewoel van Menschen uyt het Leger in de Stadt.

Vrydaeghs den 21. dito begon men de Misse te doen op het Sint Jans Kerck-hof, onder de Poort van de Borgermeester *de Goyer*, 't welck van Sondaeghs 's morgens heel vroegh tot over twaelf uren duyden: naderhandt is, aldaer geen dienst meer ghedaen. Den selven dito, wierden sestien stucken Geschuts, (acht, achter 't Duytschen-huys, en acht, achter het Hieronymus-school) op de Wallen gebracht, om den Koningh des anderen daeghs daer {p. 19} mede te verwellekoomen, doch is doenmaels niet gekoomen.

Den 21. dito, Vrydaegs, eenige troupen Franssen hier om marcheerende, hadden by den anderen twee hondert seven-en-twintig Koeyen, en over de hondert Schapen, het welck den Oversten over de Wal quam te sien, die ordre gaf dat men de Soldaten alle die Beesten soude af setten, ghelijck het oock gheschiede, en wierden de selvige gesamentlijk in het Servaes-klooster geset.

Saturdag den 22. dito, was uytghesondert den Koningh, het gantsche Hof van Vranckrijck hier binnen, en wierdt een open maelydt ghehouden in 't Paus-huys, alwaer present was *Duc d'Orleans* (des Koninghs broeder,) den *Hertogh van Montmout* (Natuurlijke Soon van den Koningh van Engelandt) den Aerts-bisschop *van Rhems*, drie Princen van Lottharingen, de Soon van Monsr. *Colbert, Duc d'Anguien* (Soon van de *Prins van Condé*) en meer andere Grooten, tot twaelf in 't getal, die des namiddaeghs alle te samen weder na het Leger vertrocken. Den *Cardinael du Boulion* onthielt sigh in 't huys van de gewesene Munt-meester *Gerobulg* [lees: *Gerobulus*], doch vertrock mede met de andere; des naermiddaeghs quam binnen den¹ *Bisschop van Straetsburgh*, die gebiljetteert wierdt in 't huys van den Heer *van der Aa*, alwaer des nachts een hevige Brandt ontstondt, soo dat het heele huys by na uytbranden, om welcken te lessen den Gouverneur selfs mede op een Leer stont. Den Bisschop van Straetsborgh was voor geen andere dingen besorgt als voor sijn *Maul-wyn*, die hy oock seer recommandeerde dat men die wel bewaren soude.

Sondaeghs quamen veele voorname Officieren de Stadt besien, onder andere *Monsr. Louvois* (eerste {p. 20} Secretaris van de Koningh) met sijn broeder den Aerts-bisschop *van Rhems*: en was in die dagen een groot gewoel in de Stadt, als mede van Voragiers, de welcke by honderden ghelijck quamen gereden, op hare Paerden gheladen hebbende soo veel onryp Koorn als sy dragen konden, en doen het Koorn hier rondtsom by na af gemaeyt was, tasten sy Haver en andere dinghen aen, soo dat 'er by na niets over bleef.

Des Maendaeghs den 24. gingh veel Volcks uyt de Stadt na Zeyst, soo om den Koningh, als om het leger te besien, en sagh men den Koningh na, en van de Misse gaen, en aen Tafel sitten eeten. Des naermiddaeghs quam den Koningh in persoon, vergeselschapt met alle Grooten van het Hof van Vranckrijck, de Stadt by na rondtsom ryden, en de Weert-poort in gekomen zynde, reedt hy door de Stadt, door groote aenporringhe van *Duc d'Orliens* sijn Broeder, de Witte-Vrouwe-poort weder uyt. Op desen dagh een Fransch officier tot Woerden in de Poort sittende lesen in 't Testament, is doodt gheschooten, met de Schildt-wacht, nevens noch twee andere Soldaten.

Dinghsdaeghs des morgens den 25. marcheerden hier om, vier Regimenten Voetknechten na Montfoort, Woerden en Oudewater: Op dese voor de middagh wierdt het Sacrament publijck ghedragen na 't Siecken-Gast-huys, en wierden de lieden, die het selve voor by gaende, niet wilden groeten, lustigh gheslagen, ja sy hadden ordre van de Gouverneur dat sy de selvighe in het water souden werpen. Des namiddaeghs is de Koningh weder in persoon geweest in het leger buyten de Catharijne-poort. Den Koning van Vranckrijck dan tot Zeyst zynde, en aldaer verstaen hebbende, dat men in Hollant, het landt eerder aen de genade van de woeste Zee, als

{p. *}

[illustratie]

{p. 21} aen de Franssen soude over geven, ghelijck alreede begonnen was met het door-steecken van Dammen en Dijcken, arresteerde op den 24. Junii, de volgende Declaratie. *Sijn Majesteyt aengemerckt hebbende, hoe grootelijcks den Hemel sijn rechtvaerdige Desseyne heeft ghezegent, sedert die aenkomste van sijn Legers te velde, en dewyle met de uytterste sachtmoedigheydt met de Liedens in de Provintie begeert te handelen, welcke heeft en sal komen te overwinnen; laet haer weten, dat, al het geene datse doen, mach zyn om sijn goedertierentheydt te verdienen. Sijn Majesteyt verklaert, dat alle de inwoonders der Steden en Plaetsen binnen Hollandt, meer vorderen sullen, die haer gewilligh onder sijn gehoorsaemheydt stellen, en sijn Kryghsvolck ontfangen, die als dan bewaert, en behouden sullen wesen, by alle haer Privilegien en Vryheydt, Vrye geweten, en oeffeninge van Godtsdienst, &c. Maer in tegendeel, die sich hier tegen stellen, met het doorsteecken van Dammen en Dijcken, als andersints, sullen de grootste, en uytterste strafheydt, sijns Majesteyts gramschap, en Wapenen proeven: het overblyfsel van de Campagne; en oock als de Vorst de*

---

1 Principaelste stoocke-brandt van desen oorlogh.

wateren sullen ganghbaer maecken, sal sijn Majesteyt geen quartier doen geven, aen de inwoonders van de selve, en sal ordre geven, dat sy geplundert, en verbrandt werden. Dese declaratie heeft Hollandt niet eens de moedt doen verlooren geven, maer alles wierdt, en insonderheydt tot Amsterdam, in volkoomen tegenweer gebracht, en alle toegangen na het Sticht, over-al wel voorsien en beset, op het laetst wierdt hier na toe gheen Vivres ofte wat het was, uyt Hollandt ghesonden.

Des nachts tusschen Dinghsdagh en Woensdagh, ontstont te Zeyst in des Konings leger een brandt, en brande het Logement van den *Hertog van Montmout*, nevens noch een of twee huysen af. {p. 22}

Des Woensdaeghs den 26. dito, zyn hier binnen ghekomen ontrent vijf hondert wagens met Meel, yder ophebbende ruym duysent pondt. Des namiddaeghs reedt den Koningh weder om de Stadt, en langhs de Maliebaen, en is oock weder door de Stadt ghereeden. Des avondts quamen hier binnen den *Hertogh van Buckingam*, en den *Lord Arleton*, Ambassadeurs van de Koningh van Engelandt, die door twee van des Konings van Vranckrijcks karossen tot Zeyst zyn ghebracht, en aldaer audientie hebben ghehadt. Sedert heeft men ghesien, doen onse Gedeputeerden weder in Hollandt ghekomen waren, de eysschen van de Koningen van Engelandt en Vranckrijck, en de Bisschoppen van Ceulen, en Munster, als mede het nader gheaccordeerde, tusschen Vranckrijck en Engelandt, ghelijck hier te sien is.

Eysschen, en Conditien, waer op den Alder-Christelijcksten Koningh soude consenteeren de Vrede met de Staten Generael der Vereenighde Nederlanden aen te gaen.

I. *DAt de Plackaten voor desen ghemaect door de Staten Generael, soo om de Fransse Wynen, en Brandewynen in de Vereenighde Nederlanden te verbieden, als om nieuwe lasten op de Fransse Goederen, en Manufacturen te stellen, sullen werden gherevoceert: dat binnen drie maenden een Tractaet van Commercie, tusschen sijne Majesteyt, en de gemelde Staten sal werden opgerecht, waer inne mede sal werden begrepen een Reglement {p. 23} tusschen de Franssen, en Hollandtse Oost-en West-Indische Compagnien.*

II. *Dat in het toekomende, door de geheele Vereenighde Provintien, niet alleen een volkomen vryheydt, maer oock een openbaere exercitie van de Roomse, Catholijcke, Apostolijcke Religie sal wesen: soo dat in alle plaetsen, alwaer meer als een Kerck sal zyn, een aen de Catholijcken sal werden overgegeven; Dat het hun mede toegelaten sal werden, een te moghen bouwen binnen de plaetsen daer 'er geen sal wesen, en sal hun geoorloft zyn ter tydt en wyle toe de voorschreven Kercke opgehout [lees: opgebouwt] zy, den Godts-dienst openbaerlijck te celebreeren binnen de Huysen die sy-lieden tot dien eynde ghekocht, of ghehuyrt sullen hebben: Dat door de gemelde Staten Generael, of door yder Provintie in het particulier, een redelijck tractement op de goederen, die eertyts aen de Kercke hebben toegehoort, of andersints, aen een Pastoor of Priester, in yder der gesejde Kercken, sal werden toegeleght.*

III. *En alsoo de Ghedeputeerden der gemelde Staten Generael, die aen sijne Maejesteyt [lees: Majesteyt] gesonden zyn gheweest, die selve bysonderlijck versocht hebben, dat het haer door een Vrede geliefde het Corps der Vereenighde Nederlanden in den staet te laten, soo het selve tot nu toe geweest is, en dat om eenighe wisselingh aen sijne Majesteyt te geven voor de Conquesten, waer mede het Gode ghelieft heeft de gherechtigheydt sijner Wapenen te zegenen, zy-lieden aanboden hem in de plaetse der Provintien, Steden, {p. 24} en Plaetsen, die sijne Majesteyt reeds heeft gheoccupeert, andere Landen, Steden, en Plaetsen te cedeeren, die aen de gemelte Staten, soo in Vlaenderen, als in Brabandt door Spaenjen zyn overgelaten, sijn Majesteyt, alhoewel reeds Meeester van drie gheheele Provintien, in het ghetal der seven Vereenighde Nederlanden, midtsgaders van eenige Plaetsen, en Posten in Hollandt, heeft wel ghewilt om de gemelde seven Provincien in haer eeste Unie te conserveeren, het gunt door sijne Wapenen in de gemelde Provintien is geoccupeert, doen weder geven, uytgesondert het geene hier onder sal werden verklaert, en op de volgende conditien.*

IV. *Dat de gemelde Staten aen sijne Majesteyt sullen cedeeren, generalijck alle de Provintien, Steden, en Plaetsen, die sy soo in Vlaenderen, als in Brabandt in hebben, en die hun door Spaenjen zyn overgelaten, uytgesondert alleen Sluys, en 't Eylandt van Casant.*

V. *Sullen insgelijcks de gemelde Staten aen sijn Majesteyt cedeeren de Stadt Nieuwegeen, met des selfs toebehooren, en dependenten, het Fort van Knodsenburgh, Schencke-schans, en het gantsche ghedeelte van de Provintie van Gelderlandt, ghelegen aen dees zijde den Rhyn, ten aensien van Vranckrijck, midtsgaders het gantsche Eylandt van Bommel, het Eylandt, en 't Fort van Hoorne, het Fort van St. Andries, en 't Kasteel van Loeveseteyn, nevens het Fort Creveceur.*

VI. *Sullen van ghelijcken de gemelde Staten {p. 25} aen sijn Majesteyt cedeeren de Stadt Grave, met haer toebehooren, en dependentien, en sullen haer in eygendom doen geven, de Staat en 't Graefschap Meurs, om daer mede te disponeeren na haer welghevallen; mits conditie dat de gemelde Staten den Prins van Oraenjen sullen indemneeren, weghens het ghemelde Graefschap, en andere Plaetsen, Steden, en Landen, toebehoorende den gemelden Prince, die aen sijn Majesteyt sullen wesen ingeruyt.*

VII. *Dat de gemelde Staten aen sijne Majesteyt sullen cedeeren soodanigh Recht als sy souden ghehadt hebben, of als sy souden kunnen hebben, of pretendeeren, op de Plaetsen die sijne Majesteyt op de ghemelde Staten in 't Ryck heeft gheoccupeert; dat sy mede een ghelijcke cessie in faveur van den Prins, en Graef van Oost-Vrieslandt sullen doen, van alle, en soodanige rechten die sy souden mogen hebben, of pretendeeren, in de Plaetsen die sy in des selfs Landt occupeeren, namentlijk, op de Stadt Embden, Schans van Lier-oort, en Ylerschans, waer uyt sy hunne Guarnisoenen sullen trecken.*

VIII. *Dat het aen de Onderdanen van sijne Majesteyt gheoorloft sal zyn uyt de gheseyde Landen, Steden, en Plaetsen, die aen haer ghecedeert sullen zyn geweest, in alle de Landen der ghemelde Staten Generael, soo te Water, als te Landt, Revieren, en Stroomen, te gaen, en keeren, sonder dat sy, wegens betalinge van eenigh recht, of impositie, nocte oock visitatie van hunne Goederen, en Ba- {p. 26} gagie, Munitien van Oorlogh, of Vivres subject sullen zyn.*

IX. *Sullen de ghemelde Staten haer verbinden aen d'Order, en Religie van Malta te doen restitueeren de Commanderyen, die bevonden sullen werden in de ghemelde Vereenighde Nederlanden, aen de geseyde Order toe te behooren.*

X. *Sullen de ghemelte Staten belooven aen de Graef van Benthem te doen restitueeren sijne Kinderen, die onder de autoriteyt, en protectie der ghemelde Staten, door de Gravinne van Benthem, sijne Huys-vrouw, opgehouden zyn geweest, niet tegenstaende de instantien door den selven verscheyde malen aengewent, die hy door het voorschryven van den Keyser, en van sijne Alder-Christelickste Majesteyt heeft doen onderstutten, om de gemelde restitutie te bekomen.*

XI. *Sullen mede de ghemelde Staten belooven, sijne Majesteyt te indemneeren van een gedeelte der excessive kosten, die sy ghenoodtsaecht is gheweest tot desen Oorlogh te doen, en haer te doen betalen binnen den tydt die sal werden gestipuleert, de somme van 20. Millioenen, waer mede sijne Majesteyt sal quyt schelden de 3. Millioenen, die sy haer in gevolge van de leeninge aen haer door den Vader Hooghloffelijcker gedachtenisse van sijne Majesteyt in het Jaer 1651. mosten betalen; midtsgaders de verscheenen intresten die sy haer sedert het ghemelte Jaer 1651. schuldigh waren.*

XII. *Dat in erkentnisse van de Vrede die {p. 27} sijne Majesteyt aen de gemelte Staten gaerne wil toe staen, doen sy haer Conquesten verder in hun Landt koste brengen, de ghemelte Staten haer alle Jaren door een extraordinaris Ambassadeur ten seeckeren ghestipuleerden daghe sullen doen presentereen een Goude Medalie, wegende een Marck, dewelcke sal inhouden dat sy de conservatie van de selve Vryheydt van sijne Majesteyt hebben, die de Koninghen haer voorsaten hun hebben helpen procureeren.*

XIII. *Dat alhoewel sijne Majesteyt verklaert haer te contenteeren met de voorgaende conditien, midts dat de selve binnen tien dagen werden aengenoomen, na de welcke sijne Majesteyt niet en pretendeert langer daer aen gehouden te zyn, sy echter hier mede te kennen geeft, dat of schoon de selve door de gemelte Staten toegestaen wierden, sy echter geen kracht sullen hebben, en dat sijne Majesteyt gheen Tractaet van stilstant noch van Vrede sal aengaen, voor en aeler den Koningh van Engelandt in sijn regardt, door de ghemelte Staten voldaan sy, en dat de Rijcks-Vorsten in desen*

Oorlogh met sijn Majesteyt geallieert, van ghelijcken met de conditien die hun door de gemelte Staten toegestaen sullen zyn, vergenoeght sullen blyven.

{p. 28}

Volght een nader Ampliatie van de bovengenoemde Articulen.

EN op dat sijne Majesteyt soude mogen doen blijcken door de keure van meer als een conditie, hoe oprechtelijck sy aen de gemelte Staten Generael hadden willen voorstellen verscheyde middelen, om te gheraecken tot de Vrede, die sy haer hebben afgevordert, en niet soo verre brengen als in haer macht is, de pretentsien die sy met recht op de kracht van hare Wapenen, en de continuatie van hare Victorie soude kunnen fondeeren, soo verklaert sijne Majesteyt, dat sonder sich preciselijck te houden aen de aanbiedingen, die haer voor desen door de gemelte Staten zyn gedaen; midtsgaders aen de conditien die sy haer by forme van alternative hadden afgevordert, sy haer wel sal willen vergenoegen met het behouden van alle Conquesten die sijne Majesteyt tegenwoordigh besit, mitsgaders van de geene die sy noch soude mogen komen te doen, tot dat de gemelte Staten dese conditien hebben aengevaert, namentlijck de geheele Provintie en Hertoghdom van Gelderlandt toebehoorende de Staten, Sticht van Uytrecht, en het Graefschap Zutphen, alle de Steden, Plaetsen en Fortressen die in de gemelte Provintien gelegen zyn, haer appendentien en toebehooren, sonder exceptie, die Souverainiteyt der Provintien, Landen, Steden en Plaetsen door sijne Majesteyt tot die tydt toe geconquesteert, de selve appendentien en toebehooren, blyvende in 't toekomende voor eeuwig aen sijn Majesteyt.

Dat om de gemelte Conquesten, Landen en Plaetsen aen sijn Majesteyt gecedeert, in Staet te kunnen brengen, om soo veel te beter door de assistentien die hun uyt het Rijck souden kunnen komen, te werden onderstut, de gemelte Staten in alle Souverainiteyt sullen remitteeren {p. 29} de steden van Maestricht en Wijck, midtsgaders 't geene sy besitten in de Landen van Overmaes, Dalen, Fouquemont, en 's Hertagenbosch, nevens de gemelte Stadt en Meyerye van 's Hertogenhosch, toebehooren en appendentien, en het Fort Crevecoeur.

En op dat het Tractaet op die laetste conditien soude mogen dienen, niet alleen om de eerste Vriendtschap en alliantie tusschen sijne Majesteyt en de gemelte Staten te herstellen, maer om de rust en tranquilliteyt van het Rijck te procureeren, die sijne Majesteyt als Garant en Conservateur der Tractaten van Westphalen bysonderlijck ter herten neemt, sijn Majesteyt wil wel belooven te renuntieeren, na den Vrede, in faveur van des Rijcks-Vorsten, aen alle 't recht dat sijne Wapenen hem souden hebben gegeven, op de plaetsen die sijne Majesteyt op de gemelte Staten in de Landen van 't Rijck heeft geoccupeert, sijne Majesteyt sich alleenlijck reserveerende de vryheydt om de Fortificatien daer van te doen ruineeren.

Maer alsoo sijne Majesteyt door haer self wil contribueeren, om de Rijcks-Vorsten in het vry besit der Steden en Plaetsen die hun toekomen, te herstellen, soo heeft sy mede willen procureeren, dat de gemelte Staten Generael hunne Guarnisoenen uyt de Steden, en Plaetsen die sy noch in 't gemelte Rijck kunnen hebben, sullen doen trecken, namentlijck uyt de stadt Embden, het Fort van Lieroort, en Yler-schans, die aen den Prins, en Graef van Oost-Vrieslandt sullen werden geleverd, met alle de rechten die hem ter oorsaeck van 't gemelte²⁹ Graefschup kunnen toekomen: En op dat de noodige communicatie tusschen Vranckrijck, en de stadt Maestricht, die aen sijne Majesteyt soude werden gecedeert, geen oorsaeck tot eenige contestatie in het toekomende soude mogen geven, soo soude van wederzijde werden gestipuleert, dat men soude trachten met den Keur-vorst van Keulen, als Prins en Bisschop van Luyck, vast te stellen eene {p. 30} vrye passagie voor de Troupen van sijne Majesteyt van de Fransse Frontieren na Maestricht voornoemt, door het Landt van Luyck, op conditie de gemelte passagien niet als onder behoerlijcke betalinge te nemen, sonder dat de selve tot laste van 't Landt souden zyn.

Sullen wyders alle de Articulen gemeldt in de voorgaende notitie, in hun geheel blyven, self dat aengaende de cessie van de Stadt, en Graefschap Meurs, uytgesondert alleenlijck de gene concerneerende de cessie van andere Landen, en Plaetsen, die door de gemelte Staten aen sijn Majesteyt souden werden gedaen.

Eysschen, en Conditien, waer op den *Koningh van Engelandt* soude consenteeren de Vrede met de *Staten Generael der Vereenighde Nederlanden* aen te gaen.

I. D*En Koningh van Engelandt* verstaet, dat de *Hollanders* hem, sonder eenigh tegen seggen, de eer van de Vlagge sullen toegeven, ja self dat hare geheele Vlooten de Vlagge sullen strycken, en de *Mars-zeyl* laten vallen voor een eenigh Engels schip, voerende de Vlagge van sijn Majesteyt, in de geheele *Brittannische Zee*, tot op de *Hollandtse kust*.

2. Vrye permissie, een geheel Jaer langh, aen alle de Engelse gebleven in de *Colonie van Surinam*, om daer uyt te mogen trecken, soo wanneer het hun gelieft, met alle hare Goederen, van wat natuyre de selve mogen zyn, volgens het *Tractaet van Breda*.

3. Eeuwigh Bannissement uyt alle de Landen der *Vereenighde Provintien*, van alle de *Onderdanen des Koninghs*, die schuldigh aen de gequetste Majesteyt zyn verklaert; midtsgaders van soodanige andere, die van wegen sijne Majesteyt sullen werden genotificeert, seditieuse Libellen te hebben uytgegeven, of andersints ge-^{p. 31}conspireert tegens de ruste en tranquilliteyt van sijne Rijken.

4. Remboursement aen sijne Majesteyt van d'onkosten des Oorlogs, ter somme van een Millioen ponden Sterlings, waer van 400000. binnen de maendt October aankoomende, sullen werden betaelt, en de rest tot 100000. ponden Sterlings 's Jaers.

5. Jaerlijksche betalinge van 10000. ponden Sterlings ten eeuwigen dage, voor de toelatinge die den *Koningh* sal vergunnen *Haring* op de kusten van *Engeland*, *Schotland*, en *Yrlandt* te mogen visschen.

6. Den jegenwoordigen *Prins van Oraenjen*, en des selfs descendenten, sullen de *Souverainiteyt der Vereenigde Nederlanden* besitten, uytgenomen 't gene die twee *Koningen* en hun *Geallieerde* ten deel sal vallen; of sullen ten minsten de waardigheden van *Admirael Generael*, en *Stadthouder* ten eeuwigen dage genieten, op de voordeeligste wyse als de voorgaende *Princen* de selve voor desen beseten hebben.

7. Dat binnen drie maenden, na de gemaecte Vrede, een *Tractaet van Commercie* sal werden opgerecht, soo wegens het *Reglement van de Commercie in Indien*, volgens de eysschen voor desen gedaen, als wegens het voordeel van d'*Onderdanen* van sijne Majesteyt in hunue *Negotie*, gaende, komende, ofte gehabueert in eenig Landt, toebehorende de gemelte *Staten*, en met sodanige voordeelige Conditien, als aen de meest begunstigde *Natien* werdt toegestaen.

8. Het *Eylandt van Walcheren*, de *Stadt*, en het *Kasteel van Shuys* met sijn dependentien, het *Eylandt van Cassant*, dat van *Goeree*, en het *Eylandt van Voorne*, sullen werden gestelt in handen van sijne Majesteyt, by manier van cautie, wegens de naerkominge van de Conditien hier vooren verhaelt.

9. Alhoewel sijne Majesteyt verklaert sich te contenteeren met de voorgaende Conditien, midts dat de selve ^{p. 32} binnen 10 dagen werden aengenomen, na de welke zijne Majesteyt niet en verstaet langer daer aen gehouden te zyn; soo verklaert zy nochtans preciselijk, dat niet tegenstaende de selve door de gemelte *Staten* toegestaen wierden, zy echter geen kracht sullen hebben, en dat zyn Majesteyt geen *Tractaet van Vrede*, noch stilstant zal maken, voor en al eer den *Alder Christelijksten Koning*, in zyn regard, door de gemelte *Staten* voldaan is, dat mede de *Rijks-Vorsten* met zijne Majesteit in dezen *Oorlog* geallieert, insgelijks met de Conditien, die hun door de gemelte *Staten* toegestaen zyn, vergenoegt zullen wezen.

Nader *Tractaet* tusschen *Vrankrijk*, en *Engelandt*.

H*Et* favorabel succes, waer mede het *God* belieft heeft zo te water als de Lande, te zegenen de *Wapenen* van de *Koningen* van *Vrankrijk* en van *Groot Brittannien*, die de selve zyn geobligeert geweest aen te nemen tegens de *Staten Generaal der Vereenighde Nederlandtse Provintien*, hebben gemelte *Staten* bewoogen ter zelve tijt *Gedeputeerden* te zenden aen beyde de hooghgemelte *Koningen*, om aen de zelve te doen voorslagh van *Vrede*, en te vernemen op wat equitable Conditien deselve aen haer zoude werden geaccordeert. Haar Majesteiten van *Vrankrijk*, en van *Groot*

Bittannien beide van een en de selve affectie geraekt sijnde tot de gemeene ruste, en prefereerende door dit motif so waerdigh aen goede en groote Princen een eerlijke Vrede voor een Oorlogh, waer van de begin- {p. 33} selen soo gelukkig sijnde, in 't vervolg niet minder glorie beloofde, en soude ook sich niet ongeerne verstaen hebben tot de propositie, die aen haer gedaen soude sijn geweest by de selve Staten, maer dewijle de vrientschap seer naeuw is tusschen hooghgemelte hare Majesteiten, hoewel de banden van 't Tractaet dat haer verknocht heeft tot dese entreprise, haer geeft een en de selve geest in de Resolutien, die de selve mogen nemen, om den Oorlogh te eyndigen ofte om de selve te continueeren, sulks dat sy ook aenstondts aen malkanderen soude communiceren de Deputatien, die aen haer gedaen soude werden by de gemelte Staten, om door een gemeen concert over een te komen, op wat maniere men de selve soude hebben te admitteeren, en de propositien te reguleeren dewijl in een rencontre van sodanige importantie den Koning van Groot Brittannien heeft geoordeelt tot welstandt van de saken noodigh te sijn, dat met den eerste bekent gemaakt wierd het sentiment van sijn Alder-Christelijkste Majesteyt, als ook van gelijke die van hooghgemelte sijne Majesteit door Persoonen die men sulks volkomentlijk betrouwde; soo heeft de selve daer toe genomineert tot sijn Extraordinaris Ambassadeurs by sijn volmacht van den 21 Junij des tegenwoordighen jaers, den Heer Hertogh van Bukkingam, sijn eerste Stalmeester, den Heer Grave van Arlington sijn eerste Secretaris van Staet, en de heer Vicomte de Hallifax van sijn secreete Rade, en met gelijke volmacht van den 22 des selven maents Junij, den Heer Hertog {p. 34} van Monmouth, de welcke aen sijn Alder-Christelijkste Majesteit hebbende voorgedragen de sincere en stantvastige genegentheyt van den Koningh haren Meester, om te blyven verenigt by d'eerste verbintnisse, en gevonden hebbende in sijne Alder-Christelijkste Majesteyt geen minder dispositie van niet te separeeren hare Interesten in 't Tractaet van Vrede, dat soude kunnen gemaakt werden, so sijn de selve over een gekomen inde volgende Articulen met de Heeren Marquis de Louvois, Raedt van de Alder-Christelijkste Koning in alle sijne Raden, Commandeur, en Cancelier, groot Meester, en Surintendant Generael van de Posten van Vranckrijck, Secretaris van Staet en van zijne ordres, en d'Heer Arnout Chevillier Seigneur de Pompone, Raedt ordinaris in alle zijne Raden, en mede Secretaris van Staet, en van zijne ordres, als genomineerde Commissarisen, en Gevolmachtighden tot dese sake by hooghgemelte zijne Majesteyt, van gelijcke versien met des selfs volle macht.

I. Hoewel het vertrouwen van beyde de Koningen soodanigh is, dat na de Parole aen malkander gegeven by het Tractaet van den ..... van niet te sullen maecken noch Vrede noch Treves met de Staten Generael, sonder gemeen consent van hare Majesteyten, en sonder der selver volkomen satisfactie, echter niet te min ten eynde gene de minste hoope overblijve van haer gemeene Vyanden, om op wat quaet fundament 't selve zoude mogen sijn, haer Interest van malkander te scheidten. Hebben {p. 35} sich op nieuw geengageert by dit jegenwoordige Articul van niet te sullen hooren naer eenige voorstellinge van Vrede, sonder 't selve aenstondts aen den anderen te communicereen, en niet te sullen aennemen eenige aanbiedingen, die separatelijck tot hare advantagien soude mogen werden ghedaen, nochte eenige satisfactie aennemen, ten sy den anderen Coningh alvorens zoude wesen voldaan, van 't gene aen hem soude sijn gegeven.

II. Daer toe belooven oock gemelde Coningen tusschen haer beyden te sullen accorderen soodanige Conditien, op de welcken zy wel een Vrede souden willen sluyten, die aen d'een en d'ander sijde seker en eerlijck soude sijn, oock de hant niet te sullen leggen aen eenigh accommodement met gemelde Staten Generael, ten zy dat ghemelde Conditien aen haer sullen sijn geaccordeert.

III. En op dat dit vriendelijck accoort van verbintnisse en onderlinghe Interest, niet alleen soude mogen werden bevestight door dese jegenwoordige Articulen, maer oock niet geignoreert by ghemelte Staten Generael, soo sullen hooghgemelte Majesteyten de noodige ordres geven, om aen de Gedeputeerden van de selve Staten bekent te maken, die nu by haer sijn, of door soodanigen anderen wegh en middel, als sy sullen oordeelen best te sijn dat hare Intressen, als oock hare satisfactien niet konnen werden gesepareert, confirmeeren de gemelte Coningen door het tegenwoordige Tractaet alle het gene, dat voor dese is gearresteert en geteekent, tusschen hun {p.

36} *beyde, op den 12 Februarii des tegenwoordighen Jaers, 't welck zy op 't nieuw belooven te sullen observeeren en maintineeren in alle zijne punten.*

IV. *En belooven de gemelte Heeren Commissarisen van sijn Alder-Christelijckste Majesteyt aen d'eene sijde, en d'Heeren Etraordinaris Ambassadeurs van Groot Brittannien aen d'andere sijde, uyt krachte van hare volmachten, van te zullen doen ratificeeren en agreeren by de Coningen hare Meesters dese tegenwoordige Articulen, en daer van respectivelijck uytwisselen de Ratificatien binnen een maent. Gedaen en gearresteert in 't Leger tot Heeswijck den 16 Julii 1672.*

En sijn dese Articulen onderteekent by de Hertogh van *Buckingham*, Grave van *Arlington*, en den *Vicomte de Hallifax*, Ambassadeurs Extraordinaris van sijn Majesteyt van Groot Brittannien, uyt krachte van der selver volmacht van dato den 21 Junii, van 't tegenwoordige Jaer, *En was onderteekent*

(L. S.) BUKKINGAM.

(L. S.) ARLINGTON.

(L. S.) HALLIFAX.

En heeft insgelijcks dese Articulen getekent den Heer Hertogh van *Montmouth*, mede Extraordinaris Ambassadeur van sijn Koninglijke Majesteyt van Groot Brittannien, uyt kracht van sijn volmacht van dato den 22 der selver Maent Junii. Hier onder mede gestelt, *Was geteekent*

(L. S.) MONTMOUTH.

{p. 37}

En hebben mede dese Articulen geteekent de Heer Marguis de *Louvois*, en de Heer *Pomponne*, Commissarisen van sijn Alder-Christelijckste Majesteyt, uyt krachte van der selver volmacht hier onder gestelt. *Was getekent*

(L. S.) LE TELLIER.

(L. S.) ARNAUDT.

De hier vooren gestelde *Eyschen*, en *Conditien*, van den *Koning van Vranckrijk*, waren seer na van een, en den selven inhoud, (behalven de *nader Ampliatie*) als die gene, die den *Fransen Minister; Monsieur de Louvois*; aen de *Nederlandtse Gecommitteerde*, te vooren had overgelevert, doch by den *Staet*, als onaennemelijck, verworpen sijn.

Sagh men een naerder conditie by de Engelse voortgebracht, om spoedigh te vergelijken, de tegenwoordige verschillen, tusschen den *Koningh van Groot Brittannien*, en de *Staten Generael der Vereenighde Nederlanden*.

1. *DAt de Staten Generael erkennen de Heerschappye van de Brittannische Zee, te weten, het onwedersprekelijck Recht van den Koning van Engelandt, en dat tot beteyckeninge van dien, alle de Schepen de Staten toebehoorende, hier namaels voor altoos, haer Zeylen sullen strijcken voor eenigh Schip of Vaertuygh, de Vlagge van den Koning van Engelandt voerende.*

2. *Dat tot verder erkentnisse van den Koning van Engelandts Heerschappye der Brittannische Zee, de Staten sullen betalen aen sijn Majesteyt, sijne Erfgenamen en nakomelingen, voor altoos, een jaerlijckse {p. 38} somme van 100000. ponden Steerlings, voor vrydom om te visschen en Haring te vangen, in eenigh gedeelte van de Brittannische Zee.*

3. *Dat tot vergoedinge van de groote kosten en verschot, daer toe sijne Majesteyt is gebracht geworden, om den Oorlog te bevorderen, en van de schade geleden by verscheyde sijne Majesteits Onderdanen: De Staten sullen betalen aen sijne Majesteit de somme van 500000 ponden Steerlings, in volgende maniere, te weten 300000 ponden Steerlings voor den eersten dagh van October naestkomende, en noch 200000 ponden Steerlings meer, binnen een Jaer daer na.*

4. *Dat de Staten voor altoos laten varen alle hun Recht, Titul en pretentie, hoedanigh die mochte wesen, van alle sodanige Steden, Plaetsen, ofte Forten in de Provintie van Brabant, Gelderlandt, ofte Over-Yssel, de welcke albreydts sijn, of op den 20 deser loopende maent, soude mogen wesen*

in de besettinge van sijn Alder-Christelijckste Majesteyt: en sijne voorsz. Majesteyt de selve voor altoos sal mogen behouden en genieten, sonder hinderinge van de Staten.

5. *Dat de voor heene Triple Alliantie voor altoos gehanthaeft en onverbrekelick sal werden gehouden, aen de sijde van den Koning van Groot-Brittannien, en de Staten Generael der Vereenigde Nederlanden.*

6. *Dat'er voor altoos sy een vast Verbondt, offensijf en defensijf, tusschen den Koning van Groot-Brittanie, en de Staten Generael der Vereenigde Nederlanden.*

7. *Dat de Steden van Vlissingen, Sluys, en den Briel, voor altoos werden overgelevert, op en in handen van den Koning van Groot-Brittannien, om te blyven in sijn besittinge, als Borge, tot nakominge van de voornoemde Articulen.*

8 *Dat den styl, titul, macht, en gesag van den Stadthouder, en van Generael en Admirael van alle de {p. 39} machten van de Staten Generael van de Vereenigde Nederlanden, beyde te Water en te Lande, voor altoos werdt gebracht, en vast gestelt op sijn Hoogheyt den Heere Prince van Orangie, en sijn Nakomelingen, Erfgenaemen, en dat soo menigmael als kintsheyt en minderjarigheyt soude mogen voorvallen, de voorsz plaetse sal werden uytgevoert by soodanige Gedeputeerden, of Lieutenant, als sal werden gekooren by de Staten, met consent en toestemminge van den Koning van Groot-Brittannien.*

Donderdaegs 's morgens den 27. Junii zyn hier om gemarcheert drie Regimenten Voet-knechten, nemende haer cours soo op Yssel-steyn, als op Oudewater, ontrent de middagh trocken hier door de Soldaten die hier gelegen hadden, in welckers plaetsen des namiddaeghs weder zyn ghekooren ontrent vijf duysent andere, soo Franssen als Switsers, dese wierden voor de eerste nacht verdeelt; te weten, een Regiment op 't Sint Jans Kerck-hof, een op de Neude, alwaer van die tydt of de ordinaire Parade gedaen wierdt. Tot Gouverneur wierdt al-doen gestelt den *Hertogh van Luxenburgh*, en tot Commandeur den *Collonel Stouppa*, Overste van de Switsers, welcke gelogeert zyn, den eersten buyten de Catharyne-poort, den anderen in het huys van Me-Vrouw Rodenborgh op het Sint Jans Kerck-hof. Oock zyn hier buyten by Luchtsteyn ghekooren een Regiment Yren, en een Regiment Switsers, &c. als mede seer veel Ruyterye, in plaets van de andere die vertrocken waren: en daer-en-boven eenige Ammonitie, als Kruyt, Loot, Lont, Kogels, Schoppen, &c. nevens acht stucken kanon. Desen dagh en den volgenden Vrydagh, wierdt de Vesper op de Neude ghesongen, naest de Poort van Byleveldt.

Vrydaeghs den 28. zyn, nevens eenigh ghereet-{p. 40}schap om Bruggen te slaen, en verscheyden stucken Kanon, hier door ghepasseert 14. koopere Schuytkens, soo groot als dubbelde Schouwen, gheladen op seven Wagens, yeder ghetrocken wordende van 16. Paerden, en zyn al te saem ghevoert in het leger buyten de Catharyne-poort. Sijn Majesteyt gaf alhier ordre, om alle regeerende Heeren die haer als nog absenteerden, binnen de tydt van tien dagen souden moeten weder komen, op confiscatie van haere Goederen, demolitie van haere Huysen, en cassatie van hare Bedieninghen, specialijck noemende den Heer van *Weede*, *Schade* en *Amerongen*, welcke laetste hy alleen een maendt uytstel gaf. Oock maeckte hy bekend, dat alle Militaire personen ter besoldinge van het Sticht staende, haer binnen acht dagen van den Dienst souden hebben te ontslaen, mede op confiscatie van hare goederen. Desen dagh hebben de Franssen op den afslagh van de Visch ghekocht eene Salm, wegende tusschen de 24. of 25. pondt voor 35. guldens, en seven stuyvers, en des anderen daeghs drie kleyne, voor 83. guldens; alsoo sy daer seer naer dollen, of verlangen.

Op Saturdagh, den 29. dito, is Nieuwemegen met accoordt over gegaen. Op dien dagh hebben de Inwoonders tot Ysselsteyn haer gheweer moeten op het Raedt-huys brengen: oock vertrocken een of twee duysent Ruyters van 't Leger, alhier de wegh op naer Woerden toe, daer-en-boven quaemen eenighe verssche Ruyterye uyt des Koninghs leger weder herwaerts. Des namiddaeghs quam den *Cardinael Buillion* weder binnen, en ontboot de Borgermeesters in het Paus-huys by hem, en seyde haer aen, uyt den naem van de Koningh, dat de Roomsche-Catholijcken den Dom souden nemen tot haer ghebruyck, daer sy des avonts de Predick-{p. 41}stoel, en andere uytbraecken, en begosten des avondts ten half negen uren te luyden, tot twaelf uren toe.

Op Sondagh, den 30. dito, begost men des ochtens ten drie uren weder lustigh te luyden, en duyden tot namiddagh. Des morgens omtrent ses uren wierden de Stoelen en Bancken, die de

Soldaten niet wech namen, op het Doms-kerck-hof in drie vuyren verbrandt. Ontrent negen uren wiert den Dom, na dat sy eerst een Compagnie Soldaten en Ruyters daer gebracht hadden, in deser voegen ingewyet; eerst quam een Persoon seer prachtigh in klederen, die een verguldt Kruys droegh, al singende; daer na volghden eenige Monnicken, en dan de Priesters die alle witte klederen om hadden, tusschen in gingh een Persoon in 't swart, dragende een koopere Keteltjen daer het Wywater in was, desen volghden den *Cardinael*, die aen de hoecken van de Kerck tusschen de Priesters en Monnicken door tradt, en met sijn Palm-tack in het keteltjen stipten, en de posten van de Kerck besprengden; desen *Cardinael* was in sijn geestelijck ghewaet, en wierden sijn slippen opgehouden van ..... die hem volghden, mede al singende. Den Dom dus rondtom gewyt zynde, wierdt eerst de Hooft-mis op het Choor gedaen door den *Cardinal du Boullion*, en op het tweede Autaar, daer de Predikanten plegen te sitten (de tweede Misse door een witte Monnick) de vierde in de Capel (achter 't ghestoelte daer de Vroedtschap plagh te sitten) door den *Bisschop van Straetsborgh*, daer na door een Frans Jesuit. Des namiddaeghs wierdt daer Musijck in ghespeelt, en het *te Deum Laudamus* gesongen, en daer na weder een Predikatie gedaen door Pater *Brienen*.

Inmiddels verstont men dat des Koninghs leger, van Zeyst voorleden nacht was opgebroocken, en {p. 42} weder hooger opgetogen, gelijk mede derwaerts gemarcheert is 't Regiment Yren hier boven vermeld.

Op Maendagh den 1. Julii, is het Fransse guarnisoen uyt Woerden, seer confuselijck en by stucken en brocken hier aengekoomen, en ten deelen gepasseert; den Commandeur versocht alhier ontwapeningh van de Borgers, dat hem beleefdelijck wierdt ontseyt, seggende, sich op de Borgerye wel te mogen vertrouwen. Ontrent die tydt, zyn Oudewater, Montfoort en andere plaetskens mede by de Franssen verlaten.

Dinghsdagh, den 2. dito, waren de Franssen uyt Ysselsteyn ghetrocken op 150. man na, 't welke het Staten Volck vernoomen hebbende, zyn daer op af gekomen, en hebben de Poorten opgebroocken, vier Schildt-wachten doodt geschooten, en de brugh aen de Uytrechtse-poort af ghenoomen; den Gouverneur alhier sulcks vernoomen hebbende, gaf ordre dat er 30. Compagnien Ruyterye na toe soude gaen; die aldaer ghekoomen zynde, drie Schuyten vonden, waer uyt sy de Masten namen, en die over 't water geleyt hebbende, met Plancken gedeckt wierden, en haer tot een Brugge verstreckte, weshalven het Staten volck terstondt de vlucht nam. Ses borgers van Ysselsteyn hielpen de poorten opbreecken, welckers namen opgeteekent zyn; doch sy zijn in persoon ghevlucht. Dertigh boeren uyt Benschop hadden het Staten volck gheholpen, en is het Dorp daer over ghecondemneert 5000. guldens op te brenghen, of dat anders het gantsche Dorp sal afgebrandt worden; doch het accoordt is naderhandt ghetroffen, en sijn gecondemneert dat sestigh Huysgesinnen, elck moeten opbrenghen drie Rijcksaelders, te samen bedragende 450. guldens. Des nachts zyn de 30. Compagnien Ruyters ontrent twaelf uren confuselick weder ghekeert, {p. 43} waer uyt een allarm in 't Leger ontstont. Oock zyn twee Staetse Tamboers hier door gepasseert, so men seyde, om gevangens te gaen lossen. Op desen tyt quam aen de Weert-poort een Trompetter van *Prins Maurits*, die, na dat hy sich selven geblindt hadde, van de Wacht geconvoyeert wierdt na het Logement van de Gouverneur, en van daer weder de Catharyne-poort uyt. En is daer-en-boven noch een Trompetter van de *Prins van Oranjen* hier binnen gheweest. Des namiddaeghs brack des Koninghs leger van buyten de Catharyne-poort op, en wierdt aen de andere zijde van de Stadt ghecampeert. Ondertusschen waren de Franssen hier binnen soo benauwt, dat het haer niet ghenoech was, dat sy des nachts stercke Wacht hielden, en Ronde op Ronde deden; maer hebben daer-en-boven noch gepubliceert; dat niemant des avonts na tien uren, sonder licht de Straten mach ghebruycken, of het Maen-licht was of niet, en dan noch niet in grooter gheselschap als van vier persoonen, uytghesondert als 'er brandt was.

Woensdagh, den 3. Julii, des morgens quamen voor de Tolle-steeghs-poort, de Capiteynen van de *Helm, Zas, Ploos van Amstel, Verhoeven*, en den Lieutenant *Visscher*, (welckers Capiteynen, *Cornelis van Pylsweert* al voor langh als ..... van de Compagnie wech geloopt, en t' huys gekoomen was) met haer onderhebbende Compagnien, en volck, die al te saem voorleden Maendaeg 's avonts met vliegende Vaendel, en volle geweer uyt Nieuwmegeen waren gegaen, doch mosten sy haer geweer alhier voor de Poort laten, eer sy mochten binnen komen. Des namiddaeghs

quamen weder hondert vijftigh wagens met Meel binnen. Daer zyn oock weder twee andere Engelsche Ambassadeurs, namentlijk de Heeren *Sylvius*, en *Godolphien* uyt {p. 44} Hollandt over Uytrecht na den Franssen Koningh gegaen.

Donderdaeghs na de middagh, den 4. dito, wierden buyten de Catharyne-poort, een van de seven Soldaten opgehangen, die het huys te Voorn hadden geplondert, schoon daer Sauvegarde op was; oock wierdt aen de Ingesetenen alhier, die niet in de Ordinaris Wacht gheweest waren, bekend ghemaect, dat sy haer gheweer mosten brenghen by de Schout van de Buert, op 25. guldens de boete. Des achtermiddaeghs is seer veel Ruyterye binnen gekomen, maer de selve trocken weder uyt, daer na toe daer sy van daen quamen. Op desen dagh wiert voor de eerste mael een Catholijck kindt in den Dom gedoopt. Daer zyn oock doen noch twee Autaren in den Dom ghemaect. Doen begosten de Franssen Borst-weringen en Bol-wercken te maecken tusschen de Tol-steegh en Catharyne-poort, en de Switsers in de Pape-vey, tusschen de Catharyne en Weert-poort.

Vrydagh, den 5. dito, wierdt het Nacht-mael door Pater *Bienen* [lees: *Brienen*] in den Dom uytghedeelt, dewijl de Heer van *Wyck* predickten; daer nae wierdt een Predikatie gedaen door den *Bisschop Nercassel*; des naermiddaeghs zynder twee in den Dom getrouwt. Op den middagh sijn de Heer *Wolven* [lees: *Wulven*] en *Asbergen* wederom gekomen.

Op Saturdagh, den 6. dito, is alhier publijck verboden, dat niemant des nachts eenige conventiculen of samen-rottinghen, t' sijnen Huys mach aenstellen, ofte gedogen, op poene van alle, die daer gevonden sullen worden, aen de Lyve ghestrafte te worden. Men seyt oock, dat'er doen een geharquebuseert is buyten de Tolle-steegs-poort. Den Koningh heeft het geldt (bestaende in hondert en in de tachtentig duysent guldens) alhier van de Comptoiren {p. 45} laten halen, seggende, dat de Renten evenwel konden betaelt worden uyt de pacht van Wijnen, Bieren, 't Gemael en Toeback, en by aldien daer noch te kort quam, dat men dan de goederen van de Hollanders (als onse Vyanden) soudent aentasten.

Doen wiert dit volgende oock gepubliceert, en over al aen geplackt.

DEn Hertogh van Luxenburgh, en van Pency, Souverain van Luxe, Pair en eerste Christelijke Baron van Vranckrijck, Luytenant Generael van de Legers des Koninghs, Gebieder der Steden van Utrecht, &c. en aenhoorige plaetsen: Dat wel expresselijck wert gelast aen alle Burgermeesters, Schepenen en andere Officieren van Justitie der Steden, Vlecken, Dorpen en Gehuchten, &c. oock bysondere Heerlijckheden onder 't gebiedt van Hollandt en in 't gemeen alle particuliere Persoonen, welcke haer goederen binnen al hare Jurisdictione sijn hebbende, binnen 8. weken in de Stadt te verschynen, om hare contributie op te brengen, hun opgeleyt, op poene van te werden gerooft, verbrandt, &c.

Geteeckent,

MONTMORENCY LUXEMBURGH.

Op Sondagh, den 7. dito, zyn de Heeren *Weede* en *Schade* weder hier ghekomen, by haer hebbende een Trompetter van de *Prins van Oraenjen*, en hebben sich begeven naer het Logement van de Gouverneur. Des namiddaeghs zyn acht Staetsche Ruyters alhier gevangen gebracht, en op den huys van Hasenbergh geset.

Des Maendaeghs, den 8. Julii, is een van de twee laetste Engelsche Ambassadeurs hier door, nae de *Prins* getrocken. Als doen wierdt gepubliceert, dat {p. 46} die in Religie verschillen, malkander niet mogen schelden, op Lijf-straffe; als mede dat niemant eenigh oudt Loodt, Yser, of diergelijcke dinghen mach koopen, alsoo de Franssen gheheele huysen af braecken om de selve te verkoopen. Des namiddaeghs wierdt op de Neude een Fransch soldaet (op zyn Paepsch) gehangen, om dat hy tegen sijn Officier het Rappier ghetrocken hadde. Oock wierden noch twee Ruyters van den Heer *Brederodes* Compagnie gevangen binnen gebracht.

Dingsdagh op de middagh, den 9. dito, quam een Princen tamboer geblint binnen. Op dito des morgens vroeg sijn tussen de 2 a 3000 ruyters uitgereden de Vecht op, en quamen des achter-

middaghs ten 2 uren weder by Breukelen, genoomen hebbende van de Amsterdammers, 6 waterschuiten ende 12 Paerden.

Woensdaghs, den 20 dito, sijn weder 100. wagens met meel hier door gepasseert, waer van 500 sakkén in d' Academie by den anderen wierden geleit. *Prins Mauritius* heeft het Huis t' Abcoude in besettingh genomen, en het selvige met geschut en andere noodzakelijkheden versien.

Donderdag den 11 dito, hebben 150. Fransse Soldaten, met 4 Amsterdamsche Vracht-schuiten een goede partie Hoy van de Hollantsche bodem by Loenen wech-gehaelt, om die reden, dat den Boer voor het selvige niet minder als 600 guldens wilde hebben, en sy niet meer als 550 guldens daer voor willende geven, gingen aen den Gouverneur over den Boer sijn obstinaetheit klagen, welke ordre gaf, (te meer, alsoo het op den Hollandtschen bodem was) dat sy het selvighe, sonder hem yetwes te geven, daer van daen soudén halen; also de paerden het voeder niet missen konden. Op dito is ook de Heer *Weelderen*, gewesene Gouverneur te {p. 47} Nieuwegein, hier door gepasseert, en na den Haeg vertrokken. Als doen wierdt ook aen *Horiaen*, en *Scerpenseel*, *Pieck* en andere Ghereformeerde huysen aen den Dom annex uyt den naem van den Gouverneur en Pater *Brienen* aengheseyt, dat sy haren huysen soudén hebben in te ruymen, waer op gecommiteert wierden de Heeren *Hamel* en *Velthuysen*, en twee Canonikken, *Rosa* en *Westreenen*, om met den Gouverneur te spreken, die als doen gaf contra-commande, uytghesondert dat *Scerpenseel* sonde [lees: soude] moeten vertrekken, gelijk hy ook op Saturdag dede. Van die week wasser een Fransman, die een lootwitmaker *Drost* ghe-naemt, te bewaren gaf een koffertien, geestimeert wordende op 17000 guldens, 't welk hy verstack, en wilde het niet weder geven doen hy het eyschten, seggende dat hy daer van niets en wiste, waer op sy hem gevangen namen (tussen Donderdaegs en Vrydaegs 's nachts,) en bonden hem in haer Leger aen een boom, en doen het koffertjen te voorschijn quam wilden sy hem hanghen, indien hy niet des Vrydaeghs twaelf hondert guld. tot rantsoen verschaft hadde: sijn vrouw van buiten t' huis komende, stondt tegens hem op dat hy sulks gedaen hadde, 't welk hy ontkennende, seide dat soo het waer was, Godt hem aen sijn Lijf ofte Huys soude straffen; een half uur daer na ('s avonts ten half 7. uren) vielen beide de gevels van sijn achter huis in, sonder dat daer ymant ontrent was. Des namiddags is Bommel aen de Franssen overgegeven.

Saturdag den 13. Iulij, wilde een geladen schuyt met Kerssen na Amsterdam varen, 't welk de wijven vernemende, niet wilden toelaten; maer begosten deselvige te plonderen, en onder malkander te vegten, waer door onder haer lieden een allarm ontstont.

Sondagh, den 14. dito, is de Kerck tot Amersfoort en Rheenen ingewijdt.

{p. 48}

Maendaegh, den 15. dito, sijn den Gouverneur ende den Commandeur, met enige Hoofden van het Leger alhier op het Stadhuys getraceert; en sijn ook enige Staetse ruiters tot Vleuten geweest, om aldaer eenige Fransoise voeragiers te overvallen; doch sijn de meeste ontkomen, en hebben der nog 12 a 13 af gekregen; de Boeren hielpen de Franssen, waer over de Staetsche ruiters haer dreigden het Dorp te plonderen, en in den brant te steeken. Op dien dagh is des avonts een Fransch Officier in den Dom begraven, en hebben op dien avont; voor 10 uren de ronde een persoon ontmoet, dewelke, nae dat hy ontrent een uur met haer heeft moeten gaen, sy moederlijke naeckt hebben uytgetrokken, en seer geslagen en genepen, die 's anderen daeghs geklaegt heeft, waer over op Vreborg Krijgs-raat wiert gehouden, voor welke alle die gene mosten komen, die de eerste ronde hadden gedaen, daer uyt sy 6 ghevanghen namen, onder welke ook de delinquanten wierden gevonden.

Woensdag den 17. Iulij, is het Huys Croonenborgh, by Loenen, van het Staten volck in besetting genomen.

Op Donderdag, sijnder 200. Matroosen en 800 ruyters Staetse volk binnen Vianen gekomen, en na dat sy daer 2 a 3 uren binnen geweest waren, sijn weder uytgetrokken, en namen de 2 Fransche Sauvegardes mede, eenige Mariniers liepen aen de Leck in 't water, en schooten aen de Vaert 3 menschen doot.

Donderdag den 18 dito, sijn de Borgemeesters en eenige Heeren van den Gouverneur alhier getraceert, en is dat Vrouws-persoon, van welke den 11 Iunij is gewach gemaekt, uyt 't Tucht-huys

gehaelt, en des anderen daegs, zijnde Vrydag, voor middagh, om haar feit de rechterhandt afgehouden {p. 49} en voorts geworcht. Is alhier gepubliceert, dat alle die gene die eenige vremdelingen van buyten krijgen, om by haar te vernachten, deselve by naem en toenaem bekent te maken, ten huys van den Commandant, voor half 10 uren 's avonts; mitsgaders van waer hare komste is, op 3. guld de boete ende arbitrale correctie.

Tussen Vrijdag en Saterdag, haelden het Staten Volck drie Boeren en een Fransche Sauvegarde uyt de Lagewey wech.

Saturdag, den 20 Iulij, quamen ontrent 400. Wagens en eenige schuyten met meel binnen. Des na middaghs, onder het optrekken van de Wacht, quam de schilder *Yselsteyn* aen de Majoor klagen, dat een schuyt met hoenderen naer Amsterdam soude varen, versoekende dat de selvige mochte geplundert worden, door dien men de Hollanders geen eetbare waren behoorden toe te senden, waer op de schuyt daer na geplondert is. Ontrent 6. uren wierdt het Lijk van een Frans Officier in den Dom gebracht, waer van het selve (nae dat aldaer de zielmisse gedaen was) na het pleyen van het Academie gedragen, en aldaer in deser voegen begraven wiert. Eerst quam een Jongen dragende een wasse-kaers, desen volgden twee Jongens t'samen dragende een koperen emmer met wijwater en de quast, doen een persoon dragende het Kruis, welke volgden een Priester met een boeck in sijn handt, daer na wiert het Lijck gedragen, en wanneer het selve in 't graf geset soude worden, besprengde de Priester het graf met wijwater, en offereerde aen alle hoecken vanden kist het kruys, en begon hy daer op de benedictie te doen, welke gedaen sijnde, een yder sijns weegs ging.

Tussen Saturdag en Sondagh reden eenige Fransche Ruiters na Vleuten, alwaer de Boeren {p. 50} op haer schooten (meinende dat het Staten volck was) en sy haer alsoo antwoorden, dat van de Boeren twee doot bleven, ende negen gevangen binnen gebracht wierden.

Sondaeghs morgens wierdt het Fransche Leger, hier om leggende, gemonstert.

's Maendaeghs den 22 dito, quamen eenige nieuwe troupen by den anderen; 's naermiddaghs ontrent 5 uren trokken ontrent 2000 ruyters en 2000 Voetknechten den Daelschen Dijck op, ende namen met haer vier kopere Schuytjens, drie Stucken Canon (welcke sy alhier uyt het Ammunitie-huys gehaelt hadden) eenige wagens met Kruyt, Loot en ander Ammunitie, ende oock eenige scheepen (die sy 's voormiddaghs geprest hadden) onder pretext van Hoy te sullen halen (met Palen om Palissaden te maken; ende des nachts vertrocken noch 12 schuyten met Soldaten mede de Vecht op) nae Cronenborg.

Dinghsdaghs voor de middag was hier binnen een Staetsch Lieutenant die hier volk werfden, 'twelck de Gouverneur verwitticht wiert, waer op voorts het huys daer hy in geweest was rontom met Soldaten en Ruyters beset wiert, meynende hem te vangen; doch ist ontkomen, ende namen de Weert met alle de geene die daer saten en droncken gevangen. Des namiddags ten 1 uur is 't Huys te Cronenborgh by de Francoysen inghenomen, sijnde van haer veele dootgebleven en gequetst, onder anderen 4 Officieren doot, vande Hollanders isser maer een doot gebleven, en sonderlingh geen gequetsten; tegen den avont quamen de Francoysen van Croonenburgh weder, mede brengende seer veel buyt ('t welck sy uyt Loenen en daer omtrent geplondert hadden) soo van Koeyen, Paerden als alderhande Meubelen, als Silver, Goudt en andere {p. 51} goederen, en daer en boven 160 gevangen. Op desen dagh is 't huys te Loender-sloot mede van de Francen veroverd, en de gevangen tot 30 in het getal die des Woensdagh voor de middag hier binnen gebracht wierden, en by den anderen in de Marienkerck geset. Ten 12 uren quamen noch 12 gevangen Officieren binnen.

Donderdagh voor de middagh, den 25 Julii (sijnde S^t. Jacobs dagh) wilden de Papisten de S^t. Jacobs Kerck inneemen, alwaer sy aen besigh waren, met Hamers, breeck-yzers ende andere instrumenten om de deuren op te breecken, doch wert haer door de Gereformeerden, die in menichten op de been quamen belet. Des nachts ten 12 uren tussen Donderdagh en Vrydagh, hadden sy weder een aenslagh daer op, doch alsoo, uyt last van de Gouverneur, rontom de Kerck, Ruyters geset waren, wiert haer dessein weder gestut.

Vrydagh den 26. dito, wierden de 8 ghevangene Staten Ruyters door een Tamboer ghelost, die den 7. Julij sijn binnen gebracht, ende sijn op dito weder 8 Spaensche Ruyters in plaets gekomen. Op die tijdt sijn 2 Intendanten, als *Kolbert, Heer van St. Pouange, en Robbert*, van sijn Majesteyt

hier binnen gekomen, eyschende dat wy op onse repertitie 3 Maenden langh souden houden 32500. Soldaten, yder Maent bedragende 100000. guldens, waer op hem de onvermogentheydt van onse Provincie is te kennen gegeven, waer over hy seer t'onvreden was. De Heer *Kolbert* heeft meer dusdanige ampten ghehad, betoonde overal een groote besadigheydt, maer mijn Heer *Robbert*, die daer na alleen gebleven is, sijnde van slechte staet, daer hy in stond, niet langer dan twee jaren gheleden, tot een bedienaer van groote affairen is opgeklommen, heeft sich niet gheschaemt te seggen, dat hy {p. 52} niet en wiste wat mededoogen ofte barmhertigheydt te seggen was; als mede dat hy wel wiste dat de Koning belooft hadde, de Privilegien en Voorrechten van 't Stift Uytrecht en de inwoonders te bewaren, maer dat hy oock wel wiste, dat die de France naem maer haten, haer niet ontsien soude hem te bedrieghen, &c. ghelijck veel Tyrannye als anders hier heeft begaen. Desen avont ten 10. uuren hebben de Francoisen den Tooren van het veroverde Casteel Croonenburgh laten opspringen, als mede het Dack.

Saturdag den 27 dito, sijn alle de Schepen, die 's Maendaghs den 22. dito geprest waren, met Hoy geladen wedergekomen. Doen quamen veel Karren met Meel hier binnen, 't welck duerde tot Woensdag toe, wel 800. in 't getal. Na de middag sijn de Staten vergadert over den eysch van den Intendant van sijn Majesteyt, den Koningh van Vranckrijk, die ook dese morgen heeft doen bekent maecken, dat hy met eenige der Heeren van de Vergaderingh van haer Edele Mogenden begeerde te spreecken. Daer op de Heeren van *Dijckvelt*, van 's Heeren *Aertsbergen* [lees: *Asbergen*], en de Burgermeester van der *Voort* versocht wierden om sich by de gheseyde Heer Intendant te voegen. De geseide Heeren, dit gedaen hebbende, hebben aen de Vergaderingh gerapporteert dat sy, na veel redenen van plicht-pleeging, van de geseide Heer Intendant verstaen hadden, *Dat des Koninghs wil was, dat de Krijgs-lieden, die in dit Landschap gevonden worden, door hun Edele Mogenden, geduyrende de tijt van drie Maenden, onderhouden souden worden, ten opsicht van de Soldaten te voet en te paert, tot het getal van twee-en-dertig duysent en vijf hondert mannen*; terwijl sijn Majesteit de betalingh van de soldy der Officieren op sich neemt: Dat dieshalven de geseide Heer Intendant {p. 53} aen de Heeren de Gedeputeerden drie verscheyden middelen had voorgesteld: Voor eerst, dat men het heyr van tijdt tot tijdt van quartier in 't Landschap sou veranderen, op dat het in 't Velt sou kunnen bestaen; of dat hun Edele Mogenden hen in geldt souden betalen; of dat sy daghelijcks aen yder Soldaet een pont Osse vleesch, en een pot Biers souden verschaffen; door welcke middel het Veldt, met het koorn, dat'er noch op staet, beschut sou kunnen worden. Daer op de geseide Heeren Gedeputeerden oprechtelijck en bredelijck de waerachtige stant der Finantien, en geldt-middelen van hun Edele Mogenden, en van hun inkoopsten hadden verthoont, daer uyt het geheel onmogelijck was d'Armee, 't zy in 't geheel of ten deel, t'onderhouden: en dat sy oock verthoont hadden *wat belofte, van wegen de Koningh, schriftelijck gedaen was, toen hy de hondert een-en-tachtentigh duysent guldens deed' ontfangen*; te weten, *dat men van hun Edele Mogenden niets voor d'aenstaende maent van October sou eisschen*, volgens d'acten van den dertighsten van Junius lestleden.

Daer op de gheseyde Heer Intendant weder gheantwoort sou hebben, *Dat de eysch, die men deed, soo veel d'onderhoudingh van 't heyr aengaet, niet strijdig was tegen de beloften, in de geseide acte begrepen*. Hier op wiert goet gevonden de Staten van 't Lantschap van Uytrecht te beroepen, namentlijck tegen Maendagh, die den negen-en-twintighsten van dese Maent sal wesen.

Maendaghs den 29. dito, sijnder twee Soldaten op de Neude ghehangen, om dat sy het Huys ten Engh hadden willen spolieeren. Desen dag de Staten wederom by een vergadert sijnde, om 't rapport en d'aenbrengingh van de Heeren te hooren, aen de welcken op Saturdagh lestleden d'eysch voorgesteld {p. 54} is, die van wegghen de Coningh van Vranckrijk, door den Heer Robert, Intendant van sijn Majesteyt, ghedaen is; na dat het rapport gehoort is, soo is nae beradingh, goedt ghevonden aen d'afwesige Leden te versoecken tegens morgen in de Vergaderingh te verschijnen, om te helpen overwegen en besluuten soo veel de geseide eysch aengaet; 't welck door de Secretaris den Intendant bekent is gemaect. En de Heeren van *Dijckvelt*, van *Someren*, van d'Heeren *Aertsbergen*, van *Wulven*, de Burgermeester van der *Voort*, en d'oude Burgermeester *Boot* sijn daer op gedeputeert en versocht te willen een Deductie schriftelijck in stellen, 't welck

vertoonen sal *de volkomen onmacht van de Provincie, en de onmogelijckheit van die gesejde eysch, 't sy in 't geheel, of ten deel, te voldoen.*

Dingsdagh den 30 Julii, is een Papiste Juffrou, op zijn Papist in den Dom in deser voegen begraven: Ontrent half negen uren wiert het Lijck uytgedragen (gewoonelijcker wyse, behalven dat over het swarte laken over de kist, noch lagh een groot Kruys van witte sijde) naer den Dom, alwaer vele brandende Flambeauwen het selve inbrachten, en trocken doen voort alsoo inde Kerck, voor uyt quam een persoon, dragende een groot houtte Kruys, welcke volghden vier persoonen in de rouw, met witte brandende Flambeauwen, en doe noch ses Priesters met witte hemden aen, yder mede met een witte brandende Flambeauwen, al singende, de leste van hear lieden droegh de Wywaters quast, en haer volghde het Lijck, het welck ghedragen wierdt nae het Choor, alwaer de Hooge Misse daer over gedaen wiert, welke gedaen sijnde, wert 'tLijck (op het laken over de kist noch geleit sijnde, een kussentjen van Silver-laken en daer op een Kroon) na het graf gedragen, en aldaer, na dat de Priester de {p. 55} kist en het graf gewydt en gewieroockt; als mede het kruys aen alle hoecken van de kist geoffereert hadde, begraven. Dese dagh toonde den Staet de onmacht van de Provintie om den eysch van den Intendant te voldoen, als blijck by hare Resolutie.

De Heeren, die men in de voorgaende dagh versocht en ghedeputeert hadde, hebben vertoont het ontwerp van een Geschrift, vervattende een Deductie van d'onmacht van dit Landtschap, en van andere redenen, om de welcken hun Edele Mogenden niet konnen opbrenghen d'onderhoudingh van 't heyr sijns Majesteyts van Vranckrijck, die men eyscht, door hen schriftelijck ghestelt: en op de eysschingh, die daer af ghedaen is, wiert, na overwegingh, geaprobeert, en besloten, ghelijck hier volghet.

Dewijl de Koningh, dit Landtschap onder sijn macht brengende, soo goet heeft gheweest dat hy aen 't selfde, onder andere dingen, toegestaen heeft dat het niet uytgeplondert soude worden, noch gehouden zijn de plonderingh af te kopen; soo verhoopten de Staten dat men niet anders van hem sou eysschen, en dat sy niet ghenoodtsaeckt souden wesen yets anders opte brenghen, als 't geen sy, door een goede huyshoudingh, jaerlijcks souden over behouden, na dat zy de schulden van dit Landtschap betaelt souden hebben. En na dat de Marckgraef van Louvois, uyt last van sijn Majesteyt, de hondert een-en-tachtentigh duysent negen hondert negen-en-twintig guldens, die in hun kas gevonden wierden, wech ghenomen heeft, zijn sy boven maten verlegen gheweest, om dat waerlijck dese Penningen niet aen de Staten behoorden, maar op hun credit van d'Inwoonders van 't Landtschap op interest waren genomen; invoegen dat de billijckheit vereyscht dat sy aen hen herstelt souden worden. Dat sy oock merckelijcke {p. 56} somme van penninghen aen hun Ondersaten en Inwoonders schuldigh waren, om dat sy veel dinghen verkocht en geleverd hadden, daer toe sy de voorgedachte somme gaerne besteed souden hebben.

Dat sy, niet tegenstaende dit alles, besonderlijcker daerom aengesprooken sijnde, gaerne dese blijk van hun gehoorsaemheyte tot sijn Majesteyt hadden getoont, en dese somme doen tellen, sonder yets achter te houden; hoewel sy wel hadden gewenscht, gelijk men oock aen hen had doen hoopen, dat sy hun betaling souden konnen trecken uyt dese somme van veel duysent gulden, die sy of gelicht hadden tot de betalingh van onderhoudingh van 't heyr van sijn Christelijckste Majesteyt, of daer sy sich voor ingestelt hadden; reden hebbende van sich op 't geen te versekeren, dat men hen toegheseght en beloofd had, dat het verlies en de schade, die de geintersseerden [lees: geinteresseerden] in de gesejde somme van hondert een en-tachtig duysent negen hondert negen-en-twintig guldens by dit voorval leden, overvloediglijck vergolden sou worden door 't voordeel, 't welk het gemeen hier uyt sou trecken, dat men het Landtschap niets meer sou afeysschen, dan als het, door de herstellingh van de rust, middel en ghelegentheyte sou hebben om door sijn wackerheyte en voorsorge yets te winnen.

Hoewel sy sedert met droefheyte, in 't geschrift van de gesejde Heer de Marckgraef van de negende van Iulius lestleden, daer op de gesejde penningen wech genomen sijn, hebben gesien dat men geen andere versekeringh daer in geeft, dan *dat men hen niets, tot aen d'eerste van October eerst komende, sou afeysschen.*

Dat sedert dese tijdt, niet tegenstaende alle bedenkelijcke naerstigheden, die mijn Heeren de Generael van 't heyr, en de Gouverneur van 't Landt-{p. 57}schap aangewend hebben, om de

wanordeningen en ongelegentheden te voorkomen, die in tijt van oorlogh onvermydelijck sijn, en van de legeringen der krijgshlieden niet ghescheyden konnen worden, de schade, die de landtlieden gheleden hebben, soo groot is, dat sy ten meestendeel bedurven sijn, invoegen dat sy, sich niet inbeelden konnende dat men hen geldt, of d'onderhoudingh der krijgshbenden sou afeysschen, ten hoogsten verbaest sijn gheworden toen sy met d'uitterste droefheyt, door't raport van eenige leden van hun vergaderingh, de voorstellingh, die mijn Heer d'Intendant door hen heeft laten doen, verstaen hebben, die sich hier toe uytstreckt, *dat dit Landsschap sich sou belasten met de onderhoudingh en voedingh van twee-en dartigh duysent en vijf hondert mannen, drie maenden langh, of yder van hen dagelijcks versorgen met een pont Osse vleesch, en een pot bier, of in plaets van dat met twee stuyvers.* Sy willen dieshalven wel alle in alle oprechtigheyt verklaren dat sy om de voor-verhaelde redenen gantschelijck geen geldt hebben, en dat het in de teghenwoordighe tijts gelegentheyt gantschelijck onmogelijck is gelt te bekomen; dewijl alle d'inkomst, die 't Lantschap tot noch toe genooten heeft, uyt drie dingen bestaet.

Voor eerst uyt eenige revenuës van Landt en Tienden.

Ten tweeden uyt veele schattinghen op de vaste goederen.

En ten darden uyt persoonle impositien, op de wijn, op 't bier, op 't vee, op 't gemael, en op eenige andere kleyne dingen van weynigh belangh.

Wat de Lantpachten en Tienden aengaet, sy sijn selfs in tijt van vrede, naeuwelijcks machtigh geweest om de gagie der Predikanten te verschaffen, en d'andere lasten van Kercken te betalen. {p. 58}

En wat de veele schattingen aengaet, 't is onmogelijck dat het platte landt yets daer af kan betalen, selfs de genen, die 't alree schuldigh is. Want yder weet wel dat het soo veel geleden heeft, eerst door de deurtocht der Spaensche krijgshbenden, die tot bystant der Vereenighde Nederlanden quamen, en by ghevolgh door de legeringhen der andere krijgsh-lieden, *dat het gantschelijck daer door verdorven is, dewijl het sich berooft siet, niet alleenlijck van zijn koorn en vruchten; maer oock van sijn vee; om dat de Ruytery soo lange tijdt, en in soo groote menighe omtrent dese Stadt gelegert heeft geweest, genootsaecht haer voeder daer te soecken; gelijk oock door de gedurige stroperyen, die soo wel sy, als d'andere soldaten hebben gedaen,* niet tegenstaende de naeukeurige ordeningen, en de strenghe straffen, die mijn Heer de Generael, en mijn Heer Gouverneur opgesteld hebben, om sulcks aen hen te verbieden.

De impositien op de persoonen, sonder het vee daer in te begrypen, om dat'er by na niet meer is, waren naeuwelijcks, selfs toen het Landtschap geen overlast had geleden, machtigh om de gewoone lasten van 't Landtschap te dragen, en te voldoen, en d'interessen der sommen te betalen, die 't Landtschap van tijdt tot tijdt heeft moeten opnemen, en daer uyt, gelijk 't den Koningh belieft heeft, d'Inwoonders betaelt souden worden. En wie is'er, die niet siet dat dese impositien sonder twijffel niet het seste deel van 't geen sullen opbrengen, 't welck zy eertijds opgebracht hebben? Want dewijl men de krijgsh-lieden daer af ontslaet, soo sal het onmogelijck zijn (ghelijck d'ervarentheydt alree niet dan al te klaerlijck toont) de ghedurighe fraudes te voorkomen, en te beletten, die de Burghers en Inwoonders onder dese deckmantel sullen bedryven, wat regelingh men oock daer toe aenwend, {p. 59} of wat voorsorge en hulpmiddel men daer toe kan bybrengen.

Wyders, aen de vyf Steden, daer uyt het Landtschap bestaet, sijn'er drie, te weten Wijck, Rhenen en Montfoort, die soo vervallen en arm gheworden sijn, dat het onmogelijck sal wesen dat der selfder stedelinghen eenighe impositien betalen. Amersfoort bevind sich oock in soodanige ongelegentheydt, soo om dat de koophandel daer ontbreeckt, en gantschelijck ophoudt, als om 't verlies, dat het in dese kommerlijcke tijdt heeft geleden, dat het niet waerschynelijck is dat men door de impositien daer yets, wat het oock sy, sal bekomen. En 't geen, dat d'Inwoonders van dese Stadt Uytrecht sullen betalen, sal niet veel bedragen, om dat, dewijl sy d'inkoomsten van hun goederen niet genieten, de vertieringh niet groot sal zijn, en by gevolgh de impositien weynigh opbrengen. De Menschen sullen ten meestendeel geen of weynigh wijn drincken; en in plaets van bier sullen sy sich van andere drancken dienen; die sy selven sullen koken; in plaets van tarwe en rogh sullen sy erten, boonen, garst, haver en andere diergelijke dingen eten, daer men in dit landt noyt in vierte belastingen heeft willen of durven opleggen, ten opsicht van d' armen.

Daer is dieshalven geen andere middel, als gelt op interest te nemen. Nu, daer is niet de minste schijn om gelt buyten 't Landtschap te zoeken, dewijl over al credit ontbreekt, en d' Inwoonders van 't Landtschap soodanigh van alle ghereet gelt ontbloot sijn, uyt oorsaeck van de gelden, die men opgenomen heeft, en sedert heeft men soo weinigh daer af ontfanghen, uyt oorsaeck van de verwoestingen der huysen, en 't gebreck van de koophandel, dat het onmogelijk is de somme, die 'er ge-{p. 60}eyscht wordt, in 't geheel Landtschap te bekomen: ja al 't gelt, dat 'er noch overigh kan wesen, sal niet genoegh sijn om van broodt, en van d' andere nootsakelijckheden te versorghen, die men in dese winter van noode sal hebben.

En indien 't ooghermerck van mijn Heer d'Intendant was *de Krijgs-lieden in ons Lantschap te legeren*, en hen van tijdt tot tijdt van quartier en wijck te doen verwisselen, *niet tegenstaende de voorwaerden, die 't den Koningh belieft heeft daer aen te bewillighen, en het geschrift, 't welck mijn Heer de Marckgraef van Louvois ghetekent heeft*, of hen in de Stadt te Huys vesten, en dit om dat de Staten niet de lijftocht, of de penninghen kunnen verschaffen, die men van hen eyscht, ('t welck wy niet van de goedertierentheyte van sijn Majesteyt, die soo vermaert is, noch van de bescheydentheyte van mijn Heer d'Intendant kunnen gelooven) soo vinden wy ons, door onse plicht, en tot d'ontlastingh van ons gheweten, verbonden hem te verwittigen, dat wy oorsaeck hebben om te vreesen dat men in Hollandt en elders sijn voordeel daer mee sal doen, daer veel van de rijckste en aensienlijkste Inwoonders van dit Landtschap in groot getal sich hebben vertrocken, om hen t'over-reden daer te blijven: 't welck een seer onverbeterlijke schade voor dit Landtschap sou wesen, daer door d'andere Burgers en Inwoonders tot d'uyterste elende gebracht soudent worden; invoegen dat veel van hen van honger soudent sterven, 't welck ten hooghsten bedroeft en beweenselijk sou sijn: en echter soudent de krijghs-benden van sijn Majesteyt niet langh kunnen bestaen, om dat hen alle dingen soudent ontbrecken.

Wy versoecken dan ootmoedelijck van u, dat het u belieft de moeyte te doen van dit geschrift te lesen, t'overwegen, ende waerheydt van 't geen, {p. 61} dat het inhoudt, te ondersoecken; en wy versekeren ons dat ghy'er in sult vinden, en u volkomentlijck over-reden dat het onmogelijk is uw voorstellingen te voldoen, en dat ghy dieshalven, naer uw gewoone bescheydenheyte, ons daer af sult ontslaen. En indien dit ('t welck wy echter niet verhoopen) niet kan gheschieden sonder andere last van de Koning, of van 't Hof, soo bidden wy u dat het u belieft dese aengename dienst aen ons te bewijzen, en dese vertroostingh aen onse arme en bedruckte Inwoonders te geven, dat gy tot hun voorstant schrijft, en ondertusschen de saken in die stant houdt, daer in sy heden staen.

Tusschen Dingsdag en Woensdag, hebben 48 Staetsche Ruyters de brantwacht van de Françoisen overvallen, een Vaendel genomen, nevens eenige gevangenen, ende veele doot geslagen, ja hebben by na in de trenchementen van de Francen geweest.

Woensdag den 31 dito, is weder een Princen Tamboer geblindt binnen gebracht.

Den 2 Augusti sijn de Soldaten van het veroverde Kasteel Cronenburg uyt de Marienkerck genomen, ende eerst in 't Wittevrouwe Kerckjen, daer na in het Duytschen-huys Kerckjen geset, om datter al in de 50 van haer uytgebroken ende ontkomen waren. Doen sijn veele Karren met Kousen, Schoenen en Laersen hier binnen gekomen, ende wierden Saturdag daer aen, aen yeder Compagnie, by provisie negen paer uytgedeelt. Op desen Vrydagh ende daeghs daer aen, ontstont een morren onder het volck, als dat Sondaghs onder de Predicatie geplondert soudent worden, waerom veele lieden door vreesse van dien, niet alleen haer goederen verberghden; maer selfs oock niet dorsten in de Kerck gaen. Eenige Heeren sijn ghecommitteert, {p. 62} om den Intendant te begroeten, op het stuck van den voorigen eysch geschiet, maer den Heer Intendant heeft nerghens naer de redenen van de onmacht, en van andere dingen, die hem seer groot voorgesteld wierden, willen luysteren; soo wierden wederom versocht de Heeren daer toe op den achsten desen gedeputeert, als de Heeren van *Dijckvelt*, van *Someren*, van de Heeren *Aertsbergen*, van *Wulven*, de Burgermeester van der *Voort*, en den ouden Burgermeester *Boot*, om nochmaels aen de France Overste (dewijle d'Intendant niet te versetten was,) een vertooningh van de swacke staet van Utrecht te doen.

Saturdag den 3 dito, 's morgens heel vroegh, sijn hier uytgereden in twee troppen, 48 Karren met Meel na Naerden, gheconvoyeert wordende van een Compagnie Ruyters, den eersten troep bestaende in 21 Karren, is geheel verdestruert door eenighe Mariniers, ende is al het Meel in 't

water gheworpen; den tweeden troep, bestaende in 27 Karren, is het ontkomen. Den Intendant, die op Vrydagh, den 25 Julij, van wegghen sijn Majesteyt hier ghekomen was, sijn weder vertrocken. Dien selven dag sijn mede twee Compagnien Switsers, ende een Compagnie Franssen van hier uytgetrocken na Amersfoort.

's Maendaeghs den 5 dito, is alhier ghepubliceert, dat de Borgers al haer geweer, behalven het zijdt-geweer, op het Stadthuys moeten brenghen, binnen de tijdt van twee dagen, op de boeten van een Rijckxdaelder.

Dingsdagh sijn weder twee Sammereusen, ende twee Lichters met Meel hier binnen ghekomen; ende oock drie Sammereusen met tonnen vol fijn Meel.

Donderdagh 's morgens, vertrock van hier een {p. 63} goede quantiteyt Ruyters na Gorchum, die te Leerdam in dier voegen onthaelt wierden, dat niet alleen eenige Schuyten met gequetsten ende op andere plaetsen aenquamen, maer veele door de doot ende gevanckenissen het wederomkomen vergaten, ende is onder andere een Compagnie by den anderen geweest, van welcke maer vier mannen sijn weder gekomen, en hebben, om de gequetsten in de andere Gasthuysen beter te forieren, 't Pestgasthuys mede aenghesproocken, alwaer sy haer siecken uyt de andere Gasthuysen brachten.

Vrydaghs den 9 dito, is de publicatie, aengaende het geweer geitereert, in deser voegen, dat alle Borgers, die eenigh geweer hadden achter gehouden, ofte noch niets van het selve gebracht hadden, voor de Sondagh het selve moesten brengen, op de boeten van 100 Rijckxdaelders, ende den aenbrenger 10 Rijckxdaelders, mits dat des selfs naem noch verswegen soude worden. Op dito isser weder op de Neude een Soldaet gehangen, om dat hy wilde overloopen.

De Staten dan siende dat den Intendant niet te versetten was van sijn voornemen, hebben sich geadresseert aen den *Hertogh van Luxemburgh*, resolveerde aen *Monsieur de Louvois* en *Pomponne*, te schrijven daer van de inhoudt was, dat,

De Staten, door d'Intendant gesommeert sijnde, om ordre te stellen in d' onderhoudingh van twee-en-dertigh duysent vyf hondert mannen van des Koninghs krijghs-benden, hebben door veel overtuigende reden aen hem verthoont, dat het aen hen gantschelijck onmogelijck is sulcks te doen. En, op dat hy hen te beter sou kunnen ondersoecken, en naer de waerheyt van 't geen vernemen, dat daer in is begrepen, soo heeft men alles in een Memorie vervaet, dat men aen hem heeft gegeven, en hoe- {p. 64} wel wy niet twijffelen of hy sal daer door gantschelijck over-reedt worden, dat het Landtschap niet over dese saeck behoorde gemoeyt te worden, immers niet voor dat het in sijn geheel herstelt is; soo hebben sy, in geval het misschien daer over gemoeyt wierdt, geoordeelt dat het ten hooghsten nodigh voor d'arme Inwoonders van dit Landtschap sou wesen, dat het aen uw Excell. beliefte het gesicht op de gesejde Memorye te wenden, en de selve gunstighlijck t'overwegen, met versekeringh ter goeder trouw, en in een goedt geweten dat het niets begrijpt, dan die ware gesteltheyt van de saeck, en dat 'er niet is, 't welck yder van hem niet bereydt is met eede te bevestighen.

Dat, niet tegenstaende alle d'ordeningen, door mijn Heeren, de Hartogh en de Gouverneur opgerecht, de Ruytery de Landen in diervoegen heeft afgeloopen, gelijk sy noch dagelijcks afgeloopen worden, dat, dewijl sy alreed' van Graen, van Vruchten; en ten meestendeel van hun Vee ontbloot sijn, *de landtlieden*, door gebreck van Hooy en Stro, niet sullen *konnen bestaen*, 't welk, gelijk wy uyt de mond der Baljuwen verstaen hebben, oorsaeck is van dat van ses deelen de vijf wel verlaten sijn, invoeghen dat door dese middel de landen brack en ongebouwt blijven.

Al 't geen, dat mijn Heer d'Intendant op onse vertrouwingen heeft geantwoort, is dat 't Landtschap van Gelderlandt, 't welck een weinigh minder aen de Staet der Vereenighde Nederlanden opracht, dan dit Landtschap, de selfde belastinghen, die men ons afeyscht, heeft beloofd te betalen. Maer men moet hier toe weten, dat dese regelingh tusschen de Vereenighde Nederlanden in 't begin der oorlogen tegens de Koningh van Spanjen is gemaect, en dat toen by na alle jaren de hey- {p. 65} ren hun legerplaets in Gelderlandt namen; gelijk het oock andersins meer, dan d' andere Landtschappen, met besettinghen was belast, om dat het op de grensen van desen Staet lagh; 't welck altijdt tot aen heden is gebleven: doch dat het Landtschap van Gelderlandt, sonder dese opsicht aenghemerckt, sonder verghelijkingh veel machtigher in sich selfs is, dan dat

van Uytrecht; dewijl het eerste uyt veertien of vijftien Steden, en het onse slechts uyt vijf bestaat: dat yder der drie groote Steden van Gelderlandt Nimmegen, Sutphen en Arnhem, met Uytrecht gelijk geacht konnen worden, en dat de kleynen die van Rhenen, Wijck en Montfoort, in dit Landtschap gheleghen, verre overtreffen: dat de landen van 't Quartier van Nimmegen, die niet meer dan een darde deel van Gelderlandt sijn, in hoegrootheyt en hoedanigheyt soo machtigh sijn, als alle de Landen van het Landtschap van Uytrecht, &c.

Saturdagh, den 10. dito, sijn hier 10. gevangens gelost door een Princen Tamboer.

Sondagh is alhier de Soon van Bijlevelt in den Dom gewijdt, en gekruynt door den Bisschop Nercassel, en heeft als doen sijn eerste Missie aldaer gedaen.

Maendagh, den 12. dito, had den Gouverneur eenige Boeren Schouten tussen Woerden en Uytrecht ontboden en bekent gemaekt, dat sy hare respective huyslieden souden aenseggen, dat sy hare beesten op het kerckhof of elders anders by malkanderen souden jagen, en de goederen in de kerck brengen.

Dinghsdagh, den 13. dito, 'smorgens trocken veel ruyterije en eenigh voetvolck de Leytsche Vaert op (met intentie, soo men hier seide) om Woerden te gaen plunderen, doch quamen 's naer-
{p. 66}middaghs weder sonder buyt, als alleen eenighe weynighe waghens met Voeder by haer hebbende, die haer dier ghenoech stonden, nadien door het Staten volck eenighe van de Francen doodt schooten en ghevangen namen. Als doen wierden oock de Schouten van de Achterbuerten alhier aengheseyt, dat sy de gelegentheyt van de huysjens, in hare buerten souden hebben op te schrijven, om daer Soldaten te logeeren.

Woensdagh wierdt door eenige Catholijcken aen den Gouverneur versocht, dat, vermits daegs daer aen soo hoogen Heyligen dagh sou wesen, dat de Ghereformeerden nevens haer gheconstringeert mochten worden haer huysen te moeten toehouden; doch het wierdt afgeslagen. Des morgens sijn eenige wijven aen de Borgemeester Hamels huys gekomen, hem uytmakende voor een Schelm, Lantverrader, Sleutel-drager, ende andere dingen meer, dreyghende hem onder de voet te halen, en sijn huys te plonderen, doch is noch niet geschiet.

Donderdaghs voor de middagh, den 15 dito, wiert alhier gepubliceert, dat die lieden, die de Soldaeten in huys hebben, ter weeck tot Servitie-geldt van yder souden ontfange seven stuyvers; het welck betaelt soude worden van die ghene die van de inquantieringh bevrijdt sijn; waer op de Heeren van de Vroetschap, vergeselschapt met de Aelmoesseniers-Heeren, de Steegen en Straeten, naest aen de Wallen gelegen, gingen besigtigen, om yeder van die huysen soo veel toe te voegen als sy bergen kosten; ende vermits desen dagh is, nae den ouden stijl, Marie Hemelvaert, en na den nieuwe stijl St. Louys, wordende gehouden voor den dagh van de Koningen van Vranckrijck, soo wierde des naermiddagh een France predicatie in den Dom gedaen, ende Musijck ghespeelt en ghesongen; des {p. 67} avonts was van het geheele Leger buyten in de Wapenen, en alle Musquettiers die de wacht hadden in de Stadt, mosten op de Wal, alwaer sy te samen driemaal sarsie schooten, en wierden de 16 ghestucken op de Wallen, en de 13 in de verlooren bogaert tot driemaal gelost, met groot gejuych in 't leger, ende geroep *Vive la Roy*. Op dito quamen hier door ontrent de 300 Boeren, so van Amersfort, 't Hoogelandt als elders, om Schansen en Forten te maecken; oock sijn de Spaensche Ruyters gelost, die den 6 Augusti sijn binnen gebracht. De Staten hebben heden geresolveert wederom aen de Heeren van *Louvoys* en *Pomponne* te schrijven dit navolgende.

Mijn Heer, wy nemen de vrymoedigheydt van met de post van den 19 van de tegenwoordige Maent, aen u te schryven, om aen u het gheschrift deelachtigh te maecken, dat wy aen den d' Intendant vertoont hebben: Maer dewijl wy vreesden dat het Pacquet niet in uw handen gekomen mocht wesen, soo hebben wy dienstigh geacht een tweede af-schrift aen u te senden, en by dese gelegentheyt daer by te voegen, dat mijn Heer de Hertogh van Luxenburgh goet gevonden heeft vijf duysent mannen te voet in dese Stadt in te logeren, en 't overige van sijn heyr in de Voorsteden, en dat, naer't gebruyck van 't Landt, de huys-warden voor yder weeck seven stuyvers aen yder Soldaet tot servys-geldt sullen moeten geven. Men moet oock veel wacht-huysen maecken, soo voor de Ruytery, als voor het Voet-volck, met schilder-huysjes voor de Schildt-wachten; het welck alles tot een seer merckelijcke somme op-klimt. Men arbeydt oock met Magasynen voor 't

gebruyck van de Ruytery te maken; en daer door wort het weynige, dat noch in 't Veldt overghebleven was, verdorven, en gantschlijck vernielt. *Mijn Heer, bewys aen ons dese gunst van alles met een gewoone goetheydt, en voorsich- {p. 68} tigheidt aen te mercken, en lijdt niet dat men ons boven onse krachten belast, en dat men uyt des Koninghs naem van ons het geen eyscht, dat wy niet machtig zijn op te brengen.*

Vrydaghs den 16 dito, hebben de boeren van Emmenes (als gestelt sijnde op 500 voeders Hoy) eenige wagens beginnen in te brengen.

Sondag den 18 dito, begonnen de Catolijcken alhier een Biddagh van 40 uren in den Dom te houden, ende is op dito aldaer gepubliceert, dat men de Heylige dagen gewoonelijker wijsen niet meer souden houden, maer sijn alle gesteldt op den nieuwe stijl, om volgens die te vieren.

Dingsdagh 's morgens den 20 dito, wiert het Leger hier om leggende gemonstert, ende wiert op des naermiddaghs de processie in den Dom omghedragen, na dat sy eerst aen den Gouverneur versocht hadden het publijck te mogen geschieden, 't welck haer wiert afgeslagen.

Woensdagh den 21 Augusti, wierdt hier door gevoert het doode Lichaem van de gewesenen Gouverneur van Rijnberck, in 't Princen Leger onthoofd, ende sijn des avonts hier ghevangen binnen gebracht 7 Marineesen ende 2 boeren die sy by den Deurslagh gekregen hadden. Op dien dag sijn de Dragonders, buyten de Weert-poort, aen de Westzijde van de tweede brugh, tot de Roodebrugh toe, geïnquartiert.

Donderdaghs, den 22 dito, is voorts alle de Cavallerye mede in de Voorsteden geïnquartiert; als mede de meeste Infanterye in de Stadt rontsom de Wallen, en naest ontrent de Poorten, soo veel het mogelijk ware. Op dito heeft den Bisschop Nercassel in de Dom gevormt.

Vrydaghs den 23 dito is de rest van de Infanterye, die noch niet geïnquartiert en was, mede in de {p. 69} Stadt gefouriert. Op dito is het Huys te Pouderoye by het Princen volck ingenomen.

Saturdaghs, den 24 dito, viel een rencontre voor te Camerick, ende brachten de Francen 10 ghevangens mede; doch lieten wel 3 a 400 mannen achter, daer onder een Marquis, die doot bleef, ende noch eenige soo hooge als mindere Officiers.

Sondaghs, den 25 dito, gingen eenige ghevangens van hier, om tegens den Marquis gelost te worden. De Francoysen begonnen alhier al haer Artillerye binnen te brengen; ende is op dien dagh oock weder een rencontre voorgevallen; doch den uytslag daer van is onbekent.

's Maendaghs, den 26 dito, quam den dooden Marquis binnen, als mede de voornoemde gheloste gevangens, door dien sijn Hoogheyt wilde hebben dat men haer volle monteeringh soude restitueeren, 't welck geschiet is.

Dingsdagh, den 27 dito, wierdt den dooden Marquis in den Dom, in deser voegen begraven: Voor uyt reeden de Trompetters, hebbende roubanden om haer hoeden, sijnde de trompetten eeniger maten geobtureert, ende met Floers omhangen; doen volghden de Ketel-trommels, met swarte Bay overdeekt; daer na twee paerden geheel in den rouw, op het eerste sat een persoon geheel in 't swart, aengedaen met de Wapenen van den overledenen, met een blooten degen in sijn handt: hier naer quam een Carosse daer het Lijck in stondt; by het Lijck saten twee Priesters, met brandende Was-kaerssen; achter volgden 6. Trompetters, als vooren voorsien; doen vele voornamen Officiers, nevens 3. Compagnien Ruyters, welckers Standaerden met floerse stricken voorsien waren. In den Dom komende, stonden 16 Priesters, alle met brandende Was-kaerssen, die doen voor het Lijck gingen; 't welck {p. 70} gedragen wierdt van 8 Officiers, boven 4 Colonellen die de slippen ophielden; achter het Lijck volghden wel in de twintigh Officiers met brandende flambaeuwen. Terwijl het Lijck begraven wiert, in de Capelle onder het Orgel, staecken de Trompetten, ende losten de Ruyters de Carbynen ende Pistoolen, tot twee reysen toe.

Donderdags den 28 Augusti, sijn van hier uytghereden 20 waghens na Campen, om sout voor onse Stadt te gaen halen, alsoo alhier van het selfde een groot ghebreck was. Op dito sijn 450 Franse Soldaten hier binnen gekomen.

Vrydaghs, den 30 dito, sijn hier van Bommel noch binnen gekomen 1150 Franse Soldaten.

Tusschen Donderdagh en Vrydagh, is de brandtwacht, door het Princen volck, van Lubbenes wech gehaelt.

Tusschen Vrydagh ende Saturdagh, is een groot allarm alhier onder de Fransen geweest, soo dat sy den geheelen nacht in wapenen waren: meynende dat de Prins van Orangie voor de poort quam.

Saturdag, den 31 dito, hebben sy noch 4 veltstukken na de Vaert ghevoert; ende sijn alhier noch 500 Soldaten weder binnen ghekomen, ende op alle advenuen van de Stadt wierden Slagh-boomen geset, voor overvallen; en hebben hier ende daer in de huysen gaen visiteeren of nergens geen gheweer verborghen was: als doen wierdt den vierden penninck geeyscht, ende ghenomen van alle uyt de Stadt gaende goederen, seer veel verschillende van de tienden penninck door Duc d'Alba geeyscht in 't jaar 1571. ende hebben op dien tijdt al het geldt van de Comptoiren oock weder willen lichten. Op dien avont ontstont een brant in't Paus-huys (Logement van den Hartogh van Luxemborgh) ende des Sondaghs in het Duytsche-huys, alwaer een Fransch {p. 71} Marquis gelogeert was; doch hadde alle beyde seer weynigh te beduyden. Heden bequamen de Staten antwoort op haer brieven van d'Heer de Louvois, zijnde van desen inhoudt. *Mijn Heeren,*

Ick heb de brief ontfangen, die 't u belieft heeft op den dertienden van dese Maent aen my te schrijven, nevens de Memorie, die daer bygevoegt was. Ick twijffele niet hier aen, dat al het geen, 't welck daer in staet, waerachtigh is. Maer gelijk het in een tijdt, als dese, niet mogelijk is dat de Koningh tot uw verlichtingh al 't geen doet, dat hy wel sou willen doen, en 't welck hy hier na sal doen, als de Vrede gemaect wordt, *soo moet gy een poogingh op u selven doen, om aen sijn Majesteyt die bystant te bewijzen, dewelcke hy van u versoect.*

Maendaghs, den 2 September, sijn van hier 2 Regimenten Soldaten vertrocken.

Dingsdagh, den 3 dito, is alhier een Soldaet op de Neude levendigh gerabraeckt, om dat hy eenigh volk aen der Princen kant hadde overgebracht, ende noch meer socht te doen. In de 20 waghens, die op Donderdagh den 19 Augusti van hier uytgereeden waren naer Campen, sijn met sout geladen weder binnen ghekomen: doch de Francen wilden 't gene verkocht was voor 34 guld. daer en boven tot accys noch hebben 48 gulden.

Woensdagh, den 4 dito, is de publicatie van het geweer nochmaels gereitereert, in dier voegen, dat die gene, die het noch by sich hadde, het op dien selven dagh noch op het Stadthuys moesten brengen, op de voorige boeten van 100 rijcksdielders, ende dat die ghene die de gheseyde penninghen niet en kosten opbrengen, aen den lijve souden ghestrafte worden. Item, dat alle die Soldaten in hare huysen hadden, haer voordeuren noyt ('t sy nacht ofte dagh) mochten in 't nachtslot sluyten, op dat de {p. 72} Soldaten altijt konden uytkomen, op de boeten van 3 guldens. Dit volgende wiert mede gepubliceert.

Declaratie van den Koninck van Vranckrijck, tegen de Inwoonderen van Gelderlandt, Over-Yssel, en 't Sticht Uytrecht.

Van wegens den Koninck.

Zijn Majesteyt wel geïnformeert sijnde, dat een groot getal Inwoonders van de nieuwe geconquesteerde Landen door sijn Armeen in Hollandt, hare Landeryen, huysen en erven geabandonneert en verlaten hebben, en elders sijn, sijn Majesteyt willende haer dwingen om weder te komen: ordonneert en gebiedt wel expresselijck aen de Eygenaers van de geseyde Huysen, alsoo geabandonneert sijnde, om daer weder te komen woonen, ende dat binnen het eynde van dese loopende maent, sonder langer uytstel, op poene, dat de tijt verstreecken sijnde, confiscatie van alle hare inkomsten sal wesen, en te sijn verobligeert om yder dagh te doen betalen 50 guldens tot onderhoudinge van de Troupen van zijne Majesteyt; en by faute van betalinge, sullen hare Huysen geraseert, en de plantagien omgehouden werden. Gebiedt en ordonneert zijne Majesteyt aen zijne Luytenants Generaels, Commandeurs van sijne Troupen, sijnde in de geconquesteerde Landen, als oock aen den Heer Robbert, Intendant van de Justitie, Politie, en Finantien over de selve, tot sijnen regarde, de handt te houden aen de Executie van dese teghenwoordige, dewelcke zijne Majesteyt, &c.

Donderdaghs, den 5 dito, reden dien avondt 200 Ruyters van hier na Ysselsteyn, die de Borgers constringerden de bruggen in Capel ende Lopick af te breecken: ende volghden des nachts wel 200

schuyten, nevens groot convoy, 't welcke {p. 73} in Capel, Lopick ende Benschop alle beesten en voeragie mede nam.

Vrydaghs, den 6 September, 's morgens ontrent half acht uren, quamen eenige State Ruyters by het Louvenhoutjen, van waer sy de brant-wacht wech haelden, waer op alle Soldaten, die by de Rode brugge, aen de Fortificatien werckten, in de Stadt quamen loopen, waer door een groot alarm ontstont, yder sloot zijn huys toe, meynende dat het volck van den Prins van Orangien voor de Stadt was; doch bevondt men naderhandt wat het was: ende was in dese troebelen een Borger, welcke seyde sich te verblijden, dat onse verlossingh door den Prins van Orangien (daer hy soo seer na verlanght hadde) op handen was, 't welck ter ooren quam van den Goeverneur, waer over hy op Saturdagh, den 7. dito, (na dat zijn geheele huys eerst wel gevisiteert was, of geen geweer of yets anders verborgen waer) tot den Geweldighe ghevanghen ghebracht wierdt; doch wierdt, na dat hy een dagh 4 a 5 geseeten hadde, weder los gelaten.

Sondaghs, den 8 dito, wierdt de gantsche Infanterye gemonstert, 't welck gedaen zijnde, vertrocken den Hertogh van Luxemburgh, Stoupa en Mombas, met alle voetknechten, uytgesondert die de wacht hadden, boven 5 Compagnie Dragonders, ende veele andere Ruyterye te skeep, naer Woerden, mede nemende 5 Stucken Canon, verscheyde waghens met schuppen, spaden, kruyt en andere Ammunitie, als meede veel kleyne schuytjes, Palen om Palissaden te maecken, ende namen dien dagh Woerden wederom in besettinge.

Tusschen Dingsdagh en Woensdagh, wierdt al het vlees uyt het Vleeshuys in de Nieuw-straet gestoolen, zijnde wel over de 600 ponden.

{p. 74}

Saturdagh, den 12 dito, wierdt het volck wederom gemonstert, ende reden des Sondaghs eenige Dragonders en Ruyters om voeragie ontrent Ysselsteyn te halen, 't welck den Commandant aldaer niet wel aenstondt, die doen ordre gaf daer op te schieten, waer door een Ritmeester doot geschooten wierdt. Op dito hebben de Francen te Woerden de Lutersche Kerck ingenomen, ende de selve met Hoy gevult.

Op den 12 deses vertoonden den Heer van Dijkvelt, aen de Staten een inhoudt van een brief, die hy aen Louvois en Pompone hadde geschreven, dienende tot antwoord op de sijne, van den 20 passato, zijnde als volght.

In Julio verleden heeft d'Intendant Robbert ons geverght, het onderhoudt van twee-en-dertig duysent vijfhondert Soldaten, of een considerable somme Rijcksaelders, in plaetse van dien, ende dat voor den tijdt van drie Maenden, die by hem ghenoeemt werdende de resterende Maenden van Campagne, alsoo de Koningh gewoon is in de selve minder soldye te geven, en dat na deselve Maenden dan de last sou cesseeren, onder verklaringe dat, in ghevalle sulcks niet en wierde ghepresteert, of opgebracht, dat sy dan de Armee van den Koningh op de dorpen souden logeeren, ende in het eene Quartier, de middelen van subsistentie mancquerende, in een ander verleggen, ende daer na in de Stadt by den Burger bilietteren. Wy hebben getracht, en by monde, en by geschrifte, te doen sien, dat diergelijcken eysch niet en behoorde te werden ghedaen, soo ten aensien van conditien, die het den Koninck belieft hadde uyt sijne hoogh-beroemde goetheydt aen de Provintie te accorderen, als oock om het billet van de Heer Marquis de Louvois geteekent, by de welke de selve op den ontfangh van de be- {p. 75} wuste hondert tachtentigh duysent guldens heeft beloofd, dat ons voor den eersten October niet soude werden ghe-eyscht, of gheverght. Dat wy oock gantsch onmachtigh waren om die te voldoen.

Om dat het gantsche platte Landt door het logeeren van 't Leger van den Koningh, en fourageren van de Ruyterye was geruineert, ende daeromme van het selve noch tailles, noch schattinghe konde werden ghetrocken. Dat de kleyne Steden door door-tochten, of inlegeringhen van Militie, of andersints, t'eenemael waren ver-armt. Dat uyt Uytrecht, zijnde de Hooft-stadt, veele ende de considerabelste Ingesetenen waren gevlucht, ende hare gelderen en Silver-werck, of Juweelen hadden mede ghenomen. Dat daer door, en door de verdere onghelagentheydt de consumptie in de selve Stadt ongelooflijck was ghemindert. Dat oock door die verminderinge van consumptie, ende door dien dat nu gheen commercie op Hollant en Amsterdam konde vallen, de Neeringen waren verlopen, en meest alle d'Ambachten stil stonden.

Dat om alle die redenen, als mede om dat de Militie exempt zijnde van alle Impositien, de fraudes van de Ingesetenen niet konde werden geweert, de inkomsten in de stadt het tiende deel van 't ghene voor desen hadden ghedaen, niet op en brachten: Dat noch gelt in de Stadt, noch credit by de Staten zijnde, geen penninghen daer toe op Interest konden bekomen. Ende hoewel wy vertrouwen, dat den Intendant door alle die overtuigende motiven te hebben gepersuadeert, om van sijnen eysch te desisteren, soo hebben wy evenwel de vrygheydt ghebruyckt van by onse Missiven van den ..... aen de Heeren Marquis de Louvois, ende de Pompone te versoeken, doch de moeyte willen nemen van de saecke, en onse redenen eens te examineren.

{p. 76}

Ondertusschen is het weynige, dat noch ten platte Lande overigh was, door het continueren van 't fourageeren, als mede door het maken van het Winter-Magasijn voor de Paerden, oock wegh gehaelt. De Boeren daer door ghestelt zijnde buyten staet, van de weynigh Beesten, die sy noch soudon mogen behouden, of door haer Lants-Heeren of anders weder konnen bekoomen, het voeder te gheven, konnen haer Landeryen niet weder te velden brenghen, en sijn daerom te meer verlopen.

Den Intendant heeft oock die Dorpen, daer geen voeder is, of door de ongelegentheyte van de wegh, als anders niet wel van daer kan worden ghehaelt, seer hoogh getaxeert, ende doet die contributie precies betalen.

Oock worden wy bericht dat de Boeren, die tot noch toe in hare huysen of plaetsen verbleven sijn, alsoo sy van alle haer leef-tocht sijn berooft, de selve in de stadt van Uytrecht komen koopen, en die niet konnen uytbrenghen, voor ende al eer aen de Poorte van de selve een vierde part van de waerde, ten behoeven van den Intendant, hebben betaelt.

In de vier kleyne Steden van de Provintie, met het gene daer aen behoort, sijn de lasten van de Guarnisoenen soo swaer, dat die uyt het inkomen van de selve niet konnen worden gesupporteert, ende daerom by die Regenten dagelijx subsidie van ons daer toe wordt versocht. Daer en boven is nu de Militie in de Stadt en Voor-Steden by den Burger gelogeert, ende treckt van de selve vuur, licht, sout, suer, olie of wat sy bekomen konnen.

Dat de Inwoonders van de Stadt of Provintie, die in Hollandt sijn gevluht, worden aldaer verhinder weder te konnen komen, ende vermits de voorverhaelde ongheligheden, ende dat men noch {p. 77} al blijft bekommert over de voorsz. gedane demandes, retireren sich dagelijcks noch veele anderen.

De Provintie nu soo geconstitueert sijnde, en den Intendant alle het geene, en selfs meer als hy by weygeringhe van den versochten eysch hadde bedreyght, geexecuteert hebben, hielden wy voor vast dat den Intendant van de voorighe demandes niet meer soude reppen, ende nu komt sijn E. noch evenwel op nieuws vorderen de versochte gelden, voor het onderhoud van de Militie, ende dat ten vollen, hoewel de selve eerst van de gantsche Provintie is ge-eyscht, ende dat sedert het platte landt, ende de vier kleyne Steden geredigeert sijnde in een staet van niet een stuyver daer toe te contribuieren, alles uyt de stadt van Uytrecht alleen soude moeten worden ghevonden. Oock soo wordt het selve niet voor het toekomende, maer voor het ghepasseerde geeycht, ende soo wy van ter zijden bericht werden, soude de intentie van den Intendant wesen, om de selve somme by continuatie, van maent tot maent te vorderen.

Wy konnen verseecken, dat so lange wy in geen beter staet geraecken, onmogelijk is het selve, ja een geringh gedeelte van dien op te brengen, ende dat om de hier voor geallegerde redenen. Als mede om dat de Heer Intendant difficulterende de hand te bieden tot het maintaineren van de schattinge en de impositien in de Stadt en Steden, voor al eer hem op sijnen eysch contentement sal wesen gedaen, de selve daghelijcks meer en meer verlopen, en alreede soo seer sijn vervallen, dat de opkomsten nergens na bestant sijn tot de betalinge van allerhande noodtsakelijkheden voor de Militie: Ende daerom geen middel is om de Borgerye daer onder ontallijke sijn, die van Aelmoessen hebben geleeft, eenighsints te subleveren van de onkosten, by haer te doen aen de {p. 78} Soldaten in hare Huysen gelogeert, men laet staen om te betalen een stuyver over interessen van de capitalen, waer mede de Provincie sich voor desen heeft moeten beswaren, hoewel de Koning de goetheyt heeft gehad van onder andere conditien die betalinge oock

toe te staen. Ende dat de Commercie absoluut stil staende, ende van de Lant-goederen niet een stuyver kunnende werden getrocken, dat het eenige middel soude wesen waer van al de Inwoonders van de Stadt en de Provincie soude leven, ende consumptie maeckende by gevolge eenige Impositien ten profijte van publicque Comptoiren konnen betalen.

Den Intendant geeft voor, dat hy sijnen eysch sal vinden op de personen, en huysen. Veele van de vermogenste persoonen sijn geretireert; de geblevene, immers weynigh uytgesondert, sijn, om de voorverhaelde reden, ten eynde van gereedt geldt, ende het silver, of diergelijcke, is gevluht, en kan onmogelijk by dese tijt niet weder hier werden gebracht, terwijl selfs geen geldt met Wissel kan werden over gemaect, Tapyten, Schilderyen, en diergelijcke Meubelen, die noyt in een groote quantiteyt, of van considerable waerdye in de stadt sijn geweest, souden by Verkoopinge oock niet gelden, soo om de schaersheyte van gereede penningen, als om dat yder sijn geldt, om tegens Hongers-noodt te vervallen, op het nauste sal moeten bewaren.

Den gantschen taux, die de Staten van alle de huysen in de Stadt, en Voor-steden, selfs in den tijdt van Oorlogh, en oversulcks by hooge beswaernisse hebben getrocken, bedraecht in een jaer niet meer als ontrent twee-en-twintigh duysent gulden 's jaers. Daer tegens bestaet den eysch van den Intendant twee-en-dertigh duysent vyf hondert Rijksdaelders ter Maendt, dat in het jaer soude maecken {p. 79} drie hondert negentigh duysent Rijksdaelders, ende oversulcks yder weecke vast so veel als het huysgeldt in een gantsch jaer heeft konnen opbrenghen. Ja dat soude importeeren meer als driemaal so veel, als alle de Huysen in den besten tijdt in huire jaerlijcks soude konnen renderen. Ende daer-en-boven kan men nu, vermits soo veel Luyden ghevlucht sijn, ende om alle de verdere geallegeerde redenen, geen waerdye op de huire van de huysen stellen. Oock soo sijn veel van de principaelste van de selve door de hooge ende andere Officieren van den Koningh ingenomen, en beset. En meer als vijf sesten deelen van alle de huysen met logeeringe van Soldaten beswaert. Oock wel twee duysent Huysen die geen huire meer konnen geven, alsoo deselve bewoont worden van Luyden, die door Aelmoessen hebben bestaen, of geholpen sijn geweest. Ende dat nu van ontrent hondert duysent guldens, die jaerlijcks in de stadt van Uytrecht door collecten aen de Armen, boven alle prive Aelmoessen wierden verschafft, nu niet staet te verwachten, door dien van de inkomsten der goederen niet kan werden getrocken. Ende hoe salmen van de Eygenaers van de huysen soo sware taxen konnen bekomen? Gereet geldt, ghelijck gheseyt is, hebben sy weynigh, en is haer tot dagelijcks Broodt van noden. By executie ende Verkoopinge daer toe te procedeeren, sal oock niet konnen wesen, om de reden hier voorens in het reguard van de Meubelen gheallegeert. De huysen van de ghebreeckige te demolieren, soude, vermits gheen onwilligheyt, maer onvermogen is, gantsch hardt sijn, ende oock de Stadt wel devasteren, maer evenwel daer door geen geldt tot dienste van des Konings subsistentie, van des selfs Armee, ofte anders konnen worden geconsequert.

Soo dat, in gevalle niet soude konnen worden ge- {p. 80} obtineert dat den Intendant om van dien eysch immers soo langhe de Provincie in gheen beter staet is herstelt, sal desisteren te wenschen, ende van de commiserate clemente van den Koningh te versoecken soude sijn, dat de poorten van de Stadt mochten werden open gestelt, en een yder gepermitteert, om sich elders te begeven, ende te gaen soecken; ofte bedelen het Broodt, datse tot onderhout van haer leven van nooden sullen hebben. Want het is indubitabel dat anders misschien de helfte van de Inwoonders van de Stadt, steden ende Provincie te winter van hongher ende ghebreck sullen moeten sterven, ende is seeckerlijck te vresen dat noch evenwel veele, so om de ruïne van het platte Landt, stil staen van neeringe, de Ambachten, met sijn gevolge, als om het cesseeren van publike, ende verminderen van particuliere Aelmoessen, van honger en kommer sullen moeten vergaen.

's Maendaghs den 16 dito, presten de Francen niet alleen veele Boeren, maer oock verscheyde Timmerlieden om aen hare Fortificatien op de Vaert te wercken, doch bleven verscheyde Boeren en France Soldaten doot. Op den 17 deses vertoonden de Heeren Gedeputeerdens een schriftelijcke eysch van den Intendant, rakende de inquantieringh, gelijk hier volgt, {p. 81}

De stadt Uytrecht, en andere Steden, Vlecken en Dorpen van 't Landtschap sullen de inlegeringh der Troupen, die hier volgen, moeten lijden.

FRANSCH VOETVOLCK.
Compagnien.

Van Piedmont	33
Van Navarre.	33
Van Normandien.	16
Van de Marine.	16
Een bataillon, die komen sal als de Koningin sal vertrecken.	17
Van Lionnois.	33
Van Sault.	33
Van Auvergne.	33
Van Condé.	17
	231
Van Switsers.	17
Van Dragonders.	6
Van Ruytery.	18

Reglement der Fransen tot de inlegeringh.

DE meeningh van den Koningh is, dat de Fransche Infantery, Dragonders en Ruytery, hier voor aangewesen, door de steden in het Landschap van Uytrecht dese gheheele Winter langh onderhouden sullen worden, te beginnen op den eersten van October, soo Soldaten, en Ruyters, als Officiers, uytgesondert de Staten Majoors der Regimenten, die altijd door sijn Majesteyt betaelt sullen worden.

De onderhoudingh van een Compagnie Infanterye, of Voet-volck sal bestaen in de huysvestingh, versorgingh van Bed, Vuyr en Licht, in behoerlijk voedsel, en in een stuyver Servies-gelt; naer de munt van 't Landt, namentlijk voor yder Soldaet in yder dagh, en voor de hooge gagien naer advenant: en, ten opsicht van de Officieren, een gestoffeert Bedt, en vijf-en-tseventigh guldens ter {p. 82} maendt voor de Kapiteyn, dertigh voor de Luytenant, twintigh voor de onder Luytenant, twee-en-twintigh gulden tien stuyvers voor de Vaendrigh, tot de af-koopningh van hun voedsel en Servies-gelt. Dit bedraecht ter maendt voor yder Compagnie twee hondert en veertigh gulden en vijftien stuyvers, en voor de gheseyde twee hondert een-en-dertigh Compagnien, vier-en-vijftigh duysent seven hondert en vijftigh gulden, vijf stuyvers.

En in geval de Inwoonders liever de voedingh, en onderhoudingh der Soldaten en Sergeanten wilden af-kopen, dan hen op hun kosten houden, ghelijck hier vooren aangewesen is, soo sal het aen hen vry staen sulcks te doen, met aen yder Sergeant ses stuyvers voor yder dagh te betalen, vier stuyvers ses penningen aen yder Lansbesade, drie stuyvers en ses penningen aen yder Pieckenier, en drie stuyvers aen yder Soldaet, soo tot hun voedsel, als tot hun Servies-gheldt: het welck, de Officiers daer mede in begrepen, in yder maendt bedraghen sal, voor yder Compagnie, vier hondert en twintigh gulden thien stuyvers, en voor de gheseyde twee hondert een-en-dertigh Compagnien seven-en-tnegentigh duysent een hondert vijf-en-dertigh gulden, en tien stuyvers.

De onderhoudingh van een Compagnie Dragonders sal bestaen in de huys-vestingh, in de versorgingh van Bedt, Vuyr en Licht, en in behoerlijk voedsel, en twee stuyvers en ses penningen voor Servies-geldt, aen yder Dragonder voor yder dagh, en drie stuyvers voor de hooghe gagien: en, ten opsicht van de Officieren, een gestoffeert bed, een gestoffeerde kamer, en tnegentigh gulden aen de Kapiteyn, seven-en-tsestigh gulden thien stuyvers aen yder der twee Luytenanten, veertigh gulden aen de Kornet, seven-en-twintigh gulden aen {p. 83} de Quartier-meester voor de vrykoopningh van hun voedsel en Serviers-geldt [lees: Servies-geldt], het welck bedraecht ses hondert acht-en-tseventig guldens voor yder Compagnie ter maent, en voor de ses Compagnien Dragonders vier duysent en acht-en-tsestigh guldens.

En in geval de gheseyde Inwoonders oock liever van d'onderhoudingh, en hooge gagien der Dragonders vry wilden zijn, dan hen op hun eygen kosten houden, soo sullen sy sulcks vermogen te doen, met te betalen in yder dagh, voor yder hooge gagie acht stuyvers, en aen yder Dragonder vijf stuyvers, soo voor hun kost-geldt, als voor hun Servies-gelt; het welck, de Officieren daer oock onder begrepen, voor yder Compagnie in yder maent sal beloopē, dertien hondert negen-en-vijftigh gulden, en voor de ses Compagnien acht duysent een hondert en vier-en-vijftigh guldens.

De onderhoudingh van een Compagnie te Paert sal bestaen in de huys-vestingh, in de besorghingh van Bedt, Vuyr en Licht, en behoorelijck voedtsel voor de gheseyde Ruyter, en in drie stuyvers Serviers-geldt in yder dagh, naer de Munt van 't Lant gereeckent, voor yder Ruyter, en drie stuyvers ses penningen aen de Brigadiers: en, ten opsicht van de Officiers, in huys-vestingh, en in een ghestoffeert bedt, en in hondert en tachtentigh gulden ter maendt aen de Kapiteyn, tnegentigh gulden aen de Luytenant; seven-en-tsestigh gulden thien stuyvers aen de Kornet, en vijf-en-veertigh gulden aen de Quartier-meesters, tot de af-koopningh van hun voedtsel en Servies-geldt; 't welck bedraecht ses hondert en negen gulden vijftien stuyvers, voor yder Compagnie ter maendt; en voor de gheseyde acht-en-tseventigh Compagnien, de somme van seven-en-veertigh duysent vijf hondert en tsestigh guldens, tien stuyvers.

{p. 84}

En in gheval de Inwoonders oock liever van de voedingh, en onderhoudingh der Ruyters en Brigadiers vry en ontslagen wilden zijn, dan selven hen voeden en onderhouden, soo sullen sy sulcks vermogen te doen, met in yder dagh te betalen aen yder Ruyter seven stuyvers thien penningen, en aen de Brigadier acht stuyvers ses penningen, soo voor hun kost-geldt, als voor hun Serviers-geldt, het welck, als men de Officieren oock daer in begrijpt, voor yder Compagnie ter maendt neghen hondert en neghen-en-veertigh gulden, en voor de acht-en-tseventigh Compagnien vier-en-tseventigh duysent, en een-en-tsestigh gulden sal beloopē.

Wat de onderhoudingh der Switsers aengaet, sy sal alleenlijck in behoorlijck voedtsel bestaen; en 't overighe sal uyt des Koninghs schat-kist betaelt worden.

De geheele somme, die in yder maendt te betalen sou zyn, als men de af-koopningh van de kost-gevingh der Soldaten daer onder reeckent, sal bedragen hondert en vijf duysent, seven hondert en drie gulden vijftien stuyvers.

De geheele somme, die te betalen sou zyn, als men de Soldaten op de kost heeft, en alleenlijck de onderhouding der Officieren, en het Servies-gelt der Soldaten af-koopē, sal bedragen hondert negen-en-tseventigh duysent drie hondert en vijftigh gulden thien stuyvers.

Aen de Heeren Staten, steden en 't Landschap van Uytrecht sal vry staen, gelijk hier voor gesegt is, te verkiesen of sy liever de Soldaten op de kost, of niet op de kost willen hebben; en de Officieren sullen moeten vevorderen [lees: bevorderen] dat de Soldaten, Ruyters en Dragonders daer mede te vreden zijn, en in alle goede en mogelijcke ordeningh leven.

Men sal oock aenmercken, dat by de kost en on-^{p. 85}derhoudingh, hier voor ghenoeemt, niet verstaen wordt het Broodt, het welck de Koningh altydt en gheduyrighlick aen sijn krijgs-benden, soo Voetvolck, als Ruytery en Dragonders, sal verschaffen.

Die geseyde Heeren Staten, Stadt en Landschap sullen de af-koopningh van de krijgs-gelden der Soldaten, en het voedtsel, en de onderhouding der Officieren bestiptelijck aen de krijgs-benden betalen, en dit altydt thien dagen te vooren, sonder daer in te missen.

Sy sullen de gheseyde sommen in de handen der Majoors van yder Regiment betalen.

En in gheval men gebreeckelijck was in de kost, en onderhouding der Soldaten, en in de af-koopningh, hier voor gedacht, bestiptelijck te betalen, *soo sal aen de Officieren vry staen hun Soldaten in soodanig getal, als 't hen sal believen, by de Heeren Staten, Burgermeesters, Raedts-Heeren, of by andere rijcke persoonen te doen inlegeren, tot dat sy van het geen, dat men aen hen schuldig sou mogen zijn, betaelt sullen wesen, benevens de thien dagen voor af.*

En op dat de Inwoonders van haer Quartier sorgvuldigh soudē zijn, in altydr [lees: altydt] hun quote van de geseyde somme te vooren te betalen, en om ter selfde tydt in de ongevallen te versien, die te voorschijn soudē kunnen komen, als het gebeurde dat veel verscheyden Officieren eenige

van hun Soldaten by een selfde Inwoonder sonden, soo sal men ordre stellen dat yder quartier van de Stadt onder seeckere Regimenten verdeelt wordt.

En op dat de geseyde verdeelingh gelijk sal sijn, soo sal men de ses quartieren, daer uyt de Stadt bestaet, in twee looten deelen, yder lot in drien, het welck volgens lootingh sal gheschieden, te weten drie voor het Voet-volck, en drie voor de Ruytery en Dragonders.

{p. 86}

En de drie quartieren, die aen 't Voet-volck ten deel sullen vallen, sullen weder ghedeelt, en oock voor yder bataillon Voet-volcks met het lot getrocken worden; desgelijcks oock de drie anderen voor yder esquadron Ruytery en Dragonders.

De Majoors der Regimenten sullen eenigh moeten zyn met de Kapiteynen der quartieren; en de Kapiteynen der quartieren sullen aen hen onderstant, die hen afghe-eycht sal worden, moeten doen.

Wat de kost en onderhoudingh der Switsers aengaet, indien men gebreeckelijck was in de selfde aen hen te verschaffen, soo sal naemaels door andere middelen daer in voorsien worden.

De intentie des Koninghs is noch oock, ten opsicht van de subsistentie der paerden, soo van het Voet-volck, als van de Ruytery, dat de Heeren Staten, Steden en Landtschap van Uytrecht het Hooy en Stroo, dat'er noodigh is, sullen verschaffen, en het selfde gheduyrighlijck, en sonder verlies van tydt in des Konings Magasijnen doen brengen.

En wat de noodtsaeckelijcke Haver aengaet, de Heeren Staten, Steden en Landtschap sullen tegenwoordighlijck vijftigh Malders voor yder Compagnie Ruytery, en hondert Malders voor yder Compagnie Dragonders moeten beschicken, uytbrengende in alles vier duysent vijf hondert Malders, en dit voor eenmael, verwachtende tot dat daer van elders komt; want sy sullen voortaan niet meer daer mede belast worden; en men sal uyt des Koninghs schat-kist daer in versorgen.

En om aen de Heeren Staten, Stadt en Lantschap middel te verschaffen van al het voorgenoemde op te brenghen, soo sal 't aen hen vry staen alle de gewoone rechten en impositien der Staten, Steden en {p. 87} Landtschap t'ontfangen, en daer af te disponeren.

En indien sy de kost en het voedsel aen de Soldaten verschaffen, soo sal voortaan het Bier, en de Wijn niet vry van de belastinghen zyn; en dus sal daer voortaan geen middel wesen om hun impositien te fraudeeren, die daer door grooter dan oyt sullen worden.

En indien de Heeren Staten, Stadt en Landtschap, om het voorverhaelde bestiptelijcker te kunnen verschaffen, dienstigh oordeelden eenigen van hun impositien op eenige dinghen te vergrooten, met aen ons bekent te maecken op welke wijze sy dese impositien willen lichten, soo sullen wy, het overwogen hebbende, daer in kunnen bewilligen, doch met believen van de Koningh, onder de welke wy al het voorgaende stellen.

Tussen de Dingsdagh en Woensdag, hebben het Princen Volck op Woerden, Montfoort ende de Vaert een loose attaque gedaen, schietende op de twee laetste plaetsen eenige Fransen doodt.

Ontrent desen tydt verstonden alhier de Gouverneurs, dat om de schaersheyt van voeragie te voren te komen, een Capiteyn maer een ofte twee, ende minder Officiers geen paerden souden moghen houden.

Den 20 daer aen, wiert by de Staten gheresolveert, op aenradinge van den Hertog van Luxemburgh, met den Intendant te accordeeren.

Vrydagh, den 20 dito, reeden van hier 6 compagnien Ruyters na Amersfort, om aldaer in Guarnisoen te leggen: oock wierden de Houtschilden geprest om voeragie voor de Fransen te gaen halen.

Saturdagh, den 21 dito, hebben de Fransen de Leckendijck aen het Klapheck doorgesteecken.

Sondagh, den 22 dito, wierden alle Officiers ende Corporaels van de Borgerye op het Stadthuys {p. 88} verdaghvaert, alwaer haer een ontwerp, om geldt-middelen uytte vinden, voorgehouden wiert. Als doen wasser een rescontre aen de Nieuwersluys, alwaer eenige Fransen gevangen wierden; 't welck alhier sulcken alteratie veroorsaecten, dat alle Officiers ende Ruyters uyt de Kerck wierden ghehaelt, om dat sy haer selven mosten in postuer stellen. De Kerck aen de Vaert wiert door de Fransen geplundert.

Dingsdag, den 24. hebben de Fransen het Huys te Loendersloot verlaten, ende is by het Princen Volck in besittingh genomen.

De Heeren Staten hebben den Intendant te ghemoet gevoert haer onmacht, gelijk dit volgende verhael uytwijst.

De Staten hadden niet getwyffelt of de redenen, vervat in hare Missive den 13 Sept. aen de Heeren Marquis de Louvois en Marquis de Pompone geschreven, daer van een copie aen den Heere Intendant voor eenige dagen behandicht is, soude hem hebben gepersuadeert om van sijnen bewusten gedanen eysch, raeckende het onderhoudt van de Troupen van den Koningh, te desisteeren, ende daerom met droefheydt hadden verstaen, dat hy deselve noch bleef inhereeren, ende gheresolveert was, om de Soldaten niet langer te betalen, maer by de Inwoonders van de Stadt en Steden te doen logeeren, en door de selve kost en dranck met sijn gevolgh te doen verschaffen; dat de Staten wel waren verseeckert, ende hy Heer Intendant oock met der daet soude ondervinden, dat door dat middel de Militie gheen veerthien dagen soude kunnen bestaan, of Levens-middelen bekomen, ende hy Heer Intendant over sulcks sijn oogherck onmoghelijck bereycken, maer dat deselve daer nevens considereerden, dat evenwel daer door de Stadt en {p. 89} Steden soudent werden ghedevasteert, ende daer door de goede Burgerye ende Inwoonders van deselve elendighlijck bedorven en verjaegt, en daeromme hebben goet gevonden, om te sien oft met sijn Ed. over die gemelten eysch in redelijckheydt soude kunnen werden gheaccordeert; dat deselve wel wisten, dat hy de macht en gelegentheydt hadde, om het geen hy hadde bedreygt te executeeren, maer dat sy wilden vertrouwen dat hy, gheinformeert ende overtuyght zijnde van haer onvermogen, nae sijn discretie met haer soude handelen, ende daeromme altoorens tot de saecken ten principalen te treden, versochten te mogen verstaen, oft in gevalle over het ge-eyschte onderhoudt mochte werden geconvenieert, daer mede soude komen te cesseeren alle lasten oft Contributien, die van de Stadt, Steden oft Dorpen, in 't particulier zijn of werden ghepretendeert. Waer op hy gheantwoort heeft van ja.

Of oock den vierden penningh oft daer ontrent, die sy Ed. van de Manufacturen en andere waren in het uytbrenghen tot noch toe aen de Poorten hadde doen vorderen, noch soude moeten worden betaelt.

Waer op den Intendant antwoorde, dat sulcks mede soude ophouden, alleen dat voor de Paspoorten, tot den uytvoer noodig, een kleyne recognitie soude werden gegeven, tot loon voor den Commissaris die het opsicht aen de Poorten heeft, ende dat geen kaes oft soodanige Eet-waren die haer Edele Mogende selfs sullen kunnen oordeelen in de Stadt noodigh te zijn, sullen moghen worden uyt ghevoert.

Of dan oock de Staten in den op-hef van alle hare Schattingen, impositien ende rechten soude werden ghemainteneert, ende alle de Militaire sonder {p. 90} onderscheydt de ordinaire lasten moeten betalen, daer op geantwoort wiert van ja, uytghesondert alleen, dat het Meel oft Koorn van den Koning daer van soude moeten wesen ghe-eximeert, ende het dunne Bier voor de Soldaten op een redelijcke pryse gestelt. Of dan oock de Inwoonders oft Burgers by de welke de Officieren oft Soldaten zyn ghelogeert, gehouden sullen zyn yets verders als Vier en Licht te verschaffen, en daer op geantwoort zynde neen. Daer op en onder die Conditien de Heer Intendant regard soude nemen op de hooghe onghelogenheit ende deplorabilen staet van de Provincie, na billickheydt den ghedaenen eysch soude willen modereren, doch sulcks wiert by hem ghe-excuseert soo langhe eenighe offres waren gedaen, daer op gesegt wiert om alleen voor de maendt van October, sonder daer naer verder of ergens in gehouden te zyn, als alleen te bieden vijftien duysent Rijcksaelders, in drie termynen, van tien tot tien dagen te betalen.

Den Heere Intendant de voorschreven preliminaire ende conditien wel hebbende toegestaan, maer sustineerde dat de gepresenteerde somme veel te gheringh was, ende eyndelijck is naer wisselinge van veele redenen en debatten, seyde den Intendant op de geminuteerde voet te vreden te sullen wesen, met dertigh duysent Rijcksaelders, te betalen binnen de maendt van October in gelt, vijf-en-twintigh duysent, ende in een maendt of ses wecken daer na de resterende vijf duysent Rijcksaelders in Haver, oft andere behoeften voor de Troupen. De Staten sijnde eyndelijck niet verder als tot twintigh duysent Rijcksaelders te kunnen treden; maer in gevalle de Heer Intendant het noch stelde op de een-en-twintigh om drie ghelijcke payen, yder van seven duysent Rijcksaelders te maken, dat sy als dan {p. 91} soudent sien, en ondertusschen sijn Ed. konden versekeren, dat men

de grootste onmogelijkheid ende ongelegentheydt van de werelt sou hebben om die somme uyt te vinden. Dat dan betalinghen van interessen, tractamenten, gagien en andere lasten en schulden souden moeten cesseeren, ende daer door, ghelijck sijn Ed. en yder konde oordeelen, de Inwoonders van de Stadt en Provincie in de uysterste armoede vallen. *Ende als deselve evenwel bleef staen op de gemelte dertigh duysent Rijcksaelders*, wierdt gheprotesteert, dat die somme alsoo weynigh als tienmael soo veel konde werden opgebracht; ende ingevalle sijn Ed. de Soldaten door de Inwoonders wilde doen onderhouden, daer door de Stadt en Steden seeckerlijck souden verwoesten, dat haer Edele Mog. als onder sijn macht ghestelt zynde, sulcks niet konden beletten, ende met gedult souden verdragen, hare Conscientie daer inne gerust stellende, dat sy om de totale ruine van de Ingesetenen te voorkomen, alles hadden ghedaen wat van haer plicht was, ende ten dien eynde gepresenteert selfs boven haer vermoghen, ende daer sijn Ed. lieten considereren ende overwegen, *hoe soodanige rigoureuse maniere van doen in effecte, so veel als plonderen soude zyn, accorderen sal met de Conditien, die de goetheyt van den Koningh aen de Provintie heeft believen toe te staen*, en oft de glorie ende interessen van sijn Majesteyt wel sullen worden bevordert, als alle de werelt sal sien hoe een Stadt en Provincie, aen de welcke soo groote hoope en verseeckeringhe van gunste en goedertierentheydt van den Koningh is gegeven, soo jammerlijck wort mishandelt en gefouleert: Waer door de Heere Intendant wel een weynigh scheen versacht, *maer persisteerde evenwel by sijnen laetsten eysch*, en versocht dat hem des anderen daegs voor de middagh, alsoo de Post ten een {p. 92} uur most vertrecken, en hy daer mede aen het Hof schryven, de uyerlijcke resolutie van haer Edele Mog. laten toekomen.

Woensdagh, den 25 dito, hebben de Francen, door dien het Princen volck eenighe Dijcken doorgesteecken hadden, Asperen, Heukelen, en Leerdam verlaten, ende sijn van daar ten deelen alhier; ende ten deelen op Woerden en Amersfort getrocken.

Tusschen Woensdagh en Donderdagh sijn van hier 2 Regimenten uytgetrocken.

Donderdagh, den 26 September, sijn eenighe Regimenten hier door ghetrocken na Amersfort, mede brengende 3 Buffels, die hier geslacht wierden. In desen tijdt sijn veele lieden door de travelie der Francen uyt Woerden wegh geloopen, en alles verlatende.

De Staten sijn, volgens de Resolutie in de voorgaende dagh genomen, met de Heer Intendant verdragen, en met schriftelijck gestelt en geteekent hadden het Project, gelijk het hier ingestelt is.

Op heden den vijfdem van October 1672.

Mijn Heer Robbert, Raedts-heer van de Koning, en Intendant van de Policie, belooft aen de gesejde Staten, dat de Soldaten en Ruyters, die ingelegert sijn, het sy in de Stadt en Voorsteden van Utrecht, het zy in de andere Steden, of plaetsen, onder het gesejde Landtschap behoorende, geensints tot belastingh der Steden en Inwoonders sullen wesen, dan alleenlijck voor soo veel de versorgingh van Bedt, Vuyr en Licht aengaet, en Soldy van des Konings penningen sullen ontfangen.

Dat de Inwoonders niet ghehouden sullen sijn eenighe spijsse of dranck aen de Soldaten te verschaffen.

{p. 93}

Dat de genen, die hun Huys-waerden, of hun Huys-waerdinnen eenigh ongemack aendoen, om hen te dwingen tot hen te spijsen en te voeden, strengelijck gestraft sullen worden.

Dat sy niet verplicht sullen wesen eenige somme geldt, groot of kleyn, aen wie 't oock is, Soldaten, Officieren, of aen anderen te betalen.

Dat hy geven sal alle mogelijcke ordres, en die vereyscht sullen zyn tot de weeroprichtingh van alle de ghewoone rechten van de Stadt, van het Landtschap Uytrecht, en van des selfs Steden, en aenkleven van dien.

Dat al het geen, het welck van de gesejde gewoone rechten gelicht en ontfangen sal worden, sal staen ter dispositie der gesejde Heeren Staten, de welcke hen sullen mogen doen ontfangen en vergaderen in dier voeghen, als sy het best sullen achten.

Dat niemant, van wat staet en conditie hy oock mach wesen, het sy Soldaten, Officieren, of anderen, van eenigen der gesejde ghewoone rechten uytgesondert sal zyn, dan alleenlijck des Konings graen, 't welck van het recht van 't Gemael vry sal wesen.

En oock op Voor-waerden, dat de gesejde Heeren Staten maken sullen dat daer goedt kleyn Bier voor de Soldaten te koop is.

En eyndelijck dat, ten op-sicht der maenden van Augustus en September, voor de welcken de Heer Robbert een eysch had laten doen, daer af de gesejde Staten niet betaelt hebben, hier af tegenwoordighlijck niet gesproocken sal worden, om aen hen tijt te geven van de antwoord op de vertooningen te verwachten, die sy aen het Hof sullen doen.

En de gheseyde Staten belooven en verbinden sich dat sy, geduyrende de tegenwoordige maendt {p. 94} van October, in des Koninghs kiste sullen betalen de somme van vijf-en-twintigh duysent kroonen, op de verseeckerings, die door de gheseyde Heer Robbert aen hen is gegeven, dat hy sijn best sal doen om by de Koningh aengenaem te maken, dat voor het verleden niets van hen ghe-eyscht sal worden, en dat'er voor de gesejde vijf-en-twintigh duysent niet meer dan 2100 voor den teghenwoordighen maendt van October sullen wesen, en dat de andere vier duysent kroonen, hoewel in de tegenwoordige maendt betaelt, aen hen tot betalingh op 't geen sullen strecken, dat hen voor de volgende maenden afghe-eyscht sou kunnen worden.

Volgens het welck de gesejde Heeren Staten belooven te betalen acht duysent kroonen ghereedt, noch acht duysent kroonen op den vijftienden van de toekomende maendt, en de leste negen duysent kroonen, die de gesejde somme van vijf-en-twintigh duysent kroonen sullen volmaecken, op den vijf-en-twintighsten van dese maendt precys, en sonder eenigh uytstel.

De gesejde Heeren Staten belooven noch daer-en-boven, op hun kosten, en tot hun lasten, te betalen twaelf hondert schepel Haver, die alree voor de Troupen verteert zyn, sonder betaelt te wesen, en noch acht hondert schepel Haver op hun kosten voor de Paerden, Convoyen en Ruyters te betalen, die gecommandeert zyn.

En wat de Voeragie aengaet, de gesejde Heeren Staten sich niet verplichten konnende, tot de selfde in de Stadt te doen brengen, soo uyt oorsaeck van dat'er Schuyten en Wagenen ontbreken, als om dat het langh verblyf van sulck een machtigh heyr groote wan-ordeningh in het Landt heeft veroorsaect; sy laten aen mijn Heeren de Generaels de dispositie van 't geen te doen, dat ten dienst van {p. 95} de Koningh nodigh sal wesen, verhoopende dat, sy soo goede ordening in de saecken sullen stellen, dat dit met de minste schade voor het Landt, die mogelijk is, gedaen sal worden.

De gesejde Heer Robbert van wegen de Koning, en de gesejde Heeren Staten zyn van weêr-zijden in al dit voorverhaelde verdragen, doch alleenlijck voor de tegenwoordige maendt van October, sonder dat men dit van weer-zyden in gevolgh voor de volgende maenden sal kunnen trecken. Hier af twee gemaect ten daghe en jare als vooren. Was geteeckent *Robbert*.

Gelijck men oock goet ghevonden heeft aen de gesejde Intendant te versoecken de volgende acte te willen teekenen, en de ordeningh, die men sich daer af belooft, te doen onderhouden.

Vrydag, den 27 dito, is alhier gepubliceert (om de gheseyde penninghen aen den Intendant op te brengen) dat alle die eenige jaren huysgelt ten achteren waren, het soude betalen tot Paesschen 1671. ende daer en boven noch voor twee jaren; ende dat die geene die niet schuldig waren, oock voor twee jaren mosten opbrengen; waer van het een jaer betaelt most worden binnen den tijdt van 6 dagen, ende het ander 8 dagen daer nae.

Tussen Vrydagh en Saturdag zyn byna alle Ruyters en veele voetknechten, als mede Duc de Luxenburgh, uytgetrocken tot ontrent Hilverson ende Naerden (alwaer sy een vliegent leger formeerden) ende volghde Saturdags alle den treyn van dito Hartogh, ende was de Stadt doen soodanigh ontbloot, dat de Ruyters van Woerden alhier eenighe posten mosten komen besetten: Oock werden alle de Francen uyt Montfoort ende Ysselsteyn gecommandert; die meest alle hier door na Naerden gepasseert sijn; namen oock met haer vier stucken {p. 96} Canon en 40 Wagens met Ammunitie, en wierden alle Voerlieden paerden gheprest om het vertrocken volck te volghen. Van daegh sijn hier 28 Mariniers (sijnde een brantwacht) gevangen binnen gebracht, waer van sy aen de Blaucapel eenighe tot het hemdt toe, ende blootvoets hadden uytgetrocken.

Sondag den 29, sijn noch 500 mannen de Heykant opgetrocken, met haer nemende twee stucken Canon, met veel bagagie. Op dito is Loosdrecht ende Hilverson by de Fransen gheheel uygeplondert.

Die van Loosdrecht hadden Gedeputeerdens gesonden aen den Hartogh van Luxenburgh, rmet het contributie gelt, daer op sy gestelt waren; dit aen den Hartogh selve betaelt hebbende, die haer betuygde, ja swoer, dat haer geen leet soude geschieden; doch dese Gedeputeerdens om quitantie aenhoudende, zyn eenige dagen op gehouden, en kregen in plaetse van quitantie, tydinge hoe barbarisch hun mede-inwoonders geplondert en getraceert waren.

's Maendaghs, den 30 dito, wiert op de Neude open krijghsraet gehouden, sittende alle Officiers op stoelen in 't ront, omcingelt met het gheheele Switsers Regiment, in 't midden stont een tafeltjen, waer op een blooten deeghen lagh, met een kleyn stockjen over een Switser die wech geloopen was, ende te Rijnberck dienst genoomen had, waer over hy op de Neude geharquebuseert wiert; doch staet aen te mercken dat, doen hy veroordeelt was, den deegen opgestoocken, ende het stockjen aen 3 a 4 stucken gebroocken sijnde, hem toegeworpen wiert.

Dinghsdagh, den 1 October, is de Regeringh naer ghewoonte niet verset, maer Borgemeesters, {p. 97} Schepenen, ende voorts alle andere Officianten sijn als vooren gebleven. Op dito sijn 2 persoonen op de Neude gehangen, een Frans Soldaet, om dat hy dienst onder sijn Hoogheyt hadt ghehad, ende een Boer om dat hy geseyt hadde, *gaet het hier te quaet, men kan naer de Prins van Orangien gaen*. Op dien selfden dito, 's morgens ontrent 9 uren (hebbende de gansche nacht alhier seer sterck hooren canonneeren) saghmen den Tooren te Woerden in den brant staen, welcke brandt ontstaen was uyt eenige tecken-viercn, die sy daer op hadden aengestecken (alwaer 4 Fransen op den Toren oock verbranden, die de selve hadden ontstecken) waer op alhier ontrent ten half elf uuren alle Fransen ende Switsers inde Wapenen, ende naer de wallen moesten. Ontrent een uur, ontstont een groot allarm in de Stadt, soo dat alle huysen strackx wierden gheslooten; ende waer 5 a 6 borgers by den anderen stonden, wierden ghescheyden, doen sijn oock drie seyn-schooten met Canon ghegeven aen die van Woerden, beloovende haer-lieden daer mede secours, gelijk des avonts van hier meest alle de Militie uyttrock, en 's nachts marcheerden 't Leger van by Hilverson mede na Woerden, daer dien nacht ontrent 2 a 3 uren een schrickelijck gevecht geweest is tussen de Princen en Franse Volckeren, alwaer 12 compagnien vande syde van sijn Hoogheyt sijn verslagen, waer onder oock sijn gebleven de Heer van Suylesteyn, en de Heer Schimmelpenningh (gewesenen Gouverneur van Zutphen) ende wierden des Woensdaghs, ontrent 154 gevangenen hier binnen gebracht, waer onder den Majoor Uyttenhooven, de Heer van Amelisweert, den Hofmeester van sijn Hoogheyt, den Camerlingh met den Hofmeester vande overleedenen Heer van Suylesteyn, ende meer anderen; oock wierden binnen ghebracht {p. 98} 2 a 3 Vaendels, ende 6 stuckcn Canon; van de France sijde is seer veel volckx gebleven, van een Regiment 10 a 12 menschen afgekoomen, ende van 2 andere by nae alle Officiers gebleven, ende voorts alles naer advenant, lagen als honden op de wegh, half ende heel doot, ende wierden in menigten deerlijck gequetsten hier binnen gebracht, doch behielden de Fransen de Post, ende is Woerden dusdanigh door haer ontset. Oock heeft men dien nacht (tussen Dingesdagh en Woensdagh) alhier schrickelijck hooren canonneeren, van twee uuren tot 's morgens ten 8 uuren toe, 't welck men vernam aen de Vaert te zyn, alwaer 60 a 70 Mariniers aen landt quamen, die uyt de Daecken vande huysen schooten, onderwijl staecken de Fransen de selve van onderen in de brandt (waer door de kerck oock afgebrandt is) 't welck de andere vernemende, hebben sich stracks weder nae boort begeven.

In dese daghen versocht den Gouverneur, dat 8 a 10 steenen gefortificeerde cortegaerden in de Stadt souden gemaect worden, om voor alle schielijcke overvallen (der borgeren of andersins) bevryt te sijn.

Woensdagh, den 2 October, waren alle huysen noch geslooten.

Donderdagh den 3 dito, sijn weder 103 Prince Soldaeten gevangen binnen gebracht. Op dito sijn ontrent 4 a 500 mannen van Nimwegen hier door na Woerden getrocken.

Vrydagh, den 4 dito, sijn eenighe hooge Officiers, die by Woerden gebleven waren, alhier begraven.

In dese dagen heeft den Intendant Monsr. Robbert dit volgende alhier laten aflesen.

{p. 99}

Louïs Robbert, Raedts-heer van de Koningh in sijn Raden, Intendant van de Iustitie, Policie en Finantien, in alle de plaetsen en Landen nieuwelijcx door sijn Majesteyt op de Hollanders veroveret.

OP de Remonstrantie, die aen ons ghedaen is, dat veel personen, onder verscheyden pretexten, de gewoone imposten en Schattingen der Steden en des Lants van Uytrecht fraudeerden, in dier voegen, dat de ontfanghst der geseyde Schattingen seer weynigh bedraegt, het welck seer nadeeligh en schadelijck is voor de gemeene welstant, en voor de intentie des Koninghs, en dewijl het van seer groot gewicht is de voortgang van een gelijk misbruyck te stuyten, soo sal van heden af, van dese dagh te beginnen, geregelt en vast gestelt zyn dat geen personen, van welcke hoedanigheyt en staet sy oock mogen wesen, 't sy Soldaten, Ruyters, Officieren, of anderen, vry sullen zyn van de ghewoone schattingen en impositien te betalen, die in de Steden van dit Landschap ghelicht worden: Verbiedende wel expresselijck aen alle de genen, dien dit sal aengaen, eenige directe of indirecte middelen aen te wenden, om de geseyde schattingen en impositien te fraudeeren, op verbeurte van confiscatie voor de genen, die bevonden worden daer tegen te doen, wel verstaende de Heeren Staten, Burgermeesters en Schepenen bevorderen sullen dat men goedt kleyn Bier voor een goede en redelijcke prijs, tot gebruyck der Soldaten, verkoopt. Gedaen t'Utrecht, den sevenden van October 1672. getekent *Robbert*.

Saturdagh den 5 October, sijn de Soldaten van sijn Hoogheydt, die hier ghevangen waren binnen {p. 100} gebracht, ontrent 200 in 't ghetal, van hier ghevoert na Arnhem; ende sijn op dito 22 Soldaten met eenige gevangen Officiers gelost. Op dien dagh sijn vele France Officiers alhier begraven.

Sondagh den 6 dito, heeft den Gouverneur alhier in 't Weeshuys ende Dolhuys wesen visiteren, of geen geweer verborgen waer, 't welck hem aengedient was, doch bevont het selve onwaer te sijn.

's Maendaghs den 7 dito, hebben eenige Switserse Officiers haren dienst ghequiteert, in voegen dat de Corporaels, Sergeanten gheworden zijnde, de Compagnien op de Neude opbrachten, slaende haer eygen marsch, en aftreckende wierden de Switsers Tamboers wechgesonden, en de France Officiers voorghestelt met France Tamboers, slaende des Konincks marsch.

Dingsdagh den 8 dito, hebben de Fransen drie van onse beste Stucken Canon ghenomen ende na Arnhem ghevoert: Oock sijn op dito de Heeren van de Vroetschap, met eenige France Heeren aen de Vaert geweest, om het gat aen de Leckendijck te laten stoppen. Ontrent desen tijdt zijn eenige Heeren voorgestelt, om voor dese Provintie na Vrankrijck te gaen. Sijnde dit de instructie.

Instructie voor de Heer Jan Louis Godyn, Heer van Maerssenbroeck, Gedeputeerde van wegen de Staten van 't Landschap Uytrecht aen sijn Coninghlijcke Majesteyt, Louis de XIV. Coningh van Vrankrijck en Navarre, Etc.

DE Heer van Maerssenbroeck sal sich soo spoedigh, als hem mogelijk sal zyn, op de reys begeven, en de kortste en bequaemste wegh kiezen, {p. 101} om naer 't Hof van Vrankrijck te trecken. En hy sal, als hy daer gekomen is geen tydt verliesen, maer trachten door minnelijcke middelen acces en toegang te bekomen by mijn Heeren de bedienaers, en by gevolgh by de Koningh.

1. Hy sal, door een deductie, alle de besonderheden van belangh begrypende, de teghenwoordighe staet van dit Landschap vertoon. *Hoe het selfde in alle sijn deelen soo ellendighlijck is bedorven, dat het onmoghelijck is eenighe boven ghewoone impositien, of belastingen te betalen. Dat, dewijl het platte Landt gantschelijck verwoest is, men niet de gewoone belastinghen en schattingen daer af kan trecken.* Dat men'er geheel niets af kan trecken; gelijk oock niet van de kleyne Steden, en seer weynig van de stadt Uytrecht. In voeghen dat het Landschap nauwelijcks in sijn inkomsten soo veel kan vinden, dat het de kosten kan verschaffen, die het daghelijcks moet doen voor de Wacht-huysen, voor het Vuyr en Licht, voor de Schildt-wachts-huysjes, en voor de andere dinghen, die de besettingh niet kan missen: soo verre is het van daer dat'er middelen souden zyn om de gewoone kosten tot d'onderhoudingh en reparatie der gemeene wercken, en de gagien der gener, die in hun dienst zyn, te betalen.

Dat, hoe wel de Koning de goetheyt heeft gehad van te belooven dat d'Interesten der principale sommen, die van het Landschap opghenomen zyn, betaelt soudē worden, men echter niet een stuyver daer toe sal vinden. Dat d'Inwoonders, die niets van hun Landen trecken, om dat het Veldt geheel bedorven is, en dewijl sy oock gheen renten en inkomsten hebben, geen kosten kunnen doen: in voeghen dat'er van dach tot dach meer en meer sullen zyn, die de belastinghen niet sullen kunnen betalen, de welcken van de goederen gegeven [lees: geheven] worden.
{p. 102}

Hy sal oock vertoonen dat door d'openingh, *die in de Leckdijck ghemaect is, alle de Weyden, en een groot deel der Bouwlanden, dat is het grootste en beste deel van 't Landschap, ondergeloopen zyn.* Dat mijn Heeren de Hertogh van Luxemburgh en d'Intendant daer af wel bericht zyn gheweest door de Directeurs van de Dyck, eer men hem deurghesteecken heeft. Maer of sy hebben 't niet willen ghelooven, of sy hebben geoordeelt dat, niet tegenstaende dit alles, de dienst des Konings vereyschte dat sulcks gedaen sou worden. Daer uyt sonder tegenspreken, volghet dat het gantsch onmogelijck is dat men, soo langh het Landschap in de staet sal zyn, of blyven, daer in het teghenwoordigh staet, yets, wat het oock is, tot ontfanghst van de Koningh, of tot onderhoudingh van troupen opbrengt.

Dat, ingheval men tot de Heer van Maerssenbroeck seght, dat d'Inwoonders, in plaets van gelt te gheven, de krijghs-lieden sullen kunnen onderhouden, hy verseeckeren, en door onwederleggelijcke redenen toonen sal, dat sy, uyt oorsaeck van d'armoede der Inwoonders, sulcks niet soudē kunnen verschaffen, dan voor seer weynigh dagen: invoegen dat dit oorsaeck sou zyn van dat de Stadt en d'andere Steden onghetwijffelt uytgeplondert, door het vuyr vernielt, en door het bloedt verdelgt soudē worden.

2. Dat dewijl uyt oorsaeck van 't ghebuyschap der stadt Amsterdam, en van 't Landschap Hollandt, gelijk oock om veel andere redenen, consideratien en ghelegheden, een groot ghetal van persoonen van tydt tot tydt in dit Landschap, of in de Steden, daer uyt het bestaet, is komen wonen die hun goederen of in 't gheheel, of ten deel, of in Hollandt, of in d'andere ghebuysighe Landtschappen hebben, of die'er door andere engagee- {p. 103} menten [lees: engagementen] en verbintenissen gheinteresseert zyn; dat hy, om de voorgedachte redenen, en om anderen, die hy sal kunnen bedencken, trachten sal van de Koningh te verwerven dat aen de Inwoonders van dit Landschap veroorlooft mach worden, elders te gaen wonen, voor een tydt, die hen daer toe bepaelt sal worden, hun goederen te verkoopen, en d'inkomsten daer af te vervoeren.

3. Gelijk oock dat, om de voorgedachte redenen, en noch om dat de genen, die uyt dit Landschap zyn vertrocken, het kostelijckste dat sy hadden, of in het geheel, of ten deel, wech ghevoert hebben, en dat de Staten Generael der Vereenighde Nederlanden, gelijk oock sijn Hoogheyt, mijn Heer de Prins van Oranjen, niet toelaet dat yemandt, wie het oock is, van wat staet of hoedanigheyt hy oock mach wesen, uyt hun Landtschappen weer herwaerts koomt; soo verre is 't van daer dat sy hen toelaten hun goederen weer herwaerts te voeren, en dewijl zy oock, by maniere van represalien, een Placcaet hebben doen afkondighen, door 't welck sy oock verbodt daer teghen doen, en bevelen dat alle de genen, die goederen in de gheseyde Landtschappen besitten, voor 't eynde van de maent October weer derwaerts hebben te keeren, op verbeurte van confiscatie van hun goederen, dat hun Huysen gheraseert, en sy uyt hun staet ghestelt sullen worden, en onder andere straffen: dat men, segh ick, van de Koningh ootmoedighlijck sal versoecken, dat het hem believen sal d'executie van het Placcaet, de seste van September lestleden tegen de genen afgekondigt, die uyt het Landschap zyn gewecken, te doen schorssen.

4. Hy sal oock van de Koningh ootmoedighlijck versoecken dat hy niet belieft toe te laten dat de punten, die sijn Majesteyt, volgens sijn goetheyt, {p. 104} belieft heeft aen dit Landschap toe te staen, door sijn Officieren en Biedenaers [lees: Bedienaers] ghebroocken of gheschonden worden.

5. Dat men, dewijl het sijn Maj. belieft heeft te beloven, *dat d'oeffeningh van de Ghereformeerde Godtsdienst, gelijk sy tegenwoordighlijck geleert wort, d'Universiteyt en de Scholen gheconserveert worden,* aen de Gereformeerden de Kercken in de kleyne Steden, en in de Dorpen, daer niet meer dan een is, sal laten: gelijk oock dat men om de selfde reden aen d'Inwoonders van

Rhene, daer niet meer dan twaelf of dertien Catholijcke huys-ghesinnen zyn, de Kerck, die men hen afgenomen heeft aen hen sal herstellen, om dat'er niet meer dan een is.

6. En dewijl men verstaen heeft dat men de besittingh van de Domkerck te Uytrecht, en van des groote Kerck t'Amersfoort aengetast heeft, sonder bevel, ja zelfs sonder bewillingh des Konings, soo sal hy, van dit stuck spreekende, trachten te vernemen of'er eenighe hoop van goede uytganch sou zyn, in geval men aen sijn Majesteyt ootmoedighlijck deê versoecken dat de gheseyde Kercken aen de Ghereformeerden herstelt mochten worden, en dat men, in des selfs plaets, een ander Kerck in yder van dese twee Steden aen de Catholijcken gaf.

7. Gelijk oock dat hy sal klagen, en reparatie en vergoedingh van de schade van 't Vee eysschen, dat uyt de Weyden is genomen, en van de andere goederen, die uyt de Dorpen genomen, en wech ghevoert zyn, volghens het register, dat daer af ghemaect is, dewijl het den Koningh belieft heeft te beloven, *dat het Landschap, de Stadt en Steden de plonderingh niet onderworpen sullen wesen, noch verplicht zyn de selfde af te kopen.* Ghelijck men oock veel Dorpen en Inwoonders gedwongen heeft sich {p. 105} te rantsoeneren; en men heeft hen merckelijcke sommen afgedwongen.

8. En dewijl het oock aen de Koningh heeft belieft toe te staen, *dat het Gouvernement van het Landschap, ghelijck het tegenwoordighlijck bestaet, in de selfde forme, en aen de selfde personen sou blyven, aen de welcken het heden is, en dat de voor-rechten en rechten der drie Leden van de Staet, Stadt en steden van Uytrecht in hun gheheel souden blyven,* en dat van alle tyden af, als een onverbreekelijcke Wet en ordeningh, geordonneert en ghebruyckt is dat, in gheval van ghemeene misdaden, de Soldaten en krijghs-lieden door de Rechter van 't Landschap, van de Stadt, of van de Steden gheoordeelt souden worden, maer dat men noyt ghesien heeft dat de Burgers, die gheen Soldaten zyn, en die als soodanigh geen eedt gedaen hebben, verplicht hebben geweest voor 't recht in de Krijghs-raedt te verschynen, om daer gheoordeelt te worden: dat hy dieshalven van des Coninghs goetheydt sal trachten te verwerven dat de Burgers en Inwoonders van de Stadt, Steden, en van 't Landschap, tot eenigh misdrijf vervallende, of aengeklaeght zijnde, niet aengheklaeght sullen worden, noch voor 't recht te staen, als voor de ghewoone rechter, dat is voor de Schepenen van de Stadt, of der Dorpen, of anders voor 't Hof van de Justitie in 't Landschap.

9. De Heer van Maerssenbroeck sal oock trachten te vernemen of men heeft te verhoppen dat de beloften, die de Marckgraef van Louvois op des Coninghs woordt gedaen heeft, op 't versoeck der Staten van 't Landschap van Uytrecht, *dat de vijf Capittelen der Kanonicken, de Teutonische Ordeningh, en d'andere Kerckelijcke beneficien in hun gheheel sullen blyven, gelijk sy tegenwoordigh zijn, en dat alle de geseyde beneficien aen de tegenwoordige besitters gecon-* {p. 106} *serveert sullen worden: dat d'alienatien en verminderingen der Kerckelijcke goederen, tot aen dese tijdt gedaen, voor bondigh en van waerden ghehouden sullen worden;* Van 't welck, om seeckere consideratien, sijn Majesteyt geen schriftelijcke acte aen de Edele en Mogende Heeren kon toestaen, ghelijck sy toen versochten, doch hen echter deê verseeckeren dat hy hen niet sou aenraecken, maar alles in staet, en in zyn gheheel sou laten, ghelijck het was: of men, segh ick, te verhoopen heeft dat dit in een schriftelijcke versekeringh sal veranderen, of dat men een krachtiger verplichtingh daer uyt kan trecken.

Donderdagh, den 10 dito, wierden alle Schippers by Duc de Luxenborgh ontboden, ende haer namen opheteyckent sijnde, belast dat sy haar Schuyten uyt de gront souden halen, ende ten allen tyden gereet houden. Op dito hebben de Fransen weder in 't Weeshuys geweest, alwaer sy den Hof, het Bleyckvelt, ende by na het geheele Kerckjen omghegraven, halende de dooden uyt de graven, op suspitie van daer geweer te vinden, doch vonden niet.

In dese dagen is het Placcaet van wegens de inroepinghe der Vluchtelingen geïtereert, in dier voegen, dat alle Schouten, Schepenen, en andere Amptlieden mosten te kennen geven, wie van hare ondersaten al gevlooden waren; Item wat goederen ende landeryen de selve hebben, sullen oock gehouden sijn geen betalingh aen yemant van de gevloodenen te doen; Maer het selve te kennen te geven aen den Intendant, als vorder uyt het Placcaet breder te sien is.

Vrydagh, den 11 October, wierden alle Deeckens van de Gilden op het Stadthuys ontboden, uyt oorsaeck van een middel te beramen, om eenigh gelt uyt te maecken, ten eynde de Koopmanschap

{p. 107} naer buyten mocht sijn voortganch hebben; mits niet betalende den vierden penningh, waer van op den 31. Aug. gemelt is. Desen dagh quam een brief van Monsr Louvois aen de Staten, geschreven tot Versailles op den 5 October, den inhoud was

MYN HEEREN.

Ick heb uw brief van den drie-en-twintighsten van de verleden Maendt ontfangen, door de welck ick alle de redenen heb gesien, die ghy vertoont, om bekend te maecken dat de Stadt en 't Landschap van Uytrecht niet in staet zyn om d'eych, die mijn Heer Robbert op u doet, te voldoen. Ick kan wel lichtelijck oordeelen dat ghy 't niet kont doen, dan met seer groote kommer: Maer dewijl de noodt geen wetten heeft, en de heyren des Koninghs bestaen moeten, soo moet ghy met de geseyde Heer Robbert over 't geen verdragen, dat ghy op te brengen sult hebben. Anders is 't niet mogelijk, of ghy sult in een seer groote desolatie vervallen, etc.

Saturdagh den 12 dito, wierden een Capiteyn, een Lieutenant, ende 10 Soldaten, door een Princen tamboer gelost. Op dito sijn de huysen aen het Weeshuys annex gevisiteert, of oock ergens geweer verborgen was. Op dito sijn oock seer veel gepreste Schuyten met Fransen de Vecht opghevaren om Turf te gaen halen.

Maendaghs den 14 dito, wiert alhier aen een yeder gevraeght, wat schade hy, 't sy buyten of binnen de Stadt, door de Fransen geleden hadde, 't welk men soude op maken ende den Koning toe senden. Oock wiert gepubliceert, dat d'Imposten van Bier ende Wijn correct mosten betaelt worden, selfs by de France Militie; mits dat de Heeren sorge souden hebben te dragen, dat de dunne bieren niet te slecht wierden. Oock wiert ter selver tydt ghepubliceert, dat de Brouwers geen Bier moesten uyt slaen, of {p. 108} most eerst by een biljet blycken dat den Impost betaelt was. Ontrent desen tydt sijn de Fransen uyt Ysselsteyn getrocken op ontrent 100 mannen na, die des nachts hier om na Amersfort sijn ghemarcheert.

Dinghsdagh den 15 dito, quamen ses Vaendels Voetknechten van Woerden, die hier door na Amersfort trocken, ende sijn op dito door een Prince Tamboer 49 gevangens gelost.

Woensdagh ende Donderdagh sijn weder gevangens gelost.

Sondagh, den 20 dito, vertroocken van hier eenige Dragonders na Wijck.

's Maendaghs, den 21 dito, 's morgens vertroocken 4 a 5 Compagnien na de Vaert. Op dito wiert gepubliceert, dat geen Ruyters, in het voeragie halen sich souden vermeten eenigh huysraet van de Boeren mede te nemen, op poene van den hals. Oock wiert afgekondight een Temperament, waer na sich de lieden, die met inquantieringh belast waren, ende de Soldaten die ingequartiert waren, souden hebben te reguleren. Wijders wiert op dito Maendagh ende den volgende nacht, een over groote quantiteyt voeragie binnen gebracht.

Dingsdagh den 22 dito, wiert gepubliceert, dat die gene die boven de 10 mudden eygen, ofte eenige gevluchte granen in sijn huys hadde, 't selve binnen 4. dagen most aenbrengen, op de boeten van 100. Rijksdaelders. Oock dat het Huysgelt (*de quo supra*) binnen 4. dagen most betaelt wesen.

Woensdagh den 23 dito, wierdt een France Ruyter, die sijn Cameraedt hadde doorsteecken, ende een Soldaet, op de Neude gehangen; ende oock een ander Soldaet, die het Gasthuys bestoolen hadde, eerst op de Neude driemael om de galgh gegeesselt, ende op sijn wanch gebrantmerckt, ende wiert {p. 109} doen soo met sijn naeckte rugge naer het St. Servaes Klooster gheleydt, alwaer hy noch tweemael gegeesselt wiert, ende een brandtmerck op sijn andere wanch, en een op sijn Schouder kreegh. Tegen den avondt quam het volck weder die des Maendags 's morgens uittroocken.

Donderdaghs trocken van hier 70 Standaerden Ruyterye, ende ses Compagnien Dragonders.

Vrydagh den 25 dito, trocken van hier eenigh ghecommandeert volck, die tot Waverveen een Uytlegger, met 6 Ysere Stucken Canon, ende 24 mannen overwonnen, ende brachten sy des Saturdags het volck ende de Stuckjens hier binnen.

Op dito Saturdagh, wierdt aen alle straeten met biljetten aengeslagen, dat die voortaan Turf wilden hebben, sich souden verwoeghen by eenen Rijnswijck, die een biljet soude geven (docht niet hooger als voor 16 sack) volgens het welcke den Boer soude gehouden sijn Turf te doen, tegen tiende halve stuyver de sack.

Maendagh den 28 dito, hebben de Fransen geheel Jaersvelt afgebrandt, alwaer alleenlijck blyven staen is de Kerck met een a twee huysen.

Dingsdagh, den 29 dito, is alhier gepubliceert, dat niemandt sich sal vermeten buyten de Stadt eenige boomen af te houwen, op poene van lyfstraffe.

Woensdagh, den 30 dito, isser Concilie gehouden in den Dom, en ordineerde den Bisschop, dat die Heeren, die tot noch toe op haer wereltsch gekleet ghegaen hadden (als *Pater Wijck, &c*) haer geestelijcke kleederen souden hebben aen te doen. Item is aldaer gheconcludeert, dat het Sacrament voortaan publijck na de siecken soude ghedragen worden. Op dito is weder een avont-gebedt by de Gereformeerde begonnen, tweemaal ter weke, als des Woensdags ende Vrydags in de Buerkerck. {p. 110}

Donderdagh den 31 October, (sijnde na den nieuwen stijl St. Maertens avont) wiert in den Dom het Lof ende de Vesper gesongen, ende liepen des avonts eenige Jongens met brandende Fackels langs de straeten. Op dito hebben sy een gefortificeerde kortegaerde op de Neude begonnen af te steecken. Op dien selvigen dagh quamen eenige Mariniers in Jutphaes, die, na datse wel gegeten en ghedroncken hadden, de helft van de Brandtwacht wech namen.

Vrydagh, den 1 November, wiert de Processie voor den Dom ende door de Academie omghedragen.

Saturdaghs voor de middagh, wierden de Soldaten gemonstert, ende des naermiddaghs van Logement verandert.

Sondagh den 3 dito, quam een Regiment voetknechten in, die dieper inde Stadt gheinquartiert wierden.

Maendagh den 4. dito, is alhier gepubliceert, dat des anderen daeghs 's morghens ten 8 uren, alle Schouten van de Buerten op het Stadthuys mosten komen, ende aldaer opleeveren wien in hare respectieve Buerten al met Soldaten belast was, ofte niet; item, hoe swaer yeder belast was. Oock sijn op dito, ontrent 60 gevangens van Arnhem weder hier gekomen.

In dese dagen wiert alhier met Placcaten door de geheele Stadt geaffigeert, dat alle die geene, die eenige goederen van Vluchtelingen geberghth hadt, de selvige binnen acht daghen most aenbrenghe, op cofiscatie [lees: confiscatie] van de selve, ende noch tweemaal soo veel aen boeten daer boven.

Donderdag den 7 dito, wierden de Schoenmakers, wegens haer Kuypen, afghevordert 600 guldens tot grontgeldt, Item de Vleyshouwers alle tongen {p. 111} van de beesten die sy gheslaghen hadden, sedert de Fransen hier in gheweest waren, 't welck sy hebben afgekocht met 540 guldens.

Dingsdagh, den 12 dito, zijn door een Trompetter 12 gevangens gelost. Is oock op dito, Conte de Melie, Colonel van Normandie, begraven met een groote statie van singhende Priesters, &c. daer voor. Als doen wiert een nader brief, met eenighe nader ordre aen de Heer van Maerssenbroeck gesonden; sijnde van desen inhoud:

Sedert ghy vertrocken sijt, sijn'er noch veel dingen gebeurt, van de welcke wy stoffe om te klaghen hebben, en die wy u, door dese tegenwoordige, deelachtigh maken.

Voor eerst, *men voert de Ceremonien der Roomsche Katholijcken in*, selfs buyten d'omkringh van de Dom, en over straet, tot groote ergernis van de Gereformeerde Godtsdienst: gelijk onder andere de begraffenissen oock ghedaen worden met fackels, met klederen, al singende met alle de ceremonien, met de welcken de Papisten het ghemeenelijck doen. Gelijk oock op Saterdagh lestleeden den 19 van dese maent, *de Hostie niet alleenlijck in 't openbaer over de straet wierdt gedraghen; maer men heeft oock Burgers, Professie van de Gereformeerde Godtsdienst doende, die sich op de straet bevonden, willen dwinghen neder te knielen*, en daer aan die dienst te bewysen, de welcken de Roomsche Catholijcken daer aen betoonen.

2. Wy hebben niet alleenlijck gedwonghen gheweest alle daghen *de plonderingh van by na alle onse Dorpen* te sien, teghen d'inhoudt van het vijfde der Artijckelen, die 't sijn Majesteyt belieft heeft aen dit Landtschap toe te staen, toen hy 't in besettingh ghenomen heeft: *maer sy hebben oock de Dorpen van Overmeer, Abkoude en Baenbrugge doen in brandt* {p. 112} *steecken*, die van de grootsten waren, gelijk oock van 't getal der gener, die 't meest aen 't Lantschap opbrachten, en hoewel wy ons niet willen bemoeijen met de redenen t'ondersoecken, die d'Officieren der troupen

van sijn Majesteyt verplicht kunnen hebben sulcks aen te vanghen, sonder het aen ons bekent te maecken, soo vinden wy ons echter genootsaecht de klachten van de ellende, die d'Inwoonders van dit Lantschap lyden, voor sijn Majesteyt te vertoonen, te meer om dat wy ons daer door meer en meer tot d'uytterste ellende ghebracht bevinden.

3. Mijn Heer d'Intendant hadt aen ons beloofd door het contract, op den vierden van October gemaect, *dat niemandt, van wat staet of hoedanigheyt hy oock sou mogen wesen, 't sy Soldaten, Officieren of anderen, uytgesondert sou zijn van eenigen der gewoone schattingen, uytgesondert des Konings graen alleen, dat van alle belastinghen van gemael, &c. vry sou wesen.* En hoewel men, tot uytvoeringh en vervullingh van dit voorverhaelde, over al noodighe adverstissemementen heeft doen af kondighen, op dat men sich niet op onkunde sou kunnen beroepen, soo kunnen wy echter tot noch toe niet de uytwerckselen der gheseide conditien ghenieten, uyt oorsaeck van de geweldighe tegenstant, die d'Officieren en Soldaten daghelijcks daer teghen doen, schoon mijn Heer d'Intendant schriftelijck aen ons heeft beloofd dat hy'er de machtighe handt aen sou houden.

4. Het selfde Contract brengt oock mede, *dat hy alle nootsakelijcke en vereyschte ordeningen sal geven tot de wederoprechtingh van alle de gewoone rechten van de Stadt, en van 't Landtschap van Uytrecht, en van de steden, die daer toe behoorden. Dat al't geen, 't welck gegeven en ontfangen sal worden, staen sal ter {p. 113} dispositie van de geseyde Heeren Staten, de welcken het sullen mogen doen ontfangen en vergaderen op soodanige wijze, als sy best sullen oordeelen.* Men neemt echter, dit niet teghenstaende, in de selfde steden, de vierde, en de tiende penningh, of daer omtrent van de waerde der goederen, die uytgevoert worden: invoegen dat d'Inwoonders sich gantschelijck berooft bevinden, niet alleenlijck van de middel om de schattinghen te betalen, maer oock van die om self te bestaen, en te leven, om dat de weynige koophandel, die noch overigh was, daer [lees: door] dese middel geheelijck word bedorven.

5. Wyders, hoewel mijn Heer d'Intendant positivelijck beloofd heeft, dat hy, midts de betalingh van de geseyde sommen, alle de besondere contributien en belastingen sou doen ophouden, gelijk uyt de formele woorden van 't gheseide Contract blijkt; soo vinden wy ons echter, tot ons groot leetwesen, ghenootsaecht te klagen dat men, onder verscheyden pretexten, niet nalaet daghelijcks veel Dorpen van ons Landtschap te parssen tot het contribueren aen de Commandanten van Woerden, van Amersfoort, Montfoort, Wijck en aen veel andere Commissarisen.

6. Wy hebben een soo veel te grooter pogingh gedaen, als wy meenden dat d'Inwoonders d'inhoudt van 't geseyde verdragh souden genieten, soo veel de versorgingh van de spijsse voor de Soldaten en Officiers in de Wijcken aengaet, daer in sy ghehuys-vest zijn. Maer hoewel mijn Heer de Hertogh van Luxenburgh seer uytghedruckte en scherpe defensien daer tegen heeft doen afkondighen, van de welcken wy u de cotype hier neffens senden; soo bevinden wy nochtans dat'er weynigh Officiers en Soldaten sijn, die men kan verplichten sich binnen de palen van dit verbod te houden, {p. 114} van 't welck wy niet alleenlijck alle dagen droevige klachten hooren, maer wy sien oock dat d'Inwoonders daerom hun huysen verlaten.

Wy hebben goet ghevonden dese klachten door u te vertoonen, gelijk sy verdienen, en ghelijck de vereysschingh sal mede brengen, benefens de geen, die in uw instructie aen sijn Majesteyt, en aen sijn Hof sijn begrepen.

P. S. Wy verstaen soo terstondt, dat d'openingh van de Leckdijck, die met kennis van mijn Heer de Hertogh van Luxenburgh, en van mijn Heer d'Intendant Robbert gestopt heeft gheweest, weer geopent is; invoegen dat men daer door niet alleenlijck voort het beste deel van 't Landtschap vernielt; maer oock dat men, soo men in dese tijdt de ghedachten Dijck weder opent, dese openingh niet weer sal kunnen stoppen en dicht maken, dan met overmatige kosten.

Donderdagh den 14 dito, is de Marquis en Colonel Champangie begraven op de voorige manier, uygesondert [lees: uytgesondert] dat de Sergianten, die hem droeghen, wapentjes in de handen hadden.

Vrydagh, den 15 dito, wierden veele nieuwe Officiers voor het Regiment Normandie ghestelt, in de plaets van diegene, die voor Woerden en elders gebleven waren.

Saturdagh, den 16 November, quam een Regiment van Amersfoort, 't welck hier buyten om getrocken sijnde, in 9 Schiet-schuyten na de Vaert toe voer, van waer het selvige met eenigh volck

van Cuylenburgh na ter Meyde trock, ende veroverden aldaer des nachts de Schants, ruineerende ten deele het Regiment van Bamphielt, ende de Compagnie Mariniers van Braeckel, wesende te samen ontrent 250 man (alsoo daer seer veel siecken waren.) Na het veroveren staecken sy den {p. 115} brandt in ter Meyde, alwaer 10 huysen verbranden; doch wierden daer na weder uytgedreven.

Sondagh, den 17 dito, brachten de Franschen ontrent 73 gevangens binnen, die sy seer schandeleus hadden uytghekleet; oock brachten sy twee Vaendels mede, sijnde het een eenen State, ende het ander een Boere Vaendel van der Franschen kant, waren boven die Officiers die doot waren, oock verscheyden gequetst, onder anderen den Marquis ende den Colonel Castelnou, den Luytenant Colonel, &c.

Maendagh, den 18. wierden de Catholijke bidders op 't Raethuys ontbooden, alwaer haer wierdt afgevraegt, of sy het deden uyt last van Luxemburgh of Stoupa, die tot antwoord gaven, dat sy het deden uyt last van de Geestelijckheyt, die haer oock gheseydt hadden te sullen voor haer uytvoeren 't gene dat'er van quam, waer op aen alle Doodt-gravers wierdt geinsinueert geen dooden van dese bidders te mogen begraven. Op dito hebben de Franschen begonnen alle daegh een Fransche Predikatie in den Dom te doen.

Dingsdagh, den 19. trock veel volcks van hier na Montfoort, alwaer sy het Casteel hebben doen springen.

Donderdaghs quam het voorsz. volck confuselijck wederom; ende heeft op dito, den Intendant aen de Magistraet geseydt, indien hem de 600 bedden en de 1200 deeckens (daer vooren van geseydt is) niet wierden verschafft, dat dan dese Stadt den Koninck geen nut doen kon, maer dat hy het Guarnisoen daer sal uyt nemen, ende de selve in vier hoecken in den brandt stecken.

Vrydagh, den 22 November, wiert het Guarnisoen gemonstert, en wierden wel 2 a 3000 man minder bevonden, als men wel dachte; op dito {p. 116} kreegh alhier seecker Vleeshouwer een brief van sijn Soon uyt Maestricht, inhoudende, dat Monsr. de Turenne met sijn Armee verslagen was, 't welck ter ooren quam van den Gouverneur, die daer over des anderen daeghs de Vleeshouwer met 6 Musquettiers uyt sijn huys liet halen, swoer hem te sullen laten ophanghen, ende souden hem tot de Geweldigens geset hebben, indiender geen bysondere voorspraeck hadde gekomen.

Op den 22 deses vernieuwde den Intendant sijn klachte, dat de Staten haer beloofde gelt (volghens 't gheslootene contract van den 5 October) niet op en brachten, en dede derhalven wederom een eysch van 30000 Rijckxdaelders voor de Maent November; als mede 1600 Bedden, 3200 Deeckens, en 800 Lakens voor de Soldaten die in de Voorsteden geinquartiert waren, en eene groote menigte Kasacken voor de Schilt-wachten, en begeerde't selve in de tijdt van vier-entwintigh uren opgebracht te hebben, ofte by faute, 't selve door de Militie paratelijck te doen executeeren, waer op eenighe Heeren gedeputeert wierden, soo aen den Intendant, als aen den Commandeur Stoupa om moderatie.

Sondagh den 24 dito, sijn ontrent 20 Schuyten met Meel gekomen.

's Maendaeghs quamen eenighe Soldaten in, die in de boven Quartieren voor de Switsers gheworven waren. Op dito wierdt den Marquis en Colonel de Castelnou begraven, op de selve wijze als den Marquis en Colonel Champangie begraven wierdt.

Dingsdagh haelden des Princen volck ontrent 30 Schuyten van Breuckelen, die daer laghen om voeder te halen, oock kregen sy aldaer eenige Francen en 2 Gidsen, die sy mede namen; ende nade- {p. 117} mael den Intendant 1600 Bedden eyschte, soo wierden Woensdagh en Donderdagh, by provisie ontren [lees: ontrent] 600 fatsoenlijcke Burgers aengeseydt, dat sy yder een Bedt met een Peulen, ende een Deecken in de Kercken moesten brengen; ghelijck men de selve op dito Donderdagh en de volghende Vrydagh, of in de Buer-kerck, of in de Jacobi-kerck, of in de Catharyne-kerck sagh dragen. Ende dewijl de Intendant boven de voorsz. oock eyschten 30000 Rijckxdaelders, soo wierdt door de Heeren Gedeputeerdens, die by den Intendant gheweest waren, het volgende aen de Staten gherapporteert: Sy aen den Heer Intendant te hebben voorgedraghen, dat haer Edele Mog. met droefheydt en ontsteltenisse verstaen hebbende, dat sijn Ed. niet tegenstaende alle de redenen en motiven aen hem in voorige aenspraecke te gemoet gevoert, noch was persisterende by sijnen naderen eysch, eenige sessien aen den anderen daer over hadden gehad, seer perplexe ende bekommerlijcke deliberatien, ende eyndelijck om, indien het doenlijck, ende soo

veel in haer is te voorkomen de totale ruine van de Stadt ende Provincie van Uytrecht, geresolveert een uytterste effort tot het by een brengen van eenige penninghen te doen, ende ten dien eynde de goede Gemeeynten te verghen om ghelijck deselve tot uytvindinge van de somme geldts by het eerste redimeeren van sijn demandes belooft, twee jaren Huys-gelt hadden moeten avanceren, nu wederom soo veel als het Haertstede-gelt van hare Huysen over twee jaren bedraecht, aenstaende Maendagh te betalen, in vertrouwen dat daer uyt, mitsgaders uyt het gene over de Impositien, 't sedert de voorige voldoeninge, is gecollecteert, vier of vijf duysent Rijcksdaelders soude kunnen worden versamelt, ende dat de selve dan in de naeste weecke aen {p. 118} hem soude kunnen worden ghetelt, ende dat haer Edele Mog. verhoopten dat in middels den Koningh mochte werden gepermoveert om de goedertierentheydt te hebben, van de geruineerde en arme Ingesetenen van de Provincie, van verdere Contributien voor de troupen te ontheffen.

Dat den Heer Intendant daer op hebbende gheantwoort dat die somme veel te geringh was, ende niet in consideratie konde komen, ten ware dat de selve dagelijcks, tot datse dertigh duysent Rijcksdaelder soude uytmaecken, wierde gefourneert. Dat de Provincie tot noch toe, behalven het gelt aen den Koningh of den Marquis de Louvois gegeven, over soo veel maenden, 't sedert verlopen, niet meer als vijf-en-twintigh duysent Rijcksdaelders hadde opgebracht.

Dat de Provincie van Gelderlandt in die tijt vry meer hadden gecontribueert. Endat dat hy Heere Intendant de soldye voor soo veel troupen moet bestellen.

Sy daer op hadden gerepresenteert, dat boven de geroerde vijf-en-twintigh duysent Rijcksdaelders, soo veel duysenden aen Corps de Guardes, voor Ruyterye en Voet-volck, Stallen, Sentinel-huysen, Haver, Capotten, Bult-sacken, Meubelen en andere Waren te kost geleyt, ende dat alle de wercken ende behoeften, om dat de selve veel tijdts soo schielijck ende sonder voorgaende bestecken moeten worden gemaect, ende oock weynigh by desen tijt voorraet van materialen in de Stadt was, ongelooffelijk hoger als wel anders quamen te beloop.

Dat oock daar-en-boven noch veele en considerable contributien van Dorpen en Huysen zijn gegeven

Daer de Provincie t'eenemael was uyt geplundert en gedevasteert.
{p. 119}

Dat de Huysluyden, die noch niet mochten wesen gevluicht, van alle haer Haef, Beesten en Voeder waren berooft, ende derhalven geen Koorn of Saet te Velde kunnen brengen, daer ter contrarie de selve in de Provincie van Gelderlandt en Overyssel noch blyven sitten woonen, ende haer Bouweryen waernemen.

Dat soo veel duysent Soldaten in de Stadt en de Voor-steden nu tusschen drie en vier maenden waren gelogeert gheweest, tot soo groote beswaernisse van den Burger, en daer door, mitdsgaders door d'andere calamiteyten en ongheligheden, voor desen gededuceert, het verval en armoede in de selve van tijt tot tijt soodanigh vermeerderden, dat in veertien dagen wel twee hondert Huysgesinnen, die te vooren den Noodtdruftighen hadden helpen onderhouden, nu selfs assistentie waren komen versoecken, ende dat van de overighe tot publicque Aelmoessen, in plaetse van Rijcksdaelders ende guldens, nu maer schellinghen ende stuyvers wierden ontfangen.

Dat hier noch geldt noch credit by de Staten was, ende in ghevalle sijn Ed. middelen oft expedienten wiste om haer dat te doen hebben, haer Edele Mog. liberaelder soudent zyn in het uytlooven.

Dat sijn Ed. gheen reflexie moste nemen op het ghetal der Soldaten, by hem te besorgen, maer op de gestalte en hoedanigheydt van die gene, van de welke hy de subsidien was vorderende.

Dat haer Edele Mog. in die extremiteyt ghestelt, ende kennende den deplorablen staet van d'Ingesetenen, vol apprehensien ende bekommernissen waren, oft de voorschreven vier oft vijf duysent Rijcksdaelders in soo weynigh dagen soudent kunnen worden by een gebracht, maer evenwel die aanbiedinghe hadden willen laten voordragen, uyt de {p. 120} compassie die sy hadden met d'arme en miserable Burgers en Ingesetenen, die sy volgens haer plicht en conscientie ghehouden zyn soo langhe ende soo verre mogelijk voor de uytterste ruine ende ellende te bewaren, ende ingevalle sulcks konde geschieden, door het bederf van haer Edele Mog. ende Regenten alleen, dat sy Heeren Gecommitteerden konden verseecken in alle oprechtigheydt, dat

deselve daer toe genegen ende bereydt souden wesen, te meer om dat die rampsalige Burgers tot noch toe soo goetwilligh alles, selfs boven haer vermogen, hebben gecontribueert, ende d'ordre en beveelen naer gekomen.

Dat zy daerom heylighlijck konden verklaren, ende sijn Ed. gediensstigh baden te willen gheloven, dat haer Edele Mog. declineerden sijn begeeren op te volgen, niet uyt eenige de minste ongenegentheydt oft retenus, maer uyt enckele ende absolute onmacht. Ende dewyle wy van sijn Ed. kennisse ende bescheyden oordeel vertrouden, ende oock meenden aen sijn Ed. te kunnen bespeuren, dat hy van de waerheyt van het geallieerde niet alleen was overtuuyght, maer oock gepersuadeert, dat het seer hardt ende erbarmelijck soude wesen, de bedreyginge, die sijn Ed. hadden gedaen, die onaengesien in het werck te stellen, ende vervolgens dese heerlijcke Stadt en goede Inwoonders te laten desoleeren, dat wy daerom wat beter van sijn meewaerdigheydt hoopten ende verwachten. Ende indien hy evenwel in ghevolghe van d'ordre, die hy seyde van het Hof te hebben, daer toe (het geene den Almachtighen wil verhoeden) quame te resolveeren, dat wy voor Godt en de Wereldt konnende betuygen, alles wat in ons vermoghen is te hebben gedaen, ende ons van onse plicht, in reguard van de ongeluckige Ingesetenen ten vollen gheac- {p. 121} quireert, onsen troost in onse geruste conscientie soude soecken, ende met gedult en lydtsaemheydt helpen vertoonen een Tragedie van wiens ghelijck niet veel is gehoort oft gelesen, ende daer men de Menschen door hongher en kommer, ja door verscheyden desperate weggen sal sien vergaen, ende om 't leven komen; ende dat niet om onghehoorsaemheydt ofte eenige quade actie, maer alleen om dat van haer wordt ghe-eycht meer als zy kunnen fourneren, ende om dat zy niet kunnen doen het gene voor haer onmogelijck ende buyten de macht is. Dat den Intendant daer op hadde gerepliceert, wel te kunnen aennemen, dat de Provincie en Stadt in een quade constitutie waren, maer dat zy evenwel de Militie mosten onderhouden, ende daerom groote somme van Penninghen van nooden hadde. Bekenden oock dat hy geen credit aen haer Edele Mog. konde verschaffen, of expedienten tot het vinden van geldt aen te wysen. Ende seyde dat het verderf van een Landt was een onvermydelijck gevolg van den Oorlogh, dat dese Provincie daerom meer als andere wierdt ghedruckt, om dat de selve nu meer was als een Frontier, ende de *Sedes Belli*, dat sulcks was buyten sijn schuldt, ende tot sijn leetwesen, dat hy oock met compassie daer over was aengedaen ende van herten wenschten, dat den Koningh ofte het Hof wilde verstaen, dat hy in plaetse van dertigh duysent Rycksaelders, maer tien of vyf soude hebben te eysschen, oft liever haer Edele Mog. t'eenemael daer van dispenseeren, ende dat hy sonder yets verder te doen, of by de handt te nemen, tijdt soude laten, tot dat de naeste brieven uyt Vranckrijck souden sijn aengekomen, ende dat hy hoopte dat de selve wat goets voor den Staet mochte mede brenghen. Ende dat zy daer op van de selve haer afscheyt hadden genomen.

{p. 122}

Vrydagh den 29 dito, is ghepubliceert, dat het Schoorsteen-geldt van het jaer 1669. moste worden opgebracht, ende dat de vermogende Borgers daer en boven noch souden hebben in t' Stadthuys te brenghen soo veel soms als twee jaer Schoorsteen-geldt komt te bedraghen, het eerste op Maendagh den 2 December, het ander op Maendagh daer aen volgende. Also wiert voor de tweede mael, nieuwe klachten aen den Heer van Maerssenbroeck na Parijs geschreven om die aen den Koninck te doen.

Woensdagh, den 4 December, wierden by de Vroetschap de huysen ghetaxeert die noch van inquantieringh bevrydt waren, het een op een rijcksaelder, het ander op een Kroon, ende het ander op een Daelder ter weeck, voor 't minste.

Donderdagh, den 5 December, wiert een Schuyt met Meel, na Woerden gaende, te Hermelen door het Princen volck aengehaelt, die het volck mede namen, ende het Meel in 't water smecten. Oock hebben het Princen volck een Ysselsteynsche Schuyt aen de Geynbrugh aengehaelt, waer uyt sy eenige Laeckens mede namen; als oock den Commandant van Ysselsteyn, ende twee Capiteyns, die in de Schuyt waren.

Vrydaghs wiert op de Neude een France Trompetter, die sijn Ritmeester met een byl in de kop ghehouwen had, sijn rechter handt afghehouwen, ende voorts levendigh geradbraeckt.

Item alsoo de Ingesetenen de publicatie van den 29 November weynigh ter herten ginch, soo wierdt des Saturdaghs een naerder waarschouwingh by Klock-luyden gedaen, vergheselschap met een dreygement, dat de namen der genen die op Maendagh daer aen volgende in gebreecken bleven, den Intendant souden werden overgelevert, sijnde van desen inhoudt:

{p. 123}

De Staten van 't Landtschap van Uytrecht, sich gedurighlijck gheparst bevindende door mijn Heer d'Intendant, om een merckelijcke somme gelts, in deductie van sijn hooge eysschinghen, te betalen; en hun Edele Mog. hier op geen satisfactie gheven konnende, om dat de tax, op de haertsteeden gestelt, seer sloffelijck betaelt wordt, schoon men, sedert de seven-en-twintighste van November lestleeden, opentlijck daer af verwitticht heeft gheweest, en dat, om dese oorsaeck, de gesejde Heer Intendant met instantie van hun Edele Mog. versocht de memorie der namen van de genen, die de gheseyde tax noch niet betaelt hebben, met voorneemen van hen te doen executeren. En hun Edele Mog. daer na geen ander uytstel verkrygen konnende, dan tot dat de leste termijn, volgens het gesejde advertissement, vervallen is; en willende, soo veel als mogelijk sal sijn, d'ongevallen en ongelegentheden voorkomen, die daer uyt aen d'Inwoonders souden kunnen overkomen: Soo hebben zy goet gevonden door biljetten, in d'openbare plaetsen aengeplackt, kennis van het voorghedachte te gheven; op dat yder, eer de leste termijn vervallen is, dat is voor de negende van dese maent, sou betalen de tax, die hy ghehouden is te betalen, volgens 't advertissement van de sevenentwintighste lestleeden, en dit sonder faute, om de rampen te voorkomen, die onvermydelijck sullen overkomen, soo men gehouden is de gesejde memorie aen mijn Heer d'Intendant te gheven: dewijl, by faute van dien, hun Edele Mog. sich niet sullen kunnen disponeren en ontslaen van, na dat de gheseyde neghende dagh van December verstreecken sal sijn, de memorie van de namen der gener, die niet betaelt sullen hebben, in handen van de gheseyde Heer Intendant te stellen.

{p. 124}

Nademael dese waarschouwing aen alle Schouten van de Buerten wiert gesonden, ten eynde niemant van hare respective ghebueren ignorantie mochte pretendeeren, soo hebben veele lieden, uyt vreesse van het dreyghement, op den ghesetten tijdt het voorsz. geldt opgebracht, hoewel niet sonder groot ongenoegen. Oock wiert in substantie dit aen den Heer van Maerssenbroeck geschreven.

MYN HEER.

Wy sijn ghedwongen gheweest te resolveren op yder Haert-stede binnen tien dagen de selfde tax te betalen, die men, volgens de nieuwe reglement, niet gehouden was te betalen, dan binnen twee jaren. Maer men heeft'er tot noch toe seer weynig af ontfanghen; en wy hebben reden om te vreesen dat men seer swaerlijck een goede somme daer uyt sal trecken, uyt oorsaeck van d'ongelooffelijcke armoede der Burgers, van de welcken sonder twijffel wel haest een groot gedeelte door hongher en elende sal vergaen, soo'er Godt niet de handt aen slaet, of soo des Konings hart niet tot medogen en moderatie ghedisponseert wordt: dewijl de kleyne Cantoor, die men ghemaect hadt, gantschelijck ontbloot sijn, met het weynigh geldt, dat in alle de kassen was, daer uyt wech te nemen; invoeghen dat'er niet een eenige penningh overblijft voor de betalingh der renten, interessen, salaires, gagien en appointment van Officiers en wercklieden, die'er niet aen sullen mogen komen; en dieshalven sullen door dese middel alle de betalingen en handel van geldt komen op te houden. Desgelijcks d'impositien, die van tijdt tot tijdt sijn vermindert, sullen voortaan niets opbrengen, om dat d'Intendant oordeelt dat alle d'Officiers en Soldaten vry behooren te sijn van alle de lasten, op de wijn en het {p. 125} bier gestelt, directelijck of indirectelijck; en de gesejde Officiers en Soldaten, alree over al ghelogeert sijnde, behouden in eenige seer weynige huysen, soo sal 't onmogelijck sijn de Burgers door dese middel te beletten alle de rechten te fraudeeren; gelijk de Soldaten, des Konings broot, dat geen belastingh heeft, aen de Burgers verkoopende, seer groote schade aen d'impositien doen, die hun Edele Mog. op het gemael heffen.

Sondagh, den 8 dito, vertrock des voordemiddaghs een Regiment van hier na Wijck, van waer des naermiddaghs weder een ander hier in de plaets quam.

Maendagh, den 9. is door ordre van den Intendant 't geldt op de Comptoiren beslagen, oock sijn de Pachters by den Intendant ontboden, als oock alle Panders. Waer over de Ontfangers dit volgende rapport aende Staten deden, van 't gene met den Intendant voorgevallen was.

Dat mijn Heer d'Intendant hen in de voorgaende dagh had doen halen, en hen de penningen afgeeyscht, die, ghedurende de maenden van November en December, inghekomen waren, en dat sy daer op hadden geseyd dat sy hen tot de betalingh der renten, en der andere lasten van het Landtschap hadden besteeft: dat de geseide Heer Intendant, dit verstaen hebbende, gesegh had, *dat hy verstont dat men de penningen weer op sou brengen, en dat men voorten geen meer renten sou betalen, maer dat alle penningen van dusdanige natuyr in sijn handen gestelt souden worden, of andere in die van Monceaux.* En dat sy daer op geantwoort hadden, dat sy verplicht waren dit voorgedachte aen hun Ed. Mog. te vertoonen.

Dingsdag den 10. wierden door een Princen Trompetter 20 ghevangens gelost. Op dito wiert oock op alle hoecken van de straten, als oock op de {p. 126} Neude omgetromt, dat geen soldaten na 't slaen van de retraite, op de straet mogen gevonden worden, op poene van den hals; ende op dat dit te beter na gekomen mochte werden, soo wierden terstont, na het slaen vande retraite, aen alle hoecken van de straten Schiltwachten geset.

Donderdag, den 12 dito, sijn hier, over de 1000 mannen gekomen van Aernhem, Doesburg, Nimwegen, Schenckeschans ende andere plaetsen, bestaende in Engelsche, Schotten, Yren, Switsers ende Franssen, alle gecommandeert volck, waer by hier uyt yeder Compagnie vier mannen gecommandeert wierden, die des avonts uytrocken op een desseyn naer Hollant, en onderwegen seer veel volcks by haer kregen; doch alsoo het schielijck nat weder begost te worden, kosten niet verder als Maersen geraecken, alwaer sy oock bleven leggen. Op den 11 en 12, wiert den Secretaris van de Staten om eenige uytstel aen den Intendant te versoeken, terwijl de Inwoonders het geordonneert Haertstede-geld gewilligh quamen betalen, waer op den Secretaris op den 13 deses aen de Staten rapporteerde, volgens dese Resolutie.

Extract uyt de Resolutien der Edele en Mogende Heeren Staten van het Landtschap van Uytrecht; op Vrydag, den dertienden van December, 1672

RApporteerde den Secretaris dat hy, volghens haer Edele Mog. resolutie van des daegs te vooren, noch van dien selven naer-middagh den Heer Intendant ten fine als by de selve resolutie hadde aengeboden de vier a vijf duysent Rijcksaelders, by de uitmaenders van het Haertstede-gelt (dewijl {p. 127} deselve doende waren met meerder te ontfangen) opgebracht, en alhoewel hy Secretaris remonstreerde dat de Burgers en Inwoonders, uyt vreesse van de ghedreyghde executie, als noch in soo grooten getalle hare Haertstede-gelden aen de uytmaenders quamen brengen, dat de selve, vermits de kortheyt der dagen, nauwelijcks en niet als naer langh wachten der gener, die met hoopen tot het betalen aen 't Stadthuys quamen, konde werden ontfanghen, sulcks dat de bediende van den Heere Intendant veel meer tijds soude moeten consumeeren in deselve te gaen executeren, en dat oock onderwijlen de ghewillige den wegh om te betalen soude wesen benomen, en derhalven noch versocht hadde eenige dagen uytstel. Dat echter den Heere Intendant hadde begeert, dat de quohieren der Haertstede-gelden met de ghedane betalingen op desen huydigen dagh souden werden gedresseert, en hem alsoo nevens de ontfangen penningen overgelevert; vorders dat d'Heere Intendant hem hadden aengeseght, om haer Ed. Mog. voor te dragen, dat sijn begeeren was, dat haer Ed. Mog. hem opgaven een proportie onder de Dorpen deser Provintie, ghestelt naer 't vermogen der selver, volgens de welcke demandes, die hy Heere Intendant het platte Landt mochte komen op te leggen, soude moeten om geslagen en op-gebracht worden, vereysshende dat soodanige geformeerde propositie desen huydigen dagh soude moeten werden opgehevert. Dat wijders haer Edele Mog. sonder uytstel aen sijne Ghemachtighde soude hebben te doen aentellen alle het gene van de Impositien sedert den eerste November jonghst leden was geprocedeert, ende dat voorten alle Impositien door de selve Collecteurs souden werden ontfangen, en van tijt tot tijt aen hem, oft

sijn Gemachtigden werden op-gebracht en ver-^{p. 128}antwoordt. Waer op als mede op het genotuleerde van vorige daghen, nopende het te kennen geven van de Ontfangers van de generale middelen, ghedelibereert, en ghehoort rapport der Heeren haer Edele Mog. Gecommitteerdens die gheëxamineert hadden, de blafferts van de renten, die sedert den eersten November waren, en noch in de loopende maendt souden verschynen, de welcke laetste een seer groote somme bevonden wierden te monteeren, zijn versocht en gecommiteert de Heeren van Dijkvelt, van Someren, van Wulven, van Sandenburg, van de Voort en Velthuysen, omme den Heeren Intendant met alle daer toe applicable redenen te vertoon en de totale onmoghelijckheydt van het formeren der proportien van 't vermoghen der Dorpen deser Provintie by den Heere Intendant ghe-eycht.

Ten tweeden, omme den Heere Intendant aen te wijsen, dat haer Edele Mog. in de maenden November en December nu loopende, meer lasten tot subsistereen van sijn Majesteys militie maecken van Corps de Guardes en andere dierghelijcke hadden gedragen, als d'Impositien in dien selven tijdt hadden opgebracht.

Ten derden, dat de renten betaelt zijnde, in conformité van d'Articulen, door sijn Majesteyst vergunt, sonder dat eenigh verbodt of ordre dien contrarie was ghegeven, behoorden ongerestitueert te werden.

Ten vierden, dat de Koningh de goetheydt hebbende gehad, de renten te continueeren, en geen andere middelen zijnde uyt te vinden, noodtsaeckelijck d'Impositien als daer voor geaffecteert zijnde, tot der selver betalinge behoorden te verblijven, en ten minsten dat doch eenige Impositien ter dispositie van haer Edele Mog. mochte werden ^{p. 129} gelaten, omme daer uyt eenige noodtsakelijcke lasten van de Provincie te kunnen dragen.

Ende is den Secretaris gelast van het gene voorschreven is, kennisse te gheven aen den Heere van Maerssenbroeck.

Op den 14 dito, deden de Gecommitteerdens het volgende rapport van de harde bejeginge die sy van den Intendant hadden ontfangen.

Rapport van de harde bejegingh en dreygingen van den Intendant. Op Saturdagh, den veertienden van December, 1672. Gedaen in de Vergaderingh van de Staten.

RApporteerden de Heeren van Dijkvelt, en andere haer Edele Mog. Gecommitteerdens, in gevolge van haer Ed. Mog. Commissie van 's daegs te vooren, aen den Heere Intendant te hebben gerepresenteert, dat haer Edele Mog. met droef heyt hadden vernomen, hoe sijn Ed. goet gevonden hadde, d'Ontfangers van de generale middelen niet alleen te interdiceren, geen renten, vorder aen yemandt te betalen, maer oock te ordonneeren het ghene aen de selve sedert den eersten November hadde uytgegeven, wederom goet te doen, ende voortaan de Impositien aen hem te verantwoorden, dat gelijk sulcks haer Edele Mog. onverwacht was voorgekomen, de selve oock niet wel konden ghelooven, sijn Ed. intentie te zijn; alsoo de Koningh de goedertierentheyte hadde gehad, van aen de Ingesetenen van de Provincie t'acordeeren ende toe te staen, dat hare capitalen, aen de Staten ghecrediteert, souden blijven in haer geheel, ende vervolgens de Interessen aen haer werden voldaan, ende dat haer Edele Mog. derhalven versochten dat sijn ^{p. 130} Ed. die ordre, als strijdigh tegens de ghemelde conditien, ende daer door alle betalingen ende verwandeling van gelt onder de Ingesetenen tot totale verval van d'Imposten seer deerlijck soude moeten cesseeren, soude believen te veranderen. Ende oft sijn Ed. het geen niet wierde vertrouwt, daer inne difficulteyt mochte maecken, ende de betalinge van de renten voor een tijdt doen surgeeren, dat dan evenwel sijne gheliefte mochte zijn, de dispositie over de schattingen, ten minsten een ghedeelte van dien, aen haer Edele Mog. te laten: want dat haer anders onmogelijck soude zijn, haer bedienders en verscheyden noodighe lasten, daghelijcks selfs ten dienste van de Troupes voorvallende, te kunnen betalen, ende dat boven al hard en onredelijcks soude zijn, dat de penningen, tot betalinge van renten ge-employeert, weder soude moeten werden opgebracht, dewijl de selve als conform het gheacordeerde by den Koningh, ende voor date van eenige prohibitie of verbodt geschiedt, voor deughdelijck ende wettigh moet worden gehouden. Daer-en-boven dat sedert die tijdt de Impositien maer omtrent de twintigh duysent guldens, afgetrocken de onkosten, hadden gerendeert, en haer

Edele Mog. ondertusschen vry meer aen den Heere Intendant, en ten behoeven van de Militie hadden gefurneert.

Dat de vier duysent Rijcksaelders in gelt, mitsgaders vier duysent guldens aen Haver, hoewel by het accoort van den vierden October, evenwel maer op de volgende maenden waren beloofd, oock wel laet in November betaelt, gelijk oock de Materialen ende arbeyts-loon van de Corps des Guardes voor d'Infanterye.

Dat de Heere Intendant daer op hadde gheantwoort, van de gegeven ordres in het minste niet te {p. 131} sullen of te kunnen relacheren. Dat haer Edele Mog. tot den eersten November met hem waren geconvenieert; ende sedert hadden geweygert nieuwe conditie te maecken, dat hy de Troupes ondertusschen moest besorgen, ende dat gelt van nooden hadde, dat hy oock daer toe positive last van het Hof hadde ontfangen, ende ingevalle haer Edele Mog. meynden 't selve te strijden met de conditien, by den Koningh geaccordeert, dat men door den Gedeputeerden, die aldaer was, konde laten doleeren.

Dat de uytgetelde penningen in twee mael vier-en-twintigh uren weder te berde moeten worden ghebracht, of dat hy de selve door branden van de Stadt en andere harde wegen soude soecken.

Dat het gene aen hem of ten dienste van de Troupes in November mochten wesen verstreckt, of betaelt uyt andere middelen, ende uyt 't gene in de maenden van Julii, Augusti, September uyt de Impositie was ontfanghen, konde worden ghevonden.

Dat sy verscheyde consideratien en redenen daer tegens hadden gecomoveert, ende geseydt dat om alle de selve een gantsch ander vertrouwen hadde van sijne bescheydenthey, oprechtighey ende rechtvaerdighey, en hoopte dat hy, de sake nader overwegende, van sentiment en voornemen soude veranderen. In alle gevalle, dat sijn Edele konde verseeckert zijn, dat gelijk haer Ed. Mog. geen vermoghen hadden, om sich teghens 't gene hy soude willen te werck leggen te opposeren, daer toe oock noch de wille, noch d'intentie hadde.

Dat sijn Edele daer by hadde gepersisteert, men mochte sich aen het Hof adresseren, al wilde men nu, in plaetse van de geeychte dertigh duysent Rijcksaelders 's maendts, sestigh offereeren, dat {p. 132} sijn handen waren geslooten; oock soude hy nu wel sestigh, ja tachtigh bekomen, hy soude vervolgen de Confiscatie, ende oock de poene teghens die gene, die meubelen van ghevluchten hadden ghebergh, en sonder aen te brenghen, onder haer behielden.

Dat daer na ghesproocken werdende over het point van te doen een openinghe van den staet der Dorpen, ende wat yder in het hondert wel soude kunnen contribuieren: Sy Heeren Gecommitteerden aen den Heer Intendaet [lees: Intendant] hadden verklaert, dat naer de forme van regeeringe in dese Provintie gebruyckelijck, haer Edele Mog. seer weynigh kennisse hadden, of konden hebben van het vermogen van yder Dorp.

Dat de Landen in de Provintie in waerdye extraordinaire veel verscheelden, ende derhalven het eene Dorp veel meer als het andere in de reele lasten moeste draghen, dat de plaetsen, die, vermits het getal van Inwoonders, of uyt particuliere avantagie van dat'er veel te winnen, goede neeringhe, meer doortocht of anders valt, in beter stant waren, in de personeele schattinghen, als logijs-gelt en anders hooger waren aengeslagen. Dat daer en boven in het selve logijs-gelt, als mede in andere lasten en schattinghen, verscheyde Dorpen en Gehuchten met ten anderen, ende juist niet in elke spetie met den en de selve waren gecombineert. Dat oock sedert de reele ongelden en personele Impositien waren ingevoert, veele Dorpen waren gesplit, ende Gehuchten of Buurten van den anderen afghedeelt. Dat hy Edel. uyt alle 't selve wel konde oordeelen, dat het haer Edele Mog. selfs in tijdt van vrede en welstant, genoeghsaem onmogelijck soude zijn, een egalisatie of proportie tusschen de Dorpen te maken. Immers dat het niet als door {p. 133} lange besoignes, en by gevolgh, verloop van tijdt soude kunnen werden uytgevonden, ende dat het selve altijd in dese conjuncture niet soude kunnen gheschieden, daer de Dorpen d'een min d'ander meer soo seer zijn gheruineert, d'opghesetenen op d'een plaetse alle, op d'andere voor een groot gedeelte verlopen, en de neeringhe en passagie verdwenen.

Dat de Heer Intendant daer op getracht hebbende, wie hem dan de beste kennisse van die saecke konde geven, sy Gecommitteerden daer op hadden geantwoort, de Panders van Staten en van het Hof, voor soo veel sulcks soude kunnen geschieden, wel de bequaemste te wesen, en de Heer

Intendant daer op seggende, dat hy deselve dan tegens des anderen daeghs soude ontbieden, hebben de Heeren Gecommitteerden haer afscheyt ghenomen, naer dat d'arme Provintie en elendige Inwoonders van dien, aen zijn Edel. op het favorabelste hadden gerecommandeert.

Waer op gedelibereert, zijn de gedachte Heeren voor haren yver en goede devoyren bedanckt. En is goet ghevonden de Heeren van Dijkvelt, van Wulven, en van der Voort midts desen te versoecken, om het gheeschte van den Heere Intendant, en het gheremonstreerde van wegghen hare Edele Mog. den Heere Stoupa te communicereen, met versoeck van dien aengaende zijne favorable intercessien by den Heere Intendant te willen emploieren.

Dinghsdagh den 17 December, sijn weder van hier uytgetrocken, tussen de 10 a 12000 mannen, die haer met de geseyde ende meer anderen conjungeerden, mede nemende veele karren met Kruydt, Loodt, Bylen, Spaeden, Stinckpotten, Bommen, &c. Treckende oock mede Duc de Luxenborgh, Mar- {p. 134} quis Senlis en anderen; eerst op Woerden, en sijn des anderen daeghs over 't Ys by Seckveldt om, tussen Nieuwerbrugge en Bodegraven, aen de post van Nieuwerbrugge gekomen, welcken door een Fransman, genaemt *Peinivine*, met 2000 mannen beset zijnde, schandelijck is verlaten, waer op de Fransen Bodegraven ende Swammerdam sijn ingevallen, hebben geheel Bodegraven uytgeplundert ende verbrandt; ja selfs Mans, Vrouwen en Kinderen vermoort, verbrandt en seer schandelijck getracteert, soo dat sy selfs haren godtloosen handel schaemden te verhalen; hebben oock eenige huysen te Swammerdam afgebrandt, ende de sterckte te Nieuwerbrugge t'eenemael geraseert; doch kregen tot hare belooningh, dat door het openen der Sluysen vande Hollanders t'eenemael in het water geset wierden, alwaer veele sijn verdroncken, ende veele nu en dan weder uytgekomen. Gelijk in het boeck genaemt *Getrouw Advis* ofte *Franse Tyrannie*, breder kan gelesen worden.

Op dien selven dagh is alhier gepubliceert, dat de Koornverkoopers, de beste tarwe moesten verkoopen voor 10 gulden, ende de tweede voor 9 gulden; ende de Rogge voor 7 gulden de sack, ende die het niet wilden verkoopen, souden het uyt den Huys gehaelt worden.

Saturdagh, den 21 dito, is den Hartogh van Luxenborgh weder t'huys gekomen, die sy tot zijn middel toe uyt het water haelden.

Sondagh en Maendagh quam seer veel volcks, seer ghedevaliseert, wederom, ende wierden alle schuyten, ende vele menschen, maer over de straet gaende, mede geprest derwaerts aen te varen, om die geene, die noch in 't water saten, af te halen; en sijn onder anderen 8 a 9 Francen in een schuyt zijnde, door eenige Hollanders, van een huys af, {p. 135} by Hermelen doot geschooten; derhalven wierde den volgenden dagh eenighe France Soldaten tot Convoy die wegh opgesonden.

Saturdagh den 28 December, Duc de Luxemburgh heeft den Heer Schade by hem ontbooden, als sijnde Deken van Out-Munster, hem afvorderende de *Reliquien* en d'oude ordre die aldaer plachten te wesen, en onderhouden te werden; den Heer Schade gaf tot antwoordt, dat hy met Eede verplicht was, niet in 't minste daer van publicq te maken. Den Hartogh met dit antwoordt niet te vreden zijnde, seggende met een seer ontstelde geest; Ick wilde wel yemant sien, die mijn sulcx sal weygeren, veel min onthouden: maer den Heer Schade versoght dan alleenigh tijdt, om het gantsche Capittel daer over te spreken, door dien de dispositie van dese saeck aen hem alleen niet en hingh.

Sondagh den 29 dito, citeerde den Intendant alle de Schouten ten platten Lande, om by hem te komen, en vorderde van yder in het bysonder, een groote somme gelts af.

Op den 29 deser, gaf den Heer Schade aen de Staten te kennen, dat de Commissaris Monceaux, van wegen de Heer Intendant, tot hem had geseght, *dat hun Edele Mog: voortaan niet van de Chargien souden disponeren, sonder participatie van de gheseyde Heer Intendant.*

De Secretaris heeft oock gherapporteert, dat op gisteren *de selfde Commissaris Monceaux in de Secretary van hun Edele Mog: hadt geweest, en tot hem, uyt de naem, en van wegen de Heer Intendant hadt geseght, dat hy begeerde dat de penningen, voortgekomen uyt de belastingen op de Haert-steeden, gheduurende de jaren van 1671. en 1672. conform het advertisement, en de resolutie van de ..... in handen van de Thresorier du May gestelt souden worden.*

{p. 136}

Ten tweeden, *dat men in handen van de selfde Commissaris sou leveren een staet, of rekeningh van de rechten, die men gegeven heeft op de Wijn, op het Bier, op de Brandewijn, en op het Gemael, gheduurende de maenden van November en December, die door de Collecteurs ontfangen zijn.*

Ten derden, *dat yder Quartier, daer uyt de Stadt bestaet, op aenkomende Maendagh aen yder Capiteyn en Luytenant van de genen, die daer hun inleegeringh hebben, yets sou geven.*

De gheseyde Secretaris wel instantelijck hadde versocht, dat de geseyde Commissaris sich sou verklaren wat, hoe, en waerom men gehouden sou zijn te gheven; maer dat hy niets uyt hem hadt konnen krijgen, dan dat het weynigh sou zijn, 't welck men sou opbrengen.

Hier op ghedelibereert zijnde, heeft men, in gevolgh van de Resolutie der Staten van de twaelfde van December lestleeden, gheordonneert, en de Gedeputeerden zijn versocht en gheauthoriseert te doen tellen; in deductie, en op soo veel te min, aen de Thresorier, of Commis du May de somme van vijftien duysent vijf hondert seven en veertigh guldens, vier stuyvers, en hier toe te doen depescheren een ordonnantie van de somme van tien duysent, neghen hondert vijf-en-tneghentigh guldens op d'Ontfangher de Leeuw, en een ander van de somme van vier duysent vijf hondert twee-en-vijftigh guldens vier stuyvers, op d'Ontfanger van de rechten, die op de huysen geset zijn, beyde tot profijt van de Commis Beusichem, ten eynde als boven.

Maendagh den 30 December, heeft den Intendant van alle Borgers alhier geeyscht een schatting voor de Maenden November en December, naer advenant de Heersteeden in ieder huys waren, tot Godts-kameren en Stadtshuysen, als de Munt en {p. 137} diergelijcken incluys, en yder Heersteede tegens 13 gulden 7 stuyv. de gulden tot 23 stuyv. ghereeckent, soo dat sommighen op 100, 150, 200, 300, en 400 geschat wierden, 't welck alle Borgers deden, ende den volgende dagh wiert aengheseydt, met een byvoeghsel, dat het binnen drie dagen most betaelt wesen, of souden tot hare lasten eenige Soldaten in haer huysen geleyt worden. Waer op den 30 en 31 dese Resolutie by de Staten ghenomen wiert, en luydt als volgt:

De Heeren van de Stadt Uytrecht hebben vertoont dat de Ministers des Konings van Vranckrijck op d'Inwoonders van de selfde Stadt opgesteld hebben een bovengewoone groote tax voor de maenden van November en December, en dat sy 't heden van huys tot huys deden eysschen, om hen te verplichten haer binnen vierentwintigh uren te betalen, op poene van militaire executie. Oock heeft men terwijl men vergadert was, veel klachten van eenige Dorpen ingebracht, die boven hun vermogen getaxeert en geschat zijn.

Extract uyt de Resolutien der Edele en Mogende Heeren Staten van 't Landtschap van Uytrecht; op Dinghsdagh, den een-en-dertighste van December, 1672.

HEeft den Heere van Dijckvelt ter vergaderinghe omstandelijck gerapporteert, zijn wedervaren by den Heere Stouppa over het subject als des daeghs te vooren ten Prothocolle is ghenotulleert. Waer op gedelibereert, is den Heere van Dijckvelt voor sijn ondernomen moeyte en ghedane devoiren bedanckt, ende zijn versocht en ghecommitteert de Heeren van Dijckvelt, van Rossen, van Wulven, van Sandenburgh, oudt Burgermeersteren Booth, {p. 138} ende de Goyer, omme den Heere Hertogh van Luxenburgh en Gouverneur Stoupa te begroeten, en de selve te representeeren den beklaeghlijcken staet van dese Provincie en goede Ingesetenen van dien, ten opsichte van een taxe by ofte van wegens den Heere Intendant ghedenuntieert, ende van sijn Excellentie en Ed. te versoecken hare compassieuse intercessie by d'Heere Intendant, oft andersints dat de Ingesetenen mochten vryigheyt erlangen, om te konnen vertrecken werwaerts sy lieden souden vermeynen te konnen subsisteren. Is mede den Heere van Dijckvelt versocht, omme over het selve subject te concipieren een Missive aen den Heere Intendant, die het selve gedaen ende ter Vergaderinge opgelesen hebbende, is die gearresteert in substantie als volgt:

Dat den tax, die van wegghen den Heere Intendant wordt ghe-eyscht van de Inwoonders van de Stadt, onder de selve soo groote ende bittere wee-klachten veroorsaect, dat haer Edele Mog. daer over zijn radeloos ende in de hooghste bekommernisse, dat sijn Ed. absentie haer beneemt het middel, om de selve die klachten over te brengen, dat haer Ed. Mog. zijn verseeckert, dat het vierendeel van de Burgers niet soo veel contant gelt hebben, als haer quote importeert, dat

meenighte andere leven van 't ghene sy van hare vrienden leenen, ende dat oock honderden van personen niet anders hebben om broodt voor haer en hare kinderen te koopen, als het gene haer van dagh tot dagh by Aelmisse werdt gegeven, ende die evenwel op dertigh, veertigh, ende meer gulden zijn ghestelt. Dat haer Edele Mog: daerom ghenecessiteert zijn, den Heere Intendant by Missive te bidden, dat sijn Ed. wil hebben de goetheyt van de schattinghe ende beswaernisse naer te laten. Ende indien, het ghene {p. 139} haer Edele Mog: niet en hoopen, de ordres van het Hof, soo precys zijn, dat sijn Ed. sulcks niet soude vermoghen te doen, dat haer Edele Mog: dan versoecken van sijne compassie, dat doch believe te verleenen aen yeder, die sal willen, de vryigheyt om met sijn lijf uyt de Stadt te moghen gaen, ende hier laten het ghene sy noch mochten hebben, om elders sijn subsistentie te soecken, op dat daer door moge worden voorgekomen de schrickelijcke ende erbarmelijcke gevolghen van de executie, waer mede de gene, die niet promptelijck sullen betalen, worden gedreyght. En wy, van u dit selfde aen ons beloovende, blijven met eerbiedigheyt.

P. S. Men komt oock aen ons klaghen dat men, uyt de naem van uw Ed. in de Dorpen soodanighe sommen eyscht, die sy niet moghelijk zijn op te brengen: dewijl sy gantschelijk geruineert sijn, gelijk ghy weet, en gelijk ghy self hebt belieft te betuygen.

Oock heeft men goet gevonden aen de Heer van Maerssenbroeck dit volgende te schrijven.

De Heer Intendant heeft een brief, ter vlucht geteekent, in onse handen ghestelt, om hem in uw handen te leveren; op dat ghy hem aen de Marckgraef de Louvois soud bestellen, daer af wy copie met dese senden, en dewijl wy stoffe van te vreesen hebben, dat de selfde verdwaelt kan wesen, soo sullen wy een nieuwe copie daer af van de Heer Intendant eysschen, soo haest hy weer in dese Stadt is gekomen; en wy sullen de selfde oock aen u senden. *Ondertusschen heeft men sedert gisteren en heden aen de Burgers van de Stadt Uytrecht een seer exorbitante tax aengeseght, om binnen vier-en-twintigh uren betaelt te worden, op verbeurte van Militaire executie.* En dewijl wy niet konnen weten op welcke voet dese tax geschiedt, ten opsicht van de Bilietten, die {p. 140} men aen personen van verscheyden staet geeft, *vermidts de lieden, die in de kleyne gangh wonen, by de Heer Vermeer, Wijn-kooper, aen het oude Kerck-hof, yder gheschat zijn op dertigh guldens, d' Ambachts-lieden, ghelijck Kleermaeckers, Schoenmaeckers en anderen, op tachtentigh, negentigh, of drie-en-tnegentigh guldens, de genen, die een weynigh hooger van staet zijn, gelijk de Professor Cyprianus, op hondert vier-en-tachtentigh guldens, de geseyde Vermeer, Wijn-kooper, op hondert en seven guldens;* daer uyt ghy sult konnen oordeelen op welcke wijze men de anderen taxeert: *'t welck, naer ons beduncken, in de stadt Uytrecht opklimmen sal tot de somme van twee of drie hondert duysent guldens, behalven de drie stuyvers voor yder guldens, die men voor de geen eyscht, de welck de ontfanghst van de tax heeft; het welck men voor de twee leste maenden van November en December eyscht. De Dorpen van het Landtschap zijn geschat op de selfde wijze voor de geseyde twee maenden, gelijk eenigen op gisteren en heden hun klachten daer over aen ons ghedaen hebben, te weten, Houten, met zijn aenkleven, op achtien hondert guldens, West-broeck op veertien hondert guldens, Hagesteyn op omtrent acht hondert en vijftigh guldens, Martensdijck op veertien hondert en veertigh guldens.* Wy schrijven heden over dese saeck aen de Heer Intendant, gelijk ghy uyt de copye, hier by gevoeght, sult konnen sien.

Wy hebben goet gevonden bericht hier af aen u te geven, om het selfde aen sijn Majesteyt, en aen sijn Ministers te vertoonen, en op dat ghy soudt trachten verlichtingh van een last, die onverdragelijk is, voor ons te bekomen.

P. S. De Heer Intendant heeft oock aen ons bekent ghemaect, dat wy ons voortaan souden onthouden om van eenige officien, of chargien te dis- {p. 141} poneeren, als met sijn voorgaende participatie; daer af wy u hebben willen verwittigen, om u daer af te konnen dienen naer dat de reden sal vereysschen. Wy voeghen'er de copie van de brief by, die wy heden aen de Heer Intendant schrijven, ghelijck [lees: ghelijck] oock een van de geen, die de geseyde Heer Intendant aen mijn Heer de Marckgraef van Louvois op den ..... van December heeft geschreven, gelijk hier volght.

Dewijl de Heeren Staten van dit Landtschap twijffelen, dat ghy gheinformeert zijt van de staet, daer toe het gebracht is, soo heb ick dese weynige reghelen niet konnen weygheren, om in weynigh woorden tot u te segghen, dat'er van alle de Dorpen van het gheseide Landtschap niet een is, het welck niet verscheyden malen is gefourageert, onder ghelooopen, of die in 't vermoghen der vyanden

zijn, de welcken niet minder door hen, dan door ons, uytgeplondert zijn. Wat de Steden aengaet, die van Wijck en Rhenen hebben verscheyde legeringhen en deurtochten van troupen uytgestaen, die hen bedorven hebben; en de Stadt van Montfoort is seer uytgeput door verscheyden veranderinghen van Guarnisoen: Invoeghen dat'er niets overigh is, als de Steden van Uytrecht en Amersfoort alleen, die noch eenighsints zijn gheconserveert, schoon zy seer grootelijcks vervallen zijn, van dat sy eertijds geweest hebben. Daer siet ghy 't geen, dat wy u van de ware staet van 't geseyde Landschap kunnen verhalen, en dat met eerbiedigheyt ben, &c.

Den Bisschop socht oock alle middelen aen te wenden, die konden dienen tot versachtinge by den Hartogh van Luxenburgh (want den Intendant sich soeck makende,) gelijk in 't begin van 't aenstaende jaer vorder sal getoont werden.

{p. 142}

DAGH-REGISTER ANNO 1673.

't Jaer 1672, aldus met veel droef heden geeyndicht sijnde, heeft sich dit jaer niet beter beginnen op te doen, hoe wel den Hartogh van Luxenburgh, (mits absentie van den Intendant) op het versoek van de Staten en den Bisschop, de Executie wat ophielt, tot de komste van den Intendant, geijck [lees: gelijk] by der Staten Resolutie blijkt.

Extract uyt de Resolutien der Edele en Mogende Heeren Staten van 't Landschap Uytrecht; op Woensdagh, den eersten van Januarius 1673.

HEbben de Heeren van Dijkvelt ende andere hare Edele Mog. Gecommitteerden, volghens resolutie Commissoriael van 's daeghs te vooren, ter Vergaderinge gerapporteert, dat naer een kleyn compliment, om den Heere Hertogh te disponeeren tot een gunstige audientie, ende antwoord, aen de selve hadden voorgedragen de hooghe ende perplexe ongelegenthey, in de welke haer Edele Mo. haer bevonden, vermits den Heere Intendant van de Inwoonders van de Stadt Uytrecht dede vorderen, een taxe en schattinge, die van de selve onmogelijck konden worden opgebracht, dat veele honderden, ja misschien duysent menschen, waren ghestelt op dertigh, veertigh ende meer guldens, die om broodt voor haer ende voor haer Kinders te koopen, niet anders hebben, als het ghene haer van dagh tot dagh by Aelmoesse wort gegeven, dat veele eerlijcke luyden oock in aensienelijcke Charges ende bedieningen, van haer Vrienden ende bekenden moeten geldt leenen, om te kunnen bestaen, dat selfs veele onder de ghequalificeerste, en oock Regenten niet soo veel in contanten hebben, als haer quote bedraecht, ende dat daer boven van de {p. 143} Dorpen worden ge-eyscht excessive sommen, daer nochtans de selve, als t'eenemael geruineert, niets en kunnen furneeren, ende dat alle die ghene, die hare respective contingenten in vier-en-twintigh uren niet voldoen, met rigoureuse executien wierden ghedreyght, dat de klachten ende lamentatien alomme soodanigh waren, dat die te hooren ghenoech is om tot medelijden te worden bewoghen, dat haer Edele Mog. alle 't selve by Missive aen den Heere Intendant hadde vertoont, ende eerbiedigh versocht dat de gemelte beswarenisse soude ghelieven achter wegen te laten. Ende dat haer Edele Mo. ondertusschen sijn Hooghgemelte ootmoedigh dede bidden om aen de arme en ellendige Ingesetenen van Stadt ende Provincie noch te vergunnen tot teecken van sijne goetheyt van niet toe te laten, dat gheduyrende de absentie van den Heere Intendant, eenige executie werde gedaen.

Dat de Heere Hertogh daer op hebbende geantwoort, altijd geneghen geweest te zijn, om de Inwoonders dienst te doen, ende daerom wetende dat het Hof verstaet, dat by de selve tot onderhout van de troupes moet worden gecontribueert; voor desen hadde gheraden liever met den Heere Intendant daer over, gelijk in de maent October geschiet is, te accordeeren, als by ontstentnisse van dien, de selve die saken in handen te laten nemen. Als by sijn Hooghgemelte al uytstel soude worden toegestaen, dat sulcks maer konde wesen voor weynigh dagen, dat men daer na doch weder moste tot het point komen. Dat hy wel konde ghelooven, veele abuysen in de taxatie te zijn ghepleeght, oock de selve misschien wel te hoogh te zijn begroot, maer dat'er evenwel wat most werden gegeven, dat alle maendt by de Militie van den Koningh hondert duysent guldens wierde verteert, ende by de Burgers gepro- {p. 144} fiteert; ende dat in alles noch maer vijf-en-twintigh

duysent Rijcksaelders waren op-gebracht, ende dat derhalven sijns bedunckens best soude zijn met den Heere Intendant als noch een accoort te maken.

Dat haer Ed. den Heere Hertogh hadden te ghemoet gevoert, daer haer Edele Mog. om den Heere Intendant, soo veel in haer is, contentement te doen, alle de Inwoonders in de Stadt ende Sreden [lees: Steden] van Provincien hadde belast, om in weynigh dagen yeder te betalen soo veel, als het Haertstede-geldt in twee jaren bedraecht, ende het provenu van dien, nevens het inkomen van de Impositien aen sijn Ed. (hoe wel tot haer leetwesen te vergeefs) hadden geoffereert, dat het geldt 't geene van de Soldaten wierdt ontfangen, voor 't meerendeel weder moeste werden gebruykt tot inkoop ende voldoeninge van de waren, die daer voor wierden ghelevert; dat het oock maer zijn eenige weynighe neeringhen ende Ambachts-luyden, die aen de winst participeeren.

Dat boven de bewuste vijf-en-twinthigh duysent Rijcksaelders, niet alleen noch soo veel excessive kosten, ten behoeve van de troupes, waren gedragen, maer dat oock by de selve meest alle de vruchten van de Provincie over een gantsch jaer waren genooten; ende behalven veele Paerden, by na alle het Beestiael ende kleyn Vee geslacht ende wech ghevoert, ende dat daer door de Eygenaers van de Landen, die ordinaris drie of vier jaren Pachts ten achteren stonden, ende de Haest van bruyckers tot haer cautie daer voor hadden, niet alleen de Inkomsten van dit verlopen, en van alle de achterstallige jaren komen te missen, maer oock noch sullen genoodtsaecht wesen, om altoorens eenigh genot in het toekomende te kunnen koopen, de ge-^{p. 145}distruueerde Huysen weder op te timmeren, ende de Bouw-huysen van Beesten en ghereedtschap te voorsien.

Dat sedert de Armée van den Koningh hier is gekomen, het gene nu is omtrent de seven maenden, niemant een stuyver van fijne vaste goederen heeft kunnen trecken, en ondertusschen een yeder van het gene in voorraet mochte hebben gehad, moet leven, dat oock geen interessen op de Comptoiren konden worden ontfanghen, ende dat alle de revenues in dese Stadt ende Provincie, als buyten alle negotie, alleen in de twee middelen bestaende, geen de minste apparentie is dat yemandt een Penningh sal kunnen bekomen, ende derhalven het weynige, dat d'een of d'ander noch mochte overigh hebben, van nooden sal wesen om Broodt te koopen, ende daer om alle die redenen absoluyt onmogelijk is de gevorderde taxe te kunnen opbrengen; ende in ghevalle de selve evenwel soude worden gevordert, dat sijn Hooghgemelte uyt compassie, ende om te voorkomen de schrickelijcke ghevolghen, die de arme Menschen uyt de gedreyghde executie staen te lyden, ende uyt vreesse van de welcke veele overlegghen, hoe zy haer met haer Vrouwen ende Kinderen maer sullen salveeren, dat wil vergunnen de liberteyt aen alle die willen, om uyt de Stadt alleen met haer lijf, en latende alle het gene sy noch mochten hebben, te mogen vertrecken.

Dat den Heere Hertogh daer op tot besluyt hadde gesecht, de offres aen den Heere Intendant ghedaen, sijne consideratien te meriteeren, ende dat sijn Hoog-ghemelte sich daer op eens soude bedencken, ende in het korte bescheydt doen weten.

Dat haer Ed. van daer voorts waren ghegaen by den Heere Gouverneur Stouppa, ende dat dewijl ^{p. 146} hare Ed. Mog. besich waren, om aen de selve mede het boven verhaelde te insinueeren, den Hertogh daer by was ghekomen, ende eyndelijck naer een deductie van alle de redenen; en de eenige instantie ghedaen, om ten minsten te moghen obtineeren, voor die gene die sulcks mochten goedt vinden, de vryheydt van met haer lijf te kunnen vertrecken, ende dat het al te hardt soude zijn het selve te weygeren aen de gene, die alles willen hier laten, alsoo men behoort te kunnen volstaen met te geven alles wat men heeft.

Dat den Heere Hertogh ende Gouverneur daer op met den anderen een weynigh apart ghesproocken hebbende, eyndelijck hadden verseeckert by den Heer Intendant alle goede officien in faveur van de Provincie ende Inghesetenen te sullen aenwenden, ende dat by provisie geen violentien souden werden ondernomen, doch dat de vermogende wel souden doen van ondertusschen op hare taxe wat te betalen.

Den 2 January wierdt een ordre gepubliceert, van dat niemant na negen uren des avonts soude op de straten komen, op seer groote poene.

Den 3 January, liet den Intendant, in sijn absentie seer yveren, met de invorderinghe van de opgestelde schattinge, en dat tot sijn discretie, (die doch altijd tyrannigh was) met Soldaten dreyghde te executeeren.

Daer wiert, door versoek van den Bisschop, op Duc de Luxenborgh ghesteldt, dat die van vermogen waren by provisie de helft, ende de anderen het derde en vierde part van de taxatie souden betalen, na de lieden haer vermogentheyt was. *Daer wiert verhaelt, dat omtrent dese tijd ghebeurt soude sijn, dat seecker Juffrouw by den France Commissaris is ghekomen ende seer doleerde, dat sy onmachtigh was, {p. 147} om de geeyste schattinge te betalen, haer Dochter, een seer schoone Juffrouw sijnde, by haer hadt: Soo presenteerde de Moeder, indien hy haer de schattinge wilde quyt schelden, haer Dochter tot sijn genoegen te pande laten. Den Commissaris haer de Kaper eens opslaende, om te sien ofte oock met de koop moghte bedrogen werden, doch dit aenlockent gesicht aensiende, seyde tot de Moeder, Me-Juffrouw u sal geen leet geschieden over de schattinge, alsoo dit schoon schepsel na hem nemende, en eenige dagen by hem behouden, heeft haer met volle quitantie aen de Moeder weer ghesonden.* Als doen wiert mede geresolveert een beklagh te doen, volgens dese Rosolutie [lees: Resolutie] wegens de Stadt Amersfoort.

Resolutie van beklagh te doen aen Luxenburgh over de belastingh op Amersfoort. Vrydagh den 3. Janary 1673.

HEbben de Heeren Gecommitteerden der Stadt Amersfoort ter Vergaderinge voorgedraghen, dat zy van weggen sijne Koninghlijcke Majesteyt waren gesommeert tot betalinge van vier-en-twintigh duysent guldens voor contributien, over de jonghstleden maenden November en December, boven noch twee duysent Camisoles van de troupes, in haer Stadt Guarnisoen houdende, of twee duysent Rijcksaelders daer voor, in voeghen als de actens van sommatie hier vervolgens sijn geinsereert:

Van wegen de Koningh.

Wort aen d' Inwoonders van de Stadt en Jurisdiction van Amersfoort geordonneert te betalen aen de Officier van 't Regiment van.... de somme van vier-en-{p. 148}-twintigh duysent guldens, op reeckening van de subsistentie van het gesejde Regiment, geduyrende de maenden van November en December lestleden. Welcke somme aen de gesejde Inwoonders aengereeckent en opghenomen sal worden voor alle hun contributie in geldt, geduyrende de gesejde maenden. Gedaen t'Uytrecht, den vierden van Januarius, 1673. geteekent.

ROBERT.

De Koninck wil dat de Inwoonders van Amersfoort verschaffen twee duysent Camisolen voor de troupen, die in de Stadt in besettingh sijn, ten waer sy liever twee duysent Patakons wilden geven. Op den twaelfden van Januarius, 1673. Geteekent

DU MURAT.

Tot het welcke te voldoen, sy lieden, t'eenemael onvermogene zynde, versochten van haer Edele Mog. raedt ende behulp omme daer van ontheft te werden, waer op gedelibereert, is goedt gevonden en verstaen dat de Heeren Gecommitteerden van Amersfoort haer voorschreven klachte sullen hebben te doen aen den Heer Hertogh van Luxenburgh, ende van de Heeren hare Edele Mog. Gecommitteerden die, volgens resolutie Commissoriael van den dertighsten December jonghstleden, den welgemelten Heere Hertogh sullen begroeten, over het subject van de Kercke tot Emmenes, sullen worden ghesecondeert, ende alle favorable voorspraeck en appuy ontfangen, die daer toe versocht en gecommitteert worden, mits desen; als mede omme sijn Excell. te remonstreeren en doleeren, dat contrarie sijne gunstige gedane toesegginge den eersten deser genotuleert, albereyts eenige executie aen de Burgers der Stadt Uytrecht, tot voldoeninge van de taxe is geschiedt.

{p. 149}

Den Bisschop heeft dagelijckse ghebden in den Dom aengesteld om een vrede te verkrygen.

Den 5 dito, wierden de wachten hier over al verdubbelt, door dien de France kontschap hadden, dat 't Prince volck een aenslagh voor hadden, waer op oock de volgende dagen de taxatie scherper ingevordert wiert.

Maendaghs den 6 dito, is hier een Regiment Francen van ontrent 500 mannen binnen ghekomen van Kampen, en buyten de Tolsteegh-Poort geinquartert. Op dese dagh wiert ter vergaderinge van de Staten, door de Gecommitteerden dit volgende rapport gedaen.

Hebben de Heeren van Dijckvelt en andere hare Edele Mog. Gecommitteerden, volgens resolutie Commissoriael van den laetsten December jongstleden, en den derden deser ter Vergaderinge gerapporteert, dat sy de Heere Hertogh van Luxenburgh gheremonstreert hebbende, de klachte haer Edele Mog. voorghekomen van de Gemeynte van Emmenes, welgemelten Hertogh hadde geantwoort verstaen te hebben, dat het Dorp van Emmenes twee Kercken hadde, ende aldaer veel Roomsche Catholijcken waren, en derhalven redelijck dat eene Kerck haer ingeruyt wierde, op het welke sy Heeren Gecommitteerden sijn Excellentie hebbende bericht, dat de Dorpen van Emmenes twee distincte Dorpen waren, onderscheyden in Gerechten, schattinghen ende alles, ende niets gemeyns met den anderen hadden, als de naem van Emmenes; echter weder verschillende in de by namen van Binnendijcks en Buytendijcks, en dienthalven moesten aengesien worden, en oock effectivelijck waren, twee separate Dorpen, in de welke ook meerder Gereformeerde dan Papisten waren woonende, hadde sijn Excellentie geantwoort de {p. 150} saecke hem anders aengedient te sijn, dan daer op naerder te sullen informeeren, ende sulcks soo bevonden sijnde, de ordre daer inne te sullen veranderen. Ende de Heeren Gecommitteerden daer van kennisse doen hebben.

Dat de Heeren der Stadt Amersfoort, hare klachte hebbende gedaen, en door de Heeren hare Edele Mog. Gecommitteerden daer inne sijnde gesecondeert, sijn Excellentie hadde beloofd geene executie, geduyrende de absentie van den Heere Intendant, te sullen laten geschieden, seggende, dat sy Heeren van Amersfoort sulks aen den Commissaris aldaer wel souden mogen bekent maecken, gelijk ook den Heere Hertogh op 't versoeck van de Heeren Gecommitteerden beloofde, dat als voren geen executie jehens de Dorpen ten platten Lande, tot voldoeninge harer taxe, en soude werden gedaen, en door ghemelte Heeren Gecommitteerden verstaan hebbende de executie, die albereyts jegens eenighe Burgeren der Stadt Uytrecht was ondernomen, hadde verklaert sulcks buyten sijn last, en tegens sijn intentie gepleegt te sijn, ende aenstonts ordre ghegeven, om daer naer te vernemen, ende soodanigh bevonden werde, het selfde te doen herstellen, met vernieuwinghe van sulks, geduyrende de voorschreven absentie van den Heere Intendant achterweghen te laten, alleenlijck daer by voegende dat die gene, die des macht hadden, souden voldoen soo veel in haer vermoghen was, van welke gunstige antwoord en verklaringe sijn Excellentie bedanckt hebbende, hadden sy Heeren Gecommitteerden afscheyt genomen, de Heere Gouverneur Stouppa gaen begroeten, en den selven voor sijne favorable intercessie, en goede devoiren ten goede van de arme Ingesetenen in desen gedaen, mede een compliment van dancksegginge gemaect.

{p. 151}

Dinghsdagh den 7 dito, is tusschen hier ende de Vaert door eenighe Princen Soldaten ontrent den deurslagh een Schip met meel van de Francen ghenomen. En heeft op dito den Intendant weder geeycht 600 bedden, ende 200 paer slaepplaeckens. Waer op Donderdaghs den 9 dito verscheyde Borgers weder aengeseyt wiert, yeder een bedt te brengen in de gestelde Kercken. Daer op vergaderinge by de Staten ghehouden sijnde, als uyt dese nevensgaende Resolutie en rapport te sien is.

*Extract uyt de Resolutien der Edele en Mogende Heeren Staten des Landts van Uytrecht.
Dinghsdagh, den 7. January 1673.*

VOorgedraghen sijnde dat den Heere Intendant weder binnen Utrecht was gekomen, en dat des selfs bedienden continueerden van de Inwoonders der selver Stadt te vorderen den tax haren respective opgelegd, met bedreyginge van Militaire executie, is goedt gevonden te versoecken de Heeren van Dijckvelt, Ruysch, Rossum, van Wulven, van der Aa, van Sandenburgh, Booth, de Goyer en

Wyburgh, omme ghemelten Heere Intendant te begroeten, ende te remonstreren de onvermogentheydt der Inwoonders om de selve taxe te voldoen.

In de selfde dagh, te drie uren na de Middagh.

Gedelibereert zijnde op het subject van de Commissie van de Heeren, huyden voor noen versocht ende gecommiteert, omme den Heere Intendant te gaen begroeten, is naer ghehouden deliberatie goet gevonden ende verstaen, dat gedachte Heeren den Heere Intendant op de fundamenten, den Her- {p. 152} togh van Luxenburgh, volgens notule van den eersten deser voor ghehouden, sullen representeeren den ellendigen staet van de Stadt, Steden ende Provincie van Uytrecht, en dienthalven versoecken, als by de Missive van den eenendertighsten December aen sijn Ed. uytgedrukt.

Extract uyt de Resolutien der Edele en Mogende Heeren Staten van 't Landtschap van Uytrecht; op Sondagh, den achtsten van Januarii 1672.

Woensdagh den 8 Januarii 1673.

HEbben de Heeren van Dijkvelt ende andere haer Edele Mog. Gecommitteerdens ter vergaderinge gerapporteert, dat haer Edele, in gevolghe van haer Edele Mog. Commissie van daeghs te voren, den Heere Intendant, onder een deductie van de redenen, in haer Edele Mo. missive van den eersten deses vervat, nochmael hadden versocht de goetheyt te willen hebben, van die sware tax op de huysen gheleydt niet te laten invorderen, voornamentlijck dewijl men hoopte dat den Koninck, aen wien den ellendigen staet van de Ingesetenen naerder soude worden geremonstreert, sich soude laten permoveren, omme uyt compassie de selve van die excessive schattinge te ontheffen, ende in ghevalle de Heere Intendant dat versoeck niet soude konnen toestaen, als dan permissie te willen vergunnen aen die geene, die daer toe genegen souden sijn, om haer alleen met haer lichaem uyt de Stadt te mogen retireren.

Dat den Heere Intendant daer op hadde gheantwoort, dat de Staten selfs oorsaeck waren van het opstellen van die belastinge, dat zy naer het geconvenieerde over de Maent van October niet weder- {p. 153} om met hem hadden geaccordeert, dat hy deselve dickmael daer toe hadde aenghemaent, ende oock ernstigh geprotesteert van selfs eenige taxen te sullen maecken, ende middelen te vinden, ende dat sulcks voor de Inwoonders veel beswaerlijcker soude sijn, dat haer Edele Mog. 't selve niet hadden in acht genomen, noch eenige preservatien ghedaen, dat 't selve was gesproeten uyt een quade wille, dat een geconquesteert Landt, insonderheyt by tijden van den Oorlogh, die soo kostelijck valt, wat extraordinair moesten doen. Dat men in vijf maenden ten dienste van den Koninck maer vijf-en-twintigh duysent Rijcksaelders hadde ghecontribueert, dat het Hof het selve interpreteerde, als of hy hem liet abuseeren, ende om den Thuyn leyden, en daerom hem de ordres tot het doen van dien omslach hadde toegesonden.

Dat hy de selve nu moeste naer komen, ende niet anders konde seggen, als dat haer Ed. Mog. haer aen den Koninck moesten adresseeren.

Dat haer Edele den Heer Intendant daer op hadden te ghemoet gevoert, dat haer Edele Mog. niet met al op nieuws hadden konnen of durven beloven, alsoo niet wisten, hoe of waer de penninghen daer toe te vinden, dat de selve om die reden, oock met sijn Ed. voorweten ende toestemminghe, yemandt naer 't Hof hadden ghedeputeert, met vertrouwen dat op sijn Ed. gunstige recommandatie, door de Heeren Hertogh en Gouverneur Stoupa gesecondeert, midtsgaders op sijne geloofwaardige getuygenisse van den desolaten toestant van de Provincie, een goedertieren dispositie soude worden geobtineert, ende dat sulcks van tijdt tot tijdt worden verschooven, haer Edele Mog. om hare goede intentie, ende willen oock boven vermogen te betoonen, van alle de Inwoonders van de Stadt en {p. 154} Steden hadden ghevordert, soo veel als twee jaer Schoorsteen-geldt importeert, en het protenu van dien sijn Ed. aenghebooden. Dat sijn Ed. moeste considereeren, dat boven het geldt, het geene aen den Koninck, ende aen sijn Ed. als mede ten behoeven van de Troupes, was ghetelt of

verstreckt, de Militie hadde ghenooten alle de vruchten van de Landen voor een gheheel jaer, oock geslacht ende gerooft alle de Beesten, ende dat 't selve veele millioenen quam te belooopen, dat daer door de eyghenaers niet alleen van dat jaer pachts, maer oock van alle haer achterstallen waren ontset, ende daer door, mitsgaders door de verdere geleden schade t'eenemael geruineert ende onbequaem om eenighe extraordinaire lasten te kunnen dragen, ende dat haer Ed. op haer eere ende conscientie hadden verseeckert, en sijn Ed. gebeden te willen gelooven, dat het geen quade willen, maer een absoluyte onmacht was, die haer Edele Mog. hadde verhindert een naerder accoort met hem aen te gaen.

Dat den Heer Intendant daer op geseht hebbende, dat men hem nu soo maenden met woorden ende klaghten over het onvermoghen hadde opgehouden ende ghepaeyt. Was de Provincie gheruineert, dat konde in tyden van Oorlogh niet worden voorghekomen; men moeste evenwel contribueeren: sijn Ed. wiste wel dat in de Stadt van Uytrecht gelts genoegh was, ende dat soude nu oock wel blijken. De Soldatesque hadde wel over de twee millioenen uytghegheven ende besteedt. Indien haer Edele Mog. een goede intentie hadden gehadt, sy souden wel middelen uyt ghevonden hebben om penninghen te versamelen, men hadde het kunnen afhalen van die Winckeliers ende Ambachts-luyden, die soo groote somme van de Franschen hebben ontfanghen, ende haer daer voor obligatie of {p. 155} assignatie op de andere Inwoonders, die nu geen gelt hadden, kunnen verleenen: maer men had niets begeert te doen; men hadde de Borgerye selfs geraden ende geanimeert om niets te gheven; men was te goet Prins en Hollandts, ende men wilde die niet desobligeeren; men roemde daer over, en hadde selfs aen verscheyde Geldersche Heeren gereprocheert, dat sy lieden te liberael waren in 't contribueeren, ende dat by veranderinghe haer sulcks in de ooghen soude druypen. Dat hem oock was bericht, dat haer Edele Moghende noch wel driemaal hondert duysendt gulden in de kassen hadden, en dat die wel te voorschijn souden komen, als hy vijf of ses van de principaelste Leden van de Regeringhe deê saiseeren en ghevangen houden. Haer Ed. gheseydt hadden, dat nu niet wierde geklaeght, dat de Provintie ende Ingesetenen waren geruineert, maer dat de selve niet wierden getracteert als geruineerde, ende ter conrarie [lees: contrarie] geschat hooger als die in haer voorige welstant soude hebben kunnen opbrengen. Dat haer Edele Mogende niet en konden weten, wat ende hoe veel by sommige Winckeliers, af ghetrocken de betalinghe van haer ingekochte waren, mochte wesen geprofitteert.

Dat oock de forme van dese Regeeringe niet toe en laet de gelegentheyt van de Luyden buyten ordre teghens haer danck te ondersoecken, ende haer gelt af te nemen, maer ingevalle sijn Ed. 't selve met haer consent wiste te bekomen, dat haer Ed. niet en twijffelden of haer Edele Mog. souden om den Heer Intendant, op die wijze contentement te doen hebben, geerne behoorlijcke obligatien daer voor passeeren, ende dat daer uyt al mede soude blijken, dat haer Edele Mog. t' onrecht van quaetwilligheyt wierden beschuldight.

{p. 156}

Dat wel waer was, dat haer Edele Mog. meermalen aen sijn Ed. uytstel in 't reguarde van de twee jaren Haertsteede-gelt voor de Inwoonders hadde geimployeert, maer dat sulcks was geschiet uyt die kennisse ende persuasie, dat vele der selven hare quotes soo promptelijck niet konden fourneeren, te meer om dat sijn Ed. de capitaelste impositien hadde willen aen hem nemen, ende doen verantwoorden selfs sedert den eersten November voorleeden, ende oock de voldoeninge van de intercessie tot de hooghste bewarenisse van de elendighe Ingesetens te verbieden. Dat oock wel te gelooven was, dat het in der daet aen de macht manqueerde, dewijl niet tegenstaende de ernstighe waarschouwinge en de scherpe Comminatien van exeecutie [lees: executie] met sijn ordre by publicatie ende affixie iterativelijck ghedaen, noch soo veel Persoonen waren gebleven in gebreecke, gelijk sijn Ed. sal ondervinden, als door sijne commissien sal doen ontfangen, 't gene van het voorsz. Haerstede-gelt is gheprocedeert, ende noch onder de respective uytmaenders berust.

Dat haer Edele Mog. noyt hadden gedacht eenighe veel min de verhaelde reproches ende bedreyginge aen Geldersche of yemant anders te doen, ende dat haer Edele daerom ghedienstigh versochten, ende oock van sijn Ed. oordeel ende bescheydentheydt verwachte, dat aen sommige verdichtsels ende lasteringen geen geloof soude attribueeren. Dat haer Edele oock hadden gepresenteert aenstondts te gaen in verseeckeringe, midts dat de Autheurs of aenbrenghers van die

vuyle en onbeschaemde uytstroysels van de drie hondert duysent gulden by de kop wierden gevat, ende van de onwaerheyt overtuyght wordende, naer verdiensten ghestraft. Dat haer Ed. daer na gereitereert hebbende het gedane {p. 157} versoeck tot ontlastinge van de Ingesetenen, of ten minste permissie om te mogen vertrecken, d'Heer Intendant hadde gepersisteert dat de taxen moesten worden betaelt, dat het de wille van het Hof was, dat hy daer inne niet konde veranderen, doch dat 't gene over de gheroerde twee jaren Schoorsteen-gelt by eenige Inwoonders was voldaan, tot afslach soude laten valideeren.

Dat oock over de maenden Januarii of Februarii of verder, niet meer soude eyschen, dat men ondertusschen door de Ghedeputeerden de saecke by den Koninck konde bevorderen, en dat gerne noch naerder brieven van voorschryvens en favorable ghetuygenisse ten selven eynde soude gheven.

Den 9 dito eyschte den Intendant, 't ghetal van alle de Wijnkoopers, Brouwers, en Backers, die belast wierden perfcet op te geven, wat in hare neeringe quamen te consumeren.

Den 11 dito wiert opgetelt, dat als doen de helft van de taxatie al betaelt was.

Den 13 deses quamen 2 Compagnien Ruyters doortrecken, die buyten de Wittevrouwe-Poort gelogeert wierden. Als doen gaf den Gouverneur ordre Ys-sleden te prepareren, daer men lichte stukjes geschut op konde gebruycken, men preste oock alle handt Ys-sleden, meenigte van Ysspooren wierden te samen gebraght om noch eens een tocht op Hollandt te wagen.

Den 17 dito preste den Intendant seer op 't restant van de schattinghe; niet teghenstaende by de Staten van het Landt van Uytrecht, de onmoghelijckheit, tot het opbrengghen aenwesen, en datse volgens 't accoort met sijn Majesteyt van alle taxatie souden vry wesen, maer haer wiert daer op gheantwoort, datse geven moesten, om datse teghens {p. 158} Konincks ordre gerebelleert hadden, en vervallen waren in sijn Majesteyts indignatie.

Uytspraek van d' Intendant over de Kerken t' Emmenes: Vrydagh, de seventiende van January 1673

DE Religionarissen sullen in de besittingh van hun Kercken blijven, tot dat men des Konings ordre heeft ontfanghen; en de Catholijcken sullen ondertusschen vermogen hun Misse te doen leesen in soodanighe andere plaets, als 't hen sal believen.

Geteekent ROBERT.

Sondagh den 19 dito, sijn weder alle de Soldaten alhier gemonstert; ende wiert op dito gepubliceert, dat alle Schouten van de Buerten voor Dinghsdagh avont by gheschifte aen den Gouverneur mosten opleveren hoe veel persoonen in yeder huysghesin van haer respective Buerten waren, boven de 12, en onder de 12 jaren, yeder bysonder. Item dat yeder by wien yemant vreemts quam logeeren, sijn naem ende plaetse, van waer hy quam, most te kennen gheven aen den Gouverneur, op de boeten van 1000 Rijckxdaelders: Ende ten derden, dat niemant met een deeghen of zydt-gheweer mocht gaen, uytghesondert Leden van Staten ende Edellieden, op de boeten van 100 Rijckxdaelders. Den selven dach vertrock den Intendant met Monsieur Monceaux.

's Maendagh den 20 January, is alhier weder gepubliceert, dat, soo yemandt eenige gevluchte goederen ghebergh hadde, de selve mosten aenbrengghen op confiscatie van de selve, ende noch viermael soo veel aen boeten daer boven; ende soo wie yemandt de selvighe wist aen te brengghen, souden daer voor het vijfde part van de selve genieten.

{p. 159}

In dese dagen gingen de Francen weder voor de tweedemaal, om de voornoemde schattingh ophalen, ende dwongen over al de lieden de selve geheel op te brengen, ende wie onwilligh of onmachtigh was het selve te doen, kregen eenige Soldaten in haer huys, die met haer handelden na haer discretie, welcke seer geringh was.

Door dit sterck afperssen, geschiede groote disordre. De France wierden als doen seer gheallarmeert, op een geruchte, dat Deventer aen de Staten syde was over-ghegaen, 't gene naderhant niet waer bevonden wiert.

Den 21 wiert by de Staten geresolveert besendingh aen de France Heeren te doen, over de sware belastinge, waer van den inhoudt is:

Gedelibereert zijnde over de sware taxen, door den Heere Intendant, d'Inwoonders der stad Uytrecht opgeleyt, en dagelijks met Militaire executie ingevordert wordende, is goedt gevonden daer over te schryven aen den Heere van Maerssenbroeck, ten eynde den selven die ellende, daer door aen de arme Inwoonders gecauseert werdende, by forme van requeste of placet, aen sijn Majesteyt representeere: tot het ontwerpen van welcke Missive versocht en gecommiteert is de Heere van Dijkveldt, omme die jehens Vrydagh naestkomende te resumeeren, ende af te senden. Ende is midlerwijl goedt gevonden te versoecken ende te committeren de Heeren van Dijkveldt, van Someren, van der Aa, van Sandenburg, van de Voort, ende Hamel, omme den Heere Hertogh van Luxemburgh, Gouverneur Stoupa, midtsgaders den Heere Intendant nochmaels te representeeren de beswaernisse van de Gemeynte, door de ghedachte taxe; als mede de excessen, door de bediende in het executeeren van de selve taxe gepleeght werdende, {p. 160} ende te versoecken moderatie van de taxe en executie van dien, als mede remissive in regard van de onvermoghende, ende is den Heere van Dijkveldt versocht, omme altoorens daer over met den Heere Gouverneur Stoupa alleen te spreekken.

Den 23 dito, deden de Heeren Ghecommiteerdens aen de Staten daer op dit volghende rapport.

Rapporteerde den Heer van Dijkveldt, dat hy, in gevolghe van hare Edele Mog. Resolutie Commissoriael van den een-en-twintighsten, op gisteren den Heer Gouverneur Stoupa hadde wesen begroeten, ende met de redenen, daer toe applicabel gheinduceert, om den Heer Intendant noch mael te gaen spreekken, in faveur van de ellendige Borgerye van de Stadt, boven haer vermogen door de bekende taxe beswaert, ende by de invordering van dien soo jammerlijck wordende getracteert, midtsgaders om het ghemoet van den selven Heere tot het accordeeren van het nader versoeck by haer Edele Mog. Gecommiteerden ten dien eynde aen sijn Ed. te doen, wat te prepareeren, ende dat hy des middaghs wel hadde ontfangen antwoord dat sulcks was geschiet, maer dat evenwel hy Heere van Dijkveldt, nevens de vordere Heeren mede gecommiteert, vermidts d'indispositie van den Heer Intendant geen gelegentheyten hadden kunnen hebben van den selven te sien, als desen voornoen. Ende dat doen sijn Ed. hadden voorghedragen, dat het erbarmlijck klaghen en krijten van de bedroefde Inghesetenen haer Edele Mog. persten, om noch eens haer toevlucht te nemen tot sijne goedertierentheyten, en ghedienstigh te doen versoecken om uyt compassie ordre te willen stellen, dat de ghe-eytschte schattinghe met soo grooten rigeur niet mochte worden gevordert, veel min met sulcke vio- {p. 161} lentie geexecuteert, voornamentlijck op de onvermoghende, ende dat sy lieden, om de selve daer toe te permovereeren, vele redenen, en oock verscheyde voorvallen en staeltjens van onbetamelijcke, onchristelijcke ende wreede excessen hadden geallegeert.

Dat den Heere Intendant daer op, als in de voorgaende aenspraecke, weder in het breede hadde gededuceert, hoe hy meenigh maelen hare Edele Mog. hadde aenghesocht, gheraden en aengemaent, om voor het toekomende met hem te handelen, oock wel aangewesen dat verscheyden soorten van luyden in de Stadt veel geldt hadden, ende dat haer Ed. het selve behoorden af te haelen, om sijne demandes daer mede te voldoen, ende sulcks altydt wordende genonchaleert, haer Edele Mog. op het ernstighste hadde ghewaerschout, dat hy selfs middelen om penningen te bekomen soude ondernemen, en dat het selve door de executie met de Militie moetende geschieden, niet alleen soodanighe exorbitantien, als verhaelt waren, maer noch erger stonden te apprehendeeren: want dat een Soldaet, dickmaels vol en droncken, capabel was om allerhande insolentien en moetwille te plegen, ende dat die daer na wel konden, ende oock by hem soude worden gestraft; maer dat door geen precautien, ofte bevelen konden worden verhindert, in ghevalle hy van de rigeur yet begonde te remitteeren, dat dan van de taxe niet veele voor hem te verwachten soude sijn, door dien een yeder dan soude kermen ende klaghen, onmachtigh te sijn, en sijn bediende de waerheyt van leughen niet soude kunnen onderscheyden. Dat oock effectivelijck wierde bevonden, dat vele van die gene, die het swaerste beklach, ende de hooghste protestatien hadden gemaect, naer het inlegeren van Soldaten, selfs in de beste goude spe- {p. 162} cien hadden betaelt, ende dat daerom met het innen van de schattinghe op de aengevangen voet moeste worden voort gegaen, dat haer Edele Mog. daer over, ende over sijn verder doen aen het Hof vry mochte doleeren.

Dat haer Ed. daer op oock weder sommierlijck gerepeteert hebbende, het geene voor desen tot excusen van haer Edele Mog. en tot bewijs van de onvermogentheyte van de Ingesetenen hadden by ghebracht, daer toe noch hadden gevoecht, dat in ghevalle sijn Ed. te vreden wilde sijn met alle de contanten, die de Regenten te samen hadden, ende dan de Inwoonders verder ongemolesteert te laten, dat hare Edele Mog. ongetwijffelt bereydt ende overboodigh souden wesen om de selve ter goeder trouwe aen hem over te geven; altyt dat sy Gecommitteerden alle het hare daer toe waren presenteerende: maer dat het een groot nadeel voor haer Ed. Mog. en voor de Ghemeente was, dat sijn Ed. onder de regeeringe van een Souverayn sijnde opgevoet, en in employ, niet wel konde, of belieft te considereeren dat de Overigheyde in de Republicquen omtrent de onderdanen heel anders moet, en ghewoon is te handelen, als men in de Rijcken doet; ende dat sijn Ed. daerom veele dinghen opnam voor onwilligheyte, die in der daet door onmacht wierden veroorsaect; ende indien men daeromme dese ellende moeste uytstaen, dat men patientie moeste hebben, ende sich troosten in de wille van Godt, die het belieft hadde tot straffen van de sonden van het Landt, de roede aen de Fransche in de handt te geven; maer dat haer Ed. evenwel met sijn permissie moeste seggen, dat niemant, hoe schander ende verlicht hy mochte hebben gheweest, sich te vooren soude hebben kunnen inbeelden, dat de Provincie soodanigh, als nu gheschiedt is, soude worden ge-
{p. 163} devasteert, de Stadt gheruineert, ende dan daer na de arme Ingesetenen noch soo schrickelijck mishandelt, ende dat alle het selve noch soude passeeren voor een bedryf, waer door het woort ende de favorable conditien, die den Koningh aen de selve belieft heeft te vergunnen, niet wierden gecontravenieert, of verbroocken, ende dat het ongheluck van de Inwoonders ende Provincie te grooter was, om dat de Hollanders hare nagebuyren, met de welke sy in soo naeuwe verbintnisse altijd hadden gestaen, soo veel ghemeenschap van Houwelijcken, vermenginge van vaste Goederen, ende andere interessen gehadt, ende die men geloofde dat daerom door der selver miserie tot medelijden souden werden beweeght, ende aengeset om tot der selver reddinghe te eerder een Vrede te soecken, daer door (soo men daghelijcks bericht wierde) te meerder wierden verhart, ende te grooter afkeer van alle onderhandelinge hadden, op het voorgheven dat daer by geen volkomen securiteyt te vinden soude sijn, ende dat sijn Ed. meynende dat sy lieden door soodanighe maniere van doen souden kunnen worden geintimideert, daer inne seer was bedrooghen, door dien de selve beter door sachtigheyde ende vriendschap geleyt, als door harde en wreede actien gedwongen konden worden, gelijk van alle tijden, ende overvloedelijck in de verleeden Eeuwe ghebleecken is, ende dat oock de Provincie van Uytrecht by gemelte Hollanders wierde beschuldigh, als of zy te voorbarigh, en buyten noodt met den Koningh hebbende verdraghen, oorsaecke van de onghelugentheyde souden sijn, daer nochtans haer Ed. Mog. tot dat sy gereduceert sijn gheworden tot handthavinge van de Unie hadden bygebracht, alles wat van ghetrouwe Bondtgenooten konde worden ge-eycht, ende tot den laetsten toe voor haer {p. 164} eyghen defensie soo veel doelijck ghelaboreert en geyvert; oock niet hadden gedelibereert, om conditien aen den Koningh te versoecken, als nae dat zy waren ghestelt buyten hoope van hare Onderdanen, ende de stad van Uytrecht te kunnen beschermen, ende dat sy sulcks tot hare ontlastinghe ende noodtsaeckelijcke verdeedinge, van hare schuldige trouwe aen hare naghebuyren konden en moesten betuyghen, maer dat haer Ed. Mog. ondertusschen tot hare onuytspreeckelijcke droefheyte wel saghen, dat in ghevalle dit wesen noch soodanigh wat bleve continueeren, haer Provincie soude sijn de ellendighste, daer van oyt was ghehoort, ende daerom dede bidden, dat sijn Ed. omme het selve immers soo veel moghelijck voor te komen, sich als noch soude willen laten persuadeeren, om van die rigoureuse invorderinghe ende executie te desistereen. Dat den Heere Intendant daer door soo het scheen, wat ontroert, ende met compassie aengedaen zijnde, hadde verklaert het uysterste, het geen van hem te erlanghen was, daer inne te bestaen, dat, indien haer Ed. Mog. desen avondt by obligatie hem wilden belooven de helfte van het geene van de meergemelte taxe noch was te innen, in veertien dagen te voldoen, hy sich daer mede soude laten contenteeren, ende de andere helfte dan quyt schelden, mitsgaders over de maenden van Januarii, Februarii, ende verder geen nieuwe petition maecken, ten ware hem daer toe specificque, ende positive ordre van het Hof mochte worden toegesonden, ende dat hy dan die oock aen haer Ed. Mog. soude communicateeren, ende niet te werck legghen voor al eer de selve competenten tijdt souden hebben gehadt, om daer over aen de Koningh

te suppliceeren, ende naerder dispositie uyt te wercken: ende in ghevalle hare Ed. Mog. niet mochten goet vinden dien {p. 165} voorslagh aen te nemen, dat dan niet overigh was, als de klachten, die aen hem nu wierden ghedaen, op het lamentabelste, en met de droevighste coleuren aen het Hof te representeeren: dat hy geerne, in faveur van de Ingesetenen, sijne ghetuyghenisse daer by wilde voegen, ende dat men het oock daer omtrent in het minste niet en behoefde te sparen; dat hy aldaer noch wierde geinsinueert, als of hy de Provincie te veel verschoonde, dat haer Ed. hem daer op hadden tegemoet gevoert, de kleyne apparentie ja genoeghsame onmoghelijckheydt, om by dese constitutie soo importante somme op te kunnen brenghen, dat het te amplecteus soude zijn, in gevalle den termyn van betalinge wierde gestelt op veertien dagen, naer dat een Vrede soude zijn ghemaect, doch even wel hadde aenghenoomen om het selve te rapporteeren, ende ondertusschen aen sijne chariteyt ende mededoghen de miserable Inwoonders op het gevoeligste recommandeerende.

Den 24 dito wierden op verscheyden Ys-sleden Affuyten gestelt, daer op eenigh Haeck-geschut geleght wiert. De Gecommitteerdens deden dit nader rapport aen de Staten:

Rapporteerde den Heere van Dijkvelt, dat sijn Ed. in voldoeninghe van haer Ed. Mog. last, op gisteren des nanoens aen hem gegeven, sich aenstonts hadde vervoeght by den Heere Gouverneur, ende aen de selve, naer voorgaende communicatie van den voorslagh by den Heere Intendant, raeckende de bekende taxe ghedaen, ende in de notulen van den drie-en-twintighsten ghementioneert, betuyghet dat hy, om te beter te kunnen beantwoorden de vraeghen, ende bedenckingen, die by de deliberatien op dat subject des anderen daeghs te vallen, soudent kunnen worden gheformeert, wel wenschten over eenighe poincten, daer omtrent wat {p. 166} nader door den Heere Intendant te moghen worpen ghesclaircisseert, ende van een sonderlinghe dienst soude achten, in ghevalle sijn Ed. hem ten dien eynde beliefte te assisteeren; dat den Heere Gouverneur, en hy Heere van Dijkvelt, voort te samen by den Heere Intendant waren gegaen, ende oock in het langh en breet, met den selven hadden ghesproocken, doch op de principaelste poincten geen peremtoir bescheyt kunnen bekomen, op voorgeven, dat sijn Ed. alvorens sich daer over te kunnen verklaren, moeste onderstaen, hoe veel de schattinghe in het geheel was bedragende, ende hoe veel alreede daer moeste wesen ontfangen, ende dat sijn Ed. vermeynde het selve den volgenden morghen te sullen kunnen weten, dat sijn Ed. desen morghen omtrent neghen uren weder by den Heere Intendant ghekoomen zynde, hem door de selve was verthoont gheworden, dat de gantsche taxe, de drie stuyvers op de gulden daer inne ghereeckent, beliep de somme van 269868. guldens, ende dat daer op soo door de Thesorier Du Mee uyt handen van haer Ed. Mog. als door sijne Commissarissen uyt de particuliere was ontfangen, te samen 82500. guldens, en derhalven noch soude resten 187368. guldens, ende over sulcks het gheene na sijne propositien soude worden gheremitteert, omtrent 88500. guldens importeeren soude, ende by ghevolghe noch te betalen blyven 96000. guldens.

Dat sijn Ed. den Heere Intendant daer op hadde gherepresenteert ende aenghewesen, dat den voorslagh in dier voegen by haer Ed. Mog. niet soude kunnen worden ghepresteert, ende over sulcks niet aenneemelijck was, ende dat sijn Ed. daerom met alle bedenckelijcke redenen, consideratien, smeeckingen ende betuygingen getracht hadde, den selven te permovereeren, om hoope te geven van dat {p. 167} door naerder versoeck van haer Ed. Mog. sonde [lees: soude] kunnen worden ghedisponeert, omme de eene helfte van den gheheelen tax te remitteeren, ende in afslaghe van de andere helfte te laten imputeeren de quotes, op de Huysen van de absente Inwoonders ghestelt, als oock om de vermoogende, die onwilligh moghten zyn, ter somme by haer Ed. Mog. te modereeren, selfs te doen executeeren, mitsgaders wat langer tyt tot de betalinghe te vergunnen, ende dat sijn Ed. dan oock daer mede af-stant soude willen doen van het gene hy van de Dorpen dede vorderen. Dat sijn Ed. niet anders hadde kunnen verwerven, als dat in plaetse van acht-entachtentigh duysent guldens, waer toe de helfte van het geene noch te innen staet, komt te monteeren hondert en acht duysent guldens soude worden quyt ghescholden, ende dat daer-entboven, indien het by haer Ed. Mog. wierde goet ghevonden, twee-en-twintigh duysent guldens, die voor Schoenen, en Kamisolen worden gheeycht, ende onder de voorschreven acht-en-seventigh duysent guldens, die noch soudent moeten worden goet ghedaen, zyn gecomprenheert met

Schoenen, het paer tot vier guldens te reecken, soude konnen worden betaelt, of wel de gantsche twee-en-twintigh duysent guldens aen hem behouden, ende daer na over vier of vijf van de Gilden, die het meeste by de troupes hadden gheprofiteert, door hem op nieuws omgeslagen, ende ge-int, ende dat hy de schattingen over de Dorpen voor de gantsche Winter soude laten reduneeren met vijf of ses duysent Rijcksdaelders.

Waer op ghedelibereert, is naer omvraeghe, ende openinge van de vota, yder der Leden van de Vergaderinghe in desen overluydt gedaen, eenparighlijck goet ghevonden, en verstaen, dat men over het geprojecteerde van den Heere Intendant, {p. 168} als konnende dienen tot verlichtinghe van de goede en verarmde Gemeente, met hem in gespreck sal treden: alleenlijck hebben de Heeren Gecommitteerden van de Stadt Uytrecht versocht, alvorens die resolutie in het werck te stellen, die haer Collegie te moghen rapporteeren, ende noch des huydigen naer noenen der selver opinie ter Vergaderingh inne te brengen.

Ende naerdemael den Heere Intendant geen langer dilay van executie heeft geaccordeert, als tot den huydighen middagh, is goet gevonden te versoecken, ende te committeeren de Heeren Schade, van Sandenburgh, en Hamel, om middelerwijle den Heere Intendant te communicereen, dat haer Ed. Mogende over sijne gedanen voorslag delibereerden, en derhalven te versoecken dat doch ondertusschen alle verdere executie mach blyven gesurcheert.

In de selfde dagh, ten drie uuren, na de Middagh.

Hebben de Heeren Schade, van Sandenburgh, en Hamel ter Vergaderingh gerapporteert, voldaan te hebben haer Ed. Mog. resolutie Commissoriael van huyden morgen, ende van den Intendant gheobtineert surcheantie tot den volgenden dagh, doch langer niet, en inghevalle haer Ed. Mogende middeler tyt sijne gedane presentatie niet quamen te ampecteeren, dat hy dan met de executie op het rigoreuste soude voortgaen.

De Heeren Gecommitteerden der stad Uytrecht, ter Vergaderingh in gebracht hebbende, het goet vinden van de Vroetschap harer Stadt, is gepersisteert by het geconcludeerde van huyden voornoemt, ende sijn, na langhwijlige deliberatie daer over gehouden, versocht en ghecommitteert de {p. 169} Heeren van Dijkveldt, van Someren, vander Aa, van Sandenburgh, van de Voort, en Hamel, omme den Heere Intendant over het subject van sijn voorslag, den drie-en-twintighsten deser gherapporteert, te gaen sprecken, en trachten te induceeren tot het verminderen der somme, het aennemen van de taxe der absenten, en executie der onwillighen, mitsdts gaders 't prolongeeren van den termijn der betalinge, in conformité van 't genotuleerde van den 23 deser.

Des daeghs daer aen quam Comte de Marq alhier, en Maccalire wert in sijn plaets Gouverneur van Woerden.

Sondagh, den 26 dito, kreegh alhier byna yder een weet, dat die sleetjes hadden, de selven by den Intendant moesten brenghen, meynende daer mede een tocht te doen, welcke doch opgheschort wierdt. Als doen wiert seer hardt de Executie van 't gheberghde goedt vervolgh, en het onbrack [lees: ontbrack] de France niet aen sulcke slag van lieden, die haer niet en ontsaghen haer Medeburghers, aen de France aen te brenghen, om van de selve eenighe gonst te genieten. Den Heer Becker wiert ghecondemneert in ses duysent guldens over geberghde goederen, toekomende de Heer Hatting, een Brandenburghse Minister, die vry was; en Panhuysen, 1500 guldens, om dat twee Koffers van den selven Heer in sijn huys gevonden wierden, nevens wat tin en eenigh huys-raedt, en waren de Gecommitteerden dagelijks doende, om den Intendant van sijn harde voornemens en Executie te doen cesser, maer het tyrannigh herte, verstockte daghelijcks, ghelijck dat van Pharo; Derhalven waren de Gedeputeerden van Staet wederom genootsaect 't volgende rapport te doen.

Hebben de Heeren van Dijkvelt, ende de an- {p. 170} dere haer Edele Mog. Gecommitteerde gherapporteert, dat haer Ed. in voldoeninghe van haer Ed. Mog. nader commissie van gisteren, den Heere Intendant hadden bekent ghemaect dat haer Edele Mog. ontfangen hebbende openinge van de propositie by sijn Ed. in regard van den meer ghementioneerden taux, des daeghs te voren gedaen, sich bevonden in een groote perplexiteyt ende labyrinthe: want dat aen de eene syde wel konden considereeren, die specieuse glimpe van een af-slag van ruym hondert duysent guldens,

maer aen de ander syde oock hoogh mosten apprehendeeren, hoe die somme, die in sulcken cas noch souden moeten werden opgebracht, soude wesen te bekomen, ende dat de selve door de wegh ende op den voet, by sijn Ed. begoft, ge-int wordende, boven het klagen ende lamenteeren schrickelijcke blamen, ende imprecation tot hare lasten souden opgaen, en dat haer Edele Mog. in die ware ende bekommerlijcke ghelegentheydt voor het beste expedient hadden gheoordeelt, sijn Ed. nochmael te besenden, ende te doen bidden, om ter liefde van Godt ende tot soulaes van de miserabele Ingesetenen van de Stadt, in plaetse van de voorgheslaghene somme, de helfte van den gantschen taux te willen remitteeren, de quotes van de absente Inwoonders in minderinghe van het resteerende aen te nemen, de onwillige vermoghende op synen naeme te laten executeeren; midtsgaders den termyn van de betalinghe ten minste van een gedeelte van de somme wat te prolongeeren ende te verlengen.

Maer dat den Heere Intendant hadde ghe-excuseert de selve punten, of eenige van dien in te willighen, seggende soodanighe ordre van het Hof te hebben ontfangen, dat, in gevalle hy den voorslagh niet hadde ghedaen, daer toe niet en soude komen, {p. 171} dan evenwel nu geschiet sijnde, het woordt gestant te doen, ende dat de Staten de somme volghens de selve noch op te brengen, by leeninge ofte anders lichtelijck soude kunnen vinden: dat haer Ed. daer op hadde gheantwoort, dat onder de weynigh luyden, die noch in staet, ende genegen mochten sijn geldt op interesse te geven, niemant aen haer Edele Mog. soude willen crediteeren, uyt rechtvaerdighe vreesse van door geene soorte van verbintnisse haer te sullen kunnen verseeckeren, dewyle sijn Ed. schoon den Koningh aen de Ingesetenen hare capitalen ende interesse hadden beloofd, evenwel de betalinghe van alle renten hadde verboden, dat den Koningh aen haer Edele Mog. hadde gecontinueert alle hare rechten en inkomsten, sijn Ed. evenwel de impositien hadde aen hem getrocken: dat, hoewel de Koningh haer Edele Mog. hadde gheaccordeert de voorige forme van regeeringe, ende hare privilegien, sijn Ed. evenwel eenige ampten, ter dispositie van de Staten staende, hadde geconfereert: dat sijn Ed. de oorsaeck daer van wel wilde schuyven op haer Edele Mog. als over het onderhoudt van de troupes niet hebbende gheconvenieert, ende daerom van de ghemelte conditien vervallen; maer dat een yegelijck kennelijck was, dat sijn Ed. over drie daghen, of soo wanneer het hem gelieven mochte, nieuwe, ja noch grooter petitien soude kunnen doen, ende de selve by haer Edele Mog. niet konnende worden ingewillight, weder gebruycken tot een pretext om het voorighe beloofde te vernietighen, of buyten te gaen; dat derhalven haer Edele Mog. als geen credit of eenigh ander middel hebben, onmogelijck was het te belooven geldt te versamelen, als uyt de schattinghe by haer Ed. opghestelt.

Dat sy immers alle de arme ende onvermoghende {p. 172} daer van souden moeten eximeeren, dat van de absenten, die een seer groot ghetal, ende wel van de considerabelste van de Inwoonders uytmaecken, oock niet wel yet soude kunnen worden gheconsequenceert, vermidts den Heer Intendant der selver meubilen heeft aengeslagen, en dat die twee posten soo veel, ja misschien meer als den geheelen afslag soude importeeren, en over sulcks haer Ed. Mog. wel wat verlichtinge voor de Gemeente schijnen te bedinghen; maer in der daet niet anders doen, als voor de resterende penninghen in te staen, en die voor sijn Ed. door een rigoureuse executie de Ingesetenen af te persen, ende dat het voor haer Ed. Mog. raedtsamer, ende verantwoordelijcker soude wesen, als het door geen middel soude kunnen worden voor ghekomen, sulcks door hem te laten gheschieden; maer dat haer Ed. hem baden doch om Godts wille commiseratie met die elendighe menschen te willen hebben; dat haer Ed. sijn Ed. ordre van het Hof niet wilde tegen spreekken, noch examineeren; maer versochten dat sijn Ed. eens soude willen overwegen, of het voor de glorye ende interesssen van den Koninck soude sijn, een Stadt en volck, aen de welcke soo favorabele articulen waren toeghestaen, ende soo veel goets beloofd; soo jammerlijck in den grondt, ende sonder eenighe hoope van herstellinge te ruineeren: dat men moeste dencken dat het wereldkundigh soude worden, onpartydige daer van oordeelen soudent, ende Historien daer van ghewaghen: dat haer Ed. de arme menschen dan aan Godts barmhertigheydt soudent recommandeeren, ende in ghehoorsaemheydt met gedult alles aensien, ende haer onderwerpen.

Dat haer Ed. meynden, soo lange apparentie was van eenigen dienst aen de Inghesetenen te kunnen doen, aen hare bedieninghe te wesen verplicht, en {p. 173} die niet te moghen verlaten:

maer in ghevalle sijn Ed. daer van nu beliefdte te ontslaen, datse het selve voor een sonderlinge gunste souden opnemen, en sich daer van dienen, als een stilswijgende permissie om van hier te mogen vertrecken: dat haer Ed. dan soude gaen soecken een schuyll-plaetse, daerse eenen vryen lucht souden kunnen genieten, ende adem halen, sonder ghedurig voor oogen en in de gedachten te hebben soo veel deerlijcke objecten van armoede ende miserie.

Dat den Heer Intendant daer door niet verder beweeght, of gedisponeert wordende, haer Ed. hadden gheseydt, haer wedervaren oprechtelijck ende omstandelijck te sullen rapporteeren; maer wel wilden bekennen, dat sy voor haer opinie niet souden durven adviseeren tot het acceptereen van de ghedane voorslagh, doch by de andere Leden goet ghevonden wordende, haer geerne daer mede conformeeren, ende tot prestatie van het beloofde alles naer haer vermogen helpen toebrengen, ende dat haer Ed. daer op van sijn Ed. waren gescheyden.

Waer op veele redenen en consideratien ghewisselt en langhwijligh overwoghen sijnde, is haer Ed. Mog. vergaderingh gecontinueert tot des naernoens ten drie uren, ten fine als vooren te resolveeren, en de Heeren Borgermeesteren der Stadt Uytrecht de Vroetschap harer Stadt noch mochten convoceeren en der selver opinie overbrengen.

Op de selfde dagh, na middagh, te drie uren,

By continuatie vergadert, ende rypelijck gedelibereert sijnde op 't subject van 'tgenotuleerde eenigher sessien herwaerts, is eyndelingh, naer gedane omvragen, eenparighlijck goet ghevonden en verstaen, dat in ghevalle den Heer Intendant de executie teghens de onwillighe wil aennemen op sy-
{p. 174}nen naem te doen, ende de taxe der absenten doen valideeren, in minderingh van 't gene haer Ed. Mog. mochten komen te belooven, dat als dan met den Heer Intendant tot redemptie en afkoopinghe van den gheheelen tax, op 't avontagieuste sal ghetracht worden te accordeeren, omme waer toe den Heer Intendant te gaen verspreecken, sijn versocht en gecommitteert de Heeren van Dijkvelt, van Soomeren, van der Aa, van Sandenburgh, van de Voort, en Hamel, te vooren desen aengaende gecommitteert, ende is den Scheepen Velthuysen versocht om diens aengaende den Heere Gouverneur Stoupa al voorenen te gaen begroeten.

Den 27 deser, deden de Commissarissen 't volgende rapport, van haer wedervaren by den Intendant.

Rapporteerden den Heere van Dijkvelt, ende andere Heeren hare Ed. Mog. Ghecommitteerden, dat haer Ed. in gevolghe van haer Ed. Mog. naeder Commissie, op den vijf-en-twintighsten deser des nae-noens gegheven, huyden even voor de middagh den Heere Intendant hadden voor-gedragen, dat haer Ed. Mog. inghenomen hebbende het rapport van het geene sijn Ed. op de entreveue van den gemelten dage hadde believen te verklaren, sedert voor ende nanoens hadden ghecontinueert in hare deliberatien, om, indien het moghelijck was, uyt te vinden middelen, om de bekende voorslagh te kunnen doen, want dat haer Ed. Mog. niets ter wereldt soo aengenaem, ende wenschelijck soude sijn, als de arme en ellendige Burgerye te laten jouisseeren van de remissie, die sijn Ed. de goetheyt hadde van te presenteeren, en waer voor haer Ed. Mog. hem oock gedienselijck lieten bedancken; maer dat haer Ed. tot haer hertelijck leetwesen, en droefheynt mosten betuygen, dat hoe sy in dat werck die-
{p. 175}per penetreerden, hoe dat sich grooter ende bekommerlijcker difficulteyten opdedden, ende derhalven die propositie niet en soude kunnen ampleteeren, ten ware sijn Ed. beliefdte toe te staen, dat de quotes van de absente soude strecken in af-slagh van de somme, aen hem te belooven, midtsgaders dat de taxe van de verdere vermoogende op moderatie, ende de verminderinghe van haer Ed. Mog. by sijn Ed. soude worden ghe-int, en teghens de onwillighe gheexecuteert.

Dat den Heere Intendant daer op hadde gheantwoort het leste point geerne te sullen inwillighen, maer tot het eerste niet te kunnen resolveeren, dewijle sijne propositie van dien af-slagh ter oorsaecke van de absenten, ende onmachtighen was gheschiedt, ende dat haer Ed. Mog. de selve verwerpene, soude betonen, ende door hem oock altijd ende ontrent een yeder worden beschuldight, van tot soulagement van haer Ingesetenen niets te willen contribueeren, ende niet anders voor te hebben, als alleen om hem ende die natie verhardt te maecken: dat sijn Ed. kennisse

van alles aen het Hof soude gheven, en daer tot noch alle goede officien in faveur van haer Ed. Mog. hadde toe ghebracht, nu tot haer nadeel soude getuygen, ende over haer klaghen, dat die somme, die sijn Ed. volghens de voorslagh noch pretendeerde, na alle apparentie uyt de vermoogende soude konnen worden geconsequereert; immers het kort van dien met vijftien of twintigh duysent guldens gesuppleert, ende dat het een schaduwe van reden hadde te sustineeren dat haer Ed. Mog. het zy op hare gemeene name, het zy op die van de particuliere leden, de selve niet soude konnen bekomen: dat hy derhalven, ten volle ghepersuadeert van haer Ed. Mog. quade intentie daer ontrent, voort aen de Staten als die fonctie {p. 176} niet willende oeffenen, niet meer in die qualiteyt soude considereeren noch op hare versoecken ende recommandatien voor het publijck of anders verdere reflexie, of regard nemen, als op die van privé persoonen, en van andere Inwoonders van de Stadt.

Dat haer Ed. Mog. hadden gesegt dat haer lieden goede conscientie, ende soo veele ende meenighvuldige instantien, op alle occasien aen sijn Ed. gedaen, mitsgaders al het verdere gepasseerde, haer Ed. Mog. altijd soudent vry spreucken en suyveren van sijne beschuldige; dat oock haer Ed. Mog. ontrent dese schattinge geen faveur, ofte ontlastinge voor haer selven, maer voor de miserabele Burgers hadden versocht; dat haer Ed. Mog. niet te min ongeluckigh waren, om dat sijn Ed. een quade impressie van haer was gegeven, dat hy na die impressie van haer soude oordeelen, ende naer dat oordeel de macht hadde om haer ende de Provincie te handelen. Doch indien haer Ed. Mog. de eere hadden van in eenen anderen staet hem te renconteeren, dat sijn Ed. beter van haer soude wesen geimbueert: dat in gevalle het met vijftien of twintigh duysent guldens was goet te maken, dat haer Edele Mog. hoewel door extraordinaire, ende voor haer seer beswaerlijcken wegh het trachten soudent te verschaffen.

Dat sijn Ed. ongetwijffelt wel was bewust, gelijk oock sulcks in de laetste aenspraecke klaerlijk was gedemonstreert, dat de Staten geen credit hadden, om geldt te negotieeren, ende dat vermits de vastatie ende ruine van de gantsche Provincie, onder het groote getal van de Regenten, misschien geen acht of tien een matelijck capitael op hare obligatien, en verbintenissen soudent konnen bekomen.

{p. 177}

Dat haer Ed. vertrouwdent, in gevalle die persoonen sijn Ed. op dat point quamen te consuleeren, hy selfs in dese constitutie van saecken niet soude raden haer te engageeren, ende, sonder verseeckert te wesen, of de Ghemeente daer door soude konnen worden geredt, haer totael verderf over haer te halen: want dat, indien dese somme, het geen niet te presumeeren is, door dat middel noch al konde worden gevonden en opgebracht, sijn Ed. dan naer verloop van eenighen tijdt weer nieuwe demandes soude konnen doen, haer Ed. Mog. stellen in de selve verlegentheyte, ende dan niet konnende betalen, het effect van alle het voorige doen verliesen.

Dat sijn Ed. die laetste tegenwerpinghe, hoe wel voor de tweede mael gherepeteert, onbeantwoordt hadde laten passeeren, ende na verscheyde andere redenen, ende debatten over de intentien, ende het bedryf van haer Ed. Mog. ghevallen, iterativelijck ende tot besluyt haer Ed. hadde aen gheseyt, dat de Ontfanghers de een-en-twintigh duysent, die de selve over de maenden November ende December, van wegen de Impositien schuldigh waren, promptelijck soudent hebben te voldoen, of dat sijn Ed. haer daer toe soude constringeeren, ende wel middelen soude weten om 't selve te bekomen.

Op Woensdagh en Donderdagh, de negen-en-twintighste en dertighste van Januarius, begonnen de Franschen het geschut rontom de wallen te planten; en het verbod tegen de genen, die degens droegen, wierdt aen verscheyde persoonen ter executie gestelt.

Vrydaghs, den een-en-dertighste, wierden vier Switsers, die aen de zijde van de Prins wildent overlopen, gevangen binnen gebracht. De brantwacht te Hermelen wiert oock van het Prince volck wegh ghehaelt. De Staten sondent in dese dagh oock een {p. 178} brief aen de Heer van Maerssenbroeck, te Parys zijnde, en vertoonden daer in de harde proceduren van d'Intendant, voor eerst teghen de Heer van Wulven, om dat men daer eenige weynige stoelen gevonden had, die, gelijk men voorgaf, de Heer van Ameliswaert toebehoorde, daer op d'Intendant, volghens des Coninghs Placcaet, van de ghedachte Heer van Wulven, voor het achter blijven van de Heer van

Ameliswaert, een somme van ses duysent guldens eyschte; en daer na tegen de Dom-Heer Hoenst, dien hy een somme van vier-en-twintig duysent en ses hondert guldens afvorderde, voor het achterblyven van zijn Vader, en drie susters; tot welcker invorderingh d'Intendant eenige Soldaten, by forme van executie, in die huysen hadt gelegert: op dat de voorghedachte Heer van Maerssebroeck daer in by 't Hof van Vranckrijck sich in dier voegen sou aenstellen, als hy ten meeste dienst oordeelde nootsaeckelijck te sijn.

Op Saterdagh, d'eerste van Februarius, wierden vijf hondert mannen naer Hermelen ghesonden, om het wech-halen der brantwachten voor het aenstaende te beletten. De Franschen proefden alhier oock veertien stucken geschuts, die ten deel aen de Staten, en ten deel aen de Stadt behoorden; van de welcken tien soo gesprongen, als geborsten sijn.

Op Sondagh, de tweede, wierdt de Heer Heuft, boven het ghetal van Soldaten, die hy alree in zijn huys had, met noch ses anderen beswaert, die gesamentlijck groote moetwil en baldadigheydt daer in bedreven, in voegen dat dese gedachte Heer genootsaeckt wiert zijn eyge huys te verlaten, en zijn vertreck in een ander, by zijn vrienden, te soecken. In de volghende nacht wierdt door het volck van de Staten de Wacht weer uyt Luchtensteyn, van buyten de Kateryne Poort, wech-gehaelt.

{p. 179}

In dese dagen, naer de nieuwe Styl Vastenavond zijnde, wierd aen de Katholijcken toegestaen de Vasten niet naeukeurighlijck t'onderhouden: dewijl'er geen visch, ja by-na niets te kryghen was: maer alleenlijck drie daghen in de weeck, als Woensdagh, Vrydagh en Saterdagh, en by sommigen, die geen sware arbeyt deden, oock alle avonden.

Op Maendagh, de derde van Februarius, sijn op de Neude drie Switsers gehangen, en een geharqubuseert, van welcken den een-en-dartighste van Januarius gewach is gemaect. Ook liepen op dito veele Vastenavondts gecken langhs de straten. Oock wierden de goederen der afweesighe Heeren uyt hun huysen gehaelt, ghelijck die van de Heeren Holeck, Luytenant Kolonel, en Smitsaert. De Hollanders verboden oock de Keulsche Post, door Uytrecht treckende, brieven mede te nemen.

Dinghsdaghs, den 4. dito, sijn weder twee op de Neude gehangen, om dat sy nacht-dieverye ghepleeght hadden.

Woensdaghs, den 5. dito, ontweldighden de Staetsche volcken de Franschen eenige Karren.

Donderdaghs, den 6. dito, hebben de Franschen alhier alle huysen weder beginnen op te schryven, de lieden correct afvragende haer naem, Religie, wien de eyghenaers van de huysen waren; Item, of de selve de huysen vry hadden, soo niet, wien eenighe plechten of lasten op de selve hadden. In dese dagen hebben de Franschen op verscheyde plaetsen, alwaer de lieden in Hollandt waren, alle Meubilen uyt de huysen gehaelt.

In dese dagh quamen de partyen der Staetschen tot voor dese Stadt Uytrecht; daer op eenigh volck uyt ghecommandeert wierdt. In dese nacht storf de Raetsheer Wykersloot, een van sijn vrienden, Roomsghesint zijne, trachtte naer sijn ampt, {p. 180} 't welck hy van de Franschen voor geldt verkreegh, die, op sijn versoeck oock hardt aendrongen dat hy inghevoert sou worden. De Staten en Leden, die niet weygheren dervende, stonden sulcks toe, mits dat hy d'eedt, daer toe behoorende, sou afleggen. Maer dewijl hy, d'inhoud daer af gelesen hebbende, verstondt dat hy, als Roomsghesint zijnde, dese eedt met geen goed gemoed kon doen, soo quam hy de Heeren bedancken, en stondt af van 't geen, dat hy versocht hadt: seecker, een bewijs van een ghemoed, dat noch niet gheheel verbastert is. In dese dagh quamen oock veel hooghe Officieren uyt de veroverde plaetsen binnen dese Stadt.

Vrydaghs, de sevende dito, viel een hart gevecht voor tusschen de Franschen en Staetschen; en schoon dese lesten, daer veel Haegsche Burgers onder waren, die sich mee in 't gevecht hadden begeven, sich dapper weerden, soo wierden echter veertigh van hen gevangen binnen Uytrecht gebracht.

Op Saterdagh, d'achtste, vertoonde sich aen het huys van M^r. C. Martensz. (ghelijck oock aen verscheyde andere huysen) een Commies, die hem afvraegde waer sijn Suster sich nu onthieldt, hoe oudt zy was, en waer haer middelen waren. Daer hy op antwoordde, dat zy al eenighe tijdt voor het overgaen der Stadt Uytrecht in Zeelandt hadt gheweest, dat zy al over lange tijdt haer mondige jaren

had bereyckt, en dat sy selve dieshalven d'eyge bestieringh van haer goederen hadt. Daer op de Commies weer seyde, dat hem bewust was dat sy (soo naeukeurigh waren de Franschen door hun pluymstrijckers onderricht) Obligatien ten laste van het Kantoor van Uytrecht had. Daer de voorghedachte Martensz. weer op antwoordde, dat de Heer Commies, indien hy sulcks wist, en recht daer op meende te hebben, de selfden by executie kon aentasten; en dat {p. 181} d'aenspraeck, die hy aen hem dee, ten opsicht van sijn Suster, hem niet raeckte; dewijl sulcks niet alleenlijck tegen alle de rechten, maer oock tegen 't recht der volken streedt. Dit selfde wierdt oock aen de Heeren van der Aa, Ruys, van Someren en Duckenbergh, ten opsicht van hun afweesige vrienden, voor-gehouden: de eerste voor sijn vrous dochter, de tweede voor sijn vrou en vrous voorkinderen, de darde voor sijn schoonsuster, en de leste voor sijn namaeghschap, voor yder persoon vijftigh gulden ter maent, sy gaven hier op de selfde antwoord, namelijk dat zy niet ghehouden waren voor d'afweesigen te betalen; en hoewel men hier door eenige tijdt won, soo wierd echter d'eych op de tiende en vijf-en-twintighste Maert, op de darde van April, en de negentiende van Junius, daer aen volgende, vervolght, met dreygingh van dat men hen Soldaten in hun huys sou senden. Doch het selfde wierdt door schriftelijcke protestatien, en krachtige beweeghreedenen gestuyt. In de selfde tijdt wierdt Dominus van Hengel mee ghevordert over sijn meerderjarighe afweesighe dochter, benefens een kint van vijf jaren, dat sich t'Amsterdam onthielt, daer in hy eyndelijck, door voorspraeck van de Heer Wee, sijn buurman, die in groot aensien by de Franschen was, verschoont wierd. Wat de voorgedachte Heeren aengaet, Ruys geraeckte wech in boere klederen, de Heer van Someren begaf sich behendighlijck, en in alle veyligheydt, naer Amsterdam, by sijn vrou, daer hy sich verborgen hield. Duckenburgh en Martensz. hielden stant, en bleven, steunende de leste op de voorspraeck van de Heer Stoupa.

Op Maendagh, de tiende van Februarius, quam een Regiment Soldaten van Woerden in dese Stadt, van daer het naer Thiel vertrock. In de {p. 182} selfde dagh trock oock hier uyt acht hondert mannen te voet, en twee hondert Dragonders, die, in de volgende nacht, omtrent den Hinderdam quamen, dicht onder de schans, die daer leyt, daer sy eenige huysen in de brandt staken. De Commandeur van de schans, niet meer dan drie hondert mannen tot besettingh hebbende, schoot te half achten drie scheuten met grof geschut, tot Seyn van dat hy drie hondert mannen tot bystant moest hebben, dewijl yder scheut een seyn van hondert mannen tot onderstant was. Ondertusschen sond hy een Capiteyn, met hondert en vijftigh mannen uyt, en belastte aen hem in sekere plaets van de Heer Reael, rontom in 't water leggende, en met een wipbrugh versien, stant te houden, tot dat de drie hondert mannen van Weesp tot bystant souden sijn gekomen, die echter eerst t'elf uren aen den Hinderdam quamen. De Capiteyn, die uytgesonden was, geen bystant verneemende, besloot de Franschen van achteren aen te tasten, en soo lang op te houden, tot dat de bystant gekomen sou wesen. Maer de Franschen, sich ten deel verborghen hebbende, besprongen hem van voren en achteren: invoegen dat hy, eenigen achterlatende, die ten deel in 't ys, en ten deel in de handen der Franschen vielen, voorsichtiglijck aftrock. De Franschen staken in dese tocht de Dorpen van den Berg en Nichtevecht in de brant, en brachten in de volgende dagh omtrent seventig gevangenen binnen, die seer schandelijck uytgetrocken waren, in voegen dat sommigen by na van koude nedersegen, en doot bleven: gelijk in 't voorste deel der Fransche Tyrannye, pag. 143. 144. en 145. te lesen is.

Woensdags, de twaelfde, quamen hier vijftigh wagenen met rogge van Deventer.

Donderdags, de dertiende, wierd hier het krijgs- {p. 183} volck geexerceert, en besloten dagelijcks een Esquadron t'exerceren.

Op de veertiende wierden eenige persoonen, sonder afkondingh, en buyten alle reden, in sware boete gewesen.

Op de vijftiende wierdt een Switser opgehangen, op bericht van dat hy eenige Soldaten had getracht te verleyden; doch hy heeft het selfde noyt beleden.

Sondags, de sestiende, wierdt hier een Weesvader van Naerden, met noch twee anderen, ghevangen binnen gebracht, en sedert voor gelt losgelaten.

Op Dingsdagh, d'achtiende van Februarius, dee d'Intendant aen 't Hof van Justitie versoecken, dat men de drie plaetsen, die daer in vacant waren, sou vervullen.

Vrydaghs, d'een-en-twintigste van Februarius, trocken twee hondert muskettiers uyt, om eenige schuyten naer Ysselsteyn te convoyeren, daer sy voeragie souden halen. In dese dagh wierdt oock de Burgermeester Boot om sijn twee afweesige susters gemoeeydt, en aengesproken.

Maendaghs, de vier-en-twintigste, wierdt hier afgekondight, dat alle de genen, die eenigh koorn, boven de tien mudden belopende, in huys hadden, het selfde moesten aenbrengen. De mudde wierdt op vijf guldens gestelt, en 't wachthuys op de Neude met Palissaden versien.

Op Dingsdagh, de vijf-en-twintighste, des avonts te half tienen, quamen in 't huys van de Wijnkooper Odijck tien of twaelf Soldaten, die, naer hun Officier, een Vaendrigh, en daer gelogeert, vragende, ten huys in-borsten, de vrouw een pistool op de borst setten, in 't been quetsten, en voort haer een slaghen aen 't hooft gaven, dat sy doot {p. 184} neder viel. Ja toen de Vaendrigh, en de Huyswaert voor quamen, namen sy hen in hun gewelt, plonderden des Vaendrighs gelt en goet, en braken in 't huys verscheyde kasten open, daer uyt sy alles wechnamen. Van daer gingen sy naer een Trijpmaker, daer sy oock alles roofden en plonderden.

In de volgende dagh, 's uchtens vroegh, wierdt het geheel Garnisoen in de wapenen gebracht, en t'acht uren afgekondigt, dat de geen, die te tien uren eenighe Soldaten in sijn huys had, hen moest aenbrengen, op verbeurte van aen 't lijf gestraft te worden. De man van de vermoorde vrouw, beneffens een andere vrouw, die by dit gruwelstuck had geweest, ginghen aen de sijde van de Gouverneur van man tot man, terwijl sy dus in de wapenen stonden: en in deser voegen wierdt een misdadige ghevonden; terwijl noch vier anderen van dit Garnisoen vluchtigh waren. Des namiddags, ten drie uren, wierdt weer afgekondigt dat alle de genen, die yemant van de gevluchten verbergden, aen het misdrijf hantdadigh geacht souden worden; en daer beneffens dat alle Schouten van de buerten op

Donderdagh, de seven-en-twintigste, te ses uren, by het Logiment van de Gouverneur Stoupa moesten verschijnen. Sy, daer gekomen, ontvingen bevel om in hare respective buerten te soecken, yder met een Sergeant, of'er geen handtdadigen verborghen waren; 't welck gheschiedde, en dus wierden noch drie ghevonden. In dese dagh wierdt de publicatie van den vier-en-twintighste dito vernieuwt; in dier voeghen, dat die het selve versweeg, vervallen sou sijn in de boeten van hondert en vijftig Rijcksaelders.

Saterdagh, den 1. Maert, sijn drie van dese misdadighen op de Neude ghehangen, en levendigh {p. 185} gerabraekt, met noch twee hoeren gegeesselt, die sy des nachts in haer Logiment in een Borgers huys mee-genomen hadden. Oock sijn in de selfde dagh weer acht gevangens binnen gebracht, die een boer en een boerin op een wagen, die sy wilden spolieren, doot geschoten hadden.

Donderdagh den sesde dito, sijn van hier ontrent 400. muskettiers, soo Franschen als Switsers, uytgetrocken naer Ysselsteyn, om voeragie te halen.

Op de sevende van de selfde maent gaven de Staten van Uytrecht aen d'Intendant, op sijn versoek van de sestiende van de voorgaende maent, tot antwoord, dat sy, uyt oorsaek van de schaersheyt der geltmiddelen, niet dienstigh vonden de drie vacante plaetsen te vervullen, te meer dewijl dit Hof wel voor desen uyt niet meer dan acht persoonen, gelijk het getal toen noch was, had bestaen; daer hy sich eenighsins mee vernoeghde. Sy versochten wijders aen hem, dat d'openingh, in de Leckdijck gemaect, gestopt sou mogen worden, uyt oorsaek van de schade, die hen daer door over 't hooft hingh: en kregen daer op van hem tot antwoordt, dat hy hier over aen de Ministers van het Fransche Hof had geschreven, en bericht gekregen van dese gheseyde openingh noch niet te stoppen: doch dat hy van nieuws over dese saeck aen hen sou schrijven.

Op Saterdagh, d'achtste, eyschte d'Intendant een nieuwe schattingh voor de maenden van Januarius, Februarius, Maert en April voor de stadt Uytrecht alleen, en voeghde daer by dat, soo men niet ghewilligh daer in was, hy de selfde sou verdubbelen, en met strengheyt, door sijn krijgslieden, doen invorderen.

Op Dingsdagh, d'elfde, begonnen de Franschen hier op het Vredenburg te passen, en {p. 186} te meten, om het Kasteel weer op te bouwen.

Woensdaghs, de twaelfde van Maert, wierdt d'eysch van d'Intendant op vijftig duysent Rijcksaelders voor de voorghedachte maenden begroot. De Heeren, met dit werck verlegen zijnde, namen tot hun behulp veertien van d'aensienlijkste Burgers, te weten vier Gereformeerden, vier

Roomsche Catholijcken, twee Remonstranten, twee Luyterschen, en twee van de Memnoniten, die uyt een dubbelt getal geloot waren.

Op Vrydagh, de veertiende, wierden drie of vier schuyten, met vijf of ses Officieren, beneffens dartigh of veertigh Soldaten, van Woerden naer Uytrecht treckende, van de Staetschen aenghetast, en, na dat men tien of twintigh van hen dootgeschoten had, overweldight. De Vroetschap, de strengheyt van d'eych van d'Intendant overwegende, besloot dat men aen alle de Schouten van de buerten sou belasten van huys tot huys de persoonen, hun gelegentheyt, staet en middelen aen de tekenen, en aen te geeven, om ordre te stellen tot opbrengingh van d'eych des Intendants, die tot op twee-en-veertigh duysent Rijcksdielders afgekomen, en daer op met de Stedelingen, voor de voorgedachte vier maenden, verdragen was.

Op Maendagh, de seventiende, begonnen de Franschen, uyt last van d'Intendant, het huys van de Procureur de Wit, in de langhe Nieuw-straet staende, af te breecken; vermits hy, sich t'Amsterdam onthoudende, onwilligh was om te voorschijn te komen, en de breucke van vijtigh guldens in yder dagh te betalen. Aen de huysen van de Raetsheer Kerckenraet wierdt oock aengeseght, dat sy in de volgende dagh het selfde te verwachten hadden. Doch sy kregghen uytstel to dat sy bescheyt van {p. 187} d'eygenaer gekregen soudon hebben. In de selfde dagh was men oock besich met middelen aen te wenden, om de ge-eyschte schattingh aen d'Intendant te voldoen, die dieshalven d'executie voor eenige dagen schortte.

Woensdags, de neghentiende, wierdt ghelast dat yder sijn vrienden, buyten het Sticht sijnde, sou waarschuwen, om sich voor schade te verhoeden. Ondertusschen wierdt het krijghsvolck dagelijcks, by heele Regimenten, na malkander geexerceert en geoeffent.

Op Vrydagh, d'een-en-twintighste, kreegh de Heer Barnarts, Secretaris van Pompone, bevel om de Heeren Sweedsche Mediateurs, op hun aankoomst, t'onthalen. Aen het krijghsvolck wiert belast sich tegen de koomst der voorgedachte Mediateurs ghereet te houden. Van Harderwijck quam veel stockvis, bockingh en haringh.

Sondags, de drie-en-twintighste, quam hier ordre van de Koningh, om het gat in de Leckdijck te stoppen, dewijl het selfde meer tot voordeel, dan tot schade der vyanden streckte. De Heemraden trocken dieshalven in de volghende dagh naer de voorgedachten Dijck, om alles, dat daer toe dienstigh was, te bevorderen.

Op Donderdagh, de seven-en-twintigste, deden de Heeren Regeerders Biljetten aen de huysen ombrengen, daer in geschreven stont hoe veel yder voor sijn hoeft op te brengen had, en waer sy het selfde binnen de tijt van acht dagen soudon brengen. Dese tax was seer ongelijck, en veel gemene Burgers stonden op hondert en twintigh guldens, hoewel de rijcksten niet hooger, dan op hondert vijftigh, ja eenigen, die meerder middelen hadden, op vijftigh, dartigh, ja vijftien guldens gestelt waren. De Burgers waren hier over seer t'on- {p. 188} vreden; en dieshalven wierden gedruckte biljetten onder veel deuren deurgesteken, en aen de Buurkerck geplaeckt, daer dese woorden in stonden:

Quod non fecerunt Galli, id nunc fecerunt Vervecini.

Dat is, 't Geen de Franschen niet gedaan hebben, dat hebben nu de Hamelisten gedaan.

Op Vrydagh, d'acht-en-twintighste, kreegh de Gouverneur van Woerden bevel van naer sijn Gouvernement te gaen, om de Sweedsche Mediateurs daer t'ontfangen. Oock quamen hier verscheyde stucken geschuts van Woerden.

Saterdags, de negen-en-twintigste, wierd een dienstmeyt van de Heer van Sandenburgh, die vijf jaren langh voor Ruyter, en tien jaren voor Kock in mans klederen had gedient, voor het Stadthuys ten deel geworgt, en voort met brandent stro geblaeckt, om dat sy dievery had gepleegt, en, om het selfde te bedecken, twee bedsteeden in de brant had gesteken.

Op Maendag, d'een-en-dartigste van Maert, begonnen de Franschen op Vreeburgh te graven, om het fundament van 't Kasteel te leggen.

Op Dingsdag, d'eerste van April, vertrocken van hier alle de Dragonders naer de boven plaetsen, na dat zy, op hun vertreck, veel mishandelingen gepleeght, en veel goet wegh gevoerr [lees: gevoert] hadden.

Woensdaghs, de tweede, storf de Burgermeester Mansvelt aen de buyckloop, na dat hy langh te bed had gelegen.

Op Donderdagh, de darde, wierden de voorgedachte veertien burgers weer door de Heeren Regenten ontboden, om de taxatie, daer op de burgery seer misnoeght was, weer over te sien. Dit nam soodanigh een uytgangh, dat zy, op hun versoeck, van hun ampt ontslagen en bedanckt sijn. Des na- {p. 189} middaghs wierdt een Franschman op de Neude gehangen, om dat hy dievery by nacht had gepleegt.

Vrydags, de vierde, des avondts wierdt omtrent de Weesbrugh een persoon naeckt en sonder hooft uyt het water gehaelt. Oock quam'er bevel dat de Regimenten van Champagne, Normandyen en Piedmont sich te veldt souden begeven.

In de volgende dag, de vijfde, wierd oock, buyten de Waerdtpoort, een nieu gebore kint uyt het water opgehaelt, en dieshalven wierdt afgelesen, dat de geen, die aenbracht wie dit bedrijf gepleeght had, twee hondert en vijftig guldens sou genieten; en dat de geen, die slechts eenig vermoeden op yemant te voorschijn bracht, vijftig guldens sou bekomen: Desgelijcks dat de geen, die de moeder van het kindt wist aen te wijsen, twee hondert guldens voor dese aenwijsingh sou verkrygen. Oock wierdt afgekondicht dat alle de geenen, die hun schatting noch niet hadden voldaan, te betalen souden hebben, of dat sy andersins door d'Intendant, of door sijn ordere souden worden geexecuteert. In de selfde dagh, Saterdag sijnde, wierdt op Vredenburgh, door de Hartogh vvan Luxenburgh, d'eerste steen van 't Kasteel geleght.

Op Sondag, de leste, wierd op S. Jans Kerckhof groote toestel gemaect om de Prins van Condé, en sijn Soon, de Hertogh van Anguien t'ontfangen. De Bisschop keerde oock hier weder uyt Vranckrijk, wel met woorden, maer met weynigh voldoeningh. De klokken wierden om zijn intrede geluyt.

Maendaghs, de sevende, vertrock d'Intendant met ses paerden naer Nimegen, om de voorgedachte Prins te ontfangen. Het geschut wierdt vaerdigh gemaect, en alle verçieringen uyt de tuynen wegh gehaelt, om de kranssen daer af te maecken, en {p. 190} de selfden tot verçiering op de tafel te gebruycken.

Op Woensdag, de negende, dee de Hertogh van Luxenburgh een keer naer Naerden en 's Gravenlandt.

Vrydaghs, d'elfde, vertrocken naer Hermelen omtrent vijftigh mannen, die van de Hollanders geslagen wierden; en dieshalven trocken in die selfde avondt noch hondert en vijftigh mannen derwaerts.

Saterdaghs, de twaelfde, haelden de Hollanders eenige Switsers wech by Jutfaes, die van daer steen wilden halen, om de selfde hier aen het Kasteel te gebruycken. Een Franschman wierdt oock op de Neude opgehanghen, om dat hy by nacht dievery had gepleegt.

Maendaghs, de veertiende, trock Luxenburgh naer Bueren, met voornemen van de Prins van Condé daer te ontfanghen, en keerde in de volgende dagh weerom.

Op Dinghsdagh, de vijftiende, quamen uyt Vranckrijk drie of vier hondert nieuwe Soldaten, tot versterckingh van de Regimenten. Ondertusschen was men nooyt stil met de toerusting tot d'inhaling van de Prins van Condé.

Woensdaghs, de sestiende, quam het reystuygh van Condé, met twee groote Schepen alhier, beneffens verscheyden van sijn huysgenoten, en daer onder de Hofmeester, en veel Groten, ghelijck la Valiere, en meer anderen.

Donderdaghs, de seventiende, wierdt afgelesen dat yder voor de volghende Maendagh de somme daer op hy gheschat was, op het Stadthuys moest brengen, op verbeurte van aen d'Intendant overlevert, en van hem geexecuteert te worden.

Op Sondagh, de twintigste, trock Luxenburgh {p. 191} met het jacht der Staten, dat in de voorgaende dagh vaerdigh gemaect was, naer de Vaert, terwijl aen de Soldaten belast wiert van de Tollesteeg-poort af, tot aen het logement, daer Condé ghelogeert sou sijn, in rygen te staen.

Maendags, d'een-en-twintigste, 's middags ten half twee, quam de Heer Prins van Condé, met sijn soon, de Hartog van Anguien, en meer anderen, binnen Uytrecht, daer hy heerlijk ingehaelt wierd. De Soldaten stonden, gelijk gesegt is, van de Tollesteeg-poort af, tot aen sijn logement.

Toen hy, met sijn Karos, aen de Tollesteeg-poort gekomen was, wierd hem daer, door de Gouverneur Stouppa, de Stadts sleutelen in een rode fluweele sack, in een silvere schuttel leggende, aengheboden, die hy aennam, en weer aen de gedachte Gouverneur over-gaf. Hy, binnen gekomen, vont de Magistraet van de Stadt aen de Poort te samen vergadert, om hem te verwelkomen, en dus reedt hy, sijn soon Anguien, Luxemburg en des Seaux by sich hebbende, in sijn Karos, tusschen twee rygen van Soldaten deur, d'een van Franschen, en d'andere van Switsers, terwijl hy van vijf andere Karossen gevolght, en het geschut in de Stadt over al losgebrandt wierdt, naer sijn logement, 't welck was in de huysen van de Heer Burgermeester Nellesteyn, en van de Raetsheer Jakob Martenz. die aen malkander stonden, en daer af men de muur deureslagen had. Condé, in sijn logement gekomen, ging, met sijn soon, de Hertog van Anguien, in de veynsters leggen, terwijl het krijghsvolck voorby trock. Daer na gaf hy gehoor in de groote Sael van des Burgermeestershuys, eerst aen de Bisschop, in sijn geestelijck gewaed, daer na aen Luxemburg, en vervolgens aen de Staten, en aen tien of twaelf, van d'oude Raden. Des avondts wierdt Condé by {p. 192} Luxemburgh vergast, daer hy tot aen tien uren bleef, en in de volgende dagh weder Luxemburgh in sijn Logement vergaste.

Op Woensdagh, de drie-en-twintighste, reed Condé, van de Grooten gevolght, de Stadt deur en om.

Donderdags, de vier-en-twintigste, wierdt hy van de Gouverneur Stouppa vergast. In dese dagh vertrock oock het Regiment van Languedok uyt dese Stadt.

Op Vrydag, de vijf-en-twintigste, steeg Condé, Luxemburgh, en het heel Fransch Hof te paert, en reden na Naerden, van daer sy, het geheele landt onder water gesien hebbende, 's avondts weer hier t'Uytrecht quamen.

Saterdaghs, de ses-en-twintigste van April, trok het Regiment van Champagne van hier. De Stadts-boden, met Soldaten verselt, gingen oock de genen, die hun tax noch niet betaelt hadden, aensprecken. In dese dag ging een vrou langs de straet met haer twee kinderen, die onversiens doodtgeschooten wierden, een vrou, door een droncke Franschman van haer koeck-pan berooft, eyschte de selfde weder; daer door eenige ontroerenis ontstondt. Sy, hier over van hem gedreyght dat hy haer sou doen hangen, stack (ô gruwel!) sich selve met een mes doodt.

Sondaghs, de seven-en-twintigste, wierdt weer afgelesen, dat de geen, die sijn tax noch niet, of slechts half had betaelt, de selfde binnen acht-en-veertigh uren moest opbrengen, of dat hy anders aen d'Intendant overgelevert, en van hem geexecuteert sou worden. Te Kuylenburgh wierdt veel krijghsvolck te samen geruckt, om met eenige duysent mannen yets tegen Hollandt voor te nemen. Ook trocken hier deur twee Compagnien Switsers, {p. 193} daer in de volgende dag noch twee op volgden, die hun weg naer Woerden namen.

Dingsdaghs, de negen-en-twintighste, trocken omtrent ses hondert mannen van hier de Waertpoort uyt; en wierden in de volgende dagh van de Hertogen van Anguien en Luxemburgh, met eenige troupen gevolght; doch sy quamen des avondts weer binnen, sonder yets uytgericht te hebben, vermits de veelheyd van water omtrent de Hinderdam hun voornemen gestuyt had.

Op Donderdag, d'eerste van May-maent, quam het Regiment van Chastelnau, met veel reystuygh en muylen, uyt Harderwijck hier binnen.

Vrydags, de tweede, vertrock van hier het Regiment van Navarre. Van hier vertrocken oock hondert en vijftigh mannen naer Woerden, om de wegh te besichtigen, die in de volgende dagh van de Hartogh van Anguien gevolght wierdt, doch op d'avont wederkeerde. De Prins van Condé lag ondertusschen seer swaer aen 't voetëuvel; in voegen dat hy in eenige dagen niet uyt sijn kamer quam.

Op Sondagh, de vierde, hebben omtrent vier duysent mannen van de Hollanders de Nieuwer-sluis, by Loenen, aen de Vecht gelegen, in besetting genomen, en voort sterck gemaect. Hier op is in de volgende nacht een gedeelte volcks, met eenig geschut, van hier derwaerts gesonden.

Maendaghs, de vijfde, wierden noch vijftien of sestien mannen uyt yder Compagnie van de Franschen, en veertig van de Switsers derwaerts gecommandeert; gelijk oock veel volks uyt de byleggende Stedekens, onder het beleyt van de Hertogen van Anguien en Luxemburg, benefens noch andere Groten van de Franschen, die alle buyten bleven; hoewel noch in die selfde avont een

groot gedeelte van 't volck weer binnen quam, vermits zy {p. 194} geen kans sagen om de Hollanders op te slaen, dewijl de selfden alree te sterck begraven waren.

Op Dingsdag, de seste, wierden weer drie mannen uyt yder Compagnie derwaerts gecommandeert, die palissaden, kruywagens, schuppen en spaden mede namen, om sich tot Breukelen te begraven, daer zy sich op 't huys te Guntersteyn, en te Nieuwenroode versterckten, en te Breukelen twee stercke afsnydingen maeckten.

Woensdaghs, de sevende, gingen de Hertogen van Anguien en Luxenburgh de wercken besichtigen, vervulden het geen, dat'er aen ontbrack, en braken alles wech, dat hen in de wech stondt, gelijk oock de Hollanders van hun sijde. Hier door wierden, benefens een groot deel huysen te Breukelen, oock veel schone Landthuysen, en Lusthoven vernielt en verdelgt. In dese dag viel oock een schermutseling voor, daer in twee Hollanders, gequetst sijnde, gevangen, en des avonts hier binnen gebracht wierden.

Donderdags, d'achtste, seer vroeg, meenden de Hollanders, met rode en blauwe rocken gekleedt, om sich als Switsers te vertonen, de Vaert met verrassingh te vermeesteren. Maer dewijl het alree soo licht wiert, dat de Toornwachter de Ruytery, die tot voltrecking van d'aenslag volgde, van verre sag aenkomen, en hy sulcks bekent maeckte, soo moesten sy, met twee of drie gequetsten achter te laten, vertrecken, sonder yets te verrichten.

Op Vrydagh, de negende, 's uchtens seer vroeg, wierden drie schuyten met Franschen, die omtrent Breuckelen gelegen hadden, hier binnen gebracht.

Saterdaeghs, de tiende, wierdt uyt yder Compagnie seven mannen gecommandeert, in alles omtrent vijftien hondert mannen uytmakende, die {p. 195} alle van hier naer Breuckelen vertrocken: en in verwisselingh quamen omtrent drie of vier hondert mannen hier weer binnen, die daer gelegen hadden. De Franschen brachten hier van Nimegen acht halve Cartouwen.

Sondags, d'elfde, vielen verscheyde schermutselingen van weynigh belangh voor. Dagelijks wiert'er oock nieuw volck, tot aflossingh der anderen, gesonden. Daer wiert mede een verdragh, het lossen der gevangen aengaende, gemaect, gelijk in de Ontwaecte Leeuw, (fol. 97.) te sien is. Condé hielt ondertusschen het bedt, uyt oorsaek van sijn ongesontheyt.

Dingsdaghs, de dertiende, viel weer een harde schermutseling voor, omtrent Breuckelen en Nieuwersluys; en veel gequetsten wierden hier binnen gebracht. 't Regiment van Auvergne trock tot aflossingh naer Breuckelen, en dat van Piedmont wiert, in plaets van 't voorghedachte, buyten de Waertpoort geleght.

Op Woensdagh, de veertiende, wierdt te Seyst plaets tot de legeringh voor d'afkomende krijghsbenden afgesteken. De vijftiende wierden twaelf halve Cartouwen op S^t. Jans Kerckhof gebracht. Op de sestiende wiert krijgsraet gehouden.

Saterdaghs, de seventiende van May-maent, zijn drie Regimenten, dat van Pikardyen, Navarre, en van de Seaux, in omtrent twee duysent mannen bestaende, die aen de Bilt gelegen hadden, hier deur naer Breuckelen, tot aflossingh der gener, die daer waren, getrocken. Ondertusschen wiert groote toestel tot een ghewichtighe aenslagh ghemaect.

Sondaghs, d'achtiende, dee de Bisschop in de Domkerck van de Predickstoel afkondigen, dat de Processie in de volgende Donderdagh deur de Stadt {p. 196} sou omgaen. Condé gheraecte van 't bedt, en in de klederen.

Maendaghs, de negentiende, verschenen omtrent vijftigh mannen van het Staetsche volck voor de groene Kamp. Men geraecte hier door in groote onrust; en de Franschen vreesden dat Woerden belegert sou worden.

Dingsdaghs, de twintigste, vertrocken de Hertogen van Anguien en Luxenburg, met hun gevolg, naer 's Gravenlandt, daer sy eenige benden vergaderden, om een groote aenslagh uyt te voeren.

Tusschen Woensdagh en Donderdagh wierden de Dorpen Leksmont, Heykop, en het overighe landt van Vyanen door de Franschen uytgeplondert, vermits sy daer een Leger formeerden. Sy meenden in de selfde nacht oock het Huys te Muyden te verrassen; 't welck hen misluckte. En hoewel de Hertogen van Anguien en Luxenburgh, met hun gevolg, in de volgende dagh weer binnen Uytrecht quamen, soo namen sy echter post te Muyderbergh, daer sy, en de genen van de sijde der Staten, te Muyden zijnde, een lange tijdt heftighlijck tegen malkander schoten. De

Franschen openen ondertusschen de Zeedijk tusschen Muyden en Naerden, en maeckten deuren daer in, om het water af te tappen, en dus de Vlotschuyten, die als Batteryen in de Vaert tusschen de twee voorgedachte Steden lagen, op het droge te setten, en door dese middel te vermeesteren. Maer dewijl men elders, in de selfde dijk, de sluysen opende, soo swol het water binnen dijcks wel twee voeten, en sette meer landts onder, selfs tot alhier aen de Waert: in voegen dat d'aenslagh der Franschen op dese schuyten vruchteloos was; en sy genootsaecht waren van hun voorgenome aenslagh af te staen, na dat sy omtrent twee hondert van de hunnen

{p. *}

[illustratie]

{p. 197}

hadden verlooren Van de zijde der Staten wierden ondertusschen te Nieuwersluys twee groote Batteryen opgeworpen, daer sy swaer geschut op plantten, en gedurighlijck van daer heftig schoten, ghelijck oock uyt Muyden tegen de Franschen, die sich omtrent Muyderberg gelegert hadden, sonder dat de selfden veel daer op antwoordden.

Donderdags, de twee-en-twintighste, naer de nieuwe Stijl H. Sacraments-dagh sijnde, wierdt alhier het Sacrament, met een openbare Processie en Ommegangh, onder het lossen van 't geschut, met groote statie, deur de Stadt omgedragen. Alle Gereformeerden wierden gedwongen hun huysen te sluyten: invoegen dat eenigen, des uchtens hun veynsters geopent hebbende, gevaer liepen van geplondert te worden. Hier en daer wierdt oock al eenige baldadigheyt gepleeght. Wat de Processie, of Ommegangh aengaet, sy wierdt op dese volgende wyse uytgevoert.

Des voormiddaghs, omtrent de klock 10. uren, na dat de Hooft-Misse in den Dom was geeyndigt, is'er een ontallick getal Kinderen, soo Jongens als Meysjes, uyt de Noort-zijde van den Dom gekomen, gaende door de Dom-steegh, en korte S^t. Jans-straet, rontom die Kerck, en van daer door de Buur-straet, achter Sint Pieter, over de S^t. Martens Dam, door de oude Munsterstrans, en over 't oude Munsters Kerck-hof, weder in den Dom met dese statie.

1. Een groot vergult Kruys.
2. Een roodt Vaendel, daer een *Bisschop* in geborduert was.
3. Een roodt Vaendel, daer *Maria* met *Christus* in haer arm in-stond.
4. Veel kleyne jongens, gaende by paren, met witte Hembden gekleedt als Papen.

{p. 198}

5. Een seer lange rey van jonghe Kinderen en Vrouw-volck, hebbende elck Wasse-keerssen en groente in haer handt.

6. Verscheyde kinderen seer kostelijck toegemaect, voor de welcken ging een kleyne jongen, gekleet als een grauwen barvoeter Monnick; daer na volghde een groote Juffrouw, met een kroon op haer hoofd, hebbende een kintjen in haer arm, wierdt van Engelen geleydt, en van drie gevolgt die haer slip ophielden: onder dese kinderen waren de meeste Engelen: d'een had een swaert in de handt, d'ander een pijl, de derde een Kelck, etc.

7. Verscheyde Kloppen, geduurigh singende.
8. Veel vrouw-volck met Wasse-keerssen.
9. Een wit Vaendel, *daer* de *Maegt Maria* in stondt.

10. De Geestelijckheyt van de Kloppen, bestaende wel over de 500. op haer hoofd een swarte sluyer hebbende, daer onder vele songen.

11. Een groote menigte Juffrouwen.
12. Veel mans-persoonen, waer onder de laetsten songen.
13. Eenige Monnicken van verscheyde Ordre.
14. De Priesters met witte hembden gekleet.
15. Veel Lakkayen van Condé.

16. Den *Bisschop Neercassel*, de welck gingh onder een roode Pavilloen, van vier voorname Fransche Officieren gedragen; en wiert van twee andere Papen, seer kostelijck gekleet, gevolgt, hebbende het Sacrament ('t welck niet anders is als een Wit Ouweltjen in een goude kas gesloten) in de handt, daer yder, die het selve passeerde, voor knielen moest: soo dickwils hy een Autaer rencontreerde, van de welcke drie op de wegh gestelt waren, gingh hy met het Sacrament voor het

Autæer uyt het Pavilloen en dede dienst, hefte het Sacra-^{p. 199}ment eens op met meer andere Aperyen: daer na trad hy weder met sijn twee Papen onder het Pavilloen, en gingh voort.

17. De Gouverneur *Stoupa*, gevolght van een seer groote menigte van allerley volck. *Duc de Luxembourgh*, *Duc d'Enguin*, en *Prins van Condé*, waren hier niet present, alsoo de laetste sieck was, en d'andere twee na *Muyden* waren, doch den selven avondt t'huys quamen.

De wegh, langhs de welcke het Sacrament passeerde, was aen beyde zijden met Soldaten gerangeert, apparentlijk om alle dis-ordre voor te komen.

Alle de huysen van de Roomschesinden waren seer opgeschickt met groente, schilderyen, festonnen, Engelen, Kruysen, etc. De geheele korte S^t. Jans-straet was met zeylen overdeekt, en ghemaect als een groenen Hemel: aen het eynde voor het huys van de Fransche kramer van Riemen, stont een Autæer seer kostelijck met een geheel silver Servies verçiert.

Op het eynde van den Doms-steegh, voor het huys van den Apoteecker *Müs*, was een groote groene poort, boven de welcke was een teecken *IHS.* met goude letteren, daer met drie vergulde Lelyen onder stontd:

A la gloire de Dieu, Dat is: *Ter eeren van Godt*, en
Et à l'honneur du Roy, Dat is: *Tot lof van de Koninck.*

Voor het huys van de Wijnkooper *van Aelst*, by't S^t. Jans Kerckhof, was het wapen van *Vranckrijck*, gehouden van vergulde Engelen, met dit opschrift:

Io Dat is: Juicht,
LVDoVICVs Dat is: Lodewijck
trIVMphat. Dat is: Zegepraelt.
{p. 200}

Voor het huys van Joncker *Meyster* was mede een Autæer, met een groene poort, alsmede voor het huys van den Advocaet *Zutphen*, over de oude Munsterstrans.

Op de Brugh voor de Heere-straet stontd mede een poort aen beyde zijden, met het wapen van *Vranckrijck*, en in't midden met goude letteren.

Vive le Roy Langh leef de Koninck.

In de Lijn-merckt, voor 't huys van de Walvisch, dat seer kostelijck verçiert was, stont recht boven de deur een *Christus*, hangende aen het kruys, met dit op-schrift:

In MysterIo InsangVIneo sangVInea hoDie reCoLIItVr passIo.

Dat is:

In dese bloedeloose verborgentheyt wordt heden de bloedige Passie geviert.

Boven het Kruys stontd het wapen van *Vranckrijck*, met dit op-schrift:

O salutaris hostia Spes unica fidelium
In qua confidit Francia Da Robur; serva Liliu.

Aen de Noordt-zijde van het huys stontd dit op-schrift:

VotIVa soLeMnItas InVIDIa obstInatos frangIt hæretICos.

Aen de Zuyd-zijde van het huys stontd dit op-schrift:

InVIIt pLaVDIt nVMInI hæretICI.

Veel diergelijcke dingen stonden door de geheele Stadt, de welcke in dien men alle had willen opteyckenen, men een geheel Boeckjen had van doen gehad.

Vrydaghs, de drie-en-twintigste, quamen hier verscheyde schepen uyt de gewesten van boven.

Saterdaghs, de vier-en-twintigste, geviel om- {p. 201} trent Breuckelen een heftigh gevecht: en veel ghequetsten wierden hier binnen gebracht.

Sondaghs, de vijf-en-twintigste, quam alhier de Hertogin van Mekelenburgh, suster des Hertogs van Luxenburgh, beneffens de Hertogin van Vendosme. De Drie Leden sonden, op d'aendieninge der Franschen, de Heer van Dijckvelt, een welsprekent man, van verscheyde anderen verselt, in het Staten Jacht naer de Vaert, om dese Mevrouwen te verwelkomen, die echter in alle stilte, met een Karos over Wijck te Duursteede, binnen quamen, terwijl een Regiment van de Tollesteeghpoort af in ordeningh geschaert stond. Dese Mevrouwen wierden in 't Huys te Vleuten, op Sint Jans Kerckhof, gelogeert, daer sy, op die middagh, door de Prins van Condé, die men daer in een stoel bracht, getracteert, en gecomplimenteert wierden; gelijk oock daer na door de Gedeputeerden van dese Stadt. In de volgende dagh wierden sy, in de Karos van Luxenburgh, ter Misse gebracht, en

Op Woensdagh, d'acht-en-twintigste, vertrocken sy van hier over Arnhem naer Parys, en wierden van de Hertogh van Luxenburgh uytgeleydt.

Tusschen Woensdagh en Donderdagh was'er in het Dorp Westbroeck een gevecht tusschen tachtigh Hollanders, en vijftigh Franschen. De Staetschen kregen tien, en de Franschen twee gevangen.

Donderdaghs, de negen-en-twintigste, trocken Condé en Luxenburgh, neffens d'Intendant, met het Jacht der Staten, naer Breuckelen, en keerden des avonts weerom, na dat sy op alles goede ordeningh gestelt hadden. In dese dagen wierdt hier opentlijck met trommelslag voor de Bisschop van Munster geworven.

Saterdaghs, d'een-en-dartigste, wierden eenighe {p. 202} Switsers en Franschen naer 't landt van IJsselsteyn gecommandeert, om aen andere Franschen, in het landt van Vyanen leggende, te beletten de beesten daer wech te halen, en te roven. Sy schooten op malkander los; in voegen dat'er van weersijden eenigen doot bleven; en tien van hen wierden hier gevangen binnen gebracht.

Dingsdaghs, de darde van Junius, 's avonts omtrent t'acht uren, wierdt in 't Stadthuys, op de trap van Hasenbergh, een nieuw geboore kindt gevonden. Hier op wierdt.

Woensdaghs, de vierde, afgelesen dat de geen, die de schuldigen wist aen te wijsen, een vereeringh van twee hondert guldens sou ghenieten. Condé, Luxenburg, en veel Grooten reden van hier naer Ameyde, en quamen op d'avontd weer binnen. De Heer van Maerssenbroeck keerde oock weer uyt Vranckrijck, en van Parys, daer hy weynigh vernoegingh had bekommen.

Donderdaghs, de vijfde, quam'er, terwijl Condé ter maeltijdt by Luxenburgh was, een gherucht van dat Woerden was beleghert; doch dit stilde haest. In dese dagh wierdt strenge straf tegen de genen, die degens droegen, afgekundigt, en aen de Serjanten belast de sodanigen aen te tasten.

Vrydaghs, de seste, wierden hier drie gevangenen binnen ghebracht in een ghevecht omtrent Woerden gekregen, in 't welck de Franschen wel omtrent vijftigh verloren.

Maendaghs, de negende, quam van Amersfoort een Compagnie Lijfwachters, en een Compagnie Switsers van Wijck, die dagh over dagh voor Condees huys wacht hielden.

Sondaghs, de vijftiende van Junius, quamen hier omtrent twee hondert Franschen, die by Aerdenburg gevangen, en nu te Middelburgh gelost waren.

{p. 203}

Maendags, de sestiende, wierden veel Hollantsche Officieren, die in de Graef gevangen, en nu gelost waren, hier door naer Gorkum gevoert.

Woensdags, d'achtiende, quamen hier weer eenige Schepen met Soldaten. Condé trock oock naer Vianen, met voorneemen van dat sterck te maken, gelijk men alree het werck begon aen te vangen.

Saterdaghs, d'een-en-twintigste, quam hier de Prins van Tarante, de soon van d'oude Prins, en werd in 't huys van de Heer de Gruyter gelogeert.

Sondags, de twee-en-twintigste, quam alhier van Amersfoort vijftien hondert mannen te voet, en acht Compagnien te paert, van de welcken de lesten in Abstede, buyten de Tollesteeg-poort, ingelegert wierden. Des avonts kregen de Grooten hier tijding, dat Maestricht op Vrydag, de

twintigste, aen de Koning met verdrach overgegaen was. Hier op moesten soo terstont alle de Soldaten in de wapenen, en naer de wallen, daer zy, onder het lossen van het geschut, en 't luyden van alle de klokken, victorie schoten. Daer waren oock veel Roomsch-gesinden, die, tot een vreuchdeteeccken, teertonnen aenstaken. In de volgende nacht ontstaken de Franschen hier op de Domstooren brandende fakkels, tot een Seyn aen de genen van Woerden, op de welcken, gelijk men voorgaf, de Hollanders een aenslagh voor-hadden. De Prins van Condé reedt oock schielijck met fackels uyt.

Maendags, de drie-en-twintigste, sijn de voorgedachte vijftien hondert mannen, die in de voorgaende dag hier gekomen waren, naer Wijck vertrocken. Des namiddaghs wierd weer victorie geschoten, geluyd, en in de Domkerck het *Te Deum Laudamus* gesongen, en des Konings Wapen boven 't Autaer gehangen.

{p. 204}

Woensdags, de vijf-en-twintigste, trock de Hertogh van Luxemburgh, met d'intendant, naer Maestricht, om daer de Koning te spreken.

Donderdags, de seven-en-twintigste, wierdt een Soldaet op de Neude gehangen, om dat hy overlopen wilde. Een Boer, van hem beschuldigt dat hy hem sulcks aengeraden had, wierd in 't Tuchthuys gebracht.

Saterdags, d'acht-en-twintigste, trock de Prins van Condé naer 's Gravenlant, daer groote toestel wierdt gemaect. Veel Ammunitie wierdt naer de Rendevous, die te Seyst was, by malkander ghebracht, en het krijgsvolck in alle stilte van Muyder-Berg, en van de posten daer omtrent afgevoert, eerst naer 's Gravenlant, en soo naer Scyst. Men gaf voor dat sy 't oog op Heusden hadden.

Woensdags, de tweede van Julius, quam Luxemburg, met d'Intendant, hier weer binnen Uytrecht. Condees reystuyg wierd oock in schietschuyten gescheept, en naer boven gesonden.

Vrydags, de vierde, begon het heir der Franschen, by Leksmond gelegert, op te breecken, vermits het door 't hoog water benaut wierd.

Saterdags, de vijfde, vertrock van hier de Prins van Condé, met de Hertog van Anguien, sijn soon, en sijn geheel gevolg, na dat de Magistraet van Uytrecht, de verlichtingh van hun Provintie aen hem gerecommandeert hebbende, afscheyt van hem had genomen. Hy nam sijn weg op de Graef, terwijl alhier het geschut gelost wierd.

Op Sondag, de seste, quamen hier van Leksmond de Regimenten van Navarre, Piedmont en de Seaux, en wierden by de Stedelingen ingelegert, 't welck hun inleegeringh soo verswaerde, dat yder burger ses Soldaten in sijn huys had, daer door veel van hen in stilte wech trocken.

{p. 205}

Maendags, de sevende, quam noch meer krijgsvolck aftrecken, dat, Ruytery en Switsers sijnde, buyten de Waertpoort gelegert wierd.

Dingsdags en Woensdags, d'achtste en negende, wierd op de Neude by Trommelslag aen de Soldaten voor gelesen, dat sy van de geenens, by de welcken sy geinquartiert waren, geen sout, bier, peper of asijn souden hebben te eysschen, noch hen eenig geldt, of tractement afparssen, maer sich met het vuur en licht van de huyswaert laten genoegen, op straffe van Stroppade.

Woensdags, de negende, wierden de burgers noch meer met inquartiering belast, dewijl'er dagelijks meer krijgsvolck binnen quam; 't welck sijn oorsaeck uyt de gedurige regen, en uyt het hoog water had.

Vrydags, d'elfde, stortte de solder boven de deurgang op de Kamer der Staten in; vermits de selfde te swaer met graen was beladen. Seecker, een wonder, dat daer door niemant beseert wierd, of doot bleef; dewijl daer niet alleenlijck de wandel-plaets voor de kamer is, daer in de Staten vergaderen, maer oock tot een ghedurige deurgangh tusschen St. Jans Kerckhof, en een andere straet verstrekt.

Saterdags, de twaelfde, wierden hier de Franschen gemonstert. In de Lauwerstraet stortten een huys, en drie woningen in, daer drie menschen onder doot bleven.

Sondaghs, de dertiende, quamen veel Soldaten alhier, daer mee de Burgers seer geplaecht wierden: want de genen, die verrocken, namen alles mee, dat los was, en de ghenen, die aenquamen, wilden alle verversching hebben. Sy brachten seven gevangenen mee.

Maendaghs, de veertiende, wierden de Switsers gemonstert, en twee duysent sterck bevonden. {p. 206}

Dingsdaghs, de vijftiende van Julius, verrock het Borbonsch Regiment van hier naer Wesel; en namiddaghs quam het Regiment van de Koningin uyt Wijck hier weer binnen.

Woensdaghs, de sestiende, verrocken van hier verscheyde Heeren in stilte naer Hollandt, en wierden t'Oudewater, om dat sy geen pasport hadden, aengehaelt, en moesten daer eenige tijt blijven.

Donderdaghs, de seventiende, wierdt de Ruytery, hier buyten legghende, ghemonstert, en twee duysent sterck bevonden. Alle de Sauvegarden wierden oock, op lijfstraf, op ontboden. De Boeren, hier over in groote noot gheraecht, quamen in groote menighte hun klachten voor Luxenburg doen, die, door hun gekerm bewoogen, anderen beloofde te senden.

Maendags, d'een-en-twintighste, trock Luxenburgh, met eenige troupen, omtrent Wijck te Duurstede, om dat het krijghsvolck van de Staten daer alles in rep en roer hielden.

Vrydaghs, de vijf-en-twintighste, bracht een party Franschen hier elf Hollandtsche Soldaten binnen, die sy by Kuylenburgh hadden gevangen. Een Kistemaecker, in sijn stoel sittende, wierdt by ongeval door sijn wijfs voorsoon deurschoten.

Saterdaghs, de ses-en-twintighste, wierden hier drie wechgeloope Soldaten binnen gebracht, die namaels te Breuckelen, in tegenwoordigheyt van hun Compagnie, daer leggende, opgehangen wierden.

Dingsdags, de negen-en-twintighste, quamen hier binnen twee Parlements Heeren, beneffens d'Intendant, die heerlijk verwellekoomt wierden.

Vrydags, d'eerste van Augustus, quamen hier veel hooghe Officieren, soo van d'Engelschen, als van de Franschen. D'Italiaensche Commedianten {p. 207} openden hier hun tooneel, daer Luxenburgh, Stoupa, en veel andere Grooten dickwijls hun vermaeck schepten.

Saterdagh, de tweede, is, door d'onachtsaemheyt der Franschen, de brandt in een tonnetje bussekruyt geraecht, daer door het huys van de Heer Reuver, op de nieuwe Graft staende, opsprongh, en by-na gheheel verbrandde. 's Avondts wierden twee stropers op de Neude opgehangen.

Woensdaghs, de seste, gaf Luxenburgh nieuwe Sauvegarden, die hy wel twee weken te vooren beloofd had, na dat meest alles op 't platte landt bedorven was.

Saterdaghs, de negende, wierdt alhier veel voeragie binnen gebracht.

Sondaghs, de tiende, wierdt een plechtelijcke bededagh gehouden, en in stilte aen de Predikanten belast te bidden, dat Godt des Koninghs hart tot vrede geliefde te neygen; om, gelijk het schijnt, Godt en 't volck te bedriegen; dewijl hun hart nergens minder, dan naer vrede trachtte. De Switsers wierden echter gheoeffent; en hondert en vijftigh mannen, met eenige granaetwerpers, ginghen op een tocht uyt.

Maendaghs, d'elfde, wierden twee ghevanghen binnen ghebracht, om dat sy eenige moedwil hadden gepleeght. Oock quamen vier mannen van der Staten volck overlopen.

Woensdagh, de dertiende, was de Majeur Stoupa by de Secretaris Nieuwstadt, tot de welcke hy seyde dat men, indien hy geen tapyten aen de Marckgraef de la Freseliere bestelde, de Burgermeester daer over in hechtenis sou nemen. De Secretaris, dit aen de Burgermeester verthoont hebbende, bracht tot antwoord aen Stouppa, dat'er geen tapyten meer voor handen waren, als alleen- {p. 208} lijck in de kamer der Staten, die sy oock van daer haelden.

Donderdaghs, de veertiende, des uchtens, quamen eenige Franschen, met een gestoole koe, buyten de Waertpoort, daer sy een vrouw op een stoep vonden, die uytghegaen was om brandewijn te halen. Sy schooten dese vrouw doodt, op dat sy hen niet sou beklappen. 's Avondts quam het gheheel Garnisoen in de wapenen, 't welck, met het lossen van hun musketten, daer het grof gheschut oock onder speelde, de dagh van S^t. Louis vierde, hoewel de selfde eerst in de volgende dagh behoorde geviert te worden.

Vrydaghs, de vijftiende, wierdt het Regiment van de Koningin buyten de Ganse-steegh geexerceert.

Saterdaghs, de sestiende van Augustus, wierden vijf hondert ghepreste mannen uytghesonden, om het gat aen de Leckdijck te stoppen, daer sy eenige dagen met wercken besich waren. Naer Woerden wierdt veel gelts, tot betalingh van die besettingh, gesonden.

Sondag, de seventiende, was Uytrecht in allarm, op 't gerucht van dat het Staten volck in de Betuwe was gevallen. Luxenburg trock dieshalven uyt, met veel volcks, en vier stucken geschuts, tot aen Wijck, en quam in de volgende dagh weerom. Ondertusschen wiert t'elckens veel varsch volck naer Breuckelen ghevoert, om de genen, die daer lagen, af te lossen.

Dingsdaghs, de negentiende, 's uchtens omtrent te drie uren, hebben drie persoonen, aen d'Oostzijde van de Dom, eenige stenen van een toeghemetselde Autaer, daer achter Christus beelt aen 't Kruys in een steen gehouwen stondt, uytgebroken. De Roomschesinden strooyden dieshalven {p. 209} uyt, dat dit door mirakel inghestort was, en deden het selfde voort openbreecken. Seker Persoon, sijn geestigheyt in dit voorval tonen willende, maeckte daer op dit aerdigh Gedicht.

*MIRAKEL tot Utrecht geschiet, bezijden het Choor van den Dom buiten de Kerk.
Op den 29 Augusti. 1673.*

Mirakel Mirakel,
Een seltsaam spektakel,
Een wonder der wonders,
Iets meer als besonders,
Een muur daar 's een gat ,, in,
Daer leyt een mans gat ,, in,
Van hard-steen gehouwen,
Loop mannen en vrouwen
't Mirakel aanschouwen.

Men siet'er in 't steen-werk
Den Heylig sijn been-werk,
Het hoofd leyt van 't lijf ,, of.
Dies vraagden een wijf ,, of
Het Beeld door Beuls handen
Geraakt was in schanden,
Of dat het de Turken,
En vinniger Nurken
Dus hadden verplettert.
Een ander die kettert
En roept, ô de Geusen!
Die gingen 't verkneusen,
En liepen voorts rad ,, toe
En metselden 't gat ,, toe.
Meer als hondert Jaren
Is zulx wedervaren.
Daer valt nu de muur, en
Geen mensch van de bureu
Weet hoe dat geschiet is.
Een ander, die niet is
Van d'oude gesintheyd,
Riep uyt wat een blindheyd.
Hoe kunt gy niet merken
Dat iemand de Kerk, en

Het Choor wou beroven?
Hy hoorde een dove
En holle klank romm'len,
Als hy quam te tromm'len
En aan de muur klopte,
Die hy toen ontmopte,
En 't gat zoo groot maakte,
Dat hy'er door raakte;
Toen zag hy voor oogen
Dat hy was bedrogen,
En datter geen buyt was,
Daer hy over uyt was.

Een ander vol iever,
Een Mirakel-liever,
Riep, wat een gekakel,
't Is toch een Mirakel.
Wat razen die Narren?
De Muur is om varre
Van selven gevallen.
Toen riepen zy allen:
Mirakel Mirakel,
O wonder Spectakel!
Ziet in 't gat van binnen.
Je ziet'er geen spinnen,
Hun rag nog geen webben.
Mirakel, waar hebben
Ooyt menschen een wonder
Zoo zeltzaam, hier onder
De Hemel gevonden?
Dat sy 't ons verkonden,
Nu moeten de Geusen
Haar zelven verkneusen;
Dat zy nu vry roepen,
't Zijn blocken 't sijn stoepen,
't Zijn leefloze rompen,
't Zijn vodden, 't zijn lompen.
O Duyvelsche Kettters,
O Beelden-verpletters;
Kom zie dit Mirakel,
En leer uw gekakel
Wat binnen te houwen.
Nu moet gy 't aanschouwen,
In spijt van u harten,
{p. 210}
Hoe zeer 't u mag smerten:
Mirakel-ontkenders,
Reliquien-schenders,
Is dit noch gelogen?
Gy ziet 't voor uw oogen.
Ziet de Tabernakel
Van 't wonder Mirakel,
Ziet in het gehémelt,

Een half-man onthémelt.
Met een boek in d'handen.
Ziet voorts aan de wanden,
Een Léer uyt gehouwen,
Een haen met sijn klouwen
By na ongeschonden,
Die krayt dat de zonden
Van Petrus verloch'nen;
Of soud gy 't wel loch'nen?

Den Dom en sijn muuren,
d'Omwoonende Buren
Zijn alle getuygen,
Die kragtig betuygen
Dat wondere Werk-stuk,
Van 't heylige Kerk-stuk.

Kom herwaarts Hollanders
West- en Ooster-landers,
Kom spoedig gelopen;
Met benden met hopen;
En wilt vrome sielen
Hier nedrig knielen
Voor 't gat daer de Romp „ lag
Met 't gat bloot en lomp „ ach
Schandlijk en oneerlijk,
Wat was dat doch deerlijk,
Te sien soo een Heylig
Soo naakt en onheylig;
De beenen geklooft, of
Gebroken, en 't Hoofd of.
O Jemy! o Jemy!
By 't Geus' Accademy,
Aan 't Coor van besyjen,
In d'eerste der Ryjen
Der Pylaars, dat siet men
't Mirakel, daer siet men
Den Heylig in lyjen
In vorige tyjen.

Maar nu sal men beter,
Bewaren Sunt Peter:
Men sal hem gaan Meyst'ren
En 't hoofd aan een pleyst'ren,
En aan 't lijf de beenen
Gaan setten met eenen,
Dan sal men 't Beeld eeren,
En weder vereeren
Met dichten, met schriften,
Met gaven en giften,
Met Missen te singen,
En andere dingen;
Sijn Heyligheyd waardig;
Terwijl men aardig
Ter Choor, onder 't Orgel,

Der Choorsangers gorgel.
Met statig gedonder
Sal horen het wonder
Op huyden geschiet,
Bevat in dit Lied.

CHOOOR-ZANG

Stem: Couragie, couragie.

I.

*Miraklen zijn van d'heil'ge Kerk
Een teken, seyt 't Orakel,
Dat maakt ons geloof zeer sterk,
Daarom zingt ons Domme Kerk
Mirakel, mirakel, mirakel.*

II.

*Een muur stort in, en door een gat,
Daar ziet m'een Habitakel,
Uyt gehouwen gaaf en glad,
Daar een heele Sanct in zat,
Mirakel, mirakel, mirakel.*

III.

*Maar d'Heilig lag ter neer, berooft
Van zinnen ziel en zonder
Beenen, armen, hals en hoofd,
Nogtans ieder die gelooft
Roept wonder! ô wonder! ô wonder.*

IV.

*'t Is 't eerste wonder dat geschiet
Is, spijt al 't Geus gekakel,
Sint wy onder 't Fransch gebied
Sitten, daarom schreeuwt ons Lied
Mirakel, mirakel, mirakel.*

{p. 211}

Woensdaghs, de twintigste, wierdt op de Neude een Franschman opgehangen.

Donderdagh, d'een-en-twintigste van Augustus, hebben de Hollanders by de Loosdrecht, op 's Gravenlandt, post gegrepen, en deselfde met groote macht van volck beset.

Vrydaghs, de twee-en-twintigste, 's uchtens vroegh, wierden alhier uyt yder Compagnie Switsers vijf-en-twintigh, en uyt yder Vaendel van de Franschen seven of acht mannen derwaerts gesonden. Een Switser schoot uyt moedwil een man op d'Appelmarckt doot. 's Namiddaghs wierdt het geheel Regiment van Normandyen, benefens drie hondert Switsers, en eenige andere Franschen, naer de selfde plaets afgevaerdight. Maer in de volgende avont en nacht keerden sy alle weerom.

Saterdaghs, de drie-en-twintigste, des avondts, quamen alhier ses Compagnien Switsers uyt Harderwijck.

Sondaghs, de vier-en-twintigste, na de middag, volghden noch acht Compagnien Engelschen, en een Regiment Franschen, daer mee Harderwijck ruym, en van Fransch krijgsvolck geledigt wierd.

Maendaghs, de vijf-en-twintigste, en in de volgende dagen, quam noch eenigh voetvolck aen, en veel Ruyters, die de Hofsteeden, omtrent Odijck, 't Gooy, en Werckhoven ghelegen, ten meestendeel uytplonderden, en verwoestten. Ondertusschen wierdt alhier seer naeuwe wacht gehouden, dewijl men niet wist waer op sijn Hoogheyt, de Prins van Oraenje, het gemunt had.

Donderdags, d'acht-en-twintigste, 's uchtens, reed de Hertogh van Luxemburg uyt met twee duysent Ruyters, en eenigh Voetvolck, op kuntschap naer 's Gravenlandt, en quam haest weer binnen. Men kreegh bericht dat Naerden belegert was.

{p. 212}

Vrydaghs, de negen-en-twintighste, waren d'Engelschen in de wapenen, om vier van hun Soldaten, die getracht hadden wegh te loopen, te harquebuseeren; doch sy kregghen pardon op de plaets van 't gerecht. Luxemburg trock oock naer Amersfoort, van daer veel Voeragie naer Uytrecht wierdt gevoert.

Saterdaghs, de dartighste, begon sijn Hoogheyt, de Prins van Oranje, van twee Batteryen de stadt Naerden te beschieten.

Sondags, d'een-en-dartigste, onstondt'er op de Heyde, by Seyst, een bloedigh ghevecht tusschen omtrent vier hondert Ruyters van de sijde der Staten, en veertien hondert Fransche Ruyters, die, de Hollandtsche Ruyters, onder de welcken een groot getal van Coerlanders was, omcingelden, en, na een heftige strijt, daer in die van der Staten zijde wonderlijk uytmunnten, omtrent hondert van hen, daer onder de Capiteyn Heemskerck was, versloegen, en omtrent tachtigh hier gevangen binnen brachten. Het getal der gener, die aen de zijde der Franschen sneuvelden, was veel grooter.

Dingsdaghs, de tweede van September, heeft sijn Hoogheyt, de Prins van Oranjen, de stadt Naerden by verdragh ingenomen: het Garnisoen trock naer Arnhem, met vliegende Vaendel, en vol geweer. In dese dagh deden de Franschen het Huys te Guntersteyn springen, en de wercken te Breuckelen slechten. De Staetschen deden hier oock een uytval, en quetsten veel Franschen, en eenighe Officieren, onder de welcken oock een Switsersche Capiteyn sneuvelde. 's Avonts wierden eenige Fransche Ruyters en Voetvolck uytgesonden, die 's nachts te twee uren binnen quamen, en seven Hollandtsche gevangenen van Martensdijck mede brachten. De Franschen plonderden {p. 213} ondertusschen alle d'omleggende Dorpen schandelijk uyt; en veel Boeren wierden naeckt uytgeschudt, selfs van de ghenen, die onder hun heerschappy stonden. De Staten van Uytrecht gingen dieshalven by Luxemburgh, en versochten van hem dat hy sulcks geliefde te weren, gelijk hy oock dee, met een placcaet te doen afkondigen, daer in alle plondering op lijfstraf wierdt verboden. Vijftien of sestien Switsers wierden hier gevangen binnen ghebracht, om dat sy aen de Bilt geplondert hadden.

Saterdaghs, de seste, quamen hier vijf of ses wagenen met siecken en gequetsten van Naerden. Ondertusschen deden de Franschen het Huys te Nieuwenrode oock springen, daer voort alles gheslecht wierdt. En dewijl men vernam dat sijn Hoogheyt, de Prins van Oranje, de wercken voor Naerden geslecht hebbende, sijn wegh naer Hollant nam, soo wierdt veel krijghsvolck, meest Ruytery sijnde, naer Campen gesonden; 't welck alhier eenige verlichtingh gaf.

Saterdaghs, de twintigste, quam hier Mevrouw Stoupa, Gemalin van de Gouverneur, en, in een Caros met ses paerden sittende, wierdt van d'Officiers van een Regiment ingehaelt. De Heer du Pas, die Gouverneur van Naerden had geweest, wierd, neffens de Majeur, alhier gevangen binnen ghebracht, en in de volgende dagh op Hasebergh geset. D'Intendant dee oock de Heeren afvragen, of sy liever wilden dat sy selven, dan of hy de tax van acht maenden, van May af, tot aen Januarius, die hy op twee-en-sestig duysent Rijksdaerders [lees: Rijksdaelders] stelde, souden invorderen.

Woensdaghs, de vier-en-twintighste van September, dee de Vroetschap aen alle de Schouten van de buurten een biljet ombrengghen, om in de {p. 214} volghende dach hun stem te geeven of zy, om de voorgedachte eysch van d'Intendant te voldoen, liever wilden dat d'Intendant self een tax op yder sou formeren, of dat men met hem in het gheheel daer over sou accorderen: dan of de burgers, in plaets van de voorgedachte somme op te brengen, liever wilden de Soldaten, die by hen gheinquartiert waren, met kost en dranck onderhouden.

Sondaghs, d'acht-en-twintighste, gingen de gedeputeerden van de Magistraet, ordere hebbende om met d'Intendant te accordeeren, meermaels by d'Intendant, om, d'onmogelijckheydt van de schattingh op te brengen vertonende, hem tot moderatie en afslag te brengen: doch hy bleef onversettelijk. De Militie, buyten de Waertpoort gelegert, vertrock van daer, behalven de Bataillon van Pypher, ses hondert mannen sterck sijnde, gelijk de ghewoonte is. De Gouverneur du Pas, voor

de krijghsraet geexamineert sijnde, wierdt weer in de gevangenis ghebracht daer niemandt met hem mocht spreken.

Maendaghs, de negen-en-twintighste, ginghen de Staten van Uytrecht by d'Intendant, en versochten aen hem dat, dewijl de generale Staten de handel op de Rijn, Wael en Maes open gestelt hadden, sy met de Hollanders souden mogen handelen. De Intendant antwoordde, dat hy hem hier op moest beraden. In dese dagh quam van Woerden alhier een Regiment, dat naer boven trock, hoewel noch veel volcks afgesonden wierd. Alhier was oock eenighe ontsteltenis over de verkiesingh van nieuwe Magistraten, die omtrent dese tijdt ghewonelijck haer plaerts had. De partijen, in twee gedeelt, yeverden heftiglijck tegen malkander; De sommigen wilden dat de tegenwoordige Magistraten hun ampten souden behouden, gelijk in 't jaer te voor- {p. 215} ren gebeurt was. D'anderen, sich daer tegen kantenden, gaven dit volgende geschrift over, dat op de tweede van October gelesen, en in Stadts-register geregistreert wierd.

De Heeren, de Leeuw, van den Helm, Hamel, Gerobulus, Solingen, Tinthoff, Velthuysen, F^r van Beeck, Middelkoop. Verklaren dat de pretense continuatie van Borgemesteren, Schepenen, &c. by pluraliteyt van stemmen, op gisteren ondernomen, is strydigh tegen de fundamentele wet van de Vroetschap, sonder dat de continuatie des voorleden jaers voor eenige infractie van de selve kan worden opgkenomen [lees: opghenomen], ofte ghepreteert; gelet sulcx als-doen met eenparigheyt van alle de stemmen wierde goet ghevonden, selfs met obtestatien en allegatie van alle bedenckelijcke instantien, ten dien eynde by de vergaderinghe ontrent de Heeren, als-doen in functie zijnde, ghebruyckt ende aengewent: alsoo te dier tijdt rechtveerdighe redenen van bedenckinghe waren, om geen veranderinghe te maken, de welcke als-doen in het breede gededuceert, en op gisteren wederom in de vergaderinge gerepeteert zijn, doch niet dienstigh alhier te herhalen. Daer nu, volgens het geannoteerde van de 27 September jonghstleden, uyt de aenkundinghe, door den Heer Gouverneur Stouppa aen de Heere Solingen gedaen, klaerlijck blijkt dat sijn Edelheyt seggende dat de Regeringe na het oudt gebruyck op den gewoonlijcken dach soude mogen worden verandert, de voorgeroerde bedenckingen van den voorleden jaer quamen te cessen: kunnende de voorgenoemde Heeren niet verdacht gehouden worden van in desen yets van haer particulier interest te beoogen, gemerckt de pluraliteyt van stemmen aen de andere zyde wesende, de vergaderinge na haer eygen goet vinden by haer E. E. gheschickt konde worden. Sijnde oock wel te considereeren, dat by de Heeren, die tot de onwettige continuatie hebben ghelieven te verstaen, noch by de lecture {p. 216} van de ordre en reglement, raeckende de verkiesinge van Borgemesteren ende Schepenen op laestleden Maendagh in de Vroetschap naer ouder gewoonte gedaen, geene de minste scrupul over de aenstaende veranderinge by ymand getoont ofte gemitteert, nochte oock op gisteren geene de minste reden, hoe wel tot meer malen daer toe versocht sijnde, voor de continuatie bygebracht sijn, anders dan dat sulcx in 't voorleden jaer goet ghevonden sijnde, nu wederom op de selfde voet behoorde te worden geprocedeert, niet teghenstaende daer uyt eene oneyndige continuatie, tot renversement van de grondtwetten der regeeringhe, en meer andere swarigheden, tot groot nadeel van het publicq, nootsaeckelijck waren volghende. Protesterende derhalven de voorghemelte Heeren van nullité der pretense gedane continuatie, ende willende onschuldigh gehouden sijn van alle onheylen die daer uyt souden mogen ontstaen.

Woensdags, d'eerste van October, wierden alle de Franschen gemonstert, en ondertusschen vijf of ses Switsers op alle hoecken der straten gestelt, op dat de burgers geen kuntschap van 't getal der besettelingen souden hebben, en oock om d'invluchting der stedelingen by malkander te beletten, op dat de huysen niet leeg souden staen.

Donderdaghs, de tweede, wierden op de Neude twee Switsers op gehangen, en een geharqubuseert, om dat sy getracht hadden over te lopen. Veel lieden verliepen, en anderen gingen op kamers wonen, om van Soldaten vry te zijn, tegen het welck ordre wierd gestelt.

Vrydaghs, de darde, wierd aen alle Schouten van de buurten met biljetten aengeseght, dat zy binnen tweemaal vier-en-twintigh uren in de Secretarye moesten ingeven de namen van hun gebuuren, en wat neeringh zy deden, gelijk oock, dat zy op de kant moesten aenhaelen wie eenige extraordinaire {p. 217} winsten met hun neeringen en handtwercken hadden genoten.

Saterdaghs, de vierde, waren eenighe Karren op voeragie uytgegaen, van de welcken ses ghenomen wierden. D'anderen quamen verbaesdelijck binnen.

Maendaghs, de seste, wierd weer een biljet omgebracht, daer in bevolen wierdt dat zy, dewijl zy hun memorien niet naer behooren hadden ghemaect, aen hun bueren souden hebben aen te seggen dat zy met secrete memoritjes, of briefjes, die men in de Buurkerck, in Bussen, daer toe gestelt, souden insteken, welke lieden eenige extraordinare winsten hadden genoten, of suspecte goederen ingekocht: dewijl d'Intendant wilde dat in het taxeeren daer op gesien sou worden. Luxenburgh, en Stoupa, benefens de Gemalin van dese leste, trocken naer Amersfoort, om aldaer de monsteringh waer te nemen, en quamen des avonts weerom.

Woensdags en Donderdags, d'achtste en negende, wierd veel bagagie naer boven gevoert, en daer onder die van Luxemburgh, en van veel Officieren.

Vrydaghs, de tiende, wierdt den Gravin van Solms aengheseght, dat zy vertrecken moest. Zy maeckte sich vaerdigh, schoon zy niet wel te pas was.

Saterdaghs, d'elfde, wierden veel, die met geldt uyttrocken, aengehaelt.

Maendaghs, de dertiende, quamen alhier acht Compagnien, die onder anderen wierden gesteken. D'overighen trocken naer Woerden en Amersfoort, om daer ondergesteken te worden.

Dingsdaghs, de veertiende, quam d'Intendant van Nimegen, daer hy twee burgers had doen vanghen, om dat de tax soo langhsamelijck op quam. Oock wierd een Switser buyten de Waertpoort geharquebuseert.

{p. 218}

Woensdaghs, de vijftiende, wierdt voetvolck naer Hermelen gesonden, vermits de Staetschen sich omtrent Woerden vertoonden.

Donderdaghs, de sestende, wierdt afgekondigt, dat men het sout niet hoger, als voor twintigh stuyvers, yder spint, mogt verkopen, op verbeurte van vijftigh guldens voor yder diergelijcke maet.

Vrydaghs, de seventiende, en in de voorgaende dagh, wierden weer biljetten van de tax, daer op yder van de burgers ghestelt was, uytghebracht, daer in sommige winkeliers wel op vier, ja vijf hondert guldens stonden, te weten voor d'acht voorgedachte maenden; daer af de helft terstont, sonder eenige protest, betaelt moest worden, op verbeurte van vaerdige executie. Veel morden hier tegen, en hadden grote reden.

Saterdags, d'achtiende van October, wierden de Franschen weer ghemonstert, om de swacke Compagnien te vullen.

Sondaghs, de neghentiende, trocken twee hondert mannen uyt, om d'Intendant, en de Luytenant in te halen.

Maendags, de twintigste, begon men alles vaerdigh te maken, dat tot Luxenburghs reys dienstigh was. Oock wierdt een waerschouwingh afgelesen, daer by aen yder bekent gemaect wierdt dat hy sijn halve tax sou komen betalen, op verbeurte van tot executie over geleverd te worden.

Dingsdaghs, d'een-en-twintighste, vertrocken Commissarissen, om Bommel en Krevekeur te doen slechten.

Donderdaghs, de drie-en-twintighste, vertrock de Gouverneur Makaline naer Woerden, om die plaets te slechten.

Vrydaghs, de vier-en-twintighste, vertrock het Regiment Switsers van Pypher naer boven, en na {p. 219} de middagh quamen hier weer vier hondert Switsers, die te Jutfaes, en daer omtrent hadden gelegen.

Saterdaghs, de vijf-en-twintighste, wierden de genen, die nalatigh hadden geweest in hun halve tax te betalen, van nieuws gewaerschouwt, dat men hun namen uytgetrocken had, om de selfden, soo sy niet spoediglijck betaelden, aen d'Intendant over te leveren. Van Woerden quam veel Ammunitie, dat in de Schepen wiert geladen; en Stoupa begon oock sijn Bagagie tot sijn vertreck te packen.

Maendaghs, de seven-en-twintighste, vertrock het Regiment van de Graef de Seaux van hier naer boven; en dat van Stoupa stont om te vertrecken. Des uchtens wierden negen hondert Muskettiers, soo Franschen, als Switsers, onder 't Commando van de Kolonel van het Regiment van Piedmont, naer de Vaert gesonden, en quamen noch in de selfde avont weer binnen.

Dinghsdaghs, d'acht-en-twintighste, hebben de Franschen de Stadt Woerden verlaten, na dat zy met de stedelingen op vijftien duysent guldens voor Brant-schattingh waren verdragen, daer voor sy gyselaers mede namen, tot dat de voorgedachte somme gantschelijck af betaelt sou wesen. Vyanen, op negen duysent guldens gebrantschat sijnde, wierdt van nieus op tien duysent guldens gestelt. Duysent mannen wierden uyt ghesonden, om de Leckdijck deur te steken: doch sy wierden schielijck gecontramandeert. De Franschen waren ondertusschen seer besich met hun Koorn en Ammunitie in schepen te laden, en weer naer boven te senden.

In dese selfde dagh wierdt du Pas, te voren Gouverneur van Naerden, daer hy met een sachte, en ernstige regeringh de stedelingen had geregeert, en {p. 220} daer door hun liefde en ghenegentheyt tot hemwaerts ghetrocken, na verscheyde examinatie en ondersoeckingen voor de hoge Krijgsraet, verwesen om onder de galgh te staen, met een schop voor sijn billen gesmeten, en sijn degen voor sijn voeten gebroocken te worden. Hy wierdt daer benefens tot een eeuwige gevangenis veroordeelt, en onbequaem verklaert om eenighe ampten te bedienen. De Fransche Officieren, die mede binnen Naerden hadden geweest, wierden oock onbequaem tot eenighe ampten verklaert, behalven de Switsers, die om redenen van Staet verschoont wierden.

Woensdags, de negen-en-twintighste, vertrock het Regiment van de Koningin opwaerts aen; en de Bataillons van de Regimenten van Languedock en la Fere quamen uyt Woerden weer in des selfs plaets.

Vrydaghs, d'een-en-dartighste, quam de bagagie van Luxenburgh, die voor eenighe tijdt wechgesonden was, alhier weer binnen. Ondertusschen waren alle Officieren besich met hun bagagie te packen.

Saterdags, d'eerste van November, quamen hier omtrent sestien hondert Ruyters, daer af des avonts ses hondert in de Stadt wierden geinquartert, daer zy de stedelinghen dwonghen, aen hen de kost, en aen hun paerden voeragie te geven. In de selfde dag dee de Gouverneur den Stadt en Staten aendien, dat hy besonderlijck met hen had te spreken. Toen sy by hem waren ghekomen, seyde hy tot hen, dat d'Intendant ordre uyt het Hof van Parys had, om de Stadt in brand te steken, dewijl de Coningh wist dat daer veel quaetwillighen waren. Hy dee daer op zijn presentatie, om tot intercessie en tusschenspraeck by d'Intendant te gaen. Hier op wierd vergaderingh aengeleght.

{p. 221}

Sondags, de tweede, gingen de Magistraten van het geheel Sticht van Uytrecht, voor de middagh, t'elf uren by de voorgedachte Stoupa, de welck beloofde dat hy voor hen sou sprecken, terwijl sy op hun onmogelijckheydt bleven staen. Toen zy namiddaghs weder quamen, wierdt aen hen een memorie, of geschrift van d'Intendant, die naer Arnhem was getrocken, om de Maerschalk d'Humieres te halen, overghelevert D'inhout daer af was, d'eysch van vijf hondert duysent guldens tot Brantschattingh, behalven de voorgaende schatting, daer in sy met d'Intendant voor de lopende acht maenden veraccordeert waren. Dit wierdt met biljetten aen de buurten bekent ghemaect, en met eenen hen aengeseght, dat zy in de volgende dagh, 's uchtens te tien uren, in de Secretarye souden komen, om daer hun advijsen hier over in te brenghen, of men met d'Intendant sou accorderen, en, soo ja, hoe veel yder buurt op leningh, onder behoerlijcke versekeringh, mits behoerlijcke interest van ses ten hondert in 't jaer daer voor genietende, sou konnen opbrengen. In dese dagh quamen over de hondert wagens van Sutfen, en elders, om de bagagie der Franschen wech te voeren.

's Maendaghs, de darde, volghden noch over de drie hondert wagenen, daer op, gelijk oock in de Schepen, de Franschen alle hun Koorn, Ammunitie, gheschut, koegels, kruywagens, schoppen, spaden, &c. van dese Stadt laedden. Des avondts quam de Maerschalk d'Humieres, onder het lossen van 't gheschut, hier binnen, om, in plaets van de Hertogh van Luxenburgh, Gouverneur te sijn.

Dingsdaeghs, de vierde, wierd de Maerschalk d'Humieres van de Staten en Regenten ghecomplimenteert. De Staten van de Provintie, voor d'Intendant verschijnende, konden gheen afslag op de {p. 222} eysch bekoomen. Maer de selfde seyde noch daer by, dat het Hof meer sou eysschen, en dat sy dieshalven moesten resolveeren, of dat sy hun schielijcke onderganch te verwachten souden hebben. En seecker, wat versachtingh kon men van de geen verwachten, van de welck gheseght wierd dat hy sich niet schaemde te seggen, dat hy, schoon hy soo wel wist, dat sy

geen gelt hadden, als dat Godt in de Hemel leefde, echter geldt wilde hebben, al souden sy het met hun beck uyt de steenen bijten. Sy namen dieshalven hun toevlucht tot de Heer Stoupa, die sijn tusschen-spraeck by d'Intendant voor hen beloofde. In de selfde dagh hebben de Franschen de stadt Bommel verlaten, na dat sy drie Poorten, en een ghedeelte van de Wallen hadden doen springen. Sy namen drie Heeren, en neghen Burgers meê tot Gyselaers voor ses-en-dartigh duysent guldens aen Brandtschattingh.

Woensdaeghs, de vijfde, vertrock Luxenburgh van hier, na dat hy eenighe daghen te vooren sijn af-scheyt had genomen. In sijn vertreck wierdt het grof geschut afgheschoten. Maer dewijl, in d'ongevallen, die Nederlandt over gekomen zyn, veel van hem word gesproken, en hy, als een der voornaemste personen, ghedurighlijck op dit tooneel verschijnt, soo sullen wy hier een kort verhael van sijn af komst, en eenige staeltjes van sijn leven vertoonen.

Syn Vader, François ghenoeemt, en van gheen hoger staat, dan Baron van Bouteville zijnde, was een groot lief-hebber van de Lijf-ghevechten, en heeft in verscheyde malen, en teghen verscheyde persoonen in Lijf-gevechten ghevochten, en daer over sijn vaderlandt, Vranckrijck, moeten ruymen, tot dat hy, teghen des Koninghs verbodt, in 't Jaer 1627, weêr te Parys verscheen, en, selfs op de

{p. *}

[illustratie]

MONTMORENCY.

Hertoch van Luxemburch geweest gouvarneur van Utrecht.

{p. 223}

Konincklijcke plaets, teghen de Marck-graef van Beuveron, weêr in een Lijf-ghevecht gheraecte, daer over hy, in hechtenis gekomen, op de twee-en-twintighste van Junius, in 't Jaer 1627. te Parys, in de plaets, *la Greve* ghenoeemt, onthoofdt wierd, en sijn Gemalin swangher liet van dese Soon, die nu Hertogh van Luxenburgh wordt genoemt, schoon hy niet van dit deurluchtigh Huys is ghesprooten, dat soo veel Keysers aen Duytslandt, en soo veel Koningen aen Onger en Bohemen heeft ghelevert. Hy is oock niet van de Naemhertogen van Luxenburgh, en Piney, Vorsten van Tingry, die uytghestorven zijn. Maer echter uyt een der eerste Huysen van Vranckrijck na de genen van de Princen.

Wat wonder is 't dan dat van sulck een Vader, die sijn vermaeck in de Lijf-gevechten stelde, en soo veel lieden van staet als in koelen bloede ghedoodt heeft, sulck een onbarmhartige, wrede, ja bloedt-dorstighe Soon is voort ghekomen, die wel heeft durven segghen, dat hy Godt hier over danckte, dat hy hem sonder deernis en medelijden had doen gebooren worden, om soo veel te bequamer te zijn tot de Koningh, sijn meester, te dienen, en sijn voornemens uyt te voeren; woorden, daer door oock de Koningh, sijn meester, mede-plichtigh aen sijn wreedtheyt en onmenschelijckheyt ghemaect word? Wat wonder is 't oock dat sijn Moeder, soo veel ontsteltenissen uytstaen moete, terwijl zy met sijn Vader, sulck een woest en ongestuymigh man, ghetrouwt was, en voornamelijck noch in de tijdt, toen zy van hem bevrucht was, daer in zy hem van Beuls handen, uyt oorsaek van sijn lijfgevechten, sagh sterven; wat wonder is 't, segh ick, dat sulck een ontstelde Moeder sulck een wanschape Soon, soo veel het lichaem aengaet, voortge- {p. 224} bracht heeft? Hy is kleyn van persoon, voor en achter gebult, met dicke uytpuylende oogen, daer door het quedt, dat hy in 't hart verberght, uytstijnt. Hy heeft de hoedanigheyt van *Hertogh van Luxenburgh* aenghenoomen, en wierdt in 't Jaer 1662. in dese staet in 't Parlement van Parys ontfanghen, om dat hy Magdalena Bonne-Therese, dochter van Karel Henrick van Clermont-Tallard, Graef van Tonnere, ghemaelt van Charlotte Margareta, oudtste dochter van Henrick, de leste mannelijcke erfgenaem der nakomelingen van Pieter, Naem-Hertogh van Luxenburgh, tot gemalin had ghetrouwt. Sijn gierigheyt heeft sich in Nederlandt soo onversadelijck getoont, dat men daer van hem segh dat hy, alles wech voerende, sich niet sou schamen de Straet-steenen meê te nemen, soo hy 'er profijt kon by reekenen; en sijn roofgierigheyt bleeck oock hier in, dat hy de Nederlanders, schoon sy hun contributien en brandtschattingen betaelden, deê plonderen, en wechnemen. Sijn wreetheyt en bloetdorstigheyt is besonderlijck gebleecken in sijn optocht tegen de genen van Bodegraven en Swammerdam, dewijl hy, tot dese tocht vaerdigh staende, aen sijn Krijghs-lieden dese korte les gaf: *Gaet heen, myn Kinderen; rooft, dood, schend; en soo men iets*

grouwelijcker en gheweldiger kan bedryven, zyt niet traegh daer in; op dat ick sie dat ick niet bedroghen ben in myn verkiesingh van het puyck uyt des Konings benden, en op dat ghy u d'eer waerdigh soud maken, die sijn Majesteyt u aendoet, met u in een oorlogh te ghebruycken, die hy alleenlijck voert om sijn glorie en macht tot aen 't eynde des werelts uyt te breyden. Schrickelijcke woorden, en waerdigh om alleenlijck van sulck een wanschepsel geseht te worden, en die oock niet tragelijck uytgevoert wierden, gelijk insonderheyt het kleyn getal der {p. 225} gener, die van Swammerdam en Bodegraven overgebleven sijn, sou konnen getuygen. Sijn geylheyd heeft oock niet minder uytghemunt, dewijl hy ter plaets, daer hy geherbergt was, ten minsten vier of vijf onkuysche vrouwen, hem in geylheydt gelijk, onderhield: behalven dat hy noch de kuysheyd van anderen beklaegde; gelijk dat besonderlijk is gebleken aen seeckere jonge dochter van een ambachtsman, aen welcker ouders hy 't gelt, aen hem verdient, wel verscheyde reysen weygerde, op hoop van dat hy hun dochter, op welcker kuysheydt hy 't gemunt had, soudensenden, gelijk oock gebeurde, om dat d'ouders, die yverigh moesten wercken so sy de kost soudens winnen, niet te veel tijts soudens verliesen. De dochter, daer gekomen, wiert in gelaten, en, na dat de deur gheslooten was, van het waerdste, dat zy had, berooft, en toen in een erbarmelijcke stant naer huys gesonden, alleenlijck met een gedeelte van 't gelt, misschien om namaels weer gelegenheit te hebben van op gelijke wijze met haer te handelen. Maer al gruwelen genoeg van dit wanschepsel verhaelt. Wy keren ons weer tot de draet van onz Dag-register, daer wy afgeweken sijn. Stoupa deed dan sijn tussenspraeck by d'Intendant voor de Provintie, doch kon niets anders by hem verwerven, dan dat de selfde toestont dat men hem met Fransch gelt sou betalen, en dreygde hem met zijn somme wel te sullen bekomen, schoon hy t'Arnhem, of te Nimegen gekomen sou wesen. Dijkvelt, rapport aen de Staten ghedaen hebbende, gingh naer d'Intendant, die tot gheen minder somme, als tot vier hondert en vijftigh duysent guldens afquam; over 't welck hy aen haer vier-en-twintigh uren tot hun beradingh gaf.

Donderdags, de seste, trocken van hier de Regimenten van Piedmont en Auvergne. Des avonts, {p. 226} te seven, acht, ja negen uren, wierden veertien persoonen, soo van de Heeren, als van d'aensienelijckste burgers, uyt hun huysen gehaelt, met aensegging dat de Heer Stoupa nootsakelijck hen had te sprecken. Toen sy daer quamen, wierd hen aengeseght dat sy niet verbaest behoefden te wesen, dewijl sy uytgekosen waren om tot gijsselaers mede te trecken, en soo langh in bewaringh gehouden te worden, tot dat de penningen, die van d'Intendant ghevordert wierden, opgebracht soudens syn. Sy konden niets anders verwerven, dan dat sy verlof verkregen om door boden Lynwaet tot hun verschooningh, en andere noodige behoeften te laten halen. De namen deser gyselaers syn: De Heer *Niepoort*, de Burgermeesters *Boot* en de *Goyer*, de Schepen de *Goyer*, de Predikanten *van Engelen* en *Lodesteyn*, Professor *de Roy*, de Commissaris *Rosa*, de Heer *Spiering* en *Honthorst*, Doctor *Wassenaer*, de soon van de Burgermeester de *Leeu*, *Honthorst*, en *Kasenbroot* Heer van *Rijnsteyn*.

Vrydags, de sevende, 's uchtens te half achten, wierden dese Gyselaers, onder de geleyde van drie hondert Ruyters, wechgevoert, gelijk oock *du Pas*, die Gouverneur van Naerden had gheweest. In dese dagh wierdt oock, door bevel van de Maerschalck d'Humieres, afgekundight, dat niemant sich buyten de Stadt sou begeven, op straffe van dat zijn huys geplondert, en onder de voet gehaelt sou worden. Men accordeerde oock met d'Intendant over de brantschattingh, namelijk op vier hondert en vijftigh duysent guldens voor de geheele Provintie, daer onder het voorgaende verdrach van twee-en-sestigh duysent Rijksdaelders begrepen was. Doch hondert duysent rijksdaelder moesten voor het vertreck van 't Garnisoen uyt de Stadt betaelt worden. Toen dit accoort in deser voegen gemaect {p. 227} was, wierdt aen de Burgers met biljetten bekent ghemaect, dat sy in de volgende dagh soudens in-geven hoe veel yder by leeningh sou konnen opbrengghen, mits dat hy renten van ses ten hondert in 't jaer sou trecken, en behoorelijcke obligatie ontfangen.

Saterdags, d'achtste, wierdt een deel voetvolcks uytgesonden, om de schepen, die aen de Vaert geladen lagen, te convoyeren. Het Regiment quam oock hier van Bommel, en wierdt buyten de Waertpoort geinquartiert.

Sondaghs, de negende, 's uchtens, vertrocken noch drie Compagnien van Stoupaes Regiment, om oock tot Convoy aen de voorgedachte Schepen te verstrecken. De Franschen deden oock de Meulen aen de Vaert springen. Vier Compagnien Switsers vertrocken oock hier uyt: en 's avonts wierdt het Regiment van Rambure in de Stadt geleghert, daer de burgers gedwongen wierden de kost aen het selfde te verschaffen. De Raet, voor en na de middag vergadert sijnde, en siende dat de tekening, tot de leningh streckende, slappelijck voortgingh, besloot gesamentlijck by minnelijcke aenspraeck een ommegangh deur de Stadt te doen, om door krachtighe overredingen yder tot dese leeningh te bewegen, 't welck sulck een goet gevolg had, dat de somme, van d'Intendant ghereet ge-eyscht, te samen quam, en vaerdig gemaect wiert. De Heeren hebben oock malkander van hun eedt teghen het Stadthouderschap, te voren gedaen, ontslagen.

Maendaghs, de tiende, trock weer veel krijgshvolck uyt; gelijk oock in de volgende dag.

Dingsdagh, d'elfde van November, des avonts, wierdt, uyt last van d'Intendant, noch acht Gyselaers uyt hun huysen gehaelt, en in versekeringh genomen: namentlijck de Burgermeester *Hamel*, de Predikant *van Vliet*, de Heer *de Wilhem Dom*-{p. 228}heer, de soon van de Heer van *Linschoten*, de soon van de Secretaris *Houwert*, de Heer van *Suidoort*, *Bijlevelt* koornkoper, en *van Voorst* Goutsmid.

Woensdaghs, de twaelfde, gaf d'Intendant last dat men de Heer *Nieupoort*, en de Predikant *van Engelen* sou los laten, en in vryheydt stellen, vermits 'er twee boven des Coninghs bevel aenghetast waren. De Heer Kopes, schoon-soon van de Heer *van Nieupoort*, vertrock met dese Commissie. D'Intendant veroorlofde oock aen de sonen van *Linschoten* en *Houwert*, dat zy hun Vaders mochten verlossen, met sich selven in der selfder plaets tot Gyselaers te stellen. Oock vertrock het overige van Stoupaes Regiment, dat tot geleyde aen de leste Gyselaers diende. De Schouten van de buurten wierd aengeseght, dat yder aen de genen, die in sijn buurt woonden, bekent sou maken dat sy de schulden, die sy van de Franschen t'eysschen [lees: t'eysschen] hadden, soudent invorderen, en dat sy, by wanbetaling, hun klachten aen de Maerschalk *d'Humieres* soudent doen, die des avonts aen de Stedelingen dee afkondigen dat yder in de volgende dagh sijn huys gesloten sou houden. In dese dagh wierden oock de hondert duysent Rijxdaelders, die gereet beloofd waren, aen d'Intendant getelt.

Donderdags, de dertiende van November, 's uchtens, noch seer vroegh sijnde, wierden alle trommelen geroert, de klock van de Domtoren geluyt, en de leste misse in de Domkerck gedaen. Daer na, omtrent acht uren sijnde, reedt de Gouverneur Stouppa naer de Witte Vrouwe-poort, daer de Heeren van de regeeringh, en d'Officiers van de burgery, volgens d'ordre van de voorgaende dagh, vaerdig stonden. Het voetvolck trock eerst uyt, en daer na de ruytery. De Heer Stoupa, tot in 't leste gebleven, om alle wanordering en verwarring voor {p. 229} te komen, gaf toen de sleutelen der stad aen de Heeren, Kolonel en burger-Capiteynen over, en seyde tot hen: *'t Is nu by-na anderhalf jaer geleden dat ick, uyt last des Koninghs van Vranckrijck, u de sleutels afvorderde. Ick geef nu, uyt last van de selfde Koning, dese sleutels weer aen u over. Gaet in uwe Kerck, en danckt Godt voor uw verlossing, en bid hem dat wy noyt weer komen.* Hy, hier mee sijn af scheidt nemende, gingh te voet de voorgedachte poort uyt, en wierd van de Maerschalk *d'Humieres*, met sijn lijfwacht, gevolgt. In deser voegen waren alle de Franschen, (behalven een kleyn getal der gener, die sich hier en daer versteken hadden, en hier in het Landt wilden blijven, om redenen, die sy daer toe hadden) 's uchtens te tien uren al vertrocken, na dat sy seventien maenden lang in dese Stadt hun verblijf hadden gehouden.

Soo haest de Franschen vertrocken waren, wierden de poorten gesloten. De burgers, sich voor het Stadthuys vervoegende, kregen voort hun geweer weder. De Heeren deden terstont Oranje Charpen aen; en de kinderen swierden deur de Stadt met Oranje linten om de hoeden. De jongens, daer eenig graeu sich onder mengde, liepen naer de Domkerck, en, daer de deuren open vindende, tasten de Beelden aen, en plunderden d'Autaren van de Roomsche vercieringen. Sommigen maeckten voor het Stadthuys een vuur van schilt-wachts-huysjes, daer sy, tot vermeerdering van de brandt, noch een Beelt van Maria, uyt de Domkerck gehaelt, in wierpen. Men begon oock de huysen van eenige Roomsche-gesinden, die sich t'onvoorsichtigh hadden getoont, in tot nadeel van sijn Hoogheydt, de Prins van Oranje, te spreecken, aen te tasten, en had alree de glazen daer in

uytghesmeten. Doch dewijl de burgery sich daer tegen stelde, soo wierd dese baldadigheyt {p. 230} gestuyt. Men dee terstont de Prince Vlagh van de Domtoren wajen; en de Waert-poort, daer deur men d'intree van sijn Hoogheyt, of van de sijnen verwachtte, wierdt seer çierelijck toegestelt. Des namiddags wierd in de Domkerck, door de Predikant Gentman, een danckseggingh gedaen. Seker een groote veranderingh in een dagh, dewijl men in de selfde plaets noch 's uchtens de Misse had gedaen.

De Heer Fario quam noch in dese selfde avont te vijf uuren hier binnen, met eenige Regimenten, en wiert van de Magistraet buyten de poort ontfangen, en met groot gejuych van 't volck ingehaelt, 't welk geduriglijck riep: *Lang leef de Prins van Oranje*. So haest hy binnen was ghekomen, besichtigde hy de Wallen, en stelde overal wacht, om d'oproer onder de Burgers te voorkomen, en het geweld der vyanden, soo sy wederkeerden, te beletten. De Heeren Regeerders vervoegden sich naer sijn Herbergh, daer sy een groot gastmael hadden doen toestellen, en versochten van hem dat hy d'eed aen hen sou doen, de sleutels aen hen laten, en 't woort van hen ontfangen. Hy weygerde dit, en seyde dat hy sulcks niet sou kunnen verantwoorden, dewijl hy geen last daer toe had, en de bewaringh van de Stadt aen hem vertrouwt was. De Magistraet stondt dit toe, tot groot genoegen van de Gemeente.

Vrydaghs, de veertiende van November, was men noch besich met het gheweer aen de Burghers weer te leveren. Twee andere Regimenten quamen, boven de voorgaenden, in de Stadt; ghelijck oock de Graef van Hoorn, die het ghebiedt daer in sou hebben, en sich terstont naer het Stadthuys begaf, daer de Stadts-sleutels aen hem overgelevert wierden.

Saterdags, de vijftiende, quamen alhier de Raetpensionaris *Fagel*, de Heer *Geelvinck*, *Heer van* {p. 231} *Kastricum*, de Heeren *Kromom*, *Gemenich* en *Gockinga*, als Gedeputeerden van hun Hoogh-Mogende, de Staten Generael. Sy wierden met groote blijtschap ontfangen, terwijl torens, poorten, en straten, so buyten, als binnen de Stadt, met Oranje Vlaggen, Kranssen en andere verçierselen waren behangen. De Graef van Hoorn had ondertusschen het gebiedt, en droegh goede sorghe voor de versekeringh van de gemene rust; 't welck warelijck seer noodigh was: dewijl de Stedelinghen, op malkander gebeten, uyt groote yver tegen elkander woelden, en met tekenen van Requesten en andersins, door groote bitterheyt elkander poogden een kans af te sien, en, om soo te spreken, uyt de zadel te lichten. De Gedeputeerden, de Heeren van de Regeringh by sich ontboden hebbende, suspendeerden hen van hun bedieningen tot nader ordre van sijn Hoogheyt.

Sondags, de sestiende, wierdt het eerste Lidt van de Staten ghedimmitteert; en in de volghende dagh oock de twee andere Leden, gelijk mede het Provinciale Hof.

Dingsdagh, d'achtiende, wierden de Hooft Officier *Ruysch*, de Secretaris van de Politie, *Jan Quint*, de Secretaris van 't Gerecht, *Lichtenbergh*, en de Secretaris der Staten, *van Beusichem*, beneffens d'Ontfanger van de ghegenerale middelen, *de Leeu*, weer by provisie in bedieningh ghenomen, om d'inkomende ghelden t'ontfanghen, doch sonder yets uyt te tellen, dan op ordre van de Staten Generael, op welcker naem men alle Pachten en Imposten, tot aen de leste van December, verpacht had.

Woensdags, de negentiende, heeft de Graef van Hooren acht nieuwe Capiteynen over de Burgers gestelt, te weten de Heeren *Jacob van Dinte-*{p. 232}*ren*, en *Pieter Both van der Eem*, die beyde Schepenen geweest hadden, *Hendrick Quint*, *Albert Benthem*, *Justus Vermeer*, *Paulus Voetius*, *Hendrick Pothuysen*, en *N. Bosschart*.

De Heeren Regeerders hadden, gelijk op sijn plaets gesegt is, malkander op de negende, naer d'oude Stijl te rekenen, van d'eed, tot wering van 't Stadhouderschap, ontslagen: en hier op had men d'elfde de Heer *Dykvelt*, die in de volghende dagh van de Heer *van Sandenberg*, en van de Burgermeester *van der Voort* gevolgt wierden, naer sijn Hoogheyt, de Prins van Oranje, gesonden, om, van wegen dese Provintie, het Stadhouderschap aen hem op te draghen, en sijn beschermingh daer over te versoecken. Men sond oock van dese Stadt eenige Gedeputeerden naer den Haeg, om, gelijk te voren, sittingh in de vergaderingh van hun Hoog Mog. de Heeren Staten Generael, te nemen, en daer, volghens voorgaende gewoonte, te stemmen. Doch dese plaets wierd aen hen by provisie geweygert, en de Gedeputeerden, door de tegenspraeck der andere Leden, daer buyten

ghehouden, sonder dat men noch weet wat daer uyt sal volgen; 't welck wy aen de tijdt willen bevelen.

Om de gierighe aert der Franschen in hun afparssingen, en afvillinghen, om soo te spreecken, te tonen, soo sal ick, tot besluyt van dit Dag-Register, hier byvoeghen, hoe veel geldts de Coningh van Vranckrijck, of sijn Ministers, uyt de Provintie van Uytrecht alleen getrocken hebben.

Somma van alle het gene den Intendant uyt de Provincie getrocken heeft.

In het begin heeft hy uyt de opgenomen penningen doenmaels in cassa sijnde, getrocken 181000 - 0 - 0

Over de twee maenden by hem selfs ge-int, en doen executeren de somma van 394500 - 0 - 0

Over de vordere vijftien maenden heeft hy van de Staten genoten 392500 - 0 - 0

Vande geretireerden over redemptie van de Brandt-schattinghe harer goederen heeft hy ruym getrocken 250000 - 0 - 0

By het verlaten van de Provincie voor Brandschat bedongen 450000 - 0 - 0

Dus in alles 1668000 - 0 - 0

EYNDE.

{p. 1}

DAGH-REGISTER,
Van het geen, dat te
WOERDEN,
Sedert de koomst der Franschen, in dese
Stadt, tot aen hun vertreck, en noch
daer na, voorgevallen is.

Alles na de Nieuwe Stijl gereeckent.

TOen de Franschen, in't jaer 1672, sich, op een vreemde en ongewoone wijze, van soo veel Steden en Vestinghen in Nederlandt, die te vooren als onwinbaer gheacht waren, meester hadden gemaect, en tot binnen de stadt Uytrecht deurgedrongen, of liever als te post ingelooopen waren, en zijn Hoogheyt, de Prins van Oranje, voor hun macht wijckende, sich, met de sijnen, over Woerden, daer hy eenige uren op 't Slot bleef, naer Nieuwerbrugh en Bodegraven begaf, om daer post te vatten, en 't gewelt der Franschen, die als een snelle vloet quamen instromen, teghen te staen; veroorsaecte dit ('t welck omtrent in het midden van Junius, 1672. gheschiedde) sulck een schrick in de Stedelingen van Woerden, dat de Heeren van dese Stadt toestel maeckten om by nacht heimlijk te vertrecken. Maer de Burgers, hier op een wakend oog houdende, en sulcks verneemende, quamen te samen loopen, haelden het {p. 2} goet, dat sy meê wilden nemen, weer uyt de schepen, en brachten 't in een huys, dat seer wel bewaert wierdt. Sy hielden oock naeuwe toesicht, om te beletten dat'er eenigh Kooren, 't sy by daegh of by nacht, soude wech gheraecken, en brachten al 't Vaertuygh binnen de Stadt; in voegen dat'er geen, of weynigh middel was om wech te komen: hoewel de voornaemsten van de Stadt ten meestendeel hun kinderen al in-tijts wech gesonden, en, gelijk men geloofde, hen 't kostelijkste van hun goederen, in gelt, juweelen, of andere kleyne packjes bestaende, meê gegeven hadden. Dit gedruys, van dat de Heeren dese Stadt wilden verlaten, veroorsaecte groote verbaestheyt onder de Stedelingen, hoewel dese Heeren sulcks pooghden te verbloemen, 't welck geen gheloof onder de Burgers kon krijgen. Maer de Baljuw, een braef en wacker man, die groote eer waerdigh is, te voorschijn komende, sprak den Burgers moed aen, met hen voor te dragen, dat hy hen niet sou verlaten, soo langh hy een druppel bloets in 't lichaem had. Dit gaf wel eenigh hart aen de Stedelinghen: maer wat was 't echter? De Stadt was gantschelijck onversien van lijftocht en oorloghs behoeften, om sich te kunnen verdedigen. Eenige backers hadden koom, maer seer weynigh, en de Burgers hadden eenige dagen

te vooren yder drie pont busse-kruyt ontfanghen, of selven gekocht, daer in alle de voor-raet van oorlogh bestondt.

Soo haest zijn Hoogheyt, de Prins van Oranje, uyt Woerden was vertrocken, hoorde men terstont dat de genen van Uytrecht sich van Fransche Sauvegarde hadden versien; en ondertusschen ging men, in alle stilte, van huys tot huys aen de Burgers vraghen, of sy sich liever onder de Franschen wilden begeven, of een bloetbad verwachten: en {p. 3} dewijl niemant tot dit leste was genegen, noch zijn woort daer toe wilde geven, soo trocken de Heeren van Woerden, de Rektor en de Baljuw meenemende, d'eerste om aen hen tot Tolck in 't Latijn, en d'ander om aen hen tot Taelman in het Fransch te dienen) naer de Koning van Vranckrijk, doch eerst naer Uytrecht (daer toen al een groot getal van Franschen binnen waren) om te verstaen wat voorwaerden sy bedongen hadden. Hier op volgde dat, op Donderdagh, den drie-en-twintighste van Junius, des avondts, tusschen zeven en acht uren, hier te Woerden drie Sauvegarden quamen, brave mannen, die voor en achter een Lelye op hun wambas droegen, daer rontom stond: *Sauvegarde du Roy*.

Op Vrydagh de vier-en-twintigste ontfingen wy omtrent twee hondert Ruyters van des Konings Lijfwacht, ten meestendeel Edellieden, wackere mannen, die aen niemant yets misdeden, maer alles betaelden; en daer beneffens een eerlijck Commandant, die sijn verblijf op 't Kasteel nam, daer de Baljuw woont. Dese Ruyters, binnen ghekomen, deden de Burgers van de Poorten aftrecken, en met vrede naer huys gaen, en besetten toen de Poorten. Sy, sich vervarst hebbende, vertrocken van hier, daer sy niet meer dan sestigh mannen tot besettingh lieten, en naemen, ghelijck men seyde, hun wegh naer Montfoort, en naer Oudewater, om dese plaetsen oock in besettingh te nemen. Dese Ruyters, uyt de Stadt vertreckende, seyden tot ons, dat wy ons wel voor de genen, die na hen souden komen, en voornamelijck voor het voetvolck, moesten wachten, en wel op hun handen passen.

Op Dingsdagh, d'acht-en-twintighste van Junius, ontfingen wy noch twee hondert Lijfwachters te voet tot besettingh.

Op Vrydagh, d'eerste van Julius, vertrocken de {p. 4} se sestigh Ruyters, en twee-hondert Lijfwachters te voet, die wy eenighe dagen tot besettingh ghehadt, en sich alle seer redelijck en billijck getoont hadden; en hier op volghde een deel Ruyters, en vijf hondert Voetknechten, een lompe hoop, soo wel de Ruyters, als het volck te voet; beneffens hun Commandant, een tweede Duc d'Alba, die sijn verblijf op 't Kasteel nam. Dese lieden deden onse Baljuw, die goede man, veel overlast aen, en namen hem alles af, dat sy slechts ter sijde konden krijgen. En hoewel hy hier over sware klachten deê, soo wierdt hy echter van de Franschen niet geacht, die sich aen stelden als of'er de Baljuw vreemt was. Ja indien hy wat hardt aendrongh, soo seyde dese lompe Commandant: De Stadt en 't Kasteel behooren aen ons; pack u van hier, &c. En dewijl hy dit t'elkens moest hooren, soo seyde hy eyndelijck tegen de vuylick (dus wierdt de Commandant van de Baljuw ghenoeemt) wel aen, beschick my twee schepen, om daer mee, met mijn goet, naer Uytrecht te varen; want binnen Woerden (daer het vol gepropt van gevluchten was, soo van Stedelingen, als van Boeren) is geen plaets overigh. Ick sal daer klagen dat gy my hebt verdreven. Neen, neen, antwoordde dese Vuylijck, toen hy sagh dat het den Baljuw ernst was; ick sal self naer een andere wooningh gaen sien. En seker, indien hy'er noch acht dagen had gebleven, het sou misschien op het Proveniers huys uytgelopen hebben, daer hy de Proveniers trachtte uyt te dryven, en sijn Soldaten (die by hoopen rontom de Stadt op de Wallen, onder hutten van tacken van boomen, van bedteeck, seyldoeck, riet, en diergelijcke deckselen, naer dat elck gerooft had, en drie, vier, vijf of ses in een hut lagen) daer in te brengen, en hen in de huysjes der Proveniers, en op 't Hof te legeren. In de {p. 5} Stadt selve was 't by alle Burgers vol gepropt. Niemant wierdt verschoont, selfs niet de Burgermeesters. In yder huys waren twee, drie, vier of vijf menschen, naer dat 'er plaets was; en de genen, die hen in huys hadden, moesten bedden, spijs, dranck, en voeder voor menschen en paerden verschaffen; daer door sommighen grote overlast leden, en meer moesten gheven, dan sy hadden, en byna beter, dan sy konden bekomen. Ondertusschen stonden alle neringen en ambachten stil, behalven die van de Schoenmakers en Smeden, de welcken het seer drock hadden; gelijk oock de Timmerlieden, die alle bomen, buyten beneden de muur en wal staende, moesten helpen afhouden, en palen daer af maken. Men kapte oock een groote meenighte van bomen af, die buyten de Stadt, langhs de grachten stonden, gelijk oock op veel andere plaetsen, naer dat het hen goet docht. Dese

palen wierden boven scherp gemaect, en met het stomp eynde achter drie of vier voeten diep boven aen de borst-weringh (daer sy vijf of ses voeten lang buyten lagen) in d'aerde, seer dicht aen malkander, vast gemaect. Sy deden dit in alle plaetsen, daer geen muren boven de wallen stonden; daer honderden van menschen aen moesten wercken, met hout en tacken te halen, bomen af te hacken, en te halen, en stormpalen daer af te maken, en de selfden in te setten, en vast te stampen. Hier mee was oock een groot gedeelte der Fransche Soldaten besich, terwijl d'anderen in groote meenighte aen drie Poorten de wacht hadden, en anderen om voeder, gras, hooy, kooren, bonen, kool en wortelen uytliepen. Karssen, besyen, aerdbeyen; alles was hun gadingh. Koeyen en schapen wierden niet verschoont. Sy brachten eens wel omtrent hondert schoone Koeyen binnen, van de welcken sy de {p. 6} besten slachten en aten, en d'anderen melckten, en de melk aten en sopen. Sy verkochten somtijts een schoone melck-koe voor twee of drie rijksdaelders, die vijftigh, sestigh, ja seventigh guldens waerdig was. Kort, sy schickten 't naer hun sin; want sy hadden alles goet koop. Hun haertsteeden waren langhs de wallen gemaect; en ick heb vijf, of ses potten by malkander gesien, die over 't vuur hinghen, en daer aen stonden; daer 't spit benefens gingh: in voegen dat alle dit gewoel langhs de wal wonderlijck om te zien was. De Kerckdienst bleef echter ongemoeyt; hoewel veel ter Kerck in en uytliepen. Wat hun Misse aengaet, sy hielden de selfde op de Vischmarckt, in d'afslagsringh, gelijk men tot my seyde: want ick heb het niet ghesien; en sy lagen, gelijk men wijders aen my verhaelde, van verre op hun kniejen, en seyden: indien'er jemant om licht, of daer mee spot, hy sal sterven.

Op Maendagh, de vierde van Julius, quamen vier of ses Ruyters van sijn Hoogheydt, de Prins van Oranjen, tot voor de Kronckel-Poort, en schooten een Luytenant doot binnen de voorste Poort; behalven noch meer andere Soldaten buyten de Poort, van de welcken d'een terstont storf; en d'andere leefde tot in de volgende dagh, daer in hy oock de geest gaf. Dese Luytenant was een Predicants soon in Vranckrijck, en van de Gereformeerde Godtsdienst. Hy wierdt heel deftigh naar sijn staat in de Kerck, binnen het Doophuysje, begraven. De vier of ses Ruyters wierden wel vervolght, maer niet achterhaelt; en hier door ontstont een groote ontsteltenis in de Stadt. Men zag'er oock dickwils partyen tegen malkander in de wapenen, van de welcken nu d'een, en dan d'ander sneuvelde, die daer slechts in de aerde wierden geworpen.

{p. 7}

Op de selfde dagh quam een groot Convoy binnen de Stadt, met achteen hondert ammunitie broden, die in de volgende dagh, de vijfde sijnde, uytgedeelt wierden; 't welk een groot gewoel maeckte, en vreemt was om aen te schouwen. In deser voegen wierd de tijdt besteeft tot aen de leste dagh, daer in zy voor d'eerste mael deze Stadt verlieten. De Baljuw wierd ondertusschen, benefens de andere Stedelingen, seer swaerlijck geplaeght, en, sijn raet by na ten eynde sijnde, wist niet wat hy doen sou. Hy had, gelijk hy self aen my klaeghde, alree wel duysent guldens schade geleden, en seyde dat hy na de Koning wilde trecken, om, alwaer 't met ghevaer van sijn leven, over dese vuyle Commandant te klaghen. Hy trock oock, benefens een Burgermeester, in alle Steden derwaerts. De Commandant, hem missende, toonde groot misnoegen, en, aen de vrou naer haer gemael vragende, kreeg van haer tot antwoord, dat hy tot Uytrecht twee Susters had, die hy helpen moest, om dat sy Weduwen waren, en dat hy daer en elders meer te doen had. Toen de Baljuw weer gekomen was, durfde dese vuylick hem beschuldigen van dat hy by de Prins van Oranje had geweest; 't welck hy seer heftighlijck tegensprack, seggende: Ick stae onder de Koningh. Ick ben een eerlijck man, geen schelm, noch verrader gelijk gy segt. Dese vuylick dee den Commandant te Paerdt sitten, op dat hy hem zou aenwysen hoe verre het Landt onder dese Stadt, namelijk Woerden, stont. So laet ons, gaf de Baljuw aen de Commandant tot antwoord, in 't Leger van de Prins van Oranje rijden: Want hy legt in het beste der Stads Landen: Doch hy had daer toe geen lust. Hy wilde dat de Baljuw alle weken, voor hem, en voor de synen, seven vette Koeyen sou bestellen, en dat sedert d'eerste dagh van sijn koomst, of geldt in de {p. 8} plaets. De Boeren, antwoordde de Baljuw, zyn gevlucht: uw krijgslieden hebben de beesten genomen; en de Burgers hebben geen vee: en toen de Commandant seyde dat men den Burger het geldt sou doen opbrengen, vervolgde de Baljuw, dat sy geen gelt hadden, en dat het een arm volck, en een kleyne en slechte Stadt was. De Commandant seyde, dat men aen hem sou toonen wat yder Burger opgebracht, en wat inkomsten de Stadt had; daer hy by

voegde dat hy dese sommen sou verdubbelen, en dus met geweld de penningen bekomen. De Baljuw seyde weer, dat dan veel menschen te winter van honger en koude souden moeten sterven, dat sy alree meer deden, dan sy vermochten, en dat'er alreede groot gebrek van alles in de Stadt was. Wat is'er aen gelegen? zeyde dese vuylick weer, sy syn slechts een deel snode fielen. Laet hen sterven. Ick sal wel maken, dat wy hier op het Kasteel genoeg hebben. Ick sal den fielen wel dwinghen. Ick heb ghehoort dat'er in de Stadt noch wel sijn, die goede middelen hebben: desen moeten betalen.

Op Vrydagh en Saterdagh, de achtste en negende van Julius, geboodt hy, dat men de schuttinghen der tuinen, rontom de Stadt zijnde, sou af breken, en opruymen, of dat hy hen anders tot asch sou verbranden. De Burgers waren dieshalven soo neerstigh met het houdt binnen te halen, om het selfde liever selfs te winter tot brandingh te hebben, dan dat hun vyanden dat in kolen souden setten.

Op de tiende van de selfde maendt dwongh hy de Stadts-baes van de timmerlieden, dat sy, schoon het sondagh was, op de middagh moesten komen, en de Paerdestal, die half weegh de muer van het Proveniers huys langs de straet stondt, voorts ten eynden uyt, en soo verre als de straet streckte, souden maecken. Hy liet hen met Soldaten halen, en op {p. 9} 't werck bewaren, en pleegde sijn ghewelt op verscheyde wijsen, terwijl de goede Proveniers het geraes der Paerden, en het geloei der beesten by dagh en nacht ('t welck hen seer hinderlijck in hun rust was) moesten hooren. Hier quam noch by, dat dese goede lieden in d'uytterste vrees waren van verstooten te worden, een groote benautheyt uytstonden om van ghebreck te vergaen, dewijl'er voor geen een eenige dagh kost en voorraet in 't geheel Proveniers huys was te vinden, en alleenlijck een weynig Koorn, en Butter, en niet veel Bier en Turf, tot groote schade van 't gemeen, en schande der Bestierders en opsienders van sulck een huys, dat ten minsten altijd voor een vierendeel jaers, of voor een half jaer versien behoort te wesen? 't Is schade voor 't gemeen; dewijl sy, van alle belastingh vry sijnde, nu drie voor een aen de slijters en uytverkopers moesten geven, behalven dat de waren, die sy daer kochten, oock niet soo goet waren; en het is schande voor de opsienders en bestierders, dat men, als men in sulck een huys de spijs sal vaerdig maken, de selven dan eerst moet opsoecken, en vernemen waer men die sal bekomen. Maer dus gaet'et, als de genen, aen de welcken de toesicht bevolen is, geen goede sorge dragen. Voorts, op de selfde dagh, te vier of vijf uren na de middagh, quam mijn Heer Rochefort, een voortreffelijck Heer, in 't gheselschap van weynigh Ruyters, binnen de Stadt, en, terstont de Wallen langs rijdende, en alles dus overhoop siende, vraeghde, op het Kasteel komende, aen de Commandant, wie hem bevolen had op dese wijze te handelen, en, hem smadighlijck toespreekende, feyde tot hem, dat hy de doot wel verdient had; dewijl hy, last hebbende om niet langer dan vier of vijf dagen hier te blyven, sich soo lang in dese Stadt had durven ophouden; en na dat hy in een {p. 10} kamer alleen met hem had gesproken, dee hy hem van twee knechten, in tegenwoordigheyt van alle d'anderen, met rottingen slaen, schoon hy op de schans alree van Rochefort met de rotting was geslagen, 't welck hem van alle de Stedelingen wel gegunt wierdt.

In de volgende nacht, omtrent t'een uur, quam alhier een post, dewelk mee bracht, dat alle de Franschen op het spoedighste moesten vertrecken. Zy begonnen dieshalven al voort ten twee uren te sacken en te packen; en in de tijdt van drie of vier uren braecken zy hobbel tobbel alles af, dat zy in veel daghen met soo groote arbeyt en naerstigheyt ghemaect hadden: in voegen dat'er naeuwlijcks sestig palen bleven staen; en d'anderen wierden overhoop buyten, over en aen de wal gheworpen, tot groote verbaestheyt van de genen, die dit aensagen, en verwondert waren hoe sy soo spoedighlijck alles over hoop konden krygen. Sy vertrocken dan met alles, dat sy gerooft hadden, met Koejen, Schapen, Hoenders, en met hun anderen goederen. Maer daer was onder anderen een *Sauvegarde*, die wel voor drie hondert guldens, so aen Lynwaet, als aen ander goet, in een sack hadt gepackt, sonder dat de dienst-meyt, die alleen was, sulcks kon beletten. Doch sy, siende dat hy noch een deel Lynwaet, dat daer gebracht, en vertrouwt was, in de sack stack, borst ten huys uyt, en riep om hulp; en drie of vier Burgers, met stocken en struycken toelopende, en de saeck verstaen hebbende, seyden dat hy de sack sou laten staen. Maer hy, een pistool grypende, om daer meê te schieten, wierd van een Burger by d'arm gevat, en voor 't hooft geslagen, en voort van zijn pistool

berooft, en wacker afgerost. Men schudde oock zijn sack uyt, en sou hem, soo de dienst-meyt niet voor hem hadt ghebeden, voort {p. 11} doodt geslagen hebben. Men stiet hem derhalven, met zijn leghe sack, ten huys uyt; en dus moest hy vertrecken, ghelijck ick uyt yemandt, die meê by dit stuck wercks geweest hadt, heb verstaen.

In dese voegen vertrocken, of liever vloten de Franschen, omtrent twee duysent sterck, uyt onse Stadt Woerden, daer men op Maendagh, d'elfde van Julius, 't uchtens ten ses uren, niet een Franse Ruyter of Soldaet in vond, behalven de genen, die sieck waren, en dieshalven niet voort konden komen. Dese onverwachte en schichtige verlossingh scheen by alle Burgers en Stedelingen een wonderdaet: Want op Sondagh, des avondt spaede, was men noch in groote droef heyt, kommer en angst, uyt oorsaeck van d'overlast, daer meê men ghedreyght wierdt; en in teghendeel door Godts wonderlijcke groote ghenade sagh men op Maendagh sulcken vrolijcke uchtent: in voegen dat men stoffe hadt om uyt te roepen, de Heere heeft dit ghedaen; hem zy lof, prijs, eer en danck voor dese verlossingh, en voor alle andere weldaden, die hy aen ons doet. Sy zijn de drie-en-vier-en-twintighste van Junius hier binnen gekomen, en op d'elfde van Julius, tegen de komst van de dagh, weer vertrocken, na dat zy achtien daghen hier binnen geweest hadden.

Op Dingsdag, de twaelfde van Julius, quam hier eenigh getal van Ruyters en voetknechten uyt het Leger van sijn Hoogheyt, de Prins van Oranje, daer onder de geen was, die de Luytenant in de Poort hadt doodt geschoten. Hy maeckte sich self daer voor bekent, en wisselde een schellingh aen duyten, die hy te grabbel wierp, tot gedachtenis van 't geen, dat hy gedaen hadt. Zy ververschten sich omtrent een uur langh binnen onse Stadt, en trocken toen vreedsamelijck weer wech. {p. 12}

Op Woensdagh, de dertiende van de selfde maent, quamen omtrent dartigh Ruyters hier weêr deur, en hadden by sich twee gevange Franschen, een Ruyter, en een Soldaet: en wy wierden dagelijcks door veel menschen van alle zijden besocht, uyt nieuwsgierigheyt van te weten hoe 't in onse Stad gestelt was; dewijl by hen het gerucht was, gelijk sy seyden, dat de Franschen alles vermoort en verbrandt hadden.

Op Maendag, d'achtiende van Julius, quam een groot getal van Ruyters en Soldaten uyt het Leger van sijn Hoogheyt, de Prins van Oranje, te Woerden, daer zy deur trocken. De Poorten wierden ondertusschen toegehouden, tot dat sy, op eenigh voorval uytgetrocken, weer keerden. Het Metael stuck geschuts, de Luypert genoemt, wiert oock uyt de tuyn van het Proveniers huys, daer men het een maendt te vooren, even eer de Franschen quamen, begraven hadt, uyt vrees van dat sy 't wegh souden voeren, opgedolven, om, gelijk men voorgaf, naer den Haegh gevoert te worden; seecker, een voortreffelijck stuck geschuts, in 't jaer 1574 gegoten, en dat, zo na by hondert jaren oudt sijnde, aen de Stadt Woerden selve toebehoorde.

Op Vrydagh, den twee-en-twintighste van de selfde maent, trock de Gouverneur van Nimegen, met sijn reystuygh, hier deur naer het Leger van mijn Heer de Prins van Oranje.

Op Sondagh, de veertiende van Augustus, 's uchtens omtrent te half negenen, vertoonden sich vier of vijf hondert Fransche Ruyters voor de Stadt, sonder daer binnen te komen.

Op Saterdag, de twintighste van de selfde maendt, quam de Prins van Oranje, met de Graef van Stirum, en noch andere Grooten, hier binnen. Zy reden rontom op de Wal, en in 't Kasteel, en {p. 13} voort weer naer 't Leger te Nieuwerbrugh, met het Jacht van Woerden, dat een groot stuck weegs van mannen en jongens, wyven en meyden voortgetrocken wierdt, tot dat het jaegh-paert quam. In het begin van dese maendt moest dese Stadt seven hondert paer nieuwe schoenen, van negen, tien en elf steeck, aen de Franschen leveren. Yder paer, 't een door 't ander, koste vierendartigh stuyvers; het welck elf hondert en tnegentigh gulden bedraecht: Montfoort moest vier hondert, en Oudewater seven hondert paer leveren; 't welck in alles, voor dese drie Steden, achtien hondert paer schoenen, en drie duysent en sestigh guldens uytmaeckt.

Op Saterdag, de darde van September, quamen veel honderden van Franschen, soo te voet, als te paert, te Kamerijck, en daer ontrent, tot aen 't Woertsche Verlaet, daer zy een treffelijck huys verbranden, en alles plonderden, daer zy by konden komen. Twee of drie Vaendelen Soldaten van sijn Hoogheyt, de Prins van Oranjen, en ruym sestigh Ruyters trocken omtrent twee uren, na de middagh, deur Woerden naer Jantjes brugh, daer zy aen malkander geraeckten. Van de Franschen

sneuvelden vijftien of zestien, behalven eenighen, die gevangen wierden. De Staetschen keerden weer om, en lieten seven Ruyters, die sich te verre onder de Franschen begeven hadden, aen de vyanden gevangen. Een dapper en onversaecht Ruyter, en, ghelijck men seyde, de Soon van een Predikant te Leyden, reedt stoutelijck voor uyt, en op de Franschen aen, van de welcken hy een Kapiteyn, en een Ruyter doodt schoot. Doch hy self wiert oock, in 't omkeeren, van een Fransch Ruyter van achteren door-schoten, en op een paert hier deur naer 't Leger van sijn Hoogheydt gevoert. Onse Ruyters {p. 14} kregen oock een hoogh Fransch Officier gevangen, die, hoewel seer gewondt sijnde, geen quartier begeerde, en hier deur gevoert wierdt. Hy was een groot Heer, en voerde d'eernaem van Markgraef. D'onsen waren in alles geen vier-hondert mannen, en de Franschen wel over de drie-duysent te paert, en te voet, van de welcken, gelijk men t'Uytrecht seyde, wel drie of vier-hondert doodt bleven.

Op Sondagh, d'achtiende van September, trock de Hartog van Luxenburgh, met Stoupa en Mombas, sijn krijgsvolk gemonstert hebbende, uyt Uytrecht, met acht-en-twintig-hondert mannen, naer Woerden, daer hy, door een Trompetter, de deurtocht voor eenig volck dee versoecken; 't welck aen hem toegestaen wierdt, invoegen dat'er noch in die selfde na de middag, omtrent te vijf uren, een groot getal van Ruyters binnen geraeckte, die sich daer onthielden, tot groote verbaestheydt der Stedelingen; en in de volgende dag, de negentiende, wierden sy van een groot getal van Soldaten, en eenige stucken geschuts, met het geen, dat daer beneffens behoort, gevolght. De Boeren, rontom de stadt Woerden, wierden terstondt binnen gehaelt, en, neffens de Burgers, gedwongen aen de Vestingen te wercken, en om alles, dat buyten stont, op te ruymen, en neder te werpen. Dese Franschen, sich van Woerden verseeckert hebbende, trocken tot de Leydsche Poort uyt, om voeder te halen, en bequamen by het Blockhuys de Brandtwacht van het Leger van sijn Hoogheydt, daer tegen sy handtgemeen wierden, in 't welck een Franschman gdoodt, en een swaerlijck gequetst wierdt. De Schout stondt, weynigh dagen te voren, eer de Franschen binnen Woerden quamen, sijn wijf, met een schip vol goet, naer den Haag. Desgelijks deden oock eenigen der voornaemsten, gelijk mede eenigen, die niet van {p. 15} soo groot aensien waren. Al't welck, so kisten, kassen, als bedgewaedt, naer den Haag, Leyden en elders gevoert wierdt. De Franschen verdelghden oock binnen Woerden seker huys, dat vol van gevluicht goedt was, en seyden dat het uyt het Sticht was gekomen, en dieshalven aen hen behoorde.

Op Woensdagh, d'een-en-twintigste van September, haelden de Franschen een groote roof van hooy, kooren, klederen en huysgewaedt niet verre van 't Leger van sijn Hoogheydt, en in die selfde dagh trock de Hertog van Luxemburg, met Stoupa, Mombas, en veel groote Heeren, weer naer Uytrecht, en liet omtrent twee duysent mannen tot besetting binnen Woerden, na dat sy in de voorgaende dag in 't Proveniers huys geweest, en daer de kleyne huysjes besichtig hadden.

Op Vrydag, de drie-en-twintigste van Sept. haelden de Francen weer een groote roof, en in die selfde dag waren de Burgers gedwongen hun geweer over te geven, en 't selfde op het Stathuys te brengen.

Op Sondagh, de vijf-en-twintigste, haelden sy weer van Rietvelt, en daer omtrent een rijcke roof van paerden, koejen, hooy, koorn, huysgewaedt, en andere diergelijcke dingen, invoegen dat sy een schoon vette vaers voor vijf-en-twintig stuyvers, en een schoone vette melk-koe voor twee dukatons, en alles naer advenant verkochten. In dese selfde dag, Sondag sijnde, dwongen sy de Luyterschen alles uyt hun kerek te breken, en de selfde tot een hoyschuer aen hen over te geven.

Op Maendagh, de ses-en-twintigste van September wierdt opentlijck afgelesen, dat het Gasthuys, Weeshuys en Proveniershuys vry van alle accijs souden zijn, maer dat alle Burgers vijftien, en de Tappers vier-en-twintigh stuyvers van yder hallfvat bier souden moeten geven, en dus alles naer ad- {p. 16} venant. Een pint sout koste tien stuyvers; en men kon het selfde noch qualijck bekomen. Sy dwongen ondertusschen de Burgers en Boeren aen de Wallen te arbeyden, sonder aen te sien of het Sondag, of werckdag, goedt of quaedt weer was; en in de selfde dagh quamen sy met veel goederen wederom van halfweegh tusschen Uytrecht en dese Stadt Woerden, uyt vrees van dat het Staetsche volck daer omtrent op de been was.

Op Dingsdagh, de seven-en-twintigste, 's avonts te negen uren, verscheen eenig getal van het Spaetsche volck voor de Stadt, aen de Kronkel- en Leydsche Poort. Van weer zijden wierdt

heftighlijck geschooten; en daer wierden eenigen gequetst, en één of twee dootgheschooten. Dit geschiet duerde wel een uer, of langer; en toen trock des Princen volck hooger op.

Op Woensdagh, d'acht-en-twintighste van de selfde maent, wierden veel goederen, bestaende in kisten, koffers, &c. naer Uytrecht ghescheept. Maer dit alles quam weerom, uyt vrees van het Staetsche volck, dat onder-weegh tusschen Uytrecht en Woerden, aen de Kruipin, te Kamerick en elders lagh; 't welck groote ontsteltenis binnen onse Stadt Woerden veroorsaecte. De Commandant en andere krijghs Oversten quamen oock het Proveniers huys, voor aen, en binnen de poort, besichtigen, sonder yets te seggen; en des namiddags begonnen de Franschen met groote haest buite de Leidsche, en buyten de Hofpoort, de huysen af te breken, en in de brandt te steken. Dit verwekte een groot gejammer een gekerm, soo buyten, als binnen de Stadt; maer besonderlijck over de brandt buyten de Hof- of Uytrechtsche Poort, om dat de selfde soo dicht aen de Poort, en de windt naer de Stadt was, daer veel huysen, met riet ghe-^{p. 17}deckt, even binnen de Poort stonden, op de welcken de voncken in groote meenigte vielen. Doch de voorgaende reghen had de daken soo nat gemaect, dat de vlam geen vat daer op kon krijgen, tot groot geluck der Stedelingen. Men vluchtte ondertusschen met de goederen soo veel, als men kon. Maer de soldaten tasten de genen aen, die sy machtigh waren, en namen den lieden het geen af, dat hen dienstigh was. In de volgende dagh haelden sy van de huysen, die buyten verbrant waren, al 't yserwerck, dat sy verkochten, en het hout om te branden. Kort, alles, dat 'er was, verstreckte aen hen tot roof en buyt. Dese brandt, daer in veel hooybergen, turf en hout tot asch wierdt gemaect, duerde tot aen middernacht, eer men buyten ghevaer raecte. Buyten yder Poort brandden acht, of negen huysen af; en dit gingh soo haestigh toe, dat de lieden geen tijdt hadden om hun goederen te berghen; en 't geen, dat sy noch in der yl daer uyt ruckten, wierdt ghestoolen en wech ghehaelt; 't welck oorsaeck was van dat veel menschen daer door arm wierden. De schade wierdt wel op veertigh duysent guldens geschat.

Op Donderdagh, de negen-en-twintigste, deden de Franschen een tocht naer Kromnik, om een roof te halen, doch sy wierden van de Staetschen gestuyt, en quamen weer binnen met eenighe gequetsten, en twee of drie dooden. Des avondts was weer een heftigh geschiet by de Hofpoort, en Graswal. Dit geschiedt was, gelijk in de volgende dagh gesegt wierdt, naer een blint paert, en een oude koe, die over de verbrande puynhopen liepen. De koe wierdt doot geschooten, en het paert gequetst. Seker, een klucht, om daer mee te lachen.

Op Saterdagh, d'eerste van October, haelden de Franschen geduriglijck hout en hooy binnen, en al-^{p. 18}les, dat sy krijgen konden. In de selfde dagh quam weer een schuyt met vijftigh sacken meels van Uytrecht voor de Franschen; en veel Grooten van hen trocken te paert, en met de schuyt naer die Stadt.

Op Sondagh, de tweede, voeren sy noch voort met hout en hooy, en alles, dat hen voorquam, binnen te halen. De Luyterschen preekten oock in dese dagh twee malen in de groote Kerck.

Op Maendagh, de darde, des avondts, t'acht, of te negen uren, quamen vier hondert Switsers in groote stilte hier binnen, en seyden dat sy de winter over hier meenden te blijven. Hier wierdt oock afgelesen, dat yder Burger vier goede palissaden sou leveren, met toeseggingh van dan vry te sijn van aen de nieuwe Vestingen te wercken.

Op Dingsdagh, de vierde, vertrocken weer veel Franschen te voet, en met schuyten naer Uytrecht. Sy deden oock een tocht, en brachten groote roof binnen. In de selfde dagh wierdt mede veel bussekruyt, loot en lont op 't Kasteel gebracht: en men verwoestte voort alle tuynen en bomen hier rontom de Stadt. Ja de Stedelingen wierden soo geplaeht, dat veel van hen ter Stadt uytliepen, en alles staen lieten.

Op de vijfde wierdt weer het voorige, van vier palissaden te leveren, afgelesen.

Op Vrydagh, de sevende, wierdt de groote Sael van het Proveniershuys tot een Sieckhuys, en andere kamers voor de Docktor geschickt, tot groote benaetheyt der Proveniers. Dese Sael moest ylings opgeruyt worden, op dat sy veel bedtsteeden voor veertigh of vijftigh siecken daer in souden maken. De Koken wierdt den Proveniers oock afgenomen.

Op Saterdagh en Sondagh, d'achtste en negende, ^{p. 19} begon men veel siecken in dit huys te brengen, en te dragen, die op de vloer neer, op kleyn beddegoet, en op stro geleght wierden; daer in men in de volgende dagen voortvoer.

Op Maendagh, de tiende van October, moest men de Franschen noch meer van de huysen inruymen. Sy braecken in dese dagh de Kronckelpoort boven af, om van daer te kunnen schieten, soo de Staetschen voor de Stadt quamen. In deselfde dagh wierden oock, buyten de Hofpoort, in de Vaerten naer Uytrecht en Linschoten, verscheyde dammen geleght. Men arbeydede mee met groote naerstigheydt om aerde Borstweeringen teghen de hooghe mueren aen te maecken, met meer andere wercken, die tot tegenweer dienden. Daer wierdt oock van nieuws afgelesen, dat yder Burger met'er haest vier goede palissaden, die recht, en tien voeten langh waren, moest leveren, om de selfden langhs de grachten aen 't water te setten.

Op Dinghsdagh, d'elfde van October, des uchtens te vier uren, verscheen het krijghsvolck van de Staten voor de Stadt, daer terstont een groot ghedommel langhs de straten ontstont. Tusschen vier en vyf uren wiert tot twee of drie malen in de Tooren allarm geklept; en men klopte overal deur de Stadt de Soldaten op. Korts daer aen begon men sterck met Musketten van de Wallen te schieten, eerst langhe tijdt aen de Leydtsche, en daer na aan de Hofpoort; het welck af en aen tot aen d'avondt duurde. Des uchtens, ten ses uren, vuurden de Franschen met tacke-bosschen op d'ommegangh des Toorens van de groote Kerck, die over de vier hondert jaren gestaen hadt, soo sterck, om aen de genen van Uytrecht hun noot te verwittigen, om bystant van hen te bekomen, dat dese Tooren, gelijk oock de Kerck, die over de vier hondert jaren {p. 20} gestaen had, in brand geraeckte, en, benefens veel huysen en schuren, te negen of tien uren al in d'asch lagh. In de selfde dagh, des avondts, staecken de Franschen buyten de Kronckel-Poort, tegen over het Kasteel, een groot boere huys in de brandt, en schoten de gehele nacht langh. In dese dag sneuvelde een Markgraf buyten de Hof-poort. Des avondts dee de Hertogh van Luxenburgh, met acht of negen duysent mannen tot bystant der Franschen binnen Woerden komende, op de wijck van de Heer van Suylesteyn, tusschen Uytrecht en dese Stadt gelegert, een heftighe aenval, maer wierdt kloekmoedighlijck afgeslagen.

Op Woensdagh, de twaelfde, 's uchtens vroegh, deden de Franschen een heftige uytval buyten de Hof-poort. Maer sy, in 't onderspit geraeckt, keerden terstont weer om, met verlies van wel vijftigh doden, en daer onder achtiën Officieren, benefens veel gequetsten. Sy wierden tot voor de poort vervolght, die sy, uyt schrick, een lange wijl onbeset lieten, en die men lichtelijck overweldicht sou hebben, soo de vervolgers slechts voort ghetrocken waren. Omtrent te tien uren rees'er weer een gevecht, daer in veel gedoodt en gewondt wierden. De Hertogh van Luxenburgh, in de voorgaende avondt van Suylesteyns wijck afgeslagen, quam nu langs de Houdijck op Kamerijck en Krupin, deur 't water, langs een wegh, die ongebruyckbaer wierdt geacht, tusschen dese Stadt, en Suylesteyns wijck, die hy onverhoedts van achteren eerst met twee duysent mannen aentastte. Hier wierdt heftighlijck gevochten; in voegen dat de Staetschen veel van hun vyanden dooden. Maer dewijl de geheele macht der Franschen hier op volghde, en tegen het krijghsvolck van Suylesteyn insette, soo braken omtrent drie duysent mannen van de

{p. *}
[illustratie]

{p. 21}

Franschen deur, die binnen de belegerde Stadt quamen. De Heer van Suylesteyn, wierdt doodt geschoten, en veel van de sijnen verslagen; en indien de Graef van Hoorn niet op 't geschiet was aengekomen, soo souden de Fransche alle de sijnen verdelgt hebben. In deser voegen wiert de stadt Woerden, na dat men anderhalve dagh, met seer groote schade, daer op geschoten had, verlaten, met verlies van twee of drie stucken geschuts op Snellenbrug, en van veel volcks van de Graef van Solms Regiment, dat gantschelijck verdelght wierdt. De Heer van Suylesteyn, doodt sijnde, wierdt op het Kasteel gebracht, daer sy hem lelijck in 't aengesicht sneeden en korven, en naeckt voor de honden wierpen. Doch de Schout kreegh hem met bidden van daer; en een dienaer naeyde hem een snede toe, die van boven op het aengesicht over de neus heen, en tot aen de kin toe liep; en in deser voegen wierdt dit lichaem naer het Leger van sijn Hoogheyt te Nieuwerbrugh gebracht. De Franschen quamen, na 't vertreck van hun vyanden, omtrent de middagh, binnen Woerden, met veel volcks, hooge moedt, en groote blijtschap, schoon van hun zijde veel gedoodt en gequetst waren. Het getal van hun dooden wierdt tot op vijftien hondert begroot, en dat van de Staetschen tot op vier

of vijf hondert, behalven noch drie hondert, die gevangen naer Uytrecht wierden gevoert, en dartigh of veertigh gequetsten, de welcken men binnen Woerden bracht, onder de welcken een Capiteyn met geel hayr was, een groot man, die 's nachts storf, en, met een Soldaet naeckt achter het Proveniershuys, in de Tuyn wierdt begraven. Van de zijde der Franschen waren oock veel gequetsten, die een dag of twee daer na oock naer Uytrecht wierden gevoert, om dat sy van de hulp-
{p. 22}benden waren, die tot ontset van Woerden waren gekomen. Hier staet aen te merken dat, terwijl men van weerzijden dus heftigh in 't gevecht was, de Staetschen om Woerden te vermeesteren, en de Franschen om dat t'ontsetten, de genen, die binnen de Stadt waren, de Hofpoort, daer uyt sy een uytval deden, open lieten staen, daer sestien onversaechde Soldaten van de Marine op aen vielen, en tot over de Valbrugh indrongen, en, soo sy van de hunnen wel gevolgt waren geworden, de Stadt ingenomen soudon hebben; doch dewijl sy, de Franschen met groote dapperheyt naer binnen dijvende, niet wel gevolgt en ondersteunt wierden, soo moesten sy aftrekken. 't Is verwonderens waerdig dat, in dese aenval, seker onversaecht Soldaet van de Marine een Capiteyn van de Switsers op, of by de Valbrugh nedervelde, en, siende dat hy wel gekleedt was, hem met groote onversaechtheyt aentastte, de kleederen van 't lijf scheurde, koussen en schoenen uytruckte, en, een bant, daer veel gout in was, om sijn bloot lichaem vindende, de selfde aftrock, en, hem om sijn hals slingerende, als verwinner weerkeerde, schoon de Franschen, op de Wallen zijnde, heftighlijck naer hem schoten.

Op de selfde, gelijk oock op den dertiende dagh wierden wel acht of negen schoone stucken geschuts binnen gehaelt; en oock alle schoppen en spaden, balken en tackebosschen, en andere dingen, die men had laten staen. En seker, men seyde dat, soo dese saeck met goet beleyt aengevangen had geweest, men gemackelijck met verloop van een dagh meester van dese Stadt sou sijn geworden. De Franschen selven bekennen dat de Staetschen seer treffelijck hebben gevochten. Maer wat was het? De Franschen waren wel vier tegen een; en {p. 23} evenwel soudon 't de Nederlanders hebben gewonnen, soo de Franschen niet over de Velden en ongebaende wegen waren gekomen.

Op de selfde, en de veertiende dagh staken de Franschen weer de Pannebackers huysen aen, en hieuwen op de Stadts-wal de schoone bomen af, die daer tot een verçieringh stonden, op dat sy daer af stormpalen en palissaden langhs de kanten van de gracht soudon maken; en yder Borger en Soldaet moest vier van soodanige palen, die recht, en tien voeten langh waren, leveren.

Op de vijftiende en sestende verbrandden de Franschen voort buyten de Hof-poort d'overgebleve huysen, en een saeghmeulen, met het huys, dat daer by behoorde.

Op Maendagh, de seventiende van October, wierden seer veel plancken, sparren, balcken, en alles, dat'er was, daer men yets mee kon uytrechten, binnen gehaelt. Oock wierdt opentlijck afgelesen, dat, indien de Dorp-lieden rontom Woerden niet voort wilden komen aen de Stadt arbeyden, men hun dorpen en huysen sou in de brandt steken.

Op Donderdagh, de twintighste van de selfde maent, quamen hier weer twee Fransche Capiteyns, in het voorgaende gevecht gevangen, en van Oudewater, daer sy gebracht waren, gelost; beneffens veel andere Soldaten, die uyt het Leger te Nieuwerbrugh, uyt Uytrecht, Oudewater en elders tegen malkander gelost wierden. Burgers en Boeren wierden ondertusschen met groote heftigheyt gedwongen aen Vesten, Dammen, en andere wercken t'arbeyden; terwijl alle overgebleve huysen en meulens buyten de poorten afgebrant, en de goederen tot buyt en roof gemaect wierden. Ja d'een Burger ('t welck erbarmelijck om te denc-
{p. 24}ken is) moest d'ander Burger buyten helpen plunderen en verderven, met groote droefheyt en leet van weerzijden. In dese tijt ondersochten de Franschen oock wat gevluchte goederen waren, die sy opschreeven; en sy deden de bedden der gevluchte lieden, gelijk oock die van eenige burgers selven, voor hun siecken en gequetsten in 't Proveniershuys brengen.

Op Vrydagh d'een-en-twintighste van October, 's uchtens vroegh, trocken sy, met veel schuyten en volcks, naer Linschoten, Krommik, Polane, en daer omtrent: ja sy dwongen veel Burgers mee te gaen, om hen te helpen roven en plunderen, en alles, dat sy krijgen konden, mee te slepen. Op de middagh quamen sy weerom met veel ongedorscht koorn in schoven, hooy, buyskool, en

huysghewaedt, beneffens een groote meenigte van koejen, tot een getal van hondert, of hondert en vijftigh, die sy van de stallen hadden genomen, en te Woerden binnen brachten.

Op Saterdagh, de twee-en-twintighste, wierden de Burgers weer in groote meenigte, met plancken en ander houdt, naer buyten ghestuert, om de Vaerten af te dammen. In dese tijdt was het water soo hoogh binnen de Stadt, dat het in veel huysen langhs de Ryn stont; 't welck in lange tijdt niet gebeurt was.

Op de drie-en-twintighste van de selfde maendt, Sondagh sijnde, moesten de Burgers noch al werken. Men maeckte buyten de Leydtsche Poort eenigh muurwerck van stenen, die het duysent sestien gulden kosten. Oock wierd'er een Placcaet afghelesen, naer 't welck de Burger en Soldaet sich moesten regeleeren, te weten voor bedden, kaerssen, bier en vleesch, of soo veel gelts in der selver plaets. Dit was onmogelijck, insonderheydt voor de ghe-{p. 25}meene lieden, die yeder dach, voor yeder persoon, van de ghemeene Soldaten, behalven de bedden, tien stuyvers moesten geven.

Op de vier-en-twintighste wierden acht of negen groote tonnen sout, dat seer fijn was, gelijk oock een deel bier van Uytrecht, binnen gebracht. Men verkocht toen voor ses stuyvers een pintje souts, 't welck men twee dagen te voren een Switser, op de Vischbrug, voor sestien stuyvers had sien verkopen; seecker, een groote afslag. In dese tijdt wiert den Remonstranten oock hun Kerck afgenomen, en tot een meel-huys ghebruyckt; dewijl'er twee schuyten, met wel twee hondert sacken meel, van Uytrecht waren ghekomen. In yder sack was over de twee hondert ponden tarwe-meel, daer zy selven, by dagh en nacht, broot voor de Soldaten af backten; 't welck sy by-na alle weecken uytdeelden. Ondertusschen storven dagelijcks veel Soldaten in 't sieckenhuys, daer weer andere siecken in de plaets gebracht wierden. Men poogde oock aen d'ommegangh van de Tooren een solderingh te maken, om wacht daer op te houden. Daer beneffens wierden verscheyde Burgers gedwongen om 's avonts met de Franschen op roof uyt te varen; en de genen, die dit weygerden, kregen slaghen in overvloet.

Op Dingsdagh, de vyf-en-twintighste van October, quamen de geenen, die uytgetrocken waren, seer vroegh te Seckvelt, daer sy, in plaets van roof te halen, rijckelijck slagen kregen: in voeghen dat'er omtrent hondert weer keerden, die sich deur dick en dun, deur water en modder, geberght hadden, en dus wegh geraeckt waren. Drie hondert van hem wierden te Seckvelt, en daer omtrent gevangen, en naer het Leger te Nieuwerbrugh gebracht. Het getal der dooden wierdt verswegen. Te Seckvelt waren seer veel gevluchte goederen.

{p. 26}

Op Woensdagh, de ses-en-twintighste, wierdt de bekende verspieder Dirck Schuylenburgh, op welcks lyf men twee hondert gulden gestelt hadt, te Kamerick, door eenige Soldaten van de Marine uyt zijn Hoogheys Leger, uyt zijn huys, (daer hy even intradt, om twee vette Gansen voor de Commandant te halen) gehaelt. Hy hadt den Franschen de wegh over de velden ghewesen, toen sy quamen om Woerden t'ontsetten; 't welck hen andersins niet geluckt sou hebben. Men was ondertusschen besich om op alle rondeelen van de Wallen solderingen voor het geschut te maecken. Voor de drie Poorten wierden oock halve manen, of soodanige voorwercken toegestelt, daer wel vier of vijf hondert mannen aen werckten. Des avondts spade quam een Boer op 't Kasteel, met bericht dat zijn Hooghey, de Prins van Oranje, voor de Stadt sou komen; en dieshalven bleven alle de Franschen de geheele nacht over in de wapenen.

Op Donderdagh, de seven-en-twintigste, wiert veel koorn en rogge, te weten wel seven hondert sacken, en in yder omtrent ses schepels, uyt acht schuyten in de groote voorkamer van des Proveniershuys gebracht, daer men in de twee volgende dagen oock mee besich was. Twee Rotmeesters wierden oock op het Slot vast geset; beneffens de Stadts Timmerman, en een Schipper. Op dese beyde had men het hard geladen, om dat sy niet binnen de Stadt waren, toen de selfde van zijn Hooghey belegert wierdt. De Rotmeesters gingen echter 's avondts weer vry en los naer huys.

Op Vrydagh, d'acht-en-twintigste, des uchtens vroegh, gingen de Franschen weer naer Rietvelt, en daer omtrent, op de roof uyt. En dewijl de partyen van weersijden aen malkander raeckten, soo sondt men op de middagh aen hen twee hondert {p. 27} mannen te hulp. Tegen d'avondt quamen sy weer binnen met veel hooy, hout, huysghewaedt, schilderyen, en andere dingen. In dese dagh storf oock een Cornet van de Ruytery aen zijn wonde, die hy eenige tijt te vooren, op roof uytgegaen, en

te na aen sijn Hoogheys Leger gekomen sijnde, had ontfangen. Men haelde mee twee stucken geschuts van Seckvelder Meulen, die, in 't voorgaende gevecht voor Woerden, de Soldaten van de Marine, door d'overval der Franschen, hadden moeten verlaten.

Op Sondagh, de dertigste, trocken veel schuyten, Soldaten en Ruyters naer Uytrecht. De Luyterschen preekten hier weer in 't huys van hun Predikant.

Op Mandagh, d'een-en-dertigste, des avondts, quam een Commandant, of dierghelijck Krijghs-Overste binnen, over de welck seer ghetrompet wiert.

Op d'eerste, tweede en derde van November waren de Franschen noch besigh met hun wercken om en voor de Stadt te maken, en te voltrecken.

Op Vrydagh, de vierde, na middagh, quamen hier binnen dertien schuyten met Soldaten, meel, tarwe, rogge, en andersins.

Op Saterdagh, de vyfde, des uchtens, trocken de Switsers, met veel Franschen, te samen wel drie hondert sterck, met schuyten uyt; en de genen, die 't deur 't water en andersins ontkomen waren, quamen ongehavent weer binnen, sonder groote buyt mee te brengen.

Op de seste, gelijk oock in de twee voorgaende dagen, droegen de Franschen alle solders in 't Proveniers huys vol koorn; het welck tot groot ongemack van die goede lieden streckte. De Burgers wierden verre boven hun macht met krijghsvolck {p. 28} belast, ja de Kraem-vrouwen selven van hun bedden afgetrocken. Op d'avondt wierdt in 't Proveniers huys aengeseght, dat de Proveniers d'overige huysen aen d'Oost-zijde moesten opruymen, en daer uyt vertrecken; dewijl'er wel twee hondert siecken en gequetsten van Uytrecht, daer wel drie duysent siecken en gequetsten waren, soudon komen. Dit veroorsaecte een groote droefheydt voor de Proveniers, die niet wisten waer sy soudon blyven.

Op Sondagh, de seste van November, brachten de Franschen een groote roof van Hooy en Koejen, en van andere goederen tot de Leydsche Poort binnen. Des avonts trocken zy, met veel schuyten, en volck, naer de Waerder, om alles af te branden, doch sy konden niet overkomen.

Op Dinghsdagh, d'achtste, des uchtens ten drie uren, trocken zy, wel duysent sterck, met veel schuyten, naer Linschooten, en daer omtrent, en des middaghs quamen zy weer om, met groote roof van Hooy, ongedorscht koorn, alderhande huysgewaet, en een kopere geutsteen. In dese dagh, gelijk oock in de voorgaende, deden zy weer wel acht of neghen schuyten, met tarwe en rogge geladen, in 't Proveniers huys, op de kamers en solders, dragen. De dragers, daer onder oude mannen van sestigh jaren waren, kregen slaghen, in plaets van loon voor hun arbeyt; en de tranen borsten hen tot d'ogen uyt. De Schippers, en andere Burgers wierden oock ghedwonghen in de nacht, als de Franschen uytwilden, op te passen, om met hen te varen, en hen te helpen. Men seyde hier oock, dat zy in de voorgaende daghen het dorp Waveren, Kokkengen, en noch twee andere Dorpen, naer Uytrecht, en omtrent Harmelen gelegen, afgebrandt hadden.

{p. 29}

Op Woensdagh, de negende, volvoerden sy hun voorgenome quaet op Waerder dorp, daer in sy twee malen gemist hadden. Sy verbrandden daer veel huysen en schuren, en quamen met veel hooy en andere roof binnen; en voorts haelden sy dagelijcks al 't geen, dat hen diende. Wijders, in dese dagh, en in eenige volgende dagen quamen so veel Soldaten binnen onse Stadt, dat sy, by gissingh, wel een getal van acht duysent en vijf hondert uytmaeckten. Want men houd dat'er omtrent seven hondert huysen in de Stadt sijn; en yder huys was met tien, twaelf, en vijftien, ja twintigh Soldaten belast: behalven dat eenige weynige huysen van vier Capiteynen, of Luytenanten, met hun knechten en gesleep, beset waren. Ja sommige huysen waren so vol gepropt, onder en boven, dat d'Inwoonders selven geen plaets hadden om te sitten, selfs niet achter de deur. In tegendeel, men joegh hen somtijts noch wel naeckt en bloot ter deuren uyt, en sloegh hen bont en blaeuw. Sy trocken de siecken de bedden onder 't lijf van daen: en dewijl het getal der doden onder de Burgers dagelijcks grooter wierdt, soo moesten sommigen hun lijcken in witte kisten bloot op de schouders nemen, om dat'er geen baren waren, en hen dus, sonder van iemand gevolgt te worden, naer 't graf dragen; 't welck deerlijck om aen te sien was. En seker, d'overlast wierdt dagelijcks grooter, en de Soldaten stouter en onbeschofter: en schoon ondertusschen afgelesen wierdt dat niemant uyt zijn verblijfplaets, als hy verplaetst wierdt, ('t welck byna alle drie of vier dagen gebeurde) yets mee sou

nemen, soo wierdt het echter niet onderhouden. Yder dee wat hy wilde, sonder dat'er eenige straf aen d'overtredders gepleegt wierdt: en de klagers kregen geen gehoor; want de klagers en rechters konden malkander niet verstaen.

{p. 30}

Op Dingsdagh, de vijftiende van November, rees in 't Proveniershuys weer een groote onsteltenis en verbaestheyt, om 't opruymen van eenige huysen der Proveniers. Men hakte de deuren aen stucken; en de sloten wierden gebroken. De vluchtelingen wierden echter verschoont. Jan Symonsz. N°. 17. bewonende, moest zijn huys verlaten, en dat aen een Serjant overgeven, die, als opsiender over de siecken, gelijk hy seyde, daer in wilde schrijven, en zijn Kantoor houden. Dit was d'eerste inval by de Proveniers aen die zijde, tot hun aller groote droefheyt. In dese dagh kregen sy tien of twaelf manden turfs van 't Stadthuys, dewijl de Franschen hun turf verbrant hadden.

Op Woensdagh, de sestiende, gelijk oock in eenige voorgaende dagen, wierdt'er gheduriglijk buyt en roof binnen gebracht. Men hielt oock in dese dagh voor d'eerste mael vrye markt, die, gelijk afgelesen wierdt, alle volgende Woensdagen ghehouden sou worden; 't welck merkelyke vervasschingh [lees: vervarsschingh] van melck, butter, kool, en diergelijcke dingen gaf, die van d'omleggende Boeren, niet verre van de Stadt wonende, en die noch yets behouden hadden, ter marckt gebracht wierden. Het schavot wierdt oock voor 't Stadthuys opgherecht, met een galg daer op; als om een afschrick te maecken: maer dit alles hielp seer weynigh tegen de baldadige Soldaten.

Op Donderdagh, de seventiende, trocken de Franschen weer naer Polanen, Kortet en langhe Linschoten, daer sy gesneuveld soudon zijn, soo sy niet door een groot getal van Ruyters en Voetknechten ontset waren geworden, daer door sy d'overhandt verkregen. Na de middag quamen sy weer binnen met seer veel hooy en hout, en met huysgewaedt, en glase vensters, die sy uyt Websters huys meebrachten, daer sy oock d'Italiaensche vloeren, van de welcken zy de steenen binnen Woerden voerden, niet verschoont hadden. De Commandant eyschte oock hondert Burgers van de Stadt, om een wyde en tweede gracht rondtom onse Wallen te doen graven: doch dewijl hy, door een brief, t'Uytrecht wierdt ontboden, soo bleef het werck voor die tijdt steecken. In dese dagh liep 'er een gerucht dat zijn Hoogheyt de Stadt Grave weer inghenomen hadt; 't welck aen ons eenighe hoop gaf, doch die ydel bevonden wiert.

Op Vrydagh, d'achtiende van November, wierden veel koejen, varckens, hout, hooy, stro, ongedorscht kooren, linnen en wollen binnen gebracht, 't welck goet koop verkocht wierdt. Men maeckte oock veel bultsacken van stro, voor de siecke Soldaten; dewijl de bedden van veel Burgers verdorven waren. Men haelde in dese dagen veel schoone ghevluchte bedden uyt de huysen der Burgers, die men op 't Kasteel bracht, en men vondt een vuyrroer in een huys, op de solder, onder de gevluchte goederen. De vrouw, een weduw sijnde, moest hondert rijcksaelders tot boete geven; en schoon sy verklaerde dat sy niet wist dat het daer was, of aen wie het behoorde, sy moest echter betalen.

Op Saterdagh, de negentiende, brachten de Franschen veel wol-sacken in 't Kosthuys, en weer veel geroofde goederen in de Stadt, gelijk te vooren. Hier rees oock een gemompel dat'er wel veertigh duysent Franschen, en twintigh duysent mannen van sijn Hoogheyt tegen malkander waren gebleven, en dat de Franschen de vlucht hadden ghekosen: daer benefpens, dat sijn Hoogheyt van Oranje door de Luykenaers seer heerlijk tot Prins van Luyk ingehaelt en gehult was. Ondertusschen storven veel Burgers van stanck en vuyligheydt, {p. 32} elende en verdriet, daer veel Soldaten oock niet vry af waren.

Op Maendagh, d'een-en-twintighste, trocken sy, wel duysent sterck, naer de Waerder, daer sy, niet verre van sijn Hoogheyt Leger, het Huys te Waerder in de brandt staken. Sy waren seer vroegeh op de been, en hadden d'Opper en Onder-Commandant by sich, om, ghelijck men seyde, het Leger van sijn Hoogheyt t'overvallen. Sy hadden oock, gelijk'er gesegt wierdt, Seckvelt ten deel geplondert; doch brachten weynigh roof binnen.

Op Dingsdagh, de twee-en-twintighste, in de nacht, waren zy weer op de been, tot aen de Maybrugh; 't welck hen niet wel bequam: en gisteren en heden bleven veel van hen achter, die niet weer te voorschijn quamen. In dese dagh wierdt Huyg de Stadts Timmerman van 't Kasteel los

gelaten, na dat hy meer dan twee duysent guldens voor los-gelt hadt betaelt, om dat hy, gelijk men voorwendde, een brief van de gelegenheydt der Stadt Woerden, aleer dese plaets belegert wierdt, aen de Graaf van Hoorn had geschreven, en dese brief aen een Switser, die veinsde over te willen lopen, en hem aengebracht sou hebben, hadt vertrouwt, om dese selfde aen de gedachte Graef over te leveren.

Op de drie-en-twintigste van November trocken de Franschen weer vroegh naer buyten. De Schippers, en de Schuytevoerders waren in seer groot gevaer van hun leven; wanr [lees: want] sy moesten achter en voor ongedeckt, en sonder eenigh beschutsel in de Pramen staen, en de selfde voortvoeren, terwijl de Soldaten tusschen twee Borst-weeringen, van drie of vier plancken dick, drie, vier, of vijf voeten van de stevens af opherecht en vastghemaakt, stonden. Sy, wederkerende, seyden dat sy in d'Oudewatersche weren of broeken geweest, en {p. 33} daer oock brandt ghesticht hadden. Sy brachten veel Vleesch, Vet, Butter en huys-gewaed mee; en oock veel Koejen en Kalveren, een deel levendig, en een deel geslacht. De burgers, ouden en jongen, wierden weer, gelijk te voren, geprest om Hout te hacken, en binnen te brengen, 't welck deur het water, en deur 't nat en vuyl gehaelt moest worden; in voeghen dat sy dickwijls tot aen de middel nat wierden. In dese dagen seyden drie groote Officiers van de Franschen tot de genen, daer sy gehuys-vest laghen, dat sy in Januario, 1673. t' Amsterdam, Rotterdam, Delft, ter Goude, enz. in yder stadt een Regiment van Fransche soldaten souden hebben leggen: dat men hier aen niet had te twijffelen, en dat sy hun leven daer voor te pandt wilden stellen: daer sy noch byvoegden, dat sy, hoewel sedert anders is gebleecken, wel wisten hoe sy met de Heeren van alle dese steden stonden; doch dat de tijdt en gelegentheydt noch niet geboren waren. In dese tijdt wierdt oock seer veel groen hout in 't Proveniers-huys, en op 't Kasteel ghebracht; en ondertusschen kreegh men gheen eynde van hout te halen, en de heele stadt deur Palissaden te maecken.

Op de vijf en ses en twintighste van de selfde maent moest yder Soldaet vier groote bossen rys, yder soo langh en groot, als een man kon dragen, inhalen. De burgers, ja oock de Melck-boeren, en de genen, die men vindt, wierden oock ghedwonghen hout te hacken, en binnen te brengen. De Franschen seyden oock hier, dat sijn Hoogheyt, de Prins van Oranje, en de Keur-Vorsten door de Prins van Condé, en door de Hertogh van Turenne gheslaghen waren: dat alle de Ruytery was gesneuvelt, en sijn Hoogheyt met groote kommer binnen Maestricht was ghevlucht, en dat de Fran- {p. 34} schen aen niemandt quartier hadden willen geven. Dit veroorsaecte een groote verslagentheydt in de stadt, te meer, om dat sy voorgaven dat sy met Rysbossen naer 't leger van sijn Hoogheyt wilden trecken, en seyden dat de stedelinghen van Leyden, voor de koomst der Franschen vervaert, in groote meenigte uyt de stadt begonnen te vluchten

Op Sondagh, de seven-en-twintighste van November, vertrock de Commandant, van omtrent vijftigh Ruyters verselt, naer Uytrecht: maer na de middagh, te twee of drie uren, quam de helft daer af weerom; dewijl de soldaten van de zijde der Staten vijftien van hun ghevangen gekregen, en eenigen doot geschoten hadden. Ondertusschen storven hier dagelijks noch wel seven, acht, ja tien burgers, ten meesten deel van verdriet en ongemack; gelijk oock eenige soldaten. De burgers moesten oock uyt, om hout te hacken, in te voeren, en te brengen daer 't de Franschen wilden hebben, die daer in soo groote naerstigheydt gebruyckten, dat sy wel twaelf duysent bossen, of meer by malkander kreghen. Sy stelden oock een Schip toe, grooter dan een Turf-pont, met een borst-weeringh van drie of vier plancken dick, om schoot-vry daer achter te staen, met eenighe openingen, daer hun geschut tusschen sou konnen, om het selfde in d'aenslaghen, die sy te doen souden hebben, te gebruycken.

Op Woensdagh, de dartighste, waren sy vroegh in de weer, en trocken uyt met vijf of ses hondert mannen, om ergens een inval te doen. Men verstondt dat 'er uyt Uytrecht een groote meenigte van Krijghs-volck binnen Montfoort was ghekomen, om, gelijk men voorgaf, met de genen van Woerden, Oudewater te gaen belegeren, of deur 't leger te Nieuwerbrugh heen te slaen, of eenige {p. 35} andere groote aenslagh uyt te voeren: dewijl vastelijck geseght wierdt dat de passen boven in 't landt tegen de Franschen dicht en vast beset waren, en oock dat sy groote afbreuck aen veel Karren met goederen en nootdruft, gelijk oock van Ruyters en Soldaten, hadden gheleden. Dieshalven seyde men hier onder de stedelingen dat sy, met hun aenval, of intocht, sijn Hoogheyt

meenden te doen wederkeren, op dat sy de weggen naer boven, de Rijn en Maes op, weer vry en open souden hebben. Tegen d'avont quamen sy weerom, en brachten uyt de lange Linschooten een groote roof mee van veel Hooy, huys-gewaed, Deuren, Vensteren, Potten, Pannen, en alles, dat sy los hadden kryghen, en laden konnen; ja sy brachten oock Vlas, Bed-pannen, Koussen en Schoenen mee.

Op Donderdagh, d'eerste van December, brachten de Franschen weer veel Hoy, en huys-gewaed, turf en hout, kist en kassen, en diergelijcke dingen binnen Woerden. Dese roof was uyt Breevelt gehaelt. In dese dagh storf een oude Godvreesende aensienlijke Vrou op haer stoel, daer sy wel ses, of acht weecken, by dagh en nacht, opgeseten had, dewijl zy gheen bed machtigh was, daer zy op kon leggen; gelijk oock veel andere goede burgers, die op stroo moesten slapen, terwijl de Soldaten op de bedden lagen. Sy storf t'elf uren, en was, dewijl zy voort ten huys uyt gheset wierdt, te drie uren al onder d'aerde; en de Soldaten deelden de goederen te samen. In deser voegen wierden de burgers deurgaens gehandelt. Sy deden (ô gruwel) hun gevoegh in het mutsje, of kalotje van een oudt Scheepen, daer een pruyck aen was, en setten het hem dus op sijn hooft, ja lieten hem qualijck stroo, om daer op te leggen.

Op Vrydagh, de tweede van de selfde maendt, {p. 36} 's uchtens vroegh, wierden veel burgers, jongh en oudt, met Pramen ter stadt uyt gestuwt, om hout te hacken, en binnen te brengen. In dese dagh brachten de Franschen weer veel Hooy en huys-gewaedt binnen, ghelijck te voren. In dese dagen voerden sy veel goederen uyt het Kasteel naer Uytrecht, daer de Commandant gheduerighlijck, en weynigh te Woerden was. Sy brachten in dese tyt oock uyt de verwoeste Pannebackeryen een groote meenighte van lange deelen en plancken binnen, die men onder d'aerde, en sommigen in 't water verborgen had gehouden.

Op Saterdag, de derde, brachten sy noch al hooy en huys-gewaedt binnen, gelijk te voren. Men hoorde hier oock dat de Veltmaerschalk Wurts de schans t'Ameyde, eenige dagen te voren van Bamfield verlaten, en van de Franschen inghenomen, weer stormenderhandt had gewonnen, en dat de Capiteyn Brakel uyt sijn Uytlegger seer treffelijck daer op had geschoten. Daer wierdt oock gesecht dat de Franschen, eer de Veltmaerschaelk Wurts de voorgedachte schans weer ingenomen had, seer qualijck huys t'Ameyde gehouden, en wel veertigh huysen verbrandt hadden, en dat'er veel menschen gesneuvelt waren.

Op de vierde en vijfde van de selfde maent brachten sy, gelijk te voren, veel hooy en huys-raet, kisten, kassen, schilderyen, tafels en bancken binnen; ja oock het loot uyt de geuten. Sy braken de stenen op uyt de vloeren, en van de schoorsteenen, en de plancken uyt de solders, gelijk oock de balken uyt de huysen, de planken uyt de koe-greppen, daer 's winters de beesten op staen, d'ankers van de huysen, hengselen, glas-roeden, deuren en veynsters, en alles, dat branden kon, of daer af sy eenigh gelt konden maken. Indien yemant, {p. 37} hun overlast niet langer verdragen konnende, sijn huys ruymde en verliet, soo wierdt alles voor goede buyt verklaert, en ledekanten, en alles, dat los en leegh was, mee genomen, en goet koop verkocht. Dit alles wierdt uyt Polanen en daer omtrent van daen gehaelt. Des avondts seer spade trocken, gelijk men seyde, omtrent vier hondert mannen naer Uytrecht, en veel Officieren hadden sich al te vooren op de wegh gegeven.

Op Dingsdagh, de seste van December, seer vroegh presten sy veel Burgers, en trocken met veel Schuyten naer de kant van Linschoten, en quamen 's avonts weêr binnen met groote roof van soodanige goederen, als voor genoemt zyn; al het welck sy seer goet koop verkochten. 't Was verwonderens-waerdigh dat sy om soo weynigh geldts soo veel moeyte en onghemack, koude en noodt uytstonden: en echter waren sy even vrolijck, hoe nat en vuyl sy oock waren.

Op Donderdagh, d'achtste, quamen weêr van Uytrecht vijf Schuyten, yder met vijftigh sacken koorn, elck vijf of ses Schepel groot, die op Vrydagh, de negende, in de Remonstrantsche Kerck, en in 't Proveniers-huys opgedragen wierden. Den schoon Bedde en Peuluw, wel vijf-en-twintigh guldens waerdigh zynde, wierdt voor een Dukaton verkocht.

Op Saterdag, de tiende, ghelijck oock in de twee voorgaende dagen, wierden boven de groote sael, in 't Proveniers-huys, meer bedtsteden voor Siecken gemaect, en andere kamers afgeschoten. In dese daghen begroef een Man, sonder yemandts hulp, sijn eyge Moeder, voor de welck hy self het graf groef, dat hy oock toeschopte.

Op Sondagh, d'elfde, droegh de Vrou van de voorgedachte Man haer eyge kindt, doot zijnde, {p. 38} naer 't Kerck-hof. De man gingh aen haer zijde, met een schop op de schouder, om een graf voor sijn Kindt te maken: en in deser voeghen begroeven 't sy beyde; 't welck erbarmelijck aen te sien was. Maer wat raet? het meê-lijden was wech: want hy had geen gelt. In dese, ghelijck oock in de voorgaende dagh, wierden de Mannen, Jongelinghen, ja de Boeren van buyten op de straet aenghetast, gheprest, en op 't Kasteel ghebracht. Ja de menschen, die achter de Lijcken gingen, en uyt de Kerck quamen; 't moest al voort, dat hen dienstigh was. Sy wierden in 't Kasteel bewaert, om met hen in de nacht, by koud en onbequaem weêr, uyt te trecken. Uyt twee huysen, daer in Vader en Moeder gestorven waren, joegen sy de Kinderen uyt, en setten de dooden buyten deur, ja dreyghden dat sy hen in de Rhijn souden werpen. Men kon de Lijcken naeuwelijcks een dagh boven d'aerde houden, sonder sulcks van de Soldaten te kopen. Sy seyden dat de goederen aen de Koningh behoorden; en dieshalven deelden sy hen onder malkander. Sy verlangden grootelijcks naer de vorst, en gaven voor dat sy, soo haest als het ys hen kon dragen, recht toe op den Haegh wilden aenvallen, en seyden dat sy wel verseeckert waren dat hen niemandt sou keeren, vermidts sy wel wisten hoe het in 't Leger en over al ghestelt was. De menschen storven van schrick en ongemack, selfs by-na terwijl sy over straet gingen.

Op Maendagh, de twaelfde van December, 's uchtens vroegh, quamen die genen, die uytgetrocken waren, weêr binnen, en hadden het eerste huys in Seckvelt uytgheplondert, sonder yets anders verricht te hebben, vermits het Geschut, op de Vestingen leggende, aengesteecken wierdt, en hen vermaende niet verder te komen. Sy vloden {p. 39} dieshalven deur water en modder heen, soo sy best wech konden gheraken, sonder hun Brandt-schattingh van Seckvelt te durven inhalen, of veerder inval te doen.

Op Dinghsdagh, de dertiende, ghelijck oock in de voorgaende dagh wierdt al 't Hout, dat men ergens kon vinden, binnen gehaelt: ja sy wierpen de gebrande huysen in de Stadt neder, om de balcken te bekomen. Sy braken de sloten op het Stadt-huys open, haelden daer de turf van de Solders, die, met alles, dat hen voor quam, sy in alle onnutheyt verbrandden, terwijl de Proveniers niet een turf tot hun brandingh hadden, en sich met een deel spaenders, en d'overblijfselen van de timmeringh van het selfde huys, moesten behelpen, nevens noch twaelf manden turf, die sy met veel biddens en lopens, door bevel van Commissariissen, van een vlieringh hadden verkregen. Het scheen als of het dese hele nacht deur alarm in de Stadt was. Men schoot tot verscheyde malen met geschut van de wal. In dese, en in de volgende dagh haelde men noch al Hout binnen. Men bracht oock Klederen, Linnen, Wollen, Mantels, Rocken, Schorten, Schoenen en Koussen te koop.

Op Donderdagh, de vijftiende, quamen weêr twaelf Schuyten, met rogge en tarwe geladen, binnen de stadt. Omtrent kleyn-Jantjes-brugh wierden de Franschen, die tot verseeckeringh daer by waren, schoon wel sestigh of seventigh sterck, van twintigh, of vier-en-twintigh Soldaten van sijn Hoogheyt aengetast, die een Schuyt daer af, met neghen of tien van de beste Soldaten, bemachtighden, en met de roof naer hun Leger-plaets trocken. Op de selfde dagh, gelijk oock

Op de sestiende en seventiende, wierd het koorn, wel ses hondert Mudden uytmakende, soo in het {p. 40} Proveniers-huys, als op de Solders van andere burgers, opgedragen, terwijl het seer hart vroom; het welck verscheyde dagen langh duurde.

Op Maendag, de negentiende, quam een Marinier op schaetsen dicht onder Woerden, en schoot een Sarjant onder in de buyck, draeyde daer meê velde-waert heen, laedde sijn Roer, en wenckte dat sy hem souden volgen. Kapiteyn Morlack, een boosaerdigh, doch echter onversaeght man, liep, terwijl het dus vroom, gedurigh op party uyt, maer kon niet veel verrichten, vermidts de Boeren, sijn komst vernemende, sich op de schaetsen begaven, en dus wech reden; in voegen dat dese Kapiteyn, verdrietigh van dat hy hen niet konde achterhalen, hen meermaels voor vliegende Duyvels uytmaeckte. Maer dewijl het in dese tydt aen 't Sneeuwen gheraecte, soo nam het Schaets-ryden haest een eynde.

Op Dingsdagh, de twintighste van December, begon men aen de Bolwercken, eerst daer de Meulens stonden, van onderen op, palen, en alles, dat daer was, met water te begieten. Veel stedelingen storven dagelijcks van koude, ongemack, en ghebreck. De soldaten namen den kinderen en oude lieden de klederen van 't lijf, en verkochten hen, en sy ruckten de bedden van onder de

Dooden wech. Sy wilden de Klocke-stelder, toen hy doodt was, voort in de Rijn werpen: maer hy kreegh noch een kist en graf. D'oude Burgermeester Flip Jansz. door 't verbranden van sijn goederen verarmt zijnde, wierdt in de voorgaende daghen tot Gasthuys-vaer, in plaets van een ander, die overleden was, ghemaect. De burgers storven ses, seven, ja acht in een dagh, en dit soo ylinghs, dat het bedroeft om te sien , en te horen was.

Op Saterdagh, de vier-en-twintigste, des avonts, {p. 41} trocken ses Kapiteynen op de roof naer Seckvelt: doch sy quamen ter middernacht met lege handen weerom; en veel van de hunnen waren nat, en van koude als verstijft, vermits sy deur 't Ys, dat door het dojen swack geworden was, heen gevallen waren. Hier wierdt oock gheseght, dat Charleroy en Maseyck aen sijn Hoogheyt, de Prins van Oranje, over gegaen waren.

Op Sondagh, de vijf-en-twintighste, Karsdagh zijnde, wierdt veel Hooy, en roof van d'Achterbuurten over 't Ys binnen ghehaelt; want anders was het niet te bekomen.

Maendaeghs, de ses-en-twintighste, vroor het weêr seer fel, en niemant moght buyten de poort gaen. Drie of vier dagen te voren waren twee duysent Franschen binnen Montfoort gekomen, daer sy sulck een gebreck van lijftocht veroorsaecten, dat men gheen broodt voor geldt in dese plaets te koop kon kryghen. Men had over eenige daghen aen de genen, die hier binnen waren, belast al het Meel, dat men hier ghemalen vondt, en dat men malen kon, tot broodt te backen; en om dat sulcks te spoediger uytgevoert sou worden, soo had men eenige Backers tot behulp van Uytrecht herwaerts ghesonden: dewijl men een ghewichtige aenslagh voor had. De Franschen schoten oock veel Schoorsteen, en andere dingen om verre, om hun Musketten te beproeven. Sy braecken oock in de stadt de huysen af, die leegh ghestorven waren, om de selfden tot brandingh te ghebruycken, vermits sy seer swaerlijk was te bekomen. Sy begonnen oock op het Proveniers-hof, binnen de muren en hecken, de Dooden te begraven; daer in sy dagelijcks voortvoeren.

Op Dinghsdag, de seven-en-twintighste, quam de Hertogh van Luxenburgh, met omtrent vier {p. 42} duysent Ruyters, en soo veel Voet-volck hier binnen, dat de genen, die niets meê gebracht hadden, geen broodt konden bekomen.

Woensdags, d'acht-en-twintighste, 's uchtens te twee of drie uren, trock dit machtigh heyr, daer 't garnisoen sich byvoeghde, in alles omtrent vier duysent Ruyters, en elf duysent mannen te Voet uytmakende, hier ter stadt uyt. De Ruytery, en eenigh Voet-volck, trocken na de zijde van Oudewater, en quamen namiddags, te twee of drie uren, nat en vuyl zijnde, weer ter Kronckel-poort in, en moesten al voort weer ter Nieuwer-poort uyt. Terwijl dese Ruyters weer binnen quamen, hoorde men wel een uur langh seer heftigh schieten, voorts, de Hertogh van Luxenburgh, in de nacht uytgetrocken, nam, met d'overige macht, sijn wegh van hier na Seghvelt, en over 't Ys naer de Mye, en, Seghvelt deurgetrocken, vont sich tusschen de naestgedachte plaets en de Mye, aen de Slimweteringh gestuyt, dewijl dese weteringh door het aflopend water open gevloeyt was. De Franschen sonden dieshalven een deel van hun Soldaten weer te rugh naer Seghvelt, daer sy de plancken van de huysen braken, en met de selfde bruggen maecten, daer mee sy over d'ope weteringh geraecten. Maer dewijl het Ys dese meenighte menschen niet kon verdragen, soo moest het grootste ghedeelte weer naer Woerden keeren, daer sy middaeghs nat en vuyl weer binnen quamen: in voegen dat 'er ten hoogsten niet meer dan vijfendartigh hondert mannen over geraecten, die de gruwel-stucken, de welcken vervolgens verhaelt sullen worden, uytgevoert hebben. In de Mye, omtrent de Vogelkoy, lagh een Uytlegger, daer 't de Franschen, so haest sy over de voorghedachte Weteringh waren, voort op aensetten. Maer sy wierden van des selfs {p. 43} geschut, met schroot geladen, in dier voegen ontfangen, dat sy te rugh weken. De Baljuw van Nieuwkoop had in de voorgaende dagh de komst der Franschen, en de gelegentheyte van 't ys aen d'Officiers van 't heyr, te Bodegraven gelegert, bekent gemaect, en onderstant van Soldaten versocht, met vast vertrouwen dat hy, so hy vijf-hondert krijgslieden te hulp had gehad, de Franschen voor de Slimweeteringh gestuyt sou hebben. De gedachte Baljuw, siende dat hy geen onderstant kreegh, bracht vier Compagnien huyslieden van Nieuwkoop en Sevenhoven in de wapenen, daer een Compagnie huyslieden van Aerlanderveen sich by voeghde, die hy op verscheyde plaetsen verdeelde, en daer mee hy de Franschen, de welcken, na dat sy van d'Uytlegger afghewesen waren, hun eerste aenval op het dorp Nieuwkoop deden, in verscheyde plaetsen, daer sy

aenquamen, afsloegh, en noch eenige gevangenen bequam. De Franschen, hier dus afgeweert, trocken langhs de Myekade naer Bodegraven en Swammerdam, en roofden onderweegh alles, dat sy krijgen konden, en staken vijf of ses huysen in de brandt, om schrick te maken. Maer sy vonden daer weynigh, soo van menschen, als van goederen, dewijl dese lieden, van krijgsvolck ontbloot, op 't gerucht van de koomst der Franschen alree wech ghevlucht waren. Doch de genen, die sy achterhaelden, wierden naeckt uytgetrocken, en bont en blaew geslagen. Sy betoonden daer oock hun roofsucht aen een lijck, 't welck, alree ghekist, om begraven te worden, geplondert, en van sijn lijnwaet berooft wierd.

Te Bodegraven en Swammerdam hadden d'Inwoonders al over eenige tijdt hun goederen willen wechsenden. Doch dit wierdt hen door de krijghs-{p. 44}lieden belet, onder voorwendingh van dat sy, als de huyslieden hun goederen, als bedden, dekens, stoelen, bancken, potten en ketels versonden hadden, niet wel gedient souden sijn: want daer waren huysen, in de welcken twintig en meer Soldaten hun verblijf hadden. En toen sommigen van dese Inwoonders, het onweer te gemoet siende, echter hun goederen begonnen te packen, namen de krijgslieden by ope water hun schuyten en wagens, en by ys hun yssleeden, wagenen en paerden wech: in voegen dat sy hun goederen niet konden wechvoeren, en dieshalven, om de selfden te bewaren, genootsaeckt waren te blijven.

De Franschen, van de Mye op Swammerdam aenkomende, wierden terstont meester aen de laghe sijde; vermits de geenens, die daer van de zijde der Staten de wacht hadden, voort de vlucht namen, eer sy eenighe Franschen sagen, en wierden terstont van d'ingesetenen gevolgt, die, by-na alles staen latende, sich ter ruk binnen Leyden bergden. Maer de genen, die in het dorp aen de hooge zijde woonden, waren niet soo geluckigh in wech te geraecken. De Brugh, die, om naer het dorp te gaen, over de Rijn streckte, daer het water, door de stercke afgangh, open lagh, was eerst opgehaelt, daer men, soo men andersins moedt genoeg hadt gehad, de vyant had konnen keren. Maer de Franschen deden eenighe scheuten daer op, en oock op d'inwoonders: daer op de Brug nedergelaten wiert, sonder dat men weet van wie. In deser voegen vermeesterden de Franschen dit voortreffelijck dorp Swammerdam, daer zy voort eenige huysen in de brandt staecken, en tot het dorp in liepen, om dat uyt te plonderen, en, volghens de wrede aenspraeck van de Hertogh van Luxemburg tot sijn Soldaten, in hun vertreck uyt Uytrecht, d' inwoon-

{p. *}

[illustratie]

{p. 45}ders wredelijck te handelen. Het treurspel nam toen sijn begin in seecker huys, daer vijf siecken in waren, die, geen middel om te vluchten hebbende, alle vijf met 't huys verbrandden. Een oud man, die sieckelijck was, wierdt naeckt uytgekleet, en bont en blaew geslagen, en, dus uyt de handen der Franschen geraeckt, vlood, met een oud kussen op zijn hooft, en met een deken om 't lijf, met blote benen deur de sneeu. Een ander man, doodelijck gewond sijnde, wierd in sijn buurmans huys verbrant, of verplettert, dewijl hy onder gevalle stenen doot gevonden wierd. Een ander, uyt Segvelt naer Swammerdam gevlucht, wiert hier van de Franschen gedoot. Een ander wierd doot geschoten: gelijk oock een kreupele vrou, die voort elendiglijck storf; en haer Suster, van de Franschen verkracht, wierdt soo in haer lichaem misbruyckt, dat sy jammerlijck storf. Een andere vrou, over d'achtensestigh jaren oudt, met haer dochter, een bejaerde vryster, meende noch eenigh goet mee te nemen: maer zy beyde wierden, benefens andere vrouwen, in de Kerck gedreven, daer men hen van hun geld en beste klederen beroofde. D'oude vrou geraeckte echter, met haer dochter, weer uyt de Kerck, en wierden van andere Franschen gevanghen, en, in des Schouts huys gebracht, bont en blaew geslaghen, en tot op hun onderrock uytgekleed. In dese staet geraeckte d'oude vrou, blootshoofts en barrevoets, over 't ys en deur de sneeu, tot binnen de stad Goude, daer sy eenighen van haer buurlieden vondt, die haer niet kenden, dan aen de spraeck, vermits zy soo jammerlijck geslagen was. Haer dochter geraeckte oock uyt de handen van dese geweldenaers: maar sy, een andere party der vyanden op de weg siende, vlood in een Tuynhuys, daer sy een doot mensch vondt, die sy by d'arm vatte. Doch dewijl zy de vlam aen {p. 46} alle zijden sag opgaen, soo sette sy 't op 't lopen naer de hoge Burgt, daer sy haer Moeder meende te vinden, en, de selfde missende, ging oock blootshoofts, en barrevoets deur de sneeu, en over het ys naer de Goutsche Sluys, en op Alfen, daer zy eenige klederen, kousen en schoenen bequam, en wel

in acht dagen niet wist waer haer Moeder ghebleven was. De genen, die dus uyt de handen der Franschen geraeckten, waren noch geluckigh; want d'anderen, met hen in de Kerck gedreven, daer onder eenige jonge Vrysters waren, wierden, als een gheroofde buyt, gevangen naer Woerden gevoert, en daer tot voldoeningh van de geyle lusten der Franschen gebruyckt.

Te Bodegraven is het niet beter, maer noch veel erger toegegaen; want de Graef Koningsmark, die, in het afweesen van sijn Hoogheyt, de Prins van Oranje, te Bodegraven commandeerde, hadt soo haest de aenkomst der Franschen niet vernomen, of hy weeck, met sijn volck, na de zijde van Leyden: in voegen dat de Franschen daer oock, sonder eenige tegenstant te vinden, in vielen, en dewijl de vluchtende Soldaten de Brug, daer men over moest, met haspels en vaten ghestopt hadden, soo konden d'inwoonders niet wech komen: behalven dat de Soldaten noch ghesecht hadden dat men hen niet sou verlaten, maer dat'er alleenlijck ander volck in hun plaets sou komen; 't welck eenige gerustigheyt aen de dorplieden gaf, om sich niet soo ylinghs tot vluchten te begeven. Het Treurspel begon daer aen te gaen; want daer was geen middel tot vluchten, dewijl de Brugh, gelijk gesecht is, met haspels en vaten bebolwerckt was; en het ys was te swack om daer over te gaen, in voegen dat alle d'inwoonders met een schouw over de Rijn moesten varen: 't welck weynigh kon helpen. Hier geraeck-

{p. *}

[illustratie]

{p. 47} ten al voort eenige huysen in de brant. Een blinde vrouw met vier kinderen verbrandde in haer huys. Seker man, besich met sijn goet wech te vluchten, wierdt daer af berooft, en hy self doodt geschoten, ghelijck noch een ander, en noch een, die in sijn huys verbrandt wierdt. Verscheyde vrouwen en jonge dochters wierden doodt gevonden, en anderen ten roof naer Woerden gevoert, daer sy, gelijk men dencken kan, erbarmelijck gehandelt wierden. Men kon niet weten hoe groot het getal der gener is, die dus elendighlijck sijn gesneuvelt. Dewijl de gevluchten seer langsamelijck te voorschijn komen, en veel van hen uyt droefheyt en hartenwee ter plaets, daer sy gevlucht sijn, wechstorven, sonder dat men weet waer sy gebleven zijn. De Franschen, op hun onmenschelijke wreetheyt een verkeerde roem dragende, segghen dat sy kleyne kinderen, die met lachende mont hen aensagen, en als verwelkoomden, levendigh in de brandt hebben geworpen. De beesten hadden oock hun deel aen dese elende, vermits sy, tien, twaelf, veertien, ja meerder op een stal staende, oock in groote menigte, met ysselijck gebalck, sijn verbrandt. Daer siet ghy een gedeelte der gruwelen, die op Woensdagh en Donderdagh, d'acht en negentwintigste van December te Swammerdam en Bodegraven sijn gepleegt.

De Hertogh van Luxenburgh, door de sijnen alle dese heerlijcke daden, die aen hem tot een eeuwige laster sullen verstrecken, uytgericht hebbende, was in groote kommer over sijn wederkeringh, toen aen hem onverwacht de tijdingh wierdt ghebracht van dat de Staetschen de Schans te Nieuwerbrugh schandelijck hadden verlaten, de welke hy voort in besettingh nam, en in deser voeghen een veylighe wederkeringh naer Woerden verkreegh. {p. 48} Hy liet drie bataillons te Nieuwerbrugh, om de wercken daer te slechten.

Vrydaghs, de dartighste van December, wierdt alhier al 't manvolck, onder de vijftigh jaren oudt, uytgeprest, om 't ys, daer het noch toe lagh, open te bijten. De Franschen, van Nieuwerbrugh weer naer dese Stadt vertreckende, plonderden voort alles uyt, tot dicht aen de Goutsche Sluys, en staken d'overige huysen, schuren en hooybergen, selfs oock de schepen, die te Swammerdam lagen, in de brandt: in voegen dat'er niets overbleef, dan het huys van de Schout te Swammerdam, en drie of vier kleyne huysjes, daer de brandt geen vat op kon krijgen. Sy, hun geroofde buyt in schuyten geladen hebbende, dwongen noch dese elendighe inwoonders de selfden, als jaghers paerden, met de blote degens, de Rijn op, en naer dese Stadt te trecken, daer zy, ten deel in dese, en ten deel in de volghende dagh, mee binnen quamen, en veel gevangen, soo mannen als vrouwen, naeckt en onghekleed deur ys en sneeu mee-brachten. De Fransche Capiteynen, hier weer keerende, seyden volmondigh uyt dat de krijgslieden, te Nieuwer brugh in de wercken leggende, dit wel hadden konnen keeren, schoon sy niet een schoot hadden geschoten. Godt, seyden sy, streed ghenoegh voor hen met sneeu en water. Wy hadden genootsaekt geweest te vluchten, of te verdrincken. Maer toen Koningsmarck, en alle de sijnen, sonder eenighe noodt, wechgelopen waren, en wy 't nest leegh

van volck, en vol van alle goederen vonden, trocken wy met lust daer op in. Sy quamen hier met veel schepen en schuyten, die vol gepropt van roof waren. Seer veel Soldaten waren als overladen van Lijnwaet en Wollen, van gout, silver en parrelen, van koper, tin, loot, en andere waren, daer zy op de straet hun handel mee-

{p. *} }

[illustratie]

{p. 49} dreven, en de selfden verkochten. De Stadt was soo vol van Ruyters, en Soldaten, ghelijck oock van slijck en vuyligheyt, dat men de straet niet kon ghebruycken. Sy konden niet, dan met schuyten, naer Uytrecht vertrecken, vermits de kleydijck, ontdooyt zijnde, soo diep was, dat hy niet was te ghebruycken, te meer dewijl het water soo hoogh gelopen was, dat alles blanck stond.

Op Sondag, d'eerste van Januarius, 1673. quamen hier noch veel Ruyters en Soldaten binnen, terwijl anderen vertrocken, en hun wegh naer Uytrecht namen. De genen, die t' elkens weer binnen quamen, brachten soo veel beesten mee, dat zy een Koe voor dartigh stuyvers, somtijts voor meerder, en somtijts voor minder, verkochten. Sy braecken oock alle pothuysen, hecken en stoepen af, en alles, dat tot brandingh kon verstrecken, sonder dat de burgers yets daer tegen hadden te seggen.

Maendaghs, de tweede, vertrocken noch al veel Soldaten; doch zy konden geen Vaertuygh bekomen, om wech te geraken. Hier wierden veertien stucken geschuts uyt het Leger van Nieuwerbrugh binnen gebracht, en te voren seer veel grote packvaten vol van rocken, koussen en andere kledingh, die, gelijk ick acht, voor de Soldaten in 't Leger te Nieuwerbrug gesonden waren, en nu, van de Franschen bekomen zijnde, naer dese Stadt ghevoert wierden.

Dingshdaghs, de darde, deden de Franschen hun best om veel volcks naer Uytrecht te doen vertrecken. Veel van de Soldaten verkochten hun roof ten besten, dat sy konden. Een voorname vrou van Bodegraven, in de grootste en voornaemste Herberg, de Prins genoemt, gewoont hebbende, en neffens anderen ghevanckelijck hier binnen gebracht, verhaelde dat'er wel drie hondert der Dorplieden soo {p. 50} door de brant verongeluckt, als door het water ghesneuveld waren, daer onder oock eenige Franschen selven ghevonden wierden, die, al t'yverigh in het plonderen sijnde, van de brant overylt, en dus mee vergaen waren. Dese vrou verhaelde oock dat de Graef Koningsmark, met sijn gevolgh, in haer huys gelogeert had geweest, en dat hy, een uur voor dat de Franschen aenquamen, gereet om te vertrecken staende, tot haer had gesecht, dat sy wel haest ander volck in haer huys sou krijgen, en dat, toen hy haer vraeghde wat volck dit sou wesen, hy tot haer zeyde: De Graef van Stirum: dat sy daer op weer antwoordde, dat dit een goed man was, en dat sy hem wel meer had gehad, sonder andere gedachten van eenigh quaet te hebben. Sy voeghde daer noch by, dat hy, van daer vertreckende, groote voorraet van gesoden en gebraden, Hoenderen en Kalkoenen, en seer veel schone confituren van fruyten, als andere delicatessen, beneffens de schoonste wijnen en bieren, die men drincken kon, liet staen. Een uur na sijn vertreck quamen de Franschen, die het zijne namen, en het mijne daer bij, seyde de vrou, die nu arm was. Sy, in haer verhael voortvarende, seyde, dat'er eerst eenige Franschen in haer huys quamen, die, sich seer besich aenstellende, potten, ketels, en andere dinghen om te koken eyschten: dat, terwijl sy besich was met dese dinghen te samen te halen, en hier en ginder liep, haer toegeroepen wierd, of sy niet mee wilde, en, dat toen sy vraeghde waer heen, haer aengeseght wierdt dat de Franschen al in 't dorp waren, en dat sy, naer haer kamer lopende, haer kas al geplondert vondt, en, toen eerst siende hoe 't met de saeck geschapen stondt, sich mee op 't vluchten aenstelde, doch, op hoop van dat het met brandt-schattingh af te kopen sou sijn, noch stant hielt, tot dat alles in de brandt {p. 51} gesteecken was. In dese dagen storven veel deftige burgers; en alles was hier schaers en dier. Het water stondt oock seer hoogh in de stad.

Donderdaghs, de vijfde, waren de Franschen, die elders hun Garnisoen hadden, seer besich met vertrecken, hoewel weynigh wegh raeckten.

Ondertusschen braken sy alles af, dat sy los konden krygen, 't welck sy verbrandden. In de selfde dagh, des avonts te seven uren, geraeckte in de Haver-straet een Smits huys, door al te heftigh stoocken, in de brandt. De Franschen, die sich op de kamer onthielden, vuurden daer soo sterck, dat het huys boven in de lichte vlam stondt, eer de Smit sulcks gewaer wierd. De brand, hoewel seer

schrickelijck, wierdt echter door de burgers, te samen komende, ghebluscht: in voegen dat 'er niet meer dan een huys neder raecte. Veel goederen en huys-raet, die men wech droegh, om hen voor de vlam te berghen, wierden van de soldaten, die om dese brandt lachten, ten deel met list, en ten deel met geweld, genomen; soo dat de genen, die in en buyten de brandt waren, schade daer by leden. De Franschen braecken de bancken en koockers rondtom de Noote-bomen in 't Proveniers-huys af, daer de Boomen selven oock nedergehouden wierden, om tot brandingh gebruyckt te worden. Ondertusschen storven veel burgers en soldaten. Ses dorplieden van Bodegraven, die men ghedwongen had het vaertuygh van daer naer Uytrecht te helpen brengen, en nu weerom keerden, wierden, naeckt en bloot, ja selfs sieck zijnde, in een huysje in het Proveniers-huys gheslooten, sonder dat men wist waerom, en tot wat eynde. De stadts Timmer-lieden en burgers wierden oock ghedwongen het hout en de boomen, die men neder ghevelt had, te kloven.

{p. 52}

Saterdaghs, de sevende, gelijk oock in de voorgaende dagh, wierden seer veel Palissaden, in dierghelijck hout uyt het Staten leger te Nieuwerbrugh hier binnen, en in de groote verbrande Kerck gebracht.

Sondaghs en Maendaghs, d'achtste en negende, wierden noch seer veel Palissaden, en hout, uyt het Staten leger gehaelt, hier binnen, soo in de kerck, als in andere plaetsen, gedragen. Men was nu hier wel versien van bussekruyt, loot, geschut, klederen, koussen, schoenen, hout, en diergelijcke dinghen, daer af de Franschen te vooren groot gebreck leden. Men kreegh hier mede veel schoone Wynen, en veelderhande bieren; doch voor de Grooten alleen: oock veel tarwe, rogge, boeckweyt, garst, haver, en soo voort; benefens seer veel beesten, die hier in soo groote meenigte gebracht wierden, dat men een Koebeest voor eenige stuyvers verkocht. Men slachtte hier so veel beesten, dat men, uyt oorsaeck der penssen en 't ingewant, 't welck voor de huysen neer gheworpen wierdt, nauwelijcks de straet kon gebruycken. Dit, benefens d'andere vuyligheydt, veroorsaecte sulck een geweldige stanck, dat veel menschen sieck daer af wierden, en om dit voor te komen, soo wierd ghebooden dat men de stadt van dese groote vuyligheydt, dreck en andersins sou opruymen. Ondertusschen quam 'er weynig of geen lijftocht, als van vleesch, dat 'er in volheydt was, en al versch en groen gegeten wierdt: want het Sout was soo dier, dat men ses-en-dartigh stuyvers voor een pint moest betalen, en noch was het niet te bekomen. De Franschen deden oock afkondigen, dat de burgers aen de soldaten niets anders, als bedden en kaerssen, hadden te bestellen. Maer de soldaten, dit weynigh achtende, dwongen met slaen en stooten die lieden tot alles aen hen te geven, en dreygh-{p. 53}den hen noch met de brandt in hun huysen te steecken. Veel stedelinghen, door de baldadigheydt der soldaten gheparst, verlieten hun huysen, en gaven alles ten besten. In 't oudt Gasthuys wierden meer dan vijftigh menschen van Bodegraven en Swammerdam, en onse Pannebackers, so oudt als jongh, gebergt. 't Weeshuys was oock belast met veel kinderen, onder de welcken sware siekten ontstonden; en men kon voor geldt nauwelijcks soo veel gesonde menschen vinden, als 'er noodig waren om de siecken in de stadt te bedienen.

Dingsdags, de tiende van Januarius, quamen hier van Uytrecht vierentwintigh schuyten met meel, die in de volgende dach het gheschut, te Nieuwerbrug veroverd, in veertien stucken bestaende, weer in laedden, en daer mee, ghelijck oock met eenige siecken en gequetsten, die uyt de Garnisoenen van buyten hier ghebleven waren, weer naer Uytrecht keerden.

Woedaghs, d'elfde, hoorde men hier dat de Franschen omtrent Hermelen en Breeveldt eenige huysen in brant hadden gesteecken, om dat 'er Staten volck had gheweest. Men nam hier oock het grootste geschut van de wallen, en voerde 't naer Uytrecht Hier quam mede de tydingh dat Ravenshooft de vestingh Koevorden weer ingenomen, en groote roof daer in bekomen had. De soldaten van Oudewater kregghen een slachter, en eenighe koopwyven van Woerden, daer sy veel geldts by vonden, 't welck sy hen afnamen.

Vrydags, de dertiende, wierd afgelesen, dat men de straten sou suyveren, en de vuyligheydt wech doen.

Saterdags en Sondaghs, de veertiende en vijftiende, trock men naer Segvelt, om voeragie, en om vorder avontuur te versoeken.

{p. 54}

Maendags, de sestiende, wierden de burgers alhier gheprest om met schuyten naer Hermelen te varen: 't welck by na onmogelijk was, uyt oorsaek van de harde wint. Voorts, als onse burgers eenige schepen t'Utrecht brachten, soo wierden sy, aen de welcken men water tot hun dranck, en eenmael des daeghs een weynigh broodt tot hun spys gaf, soo langhe in een kerck opgheslooten, tot dat men hen weer behoefde om naer Woerden te varen: ja indien de tyt daer toe ongeleghen was, soo wierden sy hier op 't Slot soo langh bewaert, tot dat 'er bequame gelegentheyt was.

Dingsdags, de seventiende van Januarius, quamen (men meent van Segvelt,) eenige schuyten met hooy, hout, en andere dingen binnen. Eenige burgers van Woerden, die wel acht dagen t'Utrecht in de kerck bewaert hadden geweest, keerden oock weer hier, met twaelf of veertien schuyten, die koorn, meel, bier, wyn, en oock eenigh sout, toback en pypen (yder voor een halve stuyver) meebrachten. Sy hadden, uyt oorsaek van de harde windt, niet eerder kunnen komen. Daer waren schuyten, die, van wegen het onweer, sestien uren onder-weegh hadden geweest. Sy bachten eenige groote stucken met Rijnsche wijn mee, doch ten meestendeel voor de Grooten. Alles, dat slechts helpen kon, wierdt te werck gestelt, om te helpen lossen, en opdragen.

Woensdags, en Donderdags, d'achtiende en negentiende, wierden verscheyde van onse stedelinghen weer uyt gheprest, om Voeragie te halen. Yder kreegh tien stuyvers aen geldt, en een broetje toe. Dagelijcks quamen 'er eenige schuyten met hooy binnen, dat men van Seghvelt haelde, daer alle boeren uytgevlucht waren, en daer sy, ghelijck elders, alles af braecken, dat sy los {p. 55} konden kryghen, en hier binnen brachten, om te verkoopen.

Sondags, de twee-en-twintigste, quamen weer acht schuyten van Utrecht, met bier, en andere behoeftheden; en in de volgende dagh wierdt hier eenigh hout om te branden ingebracht.

Woensdags, de vijf-en-twintigste, trocken de Franschen vroegh uyt met schuyten, om, ghelijck sy voorgaven, de nieuwe wercken, die te Bodegraven en Nieuwerbrugh weer gemaect wierden, weer om te werpen, en de menschen doot te slaen; en op de middagh quamen eenigen van dese schuyten weerom, met hout om te branden. Oock quamen van Utrecht vier schuyten met kleyne kruywagens, om aerde daer mee te kruyen.

Donderdags, de ses-en-twintigste, vertrocken dese vier schuyten, met hun Convoy, en veel Passagiers, weer van hier naer Utrecht. Omtrent te negen uren quamen hier wel twaelf of veertien schuyten, met ongedorscht koorn en erreten uyt Montfoort, en daer omtrent, daer oock veel hooy onder was. In de twee volgende dagen wierdt noch al voeragie en hooy binnen gebracht. Sondagh en Maendagh daer aen volgende quamen vijf schuyten met koorn, meel in tonnen, bier en andere goederen binnen, tot onderstant der Franschen.

Dingsdags, d'een en-dartigste, wierdt hier veel houts ingebracht, en afgelesen dat niemant eenigh hout, yser, koper, loot of tin van de Franschen sou koopen. Ondertusschen begon het weer hart te vriesen.

Woensdags, d'eerste van Februarius, en in de volgende dagh wierdt noch al branthout binnen gehaelt.

Donderdags, de tweede, 's uchtens te drie of vier uren, quamen hier vijf of ses schuyten van {p. 56} Utrecht, met mout voor de Brouwers, en eenigh ander goet. Men brack oock weer een groot eynde achter van de paerdestal af, die de Franschen ghemaect hadden. Ondertusschen vroor het hardt, met seer felle wint.

Saterdags, de vierde, vertrock van hier de Markgraef van Bourbon, met veel Soldaten, naer Utrecht over ys. Hy had veel reystuygh, en sijn silver Servies by hem.

Sondags, de vijfde, trocken omtrent vier hondert Soldaten, daer veel Grooten onder waren, met sak en pak, en veel muylëesels, sleden en paerden naer Utrecht. Hier quamen oock veel Soldaten binnen, die groote plonderingh van boere gereetschap mee-brachten. Ondertusschen vondt men noch by de wegen veel verkrachte doode vrouwen. Omtrent Swammerdam lagen seventien vrouwen, naeckt uytgekleedt, en met hun schamelheyt tot aen de navel opengesneden. Dese gruwelen waren van de Franschen, in 't overvallen van Bodegraven en Swammerdam, gepleegt. Eenige doode Soldaten, in d'aenval op dese Stadt by de Kruypin, en daer omtrent verslagen, dreven deur de Stadt naer beneden. Veel Burgers storven dagelijcks van honger, koude en onghemack. Een Timmerman nam een kist, daer een lijck in lagh, op sijn schouder, en droegh dit lijck alleen, en

sonder hulp, naer 't graf; dewijl'er dragers te kort waren, die van d'een naer d'andere doode moesten gaen, om dus, d'een voor, en d'andere na, in 't graf te brengen. De Commandant, de Graef de la Marc, vertrack oock, met groote roof, en eenige Soldaten, naer Uytrecht.

Maendaghs, de seste, verbrandden de Franschen de beyde meulens verby de hooge Boom, by Segvelt, aen de Vaert; en d'eerste en oude Comman- {p. 57} dant quam hier weer binnen, in plaets van de Graef de la Marc, die vertracken was.

Dingsdaghs, de sevende, trocken sy naer de zijde van Kamerik, en haelden van Meysek boven maten veel sleen met hooy, meer dan ooyt te vooren, gelijk oock veel spek, vleesch, huys-gewaedt, klederen, en meer andere dingen. Men seyde oock dat'er veel duysenden alle te voet uyt Uytrecht, ten deel naer Weesp en Muyden, en ten deel naer de Schoonhoofsche zijde, waren getrocken, en dat'er weer eenige duysent Ruyters tot besettingh binnen Uytrecht waren gekomen. Vijftigh of sestigh Soldaten van de Marine quamen uyt Oudewater over ys op schaetsen tamelijk dicht voor de Krommicker-poort, daer sy eenige Franschen vonden, die besich waren met hout te hacken. Sy schoten een van hen doot, en namen twee gevangen; d'anderen geraeckten met de vlucht wech. In hun wederkeringh bejegenden sy vijftien of sestien sleden, die, met eenige nootdriftigheden, uyt de vrye Dorpen gehaelt, naer Woerden gingen. Dese sleden en volck wierden door de Marynes naer Oudewater gebracht: 't welck voor onse Stedelingen groote schade en verlies was; dewijl men de goederen seer noodigh behoefde. Men seyde hier dat sy wel hondert anderen soo hier en daer gekregen hadden. De Gouwenaers haelden oock op schaetsen drie groote Boere sleden vol goet by Hermelen wech; 't welck daer door gantschelijk van alle nootdrift ontbloomt wierdt.

Donderdaghs, de negende, wierdt alhier, uyt het huys van de Burgermeester Hoen, een Fransch Capiteyn begraven. Een Officier gingh voor aen, met een groot kruys in de handt, daer eenigen, die brandende waskaerssen droegen, op volgden. Hier achter quam het lijck, met een kostelijk kleet, dat {p. 58} van zijde gemaect was, overdeekt, daer veel kruysen van silver lint over geschoren waren. Toen volgde een persoon, met een klinkende belle, en daer achter twee Priesters, met witte hemden over hun swarte rocken, gelijk oock met sluyers, alles tot op de voeten langh. Desen hadden yder een boeck in de handt, daer uyt sy over luyde lasen. Toen volgden de Grooten te voet en te paert, yder naer sijn staet, met veel Soldaten, die tot drie malen op 't Kerckhof losschoten. Het lijck wiert in 't Koor begraven. Ondertusschen dooyde 't sachtelijk.

Vrydaghs, de tiende, hoorde men dat'er veel volck van de Staten, omtrent drie Regimenten, te Kamerik lagh, om daer op te passen.

Saterdaghs, d'elfde, had het weer hardt gevoren. Men hoorde hier dat eenige Soldaten van de Prins een deel schapen, die van Uytrecht naer dese Stadt gevoert wierden, hadden genomen; gelijk oock eenige personen, van hier naer Uytrecht gaende, die men veel gelts afnam, en naer Oudewater voerde. Hier quam oock een ander Commandant, die van een Convoy geleydt wierdt; 't welck in de volgende dagh weer naer Uytrecht trock.

Maendaghs, de dertiende, 's uchtens te neghen uren, togen van hier veel Soldaten uyt om voeragie naer de Broeck. Sy, veel sleden met hooy over 't ys voerende, wierden van een deel Schaetsryders van Oudewater achterhaelt, die veel van hen doodtschoten en gevangen namen, daer oock eenige gepreste Burgers onder waren. Men kon hier van de Wallen sien dat sy eenige sleden met hooy in de brandt staken. Eenige dooden en gequetsten wierden hier binnen gebracht; en op dit gerucht trocken omtrent vijftien hondert mannen te voet en te paert uyt, tot onderstant: doch sy keerden weerom, sonder yets uytghericht te hebben; vermits sy niet {p. 59} veerder, dan aen de hooge brugh, durfden komen. Daer bleven wel over de hondert mannen achter, soo doot, als ghevangen, en hier onder verscheyde Capiteynen, Luytenanten en andere Officieren. Veertigh sleden hooy wierden naer Oudewater ghevoert. Eenige sleden, die sich in-tijts deurgemaect hadden, quamen echter hier binnen met hooy, klederen, lijnwaedt, koper tin, en ander huys-gewaedt, oock met butter, kaas, vleesch, spek, en andere dingen. Maer de genen, die te veel hadden willen opladen, liepen in de klem.

Woensdags de vijftiende van Februarius, 's uchtens vroegh, trocken veel Soldaten uyt naer Hermelen, om de bagagie van de nieuwe Commandant, die met Convoy van Uytrecht quam, t'ontfangen, en alhier over ys binnen te brengen, daer zy oock des avonts in quamen, terwijl hen

noch al meer en meer volcks van hier toegesonden wierdt. Des avonts spade ontstond hier een grote alarm, dewijl'er veel Soldaten van de Marine om de Stadt swierden. In de twee voorgaende daghen waren vier-en-twintigh van onse stedelingen, soo ouden als jongen, begraven. Sedert de vijfde tot aen heden wierden hier vijf-en-tachtentigh, so stedelingen als vluchtelingen, begraven.

Donderdags, de sestiende, brachten twee Trommelslagers van sijn Hoogheyt de gevanghenen hier weer uyt Oudewater. Hier quam oock een Trompetter van sijn Hoogheyt, de Prins van Oranje, binnen, men seyde om de Stadt op t'eysschen.

Vrydaghs, de seventiende, trocken drie Burgermeesters, eenige Schepenen en burgers over ys naer Goude. Dit veroorsaecte vreemde gedachten onder de burgers alhier. Doch toen zy daer gekomen waren, wierden Kosterus, Bodegraven, Lommerson, en Josua Vret daer als bespieders, gelijk {p. 60} men seyde, vastgehouden. In dese tijdt kregen de geenen van Oudewater twee Luytenanten, twee Sarjanten, en een Korporael der Franschen gevangen. Sy bequamen oock een grote meenighte van Schapen, die men naer Uytrecht en Woerden voerde, om hen daer te verhandelen. Zy setten ook verscheyde burgers van Woerden af, die eenige voorraet van Oudewater en Goude gehaelt hadden.

Maendags, de twintighste, trock het Regiment van de la Seaulx van hier naer Uytrecht, met veel bagagie paerden, en ander Convoy. In dese dagen kon men alhier qualijck broot bekomen, om dat het dagelijcks seer stil was. Het bier was oock seer schaers. Het dooyde oock sachtelijck. Een Capiteyn, in de leste hooyhaling te Broeck over ys door de schaets-ryders van Oudewater geschoten, wierd nu op een selfde wijze, als hier voren verhaelt is, met fackels, kruysen, &c. begraven.

Dingsdaghs, d'een-en-twintighste, brachten de boeren, daer toe gedwonghen sijnde, veel sleden met hooy van Kamerick hier binnen.

Donderdags, de drie-en-twintighste, wierd desghelijcks gedaen, en de boeren moesten het hooy met hun eygen schuyten invoeren. Alle de soldaten wierden oock in dese dagh gemonstert, en buyten de nieuwe Poort, op 't vlack veldt, in slagh-ordeningh gestelt.

Vrydaghs, de vier-en-twintighste, voeren de schuyten weer van en naer Uytrecht. Eenige schuyten van Kamerick wierden weer met hooy binnen gebracht, dat in de nieuwe paerdestal by 't Hospitaal gebracht wierd.

Saterdaghs wiert noch al, gelijk te voren, hooy binnen ghehaelt. Eenighe schuyten voeren naer Uytrecht, en namen alle d'affuyten, of gheschutwagens mee.

{p. 61}

Sondaghs, de ses-en-twintighste, vroegh voor dagh, trocken omtrent darde half hondert mannen te voet, en vijftigh of sestigh te paert van hier naer Nieuwerbrugh, om, gelijk zy voorgaven, de huysen, die noch in stant ghebleven waren, af te branden, en de schepen, die daer met geschut lagen, binnen Woerden te brengen. Doch zy, omtrent Nieuwerbrugh gekomen, wierden van d'Uytleggers, die sy meenden te halen, soo gehavent, dat sy ylinghs de vlucht namen, en met de koomst van de dagh verbaesdelyck hier weer binnen quamen, veel sonder geweer, en seer gequetst. 't Getal der gheuer, die achter-bleven, wierd verswegen. De Ruytery quam omtrent een uur voor af hier binnen, met groote verbaestheydt. Van Uytrecht quamen oock drie schuyten met meel, seep, bier en diergelijcke dingen; 't welck alhier eenigh ontset gaf. Men trock mede met veel timmerlieden en ander volck uyt naer de Kamericksche Sluys, by de Kruypin, om de selfde wijder te maken, en langhs de Vaert te beter met grooter schuyten by d'achterdorpsche huysen te komen, en 't hooy van daer te halen. Ondertusschen wiert de Luytersche Predikant, deur een venster, dat de Franschen in sijn provisie kelder uytbraecken, van alle sijn vleesch, speck, butter, kaes, &c. berooft. Dese diefstal quam in het licht, vermits de genen, die 't begaen hadden, hun gestole goet te goetkoop verkochten: in voegen dat dese dieven, gelijk oock eenige anderen, die huysen uyt een looykuyp gestolen hadden, op het Kasteel vast geset wierden.

Maendaghs, de seven-en-twintighste, 's avonts spade, quamen weer veel kruywagens van Uytrecht, om de selfden aen 't nieu werck, buyten de nieuwe poort, te gebruycken.

Dingsdaghs, d'acht-en-twintighste, wierdt weer {p. 62} hout van de Breveltsche huysen voor het Hospitaal gehaelt. Oock wierden vijftien boere schuyten met hooy binnen gebracht. Op de

moddersloot, by de paerdestal, wierd een Waegh toegestelt, om hooy daer op te wegen. Een kraemvrou, welcker kraemkint al te voren was gestorven, wierdt doot gevonden, met een kint van anderhalf jaer aen haer borsten. De vrou hadt al eenige dagen doot geweest, eer men haer vondt. In de nacht quamen eenige schuyten met haver, en andere granen van Uytrecht hier binnen. Eenige Officieren, van hier uytgegaen, en te na aen Nieuwerbrugh komende, wierden over hals en kop weer binnen gedreven. In dese maent sijn in dese Stadt hondert een-en-twintigh gestorven.

Woensdaghs, d'eerste van Maert, voeren weer schuyten naer Uytrecht, met Convoy, om goederen te halen, terwijl anderen met meel, en andere behoeftheden hier binnen quamen. In dese en in de twee volgende dagen wierd veel hout van de verbrande huysen van Brevelt en elders gehaelt, en hier binnen gebracht.

Saterdags, de vierde, trocken de Franschen, omtrent vier hondert sterck, met alle de schuyten, die varen konden naer Kamerick, en daer omtrent, om voeragie te halen.

Sondaghs, de vijfde, 's uchtens, quamen sy weer binnen met seer veel hooy, dat in de Luytersche Kerck, en in de paerdestal gedragen wierd. Na de middagh quamen hier van Uytrecht eenige schuyten met mout, bier en meer andere dingen. Sy hadden Vrydag en Saterdag al op de weg geweest, maer moesten weer om keren, om dat zy te swack van Convoy waren. Doch des Sondaghs wierd hen een deel krijghsvolck tot aen Hermelen tegemoet gesonden; 't welck hen binnen bracht. In de volgen- {p. 63} de dagen wierdt noch al veel hooy, brandthout en andere dingen binnen gehaelt. Men woog nu oock den Ruyter het hooy toe; ses pont des daeghs voer een paert, het welck de Ruyter soo suynigh maeckte, dat hy 't van de straet opraapte. Indien men van 't begin af dus gedaen hadt, men sou wel vijftigh, ja misschien hondert voer hooy meer gehad hebben. Vijftien of sestien Ruyters, met hun bagagie achter op, als of dit nieu volck was, maeckten groot gedruys deur de Stadt. Twee doden, in twee kisten wierden te gelijk op een baer geset, en soo naer 't graf gedraghen. Men had het ondertusschen seer drock met heen en weer naer Uytrecht te varen, om alle behoeftheden te halen.

Saterdaghs, d'elfde van Maert, wierdt een Kolonel, van Uytrecht herwaerts komende, om sijn goedt te halen, door de krijghs-lieden van Oudewater gevangen naer die Stadt gevoert. Eenighen, die by hem waren, gheraecten deur het water al vluchtende wech.

Sondags, de twaelfde, quam sekere dienstmeyt, van hier naer Uytrecht ghesonden, weerom, en bracht een half mud vermuft boeckweyte meel, seven of acht pont geers, en weynigh pruymen en siroop mee, en had een-en-dartigh stuyvers verreyt, en in alles veertien guldens besteed; soo swarelijck waren dese dingen te bekomen.

Dingsdaghs, de veertiende, 's uchtens vroegh, voeren veel schuytjes en soldaten uyt naer Teckop, achter Kamerick, om hooy en roof te halen: doch weynigh van hen quamen weerom. Eenige schuyten, op d'elfde naer Uytrecht ghevaren, quamen weer binnen, en brachten haver, mout, en diergelijcke dingen meer.

Woensdaghs, de vijftiende, trocken omtrent twee hondert en vijftigh soldaten, met veel schuy- {p. 64} ten, naer Teckop, en oudt Kamerick, om hooy, en, de volgende nacht uyt geweest hebbende, quamen 's anderen daegs weer t'huys, met schoon hooy, doch niet soo veel, als sy wel meenden te halen. Veel van hen bleven oock achter.

Donderdags, de sestiende, quamen eenige soldaten van Oudewater, met kleyne schuytjes, en daer onder twee sloepjes, met eenige lichte stuckjes daer op, by de Kruypin, en oock by de Nieuwe-poort, en schooten met de stuckjes naer de soldaten, die aen een nieuwe borst-weeringh buyten de halve Maen arbeydden, en verjoegen d'arbeyders tot twee of drie malen van de wercken. De soldaten vielen hier op ter poort uyt; maer d'anderen weeken met hun schuyten wech.

Vrydags, de seventiende, waren veel boeren met schuyten hier binnen gekomen, om het geen, dat sy tot gelt wilden maecken, te verkopen. Maer toen sy weer naer Kamerick, Teckop en Hermelen voeren, wierden sy omtrent Hermelen van de soldaten, die van Oudewater quamen, aengehaelt, in voeghen dat de voorsten van al 't geen, dat sy hadden, berooft wierden, terwijl d'achtersten, groot gedruys en gekerm hoorende, weerom keerden.

Saterdags, d'achtiende, 's uchtens vroegh, voeren omtrent twee hondert soldaten, met seven schuyten, naer Uytrecht. Tegen d'avont quamen veel schuyten, soo groote als kleyne, met hooy van

Kamerick en daer omtrent. In de volgende dagh quamen drie groote schuyten van Uytrecht, met bier, mout, en diergelijcke dingen.

Maendaghs, de twintighste, was het water seer hoogh langhs de Rijn, ja tot aen, en in de huysen. Van de steedelingen storven dagelijks noch veel. De Franschen seyden dat sy, van 't begin af, tot aen dese tyt, wel veertien hondert van de hunnen {p. 65} hier in de stadt hadden verlooren. Men sag van hier te Krommick veel treffelijcke nieuwe huysen verbranden, schoon d'inwoonders in de voorgaende dach de brandt-schattingh daer af hadden betaelt. Seecker Fransch Capiteyn, by nacht tot een kelder inbreeckende, daer goede wijnen en andere waren in stonden, en op de daet gevat, wierd naer het Kasteel ghebracht, sonder andere straf te lyden, als dat hy van sijn Compagnie wierdt berooft, en, gelijk sy seyden, naer Vranckrijk ghesonden; het welck misschien hem soo weynigh raeckt, als een Engelsche dief, die om syn misdaedt met een brief naer Engelandt wierdt ghesonden, om sich daer te laten ophangen; dewijl de goede rechters hun galgh al t'eerlijck oordeelden, om sulck een vreemde dief daer aen te hangen. En seecker, wat wonder is dit, dat men de huysen der besondere lieden dus durft aentasten? dewijl men in de voorgaende nasomer, terwijl de Franschen, met hun siecken noch in 't oud Gast-huys zijnde, het selfde van sijn oude voorraet, van gelt, silvere beeckers, en andere dingen gantschelijck beroofden: gelijk sy oock op 't Stadt-huys deden, daer sy de kisten en kassen open braecken, en de silvere beeckers en koppen, tot de heylige Kercken-dienst behoorende, wech namen, en oock de Weesen van hun voorraet, 't welck men meende daer best bewaert te zijn, ontblootte. Doch dit gebeurde dagelijks in de huysen der besondere lieden, hoe naeu sy oock hun goederen bewaerden.

Dingsdaghs, d'een-en-twintighste, vertrocken van hier veel Ruyters en Soldaten, met hun reystuygh en schuyten, naer Uytrecht. Sy haelden oock een Uytrechtsche schuyt, vol water zijnde, op het land, en sloopten hem tot brandt-hout.

Donderdaghs, de drie-en-twintighste, wierdt by {p. 66} het Kasteel een boere schuyt aengehaelt, daer een Oxhooft vol goedt in was, 't welck hier aen een burger behoorde.

Vrydaghs, de vier-en-twintighste, 's uchtens vroeg, voeren eenighe schuyten met volck en goedt naer Uytrecht, en, omtrent Hermelen komende, wierden van de soldaten van Oudewater, in schuyten daer omtrent zijnde, aengetast, veel van de genen, die daer in waren, wierden gedoodt, en wel vijftigh of sestigh gevangen naer Oudewater gevoert. Een van dese uytgevare schuyten, daer veel gequetsten in waren, ontsnapte hun handen, en quam hier weer binnen: maer de beste buyt was wech, benefens eenighe wijven der Fransche Soetelaers. Veel schuyten met soldaten wierden hen van hier, op 't ghedruys van 't geschiet, te hulp ghesonden, die alle in de pan geraeckt souden zyn, soo de tachtigh Franschen, op 't huys te Hermelen leggende, hen niet te hulp waren ghekomen; gelijk oock het Convoy, dat van Uytrecht quam, met eenighe schuyten, die op dit gherucht achter bleven. De genen van Oudewater waren omtrent vijf-en-seventigh sterck, en hadden by sich drie of vier Veltstuckjes, daer mee sy onder de hoop schoten. Toen sy met de roof wech waren, quamen des avondts de schuyten van Uytrecht met koorn, mout, en veel gelts hier binnen.

Saterdaghs, de vijf-en-twintighste, wierdt weer hard gheprest; en veel schuyten voeren uyt na Oudewater, om de gevanghenen te lossen: Doch sy brachten niet, dan seven Fransche ghevanghe vrouwen mee. Ondertusschen voer men met schuyten heen en weer naer Uytrecht, en elders; en men bracht veel hout, en andere dinghen hier binnen.

Vrijdaghs, d'een-en-dartigste, 's uchtens vroegh, {p. 67} vertrock de Commandant, met veel voorname Officieren naer Uytrecht.

Saterdaghs, d'eerste van April, op d'avont, quamen seer veel schuyten en vlotten, met veel schone bomen, en ander hout, dat niet verre van Oudewater was gehaelt.

Maendaghs, de darde, de tweede dag van Paesschen sijnde, trock van hier een Tamboer naer Oudewater en Leyden, om gevanghenen te lossen. Men seyde hier dat hy naer alle Steden trock, om te vernemen wat Franschen daer gevangen waren. Men seyde dat d'Ambassadeurs, naer Keulen reysende, hier deur souden trecken: en dieshalven wierdt in de Stadt de Rijn van alle schuyten en schepen leegh gemaect, en in 't malle gat gebracht. Men vernam echter niets. Op d'avont quam weer veel hout, tacke-bossen, koorn in schoven, en andere dinghen hier binnen.

Dingsdaghs, de vierde, quamen de ghevangenen van Oudewater weer binnen. De Commissaris, naer Uytrecht ghesonden, quam oock weer hier.

Woensdaghs, de vijfde, voer weer een groote meenighte van schuyten, men seght wel een ghetal van twee hondert, uyt Oudewater over 't landt naer Hermelen. Sy namen eenighe boeren, die naer Woerden wilden, hun boter, melck, en andere waren af. Eenige gheraecten echter wech. Veel soldaten voeren van hier derwaerts aen, om onderstant aen de hunnen te doen. De soldaten brachten hier weer veel houts binnen, dat sy aen de burgers verkochten, om gelt te bekomen.

Donderdaghs, de seste, wierdt een soldaet in de deur van de groote Kerks-tooren geharquebuseert. Zy waren met hun tweeen, en hadden drie hembden van een Capiteyn, op de bleeckery zijnde, en daer {p. 68} te drogen hangende, ghestolen. Sy dobbelden om wie sterven sou, 't welck aen d'onnoselste ten deel viel. Men sette hem op een stoel midden in de tooren-deur, en dee hem een doeck voor d'oogen. De Priester, en anderen begonnen toen de jammersangh te singhen; en alle de genen, die onder dat Regiment behoorden, lagen blootshoof op hun kniejen; en terwijl men dus songh, schoot men op de ghebonde soldaet los, dien 't hoofd aen stucken wierdt geschoten. De groote dieven gaen vry, en de kleynen worden ghemeenelijck opgehanghen. Noch heeft 'er eens een soldaet op 't houte paert geseten; en dit is alle de straf, die hier tot aen dese tyt over alle hun ongehoorde boosheydt en moedtwiligheyt is bedreven.

Vrydaghs, de sevende, 's uchtens vroegh, voeren vijf schuyten, met hondert en vijftigh soldaten tot Convoy, naer Uytrecht, om eenighe goederen of waren te halen. In de volgende dagen quamen veel schuyten van Uytrecht, met verscheyde goederen, en oock van elders met hout, 't welck hier binnen gebracht, en tot brandingh aengewend wierd.

Woensdags, de twaelfde, quamen eenighe schuyten van Uytrecht met koorn, meel, wijn, bier, geslachte schapen, en andere dingen. De Monsterschryver quam ook, met een groot Convoy, en veel gelts. Twee of drie schuyten, over 't velt varende, quamen tot dicht voor de Krommicker-poort, en schoten heftighlijck op het voorste wacht-huys, sy weecken echter terstont, dewijl de Franschen ter poorten uyt quamen; en men schoot oock met drie kleyne stuckjes uyt het Kasteel, eer onse soldaten op de been geraecten.

Vrijdags, de veertiende van April, voeren eenige schuyten naer Uytrecht. Alle plancken wierden te samen gesocht, om de ghebroken bruggen tusschen {p. 69} Woerden en Hermelen weer op te maecken, om de wegh weer te ghebruycken, als 't water gevallen sou wesen.

Saterdaghs, de vijftiende, wierd hier gesegt dat'er dartien duysent soldaten van sijn Hoogheyt, benefpens veel boeren, te Bodegraven en Nieuwerbrugh, met wel vijftigh schepen, ghekomen waren, om daer weer een nieuwe schans te maecken. Hier op trocken twee Capiteyns, met eenighe soldaten van hier, om te besien of men de buyt, die daer ghebracht was, weer hier sou kunnen halen, dewijl men de selfde hier noodigh had. Men seyde oock dat de Prins van Condé binnen vier of vijf dagen hier sou komen, om Hollandt in te trecken, en alles, daer sy by konden komen, te verbranden, ghelijck men te Bodegraven, en te Swammerdam had gedaen. Op d'avont quamen eenige schuyten, die met nootdruft wel gheladen waren, van Uytrecht; en hier wierdt oock veel hout binnen ghebracht. Ondertusschen wierdt met groote yver aen de borst-weeringen, buyten de vesten en halve manen omloopende, ghewerckt, en de selfden van buyten met Palissaden beset.

Maendags, de seventiende, was men besich met de bruggen en weggen, tusschen Uytrecht en hier ghelegen, te vermaecken, en de gaten in de wegen te stoppen.

Dingsdaghs, d'achtiende, quam een schuyt met Soldaten van de Marine soo dicht onder de Stadt, dat veel van onse Soldaten daer op uyt vielen, een van hen doot, en de schuyt in de gront schoten.

Woensdaghs, de negentiende, quamen hier eenige schuyten met seer veel haver, oock met vaten Wijn, Bier en andere dinghen, met sterck Convoy.

Vrydaghs, d'een-en-twintigste, haalde men de-{p. 70}len uyt het Hospitael, om bruggen daer af te maecken. De burgers en Soldaten, naer Uytrecht varende, om nootdruft aen te halen, wierden onderweeg aengerand. De Soldaten van hier, het ghedruys en geschiet horende, voeren terstont met een schuyt vol derwaerts tot onderstant. Daer wierden echter twee schuyten geplondert, of verbrant, en eenige Franschen gedoot.

Saterdaghs, de twee-en-twintighste, 's uchtens vroegh, voeren van hier twee schuyten, met ammunitie-wagens, naer Uytrecht, van daer op d'avont veel schuyten met goet, en kruywagens, met Passagiers en Soldaten, hier binnen quamen.

Sondags, de drie-en-twintigste van April, vroegh met de dageraed, quamen hier eenige schuyten met Soldaten van de Marine, by de Panne-backery, en haelden veel pramen wech, die met pannen gheladen waren, om de buytenste Borstweeringh daer mee op te maken. Een van hun schuyten quam al schietende by de halve Maen voor de poort: daer op veel Franschen uytvielen, die wel schoten, maer niets uytrichtten.

Maendags, de vier-en-twintighste, sweefden de Soldaten van de Marine noch al hier omtrent. Een van hun sloepen quam soo dicht hier onder de Stad, dat'er veel Franschen op uytliepen, en echter van verre bleven staen. Na dat zy een weynigh tijds malkander geterghet en toegeroepen hadden, voer de sloep wech; en de Franschen, met grote vreucht hier weer binnen komende, seyden, dat sy de Hollanders verdreven hadden, schoon zy niet een schoot naer hen hadden geschoten. Ondertusschen wiert hier veel houts binnen gehaelt, van 't welck somtijts een deel voor prijs wiert verklaert. De Soldaten, die vertrecken moesten, poogden alles, daer sy gelt voor krijgen konden, te verkopen; en daer {p. 71} tegen wiert door de Stadts-roeper uytgeroepen dat niemant yets van hen sou kopen, op de verbeurte van vijf-en-twintigh guldens.

Vrydags, d'acht-en-twintigste, 's uchtens vroeg, souden veel schuyten, vol van alderhande bagagie, en met veel Soldaten van 't Regiment van Pikardijen naer Uytrecht varen. Doch sy, bericht krijgende dat'er tien, of twaelf schuyten met Soldaten van de Marine te Hermelen waren, bleven hier buyten leggen, en toen sy hoorden dat de Mariniers vertrocken waren, voeren zy voort, en wierden van eenige Ruyters verselt. De partijen, elkander bejegenende, schoten so heftiglijk tegen malkander, dat'er eenigen doodt neder vielen; en daer mee scheyden sy. Des avonts quamen eenige schuyten weer om, met meel, wijn en bier, en met eenige nieuwe Soldaten.

Saterdaghs, de negen-en-twintighste, 's uchtens vroeg, voeren weer eenige schuyten met Soldaten, daer eenigh paerde-volck neffens was, naer Uytrecht. Des avonts quam hier een Regiment, vijf hondert en tachtentigh mannen sterck, binnen, met veel bagagie, en wel vier-en-twintigh, of dartigh grote tonnen vol meel.

Woensdaghs, de darde van Maymaendt, vertrock onse Commandant van hier naer Uytrecht, met sterck Convoy, en eenige schuyten, om yets te halen.

Saterdaghs, de seste, voeren tien schuyten, met bagagie, en met alle de siecken van seker Regiment, naer Uytrecht, benefens verscheyde anderen, die in 't Hospitael, en oock in eenige burgers huysen waren, van de welcken eenigen op kruywagens en stoelen naer de schuyten gebracht wierden. 's Avonts quamen eenighe schuyten met wijn en bier hier binnen; gelijk oock met veel nieuwe kruy- {p. 72} wagens, om de selfden aen de wal te ghebruycken.

Maendaghs, d'achtste, 's uchtens vroegh, voer een schuyt naer Hermelen, of naer Uytrecht. Namiddaghs quamen eenighe schuyten met bagagie, sack en pack. Daer op volghden vier hondert Switsers, tot groter overlast voor de Stadt; gelijk oock twee Soetelaers schuyten, met brandewijn, en Fransche wijn, van de welcken de leste, in schuyten in de Rijn leggende, voor twaelf stuyvers yder mingelen verkocht wierd.

Dinghsdaghs, de negende, 's uchtens omtrent acht uren, vertrocken van hier veel Soldaten en Ruyters naer Uytrecht. 's Avonts quamen weer eenige schuyten met bagagie, en met drie hondert Switsers. In de volgende nacht trocken in alle stilte ses of acht hondert Soldaten uyt; men gaf voor naer Oudewater, om te bespieden hoe men daer by sou komen.

Vrydaghs, de twaelfde, quam een Trompetter van de Prins, geblinddoeckt zijnde, hier binnen. Men hoorde oock alhier, na de middagh, wel drie of vier uren langh fel met grof gheschut schieten. Eenigen, op de Bolwercks-meulen geklommen, konden de roock van 't bussekruyt seer onderscheydelijk sien opgaen, en meenden dat het te Schoonhoven, of daer omtrent te doen was.

Saterdaghs, de dertiende, 's uchtens vroegh, vertrock het Regiment van Picardyen, met siecken, en alles van hier naer Uytrecht, 't welck aen ons eenige verlichtingh gaf. Voormiddaghs, te tien of elf uren, quam de Prins van Condé, met sijn Soon, vier-of-vijf-en-twintigh jaren oudt, hier binnen. Hy reedt voort buyten de Stadt om, van de Hofpoort naer de Leydsche of Nieuwepoort, binnen langhs

de nieuwe Fortificatien heen, de Nieuwe-^{p. 73}-poort in, en soo voort langhs de Wallen naer de Krommicker-poort, en het Kasteel, en van daer voorby de Hof-poort langhs de Wallen naer de Nieuwe-poort, en toen dwars deur de Stadt, langhs de Breestraet naer 't Kasteel; en toen hy daer in gekomen was, wierdt het geschut op het Kasteel, en langhs de Wallen afgeschoten, en hy daer na van de Magistraet der Stadt verwelkoomt. Een groot deel van de Ruytery, tot sijn geleyde meeghekomen, bleef buyten Snellenbrug, en brachten daer hun paerden in de Weyde: doch sommigen quamen binnen; en alle de Soldaten, soo buyten als binnen de Stadt, waren in 't geweer. Namiddags, omtrent te drie uren, vertrock de jonge Prins van Condé weer naer Uytrecht, en kreegh dartien scheuten met grof geschut, tot afscheyt achter sich.

Sondaghs, de veertiende, 's uchtens, trocken veertien schuyten met gepreste burgers uyt. De Schout Mulack self, met sijn knecht, moest mee, sonder te weten waer toe. 's Namiddags te vier uren quam hier weer een Regiment Franschen van vijftien of sestien Compagnien, omtrent seven hondert sterck.

Dingsdags en Woensdags, de sestiende en seventiende van Maymaent, hoorde men veel schooten met grof geschut, soo by nacht, als by dag, sonder te weten waer. Omtrent Breuckelen sagh men veel roock en damp opgaen, gelijk oock hier van de Wal een seer sware roock van huysen in of omtrent out Kamerick. In de volgende dagen, soo wel by nacht, als by dag, hoorde men somtijts fel schieten; men vermoedde omtrent Nieuwer Sluys. Een Fransch Capiteyn liep wech, met al het geldt, dat hy voor sijn Compagnie ontfangen hadt: gelijk oock twee knechten van een Capiteyn, met al sijn gelt. Dagelijcx voeren 'er van Uytrecht herwaerts, ^{p. 74} en van hier derwaerts veel schuyten met alderhande waren.

Sondags, d'een-en-twintighste, wierd van Beest op het Kasteel in gevangenis geset, om dat hy, buyten last van de Commandant, aen de Boeren van Polanen had gheschreven, dat sy terstont de Brantschattingh alhier souden komen betalen, of anders in de volgende dag in kolen geset worden. Dese Boeren vertoonden dit t'Uytrecht aen de Hertogh van Luxemburgh, aen de welck sy alle maenden betaelden, die hier over aen de Commandant alhier schreef, de welck, hier af niet wetende, en d'eygen hant van van Beest hebbende, hem terstont dee vatten, en in de gevangenis werpen.

Dingsdags, de drie-en-twintighste, quamen alhier eenige schuyten met meel, en andere waren, van de welken vier onderweeg soncken. Ondertusschen was hier alles seer dier. Een jonge Duyf gold tien stuyvers, mager Schape-vleesch seven stuyvers, het pont butter negen stuyvers, en soo voort. In dese nacht voeren eenige schuyten met Soldaten uyt op kuntschap; en sy betrapten by Tappersheul, dicht aen Oudewater, ses Personen, terwijl sy saten om te eten. Een van hen wierdt doot, en een ander deur syn schouder geschoten. Twee geraeckten met de vlucht wech; en twee wierden op 't Kasteel gevangen geset, en de gequetste in 't Hospitaal gebracht. 's Namiddags, omtrent vier uren, ontstont hier een grote alarm in de Stadt. De klokken geraeckten aen 't kleppen, en veel Soldaten in 't geweer. Doch daer volghde niets op.

Vrydaghs, de ses-en-twintighste, quamen alhier weer eenige schuyten met bagagie van Groten, daer mede een grote Juffrou in was, die met haer gestoet het Hospitaal quam besichtigen.

Saterdags, de seven-en-twintighste, 's uchtens ^{p. 75} omtrent vier uren, deden de Staetschen een Steenoven springen, daer de genen van hier by daegh de brandtwacht hadden. De Franschen ontdekten in dese dagen vier backen met Olie op 't Olie-meulens Bolwerck. D'olie daer uyt wierdt in vaten gedaen, en naer Uytrecht ghesonden; dewijl de Vrou, te Leyden sijnde, de selfde niet quam loskopen. De schade wierdt wel op vijf, of ses duysent guldens begroot.

Maendags, de negen-en-twintighste, 's uchtens vroegh, trocken hondert Soldaten van hier naer Hermelen, en elders, en oock om te convoyen.

Dingsdags, de dertigste, quamen hier weer veel nieuwe Soldaten.

Woensdags, d'een-en-dertigste, gelijk oock in de voorgaende dag, was men hier seer besich in alle plaetsen, met de Vaerten toe te dammen, uyt vrees voor onraet. Van hier vertrocken oock hondert mannen, met voorwending van naer 't Woertsche verlaet; en seyden dat sy binnen vier weken te Amsterdam souden wesen. Men kocht alhier de veltmaet rode wijn voor tien stuyvers; en de witte Rijsche voor twaelf; het welck omtrent op tien stuyvers yder minghelen, Woertsche maet, uytkomt. Des avonts spade trock een grote menigte van soldaten uyt, om eenige aenslag, die sy

voorgenomen hadden, uyt te voeren: en in de selfde nacht stack men het schoon Dorp Segvelt, met de Kerck, in de brant. D'uurs-klock uyt de Kerck wierd hier gebracht.

Donderdags, d'eerste van Junius, Sacramentsdagh zijnde, wierd in de Sael van 't Hospitaal een Misse voor de siecken gedaen. Toen dit werck voltrocken was, gingh de geen, die de Misse gedaen had, in 't wit gekleed, en met eenige dingen behangen, al singende, of prevelende langhs de deuren {p. 76} der siecken in 't Hof, en eenigen, die de waskaerssen droegen, gingen blootshoofts voor uyt. Hy gingh oock in eenige huysjes, daer siecken in waren, en, daer uyt gekomen, trock al gaende alles weer uyt, dat hy aen 't lijf had. Eenige Switsers, van hier wech ghelopen, wierden van wel hondert Soldaten vervolght, doch niet achterhaelt. Ondertusschen wiert alhier van de Nieuwe-poort af naer de Krommicker poort, en soo voort naer de Hofpoort, sterck aen de Fortificatien gewerckt. De Soldaten, in de voorgaende dag naer 't Woertsche Verlaet getrocken, meenden dese plaets te overrompelen; 't welck hen miste. Doch Segvelt moest het ontgelden.

Vrydaghs, de tweede, quamen hier veel groote Officiers van Uytrecht, terwijl anderen weer wech trocken. 's Avonts spade trocken weer van hier veel Soldaten en Officieren uyt, op een aenslag, gelijck men geloofde.

Sondaghs, de vierde, 's uchtens vroeg, quamen dese gasten hier weder tot aen d'armen deur 't water gelopen, en sommigen geheel nat. In de nacht had men wel op drie plaetsen uyt de Stadt brant gesien. Sy hadden de Meulen te Gerverskop afgebrand, en souden Hekendorp oock geerne aangesteken hebben. Eenige mannen, seer kostelijck in de kleding, omtrent vijf-en-twintigh sterck, reden 's uchtens, te ses of seven uren, te paert naer Uytrecht.

Woensdaghs, de sevende, quam hier een schuyt van Uytrecht, daer de Trompetter in was, die hier deur naer Uytrecht was ghetrocken, en van daer weer hier deur naer Oudewater keerde. In de voorgaende dagen liepen acht Soldaten wech, van de welcken een achterhaelt, en alhier op de Wallen geharquebuseert wierd. Ses Switsers kosen oock de vlucht.

Vrydags, de negende, vertroocken van hier ver-{p. 77}scheyde Soldaten naer Hermelen, om daer eenige dagen op de wacht te blijven.

Saterdaghs, de tiende, wierden vier burgers kinderen van hier, die om te visschen uytgevaren waren, by de Saegh-meulen, buyten de Hof-poort, van de soldaten van Oudewater ghevangen, en derwaerts ghevoert. Hier quam oock een tromslager van Oudewater, die geblinddoeckt in, deur en uyt de stadt wierdt gheleydt. 's Avondts quam hier een schuyt, met meel en andere waren geladen, daer af men voor d'eerste mael accys most betalen; 't welck hier eenige onlust en moeyte veroorsaecte.

Sondags, d'elfde, hadden de Staetschen ten eynde van de Panne-backery, een groote meenigte van Palissaden, die daer lagen, wech gehaelt; en anderen verbrand. Hier was groote verwarringh; en de soldaten trocken uyt en in van 't een naer 't ander eynde. Men sou, schoon het Sondagh was, met alle kracht aen de wercken arbeeyden, om dat men hoorde dat de Staetschen niet verre van hier een schans opwierpen. In de volgende dach bevondt men dat de soldaten, die men van hier uytghesonden had, niet aen de stadts-wercken arbeeyden, maer dat sy des nachts, in groote stilte, dicht naer Nieuwerbrug waren ghetrocken, om daer een nieuwe schans op te werpen: doch dat sulcks hen soo door de genen van Nieuwerbrugh, als door d'Uytleggers, was belet.

Donderdaghs, de vijftiende van Junius, des uchtens te ses of seven uren, wierden wel twaelf Staetsche soldaten, uyt de Panne-backery ghehaelt, ghevangen hier binnen, en op 't Kasteel ghebracht. De Franschen durfden niet soo verre buyten komen, daer het gros der Staetschen lach, die, siende dat'er niemandt te voorschijn quam, oock vertroocken. Een jonge Switser, die getracht had wech te lopen, {p. 78} wierdt geharquebuseert, gelijck oock een Franschman, eenige dagen te voren.

Saterdaghs, de seventiende, quam hier een trompetter, om de Staetsche gevangenen te lossen.

Maendaghs, de negentiende, 's uchtens, trocken veel te voet en te paert in stilte uyt, naer 't Block-huys, en daer omtrent, om daer een plaets tot een beuckery af te sien.

Dinghsdaghs, de twintighste, 's uchtens vroegh, trocken van hier veel Officieren en soldaten uyt naer 't Block-huys, om daer een battery op te werpen. 's Avonts, omtrent t'acht uren, was een groot geloop naer 't opgeworpen Fort, met hoeden vol kruyt en loot, en wel drie of vier hondert mannen,

om daer te waecken, en daer in de volgende nacht noch oock soo veel, tot versterckingh, naer toe gesonden wierden.

Woensdags, d'een-en-twintigste, wierdt op het Kasteel een bedt, met zijn toebehooren, gehaelt, 't welck men trachtte uyt te brenghen: doch het misluckte. 's Avondts trocken veel soldaten naer 't Block-huys, om daer op de nieuwe battery te waecken.

Vrydags, de drie-en-twintigste, quamen de genen, die over acht dagen naer Hermelen waren getrocken, om daer de wacht te hebben, alhier weer binnen. Sy, vier-en-vijftigh sterck, hadden 't daer seer wildt aengesteld, des Commandants wijn uytgesoopen, en den boeren alles afghenomen, over 't welck eenigen in de gevangenis, en anderen op 't houte paert geset wierden. In de voorgaende dagh hadden vier soldaten van sijn Hoogheyt by Kamerick twaelf Franschen, die om voeragie uytgegaen waren, gevangen genomen. In dese dagen wierden veel deelen, van de huysen uyt de Dorpen hier omtrent gehaelt, binnen gebracht: oock wierdt by {p. 79} nacht een huys, aen de Rijn staende, open gebrooken, en bestoolen, sonder dat d'Officiers yets daer tegen deden. Dagelijcks wierd'er met groote ernst aen de Fortificatien der stadt gewerckt.

Dingsdags, de seven-en-twintighste, begonnen de Metselaers eenige afgebroocken wangen aen de sluysen weer op te maecken, doch met kley, dewijl'er gheen kalck was. 's Avondts, omtrent ses uren, quamen veel soldaten, die vroegh naer Linschooten en Montfoort getrocken waren, met vijftien of sestien Ruyters, hier weer binnen, en brachten twee soldaten mee, die sy te Linschooten gevangen hadden. Twee burgers, noch vryers zijnde, wierden om eenige schampere schelt-woorden met messen soo handtghemeen teghen malkander, dat d'een d'ander, benefens andere wonden, swaerlijck in 't hooft quetste. De ander sneedt zijn tegenstrever van boven 't oogh tot aen de kin in 't aengesicht, behalven noch op de borst en elders. Sy waren soo verbittert tegen malkander, dat sy door geen Franschen, die met de bloote deegens daer by stonden, gescheyden konden worden. De vechters wierden beyde door de Schout in hechtenis ghenoomen.

Woensdaghs, d'acht-en-twintighste, 's avondts spade, quam de Colonel van een Regiment hier binnen, en bracht een aem-vat vol geldts mee, om de soldaten daer mede te betalen. In de volgende nacht bedreven eenige Franschen groote moedwil by eenige burghers, de welcken sy, met ghevaer van 't leven, ten huys uyt dreven. Sy wilden de suster van een ander verkrachten, daer hy, sy en de knecht sich tegen stelden, en echter naeckt ten huys uyt moesten, na dat de knecht een steeck in 't been had gekregen; en elders dwongensy een vrou, alles, dat sy had, aen hen te geven.
{p. 80}

Donderdags, de negen-en-twintighste, omtrent te negen uren, trock een Compagnie soldaten naer Linschooten, en die ghewesten. Een Switser, die wech loopen wilde, wierdt gevangen. De soldaten van Oudewater, tien sterck zijnde, overrompelden te Linschooten veertien Franschen, en brachten hen te Oudewater binnen. 's Avonts trocken wel twee hondert Soldaten, en omtrent veertigh Ruyters van hier de Hof-poort uyt, om hun schade te verhalen. Een andere party trock de Krommicker-poort uyt, over Krommick naer Polanen, op hoop van eenige Staetschen daer te betrappen.

Vrydags, de dartighste, 's uchtens vroegh, quamen alle dese quanten, tot over de kniejen nat, hier weer binnen, sonder yets uyt ghericht te hebben. 's Uchtens, te twee of drie uren, gingen veel Soldaten uyt, om palissaden te halen. Sy brachten dagelijcks oock veel gras binnen. Een jongh Edelman wierd naer 't Kasteel gebracht, en, derwaerts gaande, met degens geslaghen, om dat hy yets gestolen hadt.

Sondaghs, de tweede, van Julius, 's avonts omtrent acht uren, quam alhier de tijdingh van dat Maestricht aen de Franschen overgegaen was. Hier op rees terstont sulck een ontroerenis in de Stadt, als of'er eenigh verraet, of oploop voor handen was. Onderwijlen hoorde men roepen dat Maestricht over was. Alle de Soldaten trocken rontom op de Wallen, en schoten tusschen negen en tien uren, drie malen victorie rontom de Stadt, en van 't Kasteel, met grof geschut, en musketten; 't welck hier groot gedruys maeckte.

Maendags, de darde, 's avonts, quamen omtrent dartigh Ruyters in de Stadt, die by de burgers ingelegert wierden; 't welck tot grote overlast aen hen verstreckte.

{p. 81}

Woensdags, de vijfde, wierd alhier afgelesen, dat men een pont butter niet hoger, als voor acht stuyvers, sou mogen verkopen.

Donderdags, de seste, wilde een Switser een Boer, met stuckjes butter ter marckt gekomen, dwinghen dat hy de selfden, daer hy negen en een halve stuyver voor begeerde, voor acht stuyvers sou verkopen. De Boer, sich hier tegenstellende, kreeg slagen; en een van de bystaenders, ten besten sprekende, wierd van een ander, met een rottingh, een gat in 't hoofd geslagen. Hier over wierd aen d'Oversten in 't Hospitael geklaegt, die de slaender dee vatten, en hem, terwijl hy geslagen wiert, gevangen naer 't Kasteel dee brengen: in voegen dat de Boer met sijn stuckjes butter, met veel slagen toe, wech-raeckte. De reden, daerom de Soldaten dese stuckjes oock voor acht stuyvers wilden hebben, was dat zy de selfden mede voor 't gewicht van ponden aensagen, en dieshalven hen voor even veel gelt wilden kopen, vermits zy niet wisten dat zy twee of drie oncen swaerder sijn; 't welck de oorsaeck van dit krackeel was. Voor eenige dagen was weder afgelesen dat niemant enig hout, of yets diergelijck van de Soldaten sou kopen, op verbeurte van sware boete; om dat zy de huysen van binnen uyt, ja wel half af braken, en 't hout aen anderen verkochten.

Vrydags, de sevende, des nachts, verdronck in de gracht een jong Switser, die uytgebroocken was, om dat hy in de volgende dag sou hangen, vermits hy eenige dagen te vooren getracht hadt wech te lopen, en daer over betrappt was.

Maendags, de tiende, wierden twee Staetsche soldaten omtrent het Blockhuys ghekrege, en gister hier binnen ghebracht, en door acht of tien Ruyters naer Uytrecht gevoert. 's Avonts wiert een Trompetter te paert hier binnen gebracht, en van twee muskettiers naer de Commandant, die toen aen het Blockhuys, in de nieuwe warcken was, geleydt.

{p. 82}

Dingsdags, d'elfde, wierd een nieuwe ysere vuurkorf op de toren gebracht, om by tijdt van noot daer in te vuren, en hun Seynen aen Uytrecht te geven.

Woensdags, de twaelfde, moest yder Compagnie dartigh lange rijsbossen leveren, yder soo swaer, als een man kon dragen, en oock yder Compagnie dartig palen, tamelijck langh, om daer mee in der yl, tusschen de palen en tackebossen, een Wal te kunnen opwerpen.

Vrydaghs, de veertiende van Julius, kort na de middagh, quamen hier weer vier hondert en vijftigh Fransche Soldaten in; 't welck weer groote ontsteltenis by de burgers maeckte. Dagelijcks wierden hier veel rijsbossen, schanskorven, en meer diergelijcke dingen binnen gebracht.

Donderdags, de twintigste, vertroock de Commissaris spoedigh naer Uytrecht, daer hy ontboden was. De Soldaten wierden weer verplaetst, tot groote ontsteltenis der burgers. Men was ondertusschen noch al besich met aen de buytewercken t'arbeyden.

Vrydags, d'een-en-twintigste, wierden drie Soetelaers, in een schuyt met negen, of tien beesten herwaerts komende, om hen hier te slachten, by de Heldam van twee Oudewatersche schuytjes, daer acht of negen mannen in waren, aengetast; dewijl men nu, door 't invloeyen van de Leck, weer overal over het lant kon varen. De Franschen schoten een der Soldaten van Oudewater doodt; doch wierden echter alle drie, met schuyten en goet, naer Oudewater gebracht.

Maendaghs, de vier-en-twintigste, quamen alhier ses schuyten met meel in sacken, en met Convoy, daer de Commissaris oock by was. De Franschen begonnen oock, by de Luytersche Kerck, eenige huysen en hooybergen af te breken, om ruymte te krygen, en de Wallen rontom te verswaren, en te verhogen. Dit af breken was van binnen rontom de Stadt aengesien.

{p. 83}

Dingsdaghs, d'eerste van Augustus, wierdt een Fransch Sarjant, die in een huys quam, om te scheidt, swaerlijck gequetst, daer hy af eenige dagen daer na storf; gelijk oock een burger, die een pijp toback sou onsteken. Twee andere Franschen wierden mee seer swaerlijck gewondt. Dit alles gheschiedde by de wijn. De Brantwachten aen ghene zijde van 't Bolwerck geraeckten oock aen malkander. Men zeyde dat'er vijf Switsers, en drie Franschen sneuvelden, behalven twee van der Staten zyde. In de volghende dag waren de partijen weer heftig tegen malkander.

Vrydags, de vierde, ging men in de Stad de bedden weer opschrijven; 't welck nieuwe ontsteltenis veroorsaecte. Eenige burgers en vrouwen trocken met boeren schuyten uyt de Stadt.

De genen van Oudewater haelden oock eenige Boeren van Polanen, en parsten oock eenigen van dese burgers geldt af, en besochten hen.

Sondaghs, de seste, omtrent t'elf uren, was'er een groot gewoel onder de Soldaten, van de welcken eenige honderden voort ter Stadt uyt moesten; doch zy keerden terstont weerom.

Woensdags, de negende, waren eenige Soldaten om voeragie uytgegaen, die van eenige Soldaten van sijn Hoogheyt in dier voegen aengetast wierden, dat zy deur 't water, deur dick en dun, moesten heen lopen, om soo ter vlucht wech te geraken. Van Uytrecht quamen verscheyde schuyten met Fransche wijn, brandewijn, beesten, appelen, peren, &c.

Maendags, de veertiende, voeren tien, twaelf, ja meer burgers naer Amsterdam, Oudewater en Goude.

Dingsdaghs, de vijftiende, 's avonts te ses of seven uren, wierden twee schuyten, herwaerts komende, aen 't middellant, by de Saegh en Water-Meulen, omtrent drie musketscheuten van hier, door eenige Soldaten van Oudewater, of van andere schuymers gheplondert en berooft.

{p. 84}

Donderdags, de seventiende van Augustus, wierd een vrou, of liever een hoer, naer Linschoten gheconvoyeert, om van daer naer Hollandt te varen. Toen zy te Linschoten quamen, vonden zy daer drie Soldaten van de Marine; en hoe wel de Franschen eerst schoten, soo bleef'er echter een van hen doodt; de twee anderen, om quartier roepende, wierden met hun bysit, gevangen naer Oudewater gebracht.

Sondags, de twintighste, quamen van Bodegraven ses Walen, beneffens een Hollander, met hun volle geweer, in een schuytje hier overlopen. De ses Walen, onder het Regiment van de Koningin behorende, waren, nu een jaer geleden, naer Hollandt overgelopen. Sy wierden naer 't Kasteel gebracht.

Woensdags, de drie-en-twintigste, wiert alhier buiten de Nieuwe Poort een Corporael doot ghesteken. De geen, die 't ghedaen had, liep wech, maer wierdt omtrent de hooge Boom weer gekregen, en gevangen op 't Kasteel gebracht. De doode wiert terstont, sonder kist, en in sijn hemt, op het Kerckhof begraven.

Maendags, d'acht-en-twintighste, geraeckten een deel Franschen en Switsers aen malkander, met stocken en messen. De Franschen kosen de vlucht. Burgermeester Bodegraven wiert met geweld uyt sijn huis gehaelt, en sijn hoet van sijn hoofd gheruckt, en met voeten getreden. Hy self wiert op 't Kasteel gebracht, en gevangen geset. Doch hy geraeckte haest weer los. Op de nieuwe Wal wierdt een hooghe en brede borstwering gemaect.

Dingsdags, de negen-en-twintigste, liepen wel tien Franschen over.

Vrydags, de eerste van September, voeren veel schuiten naer Uytrecht, Oudewater en andere gewesten, om hun voordeel te doen. Sestien Soldaten van de Marine, met schuitjes, bejegenden by Kerkjes Hofstee onse Convoy, na Uytrecht treckende. Sy schoten tegen d'onsen, doch, veel te swack sijnde, kosen de vlucht, en geraeckten wech.

{p. 85}

Woensdags, de seste, wierdt by nacht met groote yver hier aen de Wallen en Fortificatien ghewerckt. 's Uchtens te vijf, ses en seven uren was'er een machtig gewoel en geloop deur de hele stadt. Men liep met schuppen, spaden, houweelen en andersins, als of'er alarm was. Men sou met groot geweld aen 't groot Noorder Bolwerk arbeiden, om dat van binnen wech te delven. Men gaf voor dat'er veel gelts en heilighdom onder verborgen was; en yder was naerstig, om dat te vinden. Maer 't voornaemste ooggemerk der Franschen was, 't selfde tot een effe plein binnen sijn Wallen te maken. Met gelijke kracht wiert oock, buiten de Hofpoort, aen de Trencheen gearbeid, om die te voltrecken. Daer wierden oock wel hondert mannen uitgesonden, met houweelen en breeckhamers, om alle steenovens en pannebackeryen, en alles, dat noch staen was gebleven, af te werpen, en tot aen de gront te slechten. Op de middag was'er een groot geloop met geweer naer alle de Poorten, als of de Staetschen over al doende waren, soo by de schans, aen 't blockhuys, als tot Hermelen, daer sy met alle macht by honderden naer toe liepen. Al dit gedruis ontstont uit twee schuitjes der Staetschen, die by de Kruipin hadden geweest. In de verlede dagen wierden hier eenige stucken geschuts, groote koegels, en bussekruyt binnen gebracht.

Donderdags, de sevend, quam hier op 't Kasteel een Trompetter van sijn Hooghey, en oock een van Uytrecht. De Commandant stondt oock toe, op het ernstigh gesmeek en bidden der burgers en eigenaers, dat men niet meer dan drie of vier ovens sou af breeken. De paerden van drie Capiteynen, buiten de Hofpoort in de weyde gaende, wierden weghgehaelt; het welk een groote spijt voor hen was. 's Avonts trocken van hier twee hondert mannen uyt, die in de volgende dag, des uchtens vroeg, weer hier binnen quamen. Sy hadden voor, en omtrent Oudewater, en in de dor- {p. 86} pen daer rontom geweest, om de stant deser plaetsen te besichtigen.

Saterdags, de negende, vertrock van hier naer Uytrecht een gheheel Regiment, sterck sestien Compagnien, in ses of seven hondert mannen bestaende.

Vrydags, de vijftiende, tegen d'avont, quamen hier ontrent vier hondert Franschen weer binnen, vermits men voor belegeringh vreesde. Dit was oock d'oorsaek van dat de soldaten des nachts aen de nieuwe Wal, aen de suytsijde van de Leytsche Poort, moesten wercken. In de voorgaende dagen wierden drie Soldaten onder de muur van een steenoven, of pannebackery, die men af brack, bestolpt en verplet.

Saterdags, de sestende van September, brachten de Franschen hier eenige kleyne stuckjes geschut op de Wallen, daer 't ruim was. Tien Soldaten en een Sarjant liepen over. De soldaten moesten ondertusschen by nacht en dag aen de wallen werken.

Sondags, de seventiende, sagmen hier van de wallen de roock van eenige huysen, die in de brant stonden, opgaen. Men meende dat dit te Breuckelen, en Vleuten, of daer ontrent te doen was.

Maendags, d'achtende, liepen achtien, of negentien soldaten wech: invoegen dat'er in de tijt van drie achter een volgende dagen wel veertigh mannen weg geraeckten. Oock wierd afgelesen dat niemant, sonder sulcks bekent te maken, eenig goet uyt de stadt moght voeren. Hondert sacken, diemen met stroo sou vullen, om hen voor bedden te gebruycken, twee hondert dekens, en twee hondert slaepplaeckens, wierden van Uytrecht alhier in 't Hospitaal, of sieckhuys gebracht. Een Switser, aen een Vryster van hier verlooft, en sijn gheboden doen inschrijven hebbende, wiert in gevangenis geset, om dat hy geen verlot van de Commandant, of Commissaris had versocht.

Donderdags, d'een-en-twintigste, wierd by trommelslag aen alle bevolen dat sy aen de Wallen moesten {p. 87} wercken, schoon het swaerlijck regende en waeyde. Dagelijcks liepen van hier eenige Soldaten over naer 't Leger van sijn Hooghey: gelijk oock een Trommelslagher van de sijde hier over quam. Omtrent te vier uren hoorde men hier swaerlijck met grof gheschut schieten; 't welck wel tot aen seven uren duurde.

Vrydaghs, de twee-en-twintighste, wierd van hier in de schuyten, die dagelijcks naer Uytrecht voeren, wel duysent ponden loots door de Soldaten herwaerts ghesonden, om het selfde daer te verkopen. Maer de burgers, op de been komende, klaegden dat hun lode gooten tusschen de huysen opgebroocken en gestolen waren, en dat de Soldaten de lode pompen, en buysen, soo zy eenighen vonden, af braecken, en wechsonden.

Maendaghs, de vijf-en-twintighste, maecten de trommels hier in de Stadt groot geraes, om de Franschen ter monstering te roepen; gelijk de selfde oock voltrocken wiert.

Dingsdags, de ses-en-twintigste, moesten de Switsers, en oock de Franschen, weer monstere; om dat'er soo veel guyttery onder speelde, en zy hun getal niet vol hadden. In de tijdt van veertien dagen waren van hier over de twee hondert Soldaten wech gelopen.

Vrydaghs, de negen-en-twintighste, 's uchtens te acht uren, trock het Regiment, dat lest hier in gekomen was, omtrent vier hondert mannen sterck, (een goddeloos volck) weer naer Uytrecht. In de verlede nacht brack men, in een huys, op de Moddersloot staende, de kisten en kassen open, sneedt de bedden en kassens open, lieten de veren vliegen, en namen 't ander mee: sy sloegen de man, die dit beletten wilde, met de bijl op 't hoofd. Toen het dagh geworden was, dwonghen zy hem een schuyt met bagagie naer Uytrecht te helpen voeren. Maer hy, dit werck ongewent, viel van de schuyt af in de Rijn; en toen zy {p. 88} echter wilden dat hy, dus nat sijnde, mee varen sou, pooghde hy het t'ontlopen: Maer zy achterhaelden hem, en sloegen hem soo swaerlijck, dat hy als dootd in huys wierd gedragen. Sy hebben desgelijcks in verscheyde andere plaetsen gedaen, en dwongen, in hun vertreck, de lieden, daer zy geherberghet waren, hen niet alleenlijck gelt, maer oock vleesch, speck, butter en kaes mee te geven.

Maendaghs, de tweede van October, wierdt voor 't vleesch, in de tijdt van twee maenden in 't Hospitaal, of sieckhuys genuttight, daer ruym sestigh siecken in waren, elf hondert guldens betaelt, dat is voor yder dagh meer dan achtien guldens. Het is wel gheschranst: Maer geen wonder; dewijl dienaers en jongens, en alles, dat'er was, mee daer af at.

Woensdags, de vierde, quam de Commissaris van 't gelt alhier met een vat vol gelts: 't welck groot ontset voor de kale Officiers en Soldaten gaf. Ondertusschen was men noch al besich met aen de Fortificatien te wercken; en de geenens, die wech konden komen, namen hun paspoort onder de voeten.

Vrydaghs, de seste, haelde men uyt de schuyt, die gewonelijck op Uytrecht voer, veel kisten en kassen, die men daer in geladen had, in de schijn van hen naer Uytrecht te voeren, maer in der daet om hen naer Kamerick te brenghen, daer dusdanige en andere goederen dan uytgeset, en voort van daer naer Hollandt gevoert wierden: en dieshalven wierd aen alle Schippers, op sware straf, verboden eenigh goet uyt te voeren.

Sondags, d'achtste, wierd het ghetal der geinquantierde Soldaten in de huysen gemindert, en verleyd; en de genen, die twaelf, of vijftien Soldaten in hun huysen hadden, wierden van drie ontlast.

Maendags, de negende, waren eenige Soldaten van sijn Hoogheyt by de Groeven-brugh, daer sy drie of vier Fransche Soldaten, die aen d'andere sijde van de {p. 89} Rijn waren, dwongen deur 't water te swemmen, en, overgekomen sijnde, gevangen namen; 't welck bespottens waerdig was.

Donderdaghs, de twaelfde, wiert Maeslant op het Kasteel gebracht. De Soldaten klaeghden dat hy niet Lakens genoegh aen hen wilde geven. Hy, in tegendeel, seyde dat de voorgaenden hem wel veertien Lakens afgestolen hadden, en dat desen hen aen stucken sneden, en ander goet daer af maeckten, en dieshalven weer andere lakens eyschten.

Vrydaghs, de dertiende, wierdt het hout, dat in de voorgaende dagh van Rietvelt, uyt d'afgebroke huysen, hier binnen gebracht was, met de Marckt-schepen naer Uytrecht gesonden; 't welk ons hier vreemt voor-quam, dewijl men 't hier seer nootsakelijck behoefde. De Soldaten van sijn Hoogheyt kregen eerst ses van de Koningschen gevangen, en daer na, gelijk men seyde, noch vijftien of sestien, met een Sarjant. De Franschen hadden eerst een schuytje genomen, daer twee Staetsche Soldaten in hadden gheweest, die 't ontloopen waren, en, onderweegh versterckinhg krijghende, en tot omtrent ghelijck getal aengegroeyt, weer teghen de Franschen keerden, en hen overwonnen.

Saterdaghs, de veertiende, wierdt afghelesen, en omgeroepen, dat niemant, sonder paspoort, uyt visschen sou varen, selfs oock geen Boeren, noch met angels, en netten uytgaen: dewijl de Soldaten van de zijde der Staten oock dus uyt visschen gingen, en hun geweer ter zijden van hen aflagen, en, als sy gelegentheyt saken, het selfde weer aantastten, en de genen, die sy bekomen konden, gevangen namen. 's Avonts, omtrent negen uren, quamen hier veel schuyten van Uytrecht, die twee hondert sacken met koorn voor de Soldaten mee brachten.

Sondaghs, de vijftiende, quamen van Oudewater alhier twee schuyten, met sout, en Edammer kaes geladen.

{p. 90}

Maendaghs, de sestiende, wierden hier ses Soldaten van de Marine binnen ghebracht, die eenige dagen te voren hier ses Franschen dicht by de poort hadden wechgehaelt. De sevende, geen quartier begeerende, wiert doodt geschoten.

Woensdaghs, d'achtiende van October, liepen negen of tien, soo Franschen, als Switsers, over naer de zijde der Staten, van welcker Soldaten weer drie of vier hier overquamen: 't welck dagelijcks gebeurde. Men was ondertusschen gedurighlijck besich met hout, hooy en stro, en alles, dat men krijghen kon, binnen te halen, om sich tegen de winter te versorgen, terwijl men by nacht en dagh, Sondaghs, en Werckedaghs, aen de wallen arbeeydde.

Vrydaghs, de twintighste, quam alhier met een vrye pas van Amsterdam een schuyt met sout, gort, en andere dingen, tot yders verwonderingh. In de verledede nacht trock een deel volcks in een schuytje van hier op party. Maer toen sy omtrent halfweegh de Pannebackery waren gekomen, ontmoette hen de Ronde van de buytenschans, die, gheroepen hebbende, en geen antwoord krijgende, in de schuyt een Sarjant doodt schoten, en de Schipper, hier een Burgher zijnde, in de

schouder troffen, en noch meer anderen quetsten; daer door hun toeleggh gebroocken was. Van Leyden quam oock, met een pasport, een schuyt, die vol van goet was, en nergens gemoeyt wierdt.

Saterdaghs, d'een-en-twintighste, quam van Amsterdam alhier over Kamerick een kaegh vol kool, seep, oly en andere dingen. Hier wierden veelderhande eetwaren omgheroepen: het pont labberdaen tot drie stuyvers, een peeckelharingh voor een braspenningh, enz. In dese, en in de voorgaende dagh quamen van Gouwerwel vier of vijf duytsche Soldaten hier overloopen, op hoop van het beter te bekomen, die sich daer na grootelijcks beklaeghden. In de voorgaende daghen wierdt hier met placcaten {p. 91} aengheplackt; dat men hier in de Stadt geen huysen meer sou afbreecken, op verbeurte van dat het Vaendel van dat Regiment, welcks Soldaten dit werck bedreven, sulcks sou moeten betalen, tot taxatie van de Heeren. De Soldaten gingen echter even hardt voort met al 't geen, dat sy los konden krijgen, af te breken; en de huysen, die leegh stonden, waren meest ten roof gestelt.

Maendaghs, de drie-en-twintigste, wierden de Soldaten hier weer gemonstert.

Woensdaghs, de vijf-en-twintighste, quamen hier twee Compagnien Fransche Soldaten binnen, om onder d'anderen, die verloopen en verstorven waren, verdeelt te worden.

Donderdaghs, de ses-en-twintigste, tegen d'avont, quam hier een groote party gecommandeert volck binnen.

Donderdaghs, de tweede van November, quam'er bericht aen de Commandant, dat men niet alleenlijck van wercken aen de Wallen en Fortificatien sou ophouden, maer oock terstondt alles, dat'er ghemaect was, slechten, en tot de grondt nederwerpen; gelijk oock terstont aengevangen wierdt. Het geschut wiert voort van de wallen gebracht, en in schuyten en aken gedaen. Men laedde oock negen vracht-schuyten met meel in sacken.

Vrydaghs, de darde, 's uchtens vroegh, wierden dese schuyten met het geschut en meel, neffens de Soldaten, die hier lest gekomen waren, naer Uytrecht gesonden. Men dee voort alle naerstigheyt om alles, dat'er was, geschut, bussekruyt, loot, bedden, en meer andere dingen, die sy de hunnen noemden, in te schepen. De Heeren wierden oock door de Commandant op 't Kasteel ontboden, daer de Commandant aen hen voorhieldt dat hy last had om twintigh duysent guldens tot brandtschattingh van hen te vorderen, en dat hy, soo sy weygerlijck waren, {p. 92} van des Koninghs wegen, en van de Hertogh van Luxenburgh bevel had om de Stadt in brandt te steecken, en tot asch te maken, en 't Kasteel, en de Poorten te doen springen. Soo haest dit droevigh bericht onder de Stedelingen quam, liepen mannen en wijven, ylings naer 't Kasteel, en klaegden, met wenende ogen, dat het hen onmogelijck was soo veel gelts op te brengen: dewijl sy, door de belastingh der woeste en ongetoomde Soldaten, uytgeput en berooft, en meer dan twee hondert huysen, daer 't volck uytgheweken was, afgebroken en neergeworpen, en oock veel huysen, die noch stonden, byna verdorven, en de goederen gestolen, en andersins wechgheraeckt waren. Soo sal ick, seyde de Commandant, terwijl hy sich veynsde te wenen, doch gelijk de Krokedil, uw Stadt, tot mijn leetwesen, tot asch moeten maken. Ick weet wel, vervolghde hy, dat ghy overladen, en buyten vermogen zijt: ja ick self heb alles, dat ick tot uw verschoningh kon bybrengghen, aenghewendt, en het niet nader, als op twintigh duysent guldens, kunnen brengen. Treckt selven spoediglijck naer de Hertogh van Luxenburgh, en versoect wat ghy kont verwerven. Wat my aengaet, ick begeer van u niet een eenighe penningh. Hier op vertroocken sy van de Commandant, en scheiddden van malkander. Ondertusschen waren meer dan drie hondert en sestigh menschen besich met de wallen neder te werpen, en te slechten. De buytenste Fortificatien, die van binnen çierlijck met pannen, in plaets van muur, opgehaelt waren, wierden om verre ghesmeten, en de pannen, misschien eenige hondert duysent in 't getal, tot scherven gemaect.

Saterdaghs, de vierde, 's uchtens te seven uren, trocken van hier eenigen der aensienlijcksten naer Uytrecht, om aen de Hertogh van Luxenburgh de sobere standt van hun Stadt te vertoon, en daer door hem te bewegen tot de somme, voor de {p. 93} brantschattingh ge-eyscht, merckelijck te verminderen; en om met eenen t'onderstaen of men gelt, tot betalingh van de brantschattingh, sou kunnen lichten. Eenige schuyten, met lont en andere goederen der Franschen geladen, wierden naer Uytrecht ghesonden. Oock wierdt afgelesen dat de genen, die buyten de Stadt, de pannen aen de Fortificatien wilden helpen afnemen, en in hoopen setten, sich voort derwaerts soud, en,

als het werck gedaen was, hun betalingh daer voor op het Stadthuys ontfangen. Want sy hadden van de Commandant, mits seeckere somme gelts aen hem te betalen, verkregghen dat sy de pannen mochten afnemen, en bergen.

Sondaghs, de vijfde, wierdt al 't hout, dat men te voren in 't Hospitael, voor de sieken, gebracht had, weer daer uytghedragen, en in schuyten gedaen, om het selfde mee naer Uytrecht te voeren. In dese gheheele dagh, en in de volgende nacht wierdt noch al meel en koorn van de solders van 't Hospitael af, en in schuyten gedragen, om het selfde te vervoeren, gelijk oock alle bedden en bultsacken, die sy de Burgers afgenomen, en daer in gebracht hadden. 's Avondts spade quamen de genen, die naer Uytrecht gesonden waren, weer t'huys, en seyden, dat sy, soo veel de brantschattingh aengaet, met de Hertogh van Luxemburgh voor vijftien duysent guldens waren veraccordeert, die binnen ses weken betaelt moest worden, daer voor de Franschen eenigen der voornaemsten van de Stedelinghen tot gyselaers souden mee nemen, tot dat het gelt opgebracht was; en voorts, dat alles in stant sou blijven, sonder Wallen, Poorten, of Kasteel te doen springhen. Dit wierdt in de volgende dagh aen de Burgery bekend gemaect, die grootelijcks daer over verblijdt was.

Maendaghs, de seste, 's uchtens vroegh, was'er groot geloop en gheraes deur de Stadt, als of'er alarm was. Op heden, gelijk oock gisteren, wierdt het {p. 94} nieuw Bolwerck, dat omtrent de Luytersche Kerck gemaect was, gelijk oock Kasteel en Poorten ondergraven, om hen te laten springen. By Kamerick, gelijk oock by Polanen, verтоonden sich veel Staetschen met Schuyten en Uytleggers. Op de middagh voeren tien of twaelf Schuyten met meel, koorn, kruywaghens, hout en siecken naer buyten, om naer Uytrecht te varen. Maer sy konden niet voortkomen, om dat'er van de Staetschen omtrent de Kruypin lagen. De Franschen waren daer aen d'een zijde, en de Staetschen aen d'andere; doch een weynigh verder naer Kamerick. De genen, die naer de zijde van Polanen waren, maeckten dat de Soldaten hier de gehele dagh in de wapenen op de Wallen moesten staen.

Dingsdagh, de sevende, 's uchtens te vijf uren, was 'er een groot geraes van trommels, om aen de Franschen bekend te maecken, dat sy vertrecken souden. Veel schuyten wierden met alderhande bagagie, met hoeren, boeven, kinderen en jongens vol gescheept; en sy voeren te neghen en tien uren naer buyten. Omtrent elf uren trocken alle de soldaten ter stadt uyt, ghelijck oock het Hofgesin. De Heeren en Predikanten namen voor 't Kasteel, en aen de Poort hun afscheyt van de Commandant, en van andere Grooten, die tot Gyselaers van d'onbetaelde ses duysent guldens (d'andere negen duysent souden al voort t'Uytrecht aen Luxemburgh, of aen d'Intendant betaelt worden, daer toe men het gelt mee nam) twaelf der voornaemste burgers van de stadt mee voerden.

In deser voegen heeft de Heer onse Godt, buyten alle gedachten van menschen, op de sevende van November, in 't Jaer 1673. ons ten tweede mael van d'onverdragelijcke last der Franschen verlost, na dat sy by na veertien achter een volgende maenden hier huys gehouden, en de meester gespeelt hadden. Ach! hoe deerlijck is het dat men, de stadt deur, en de wallen langhs gaende, siet dat de Kercken en huysen verwoest, en verbrandt zijn, dat de schoone tuynen, boomgaerden en hoven neder ghevelt, de saey- en weylanden verdorven, de beesten vernielt zijn. De landvruchten, koorn, erten, bonen, rapen, wortelen, vlas en hennep, daer mee dese oude kleyne stadt so buyten, als binnen, verçiert was, en als een aerdsh Paradys scheen, is binnen de tydt van anderhalf jaer soo verkeert, en in een onuytspreeckelijcke verwoestingh en verderf verandert, dat de geen, die te voren hier gheweest heeft, en nu wederkoomt, de stadt niet sou kennen, soo hy niet de plaets wist, daer sy staet. De schoone panne-backeryen, daer soo veel duysent menschen wel af voeren, sijn tot puynhopen geworden. Maer al genoegh geiam-{p. 195}mert, om de Leser van dit mijn droevigh verhael niet te seer te bedroeven.

's Namiddaghs, te drie uren, quam Capityn Rijswijck, van de zijde der Staten, d'eerste hier binnen, daer noch drie Compagnien op volghden, ghelijck oock Fario, die Gouverneur binnen Maastricht hadt geweest, en andere Oversten. Hier op quamen eenighe Fransche Soldaten, soo Switsers, als anderen, die sich versteken hadden, om dat sy niet langher onder de Coningh wilden dienen, te voorschyn, en seyden, dat'er onder 't Kasteel een mijn was ghemaect, om het selfde te doen springhen, ghelijck oock onder het nieuw Bolwerck naer de Luytersche Kerck. Men wist wel dat de Wal hier ondergraven was, maer niet dat men bussekruyt daer in had gedaen, en noch veel

minder dat het met het Kasteel soo gestelt was. Men had geen gedachten op dese boosheyt, dewijl eerlijck bedongen, en oock beloofd was dat'er geen meer schade ghedaen sou worden. Men ondersocht terstont dese handel met Lantaerens, en bevond de selfde waer te sijn. Onder de Wal was d'een lont uytghedoofd, men meent door de vochtigheydt van de plaets. D'andere glom, en was by na ten eynde gebrant. Onder 't Kasteel vont men de glimmende lont noch drie vinger breed langh: in voegen dat men de lonten, beneffens eenige tonnen bussekruyt, met groot ghevaer daer uythaelde. Men liet dieshalven al het overige staen tot aen de volgende dagh.

's Avondts quamen noch veel Soldaten van de zijde der Staten binnen, die by meenighen naer en op 't Kasteel trocken, daer sy, ghelijck oock by de Burgers, soo veel, als mogelijk waer, onder 't dack wierden geholpen.

Woensdaghs, d'achtste, was hier groot ghewoel in de Stadt. Twee hondert mannen, of meer, wierden naer Hermelen ghesonden, om te besien hoe het daer gestelt was, en of de Franschen die post oock hadden verlaten, om, soo ja, de selfde mede te besetten. Heden kreegh men hier schelvisch, mosselen, en veel andere dingen, die men hier in byna anderhalf jaer niet gehad had.

In de volgende daghen liep de Stadt vol van menschen, die uyt alle omlegghende Steden quamen, om te sien hoe treffelijck men hier huys had gehouden. Oock wierdt door onse Timmerlieden het Huys te Hermelen eenighsins vermaeckt, en herstelt.

Vrydaghs, de tiende, wierdt hier over al omgeroepen, dat men binnen de tijdt van drie daghen alle huysen en straeten moest schoon maken, en van alle vuyligheyt suyveren, op verbeurte van drie en ses guldens: gelijk oock dat alle schepen en schuyten, die gesonken lagen, op verbeurte van de selfde, uyt de Rijn gebracht moesten worden, om te beter deurvaert te geven, en ruymte voor de soetelaers te hebben, die by menighen hier quamen. De genen, die hier de Stadt besochten, waren ten hoogsten verwondert van dat'er soo veel huysen onder de voet laghen, dat het overal soo schrikkelijck uyt sagh, en soo ysselijck stonck. 's Avondts spade quamen twaelf mannen, die voor gyselaers uyt gheweest hadden, hier weer behouden binnen.

{p. 96}

Sondaghs, de Twaelfde van November, quamen hier van Delft twaelf ysere stucken geschut, die ses en twaelf ponden ysers schoten, en in de volgende dagh voor 't Proveniershuys op de wal geset wierden, om hen, als de noot mocht voorkomen, tegen de vyanden te gebruycken. Doch ick hoop dat Godt de Heer, erbarmenis met ons hebbende, ons niet weer in soo sware ongemacken sal laten vallen.

Dit is 't geen, 't welck ick, tot mijn geheugenis, van de handel der Franschen te Woerden dienstigh geacht heb om het selfde in 't licht te brengen, op dat de teghenwoordigen en nakomelingen sich daer aen mogen spiegelen. Daer mee ick eyndigh, en vaerwel segh.

EYNDE.